

KRAV's regler 2023

KRAVs regler som mobilapp

Ladda ner appen

KRAVs regler finns för alla produktionsinriktningar som kan KRAV-certifieras, till exempel växtodling, djurhållning och restaurang.

KRAVs regler är en smidig mobilapp som ger dig tillgång till alla KRAVs regler.

I appen kan du läsa om nyheter och ändringar i gällande och kommande utgåvor av KRAVs regler.

www.krav.se

Regler för KRAV-certifierad produktion – utgåva 2023

KRAV ekonomisk förening

Regler för KRAV-certifierad produktion utgåva 2023

Postadress: KRAV, Box 1037, 751 40 Uppsala • Besöksadress: Klostergatan 13

Tel: 018-15 89 00 • Webbplats: www.krav.se • E-post: info@krav.se

facebook.com/KRAV.eko • twitter.com/kravmedia • youtube.com/kravmarkt • instagram.com/kravmarkt

Denna trycksak skyddas av såväl lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk som utländsk upphovsrättslagstiftning. Upphovsrätt innebär att KRAV har ensamrätt, med vissa mycket begränsade undantag, att förfoga över materialet genom att framställa exemplar av det och genom att göra det tillgängligt för allmänheten, i ursprungligt eller ändrat skick, i översättning eller bearbetning, på internet och i annan media eller teknik. I korthet innebär det att det inte är tillåtet att lagra, kopiera, överföra, visa, framföra, överläta, sälja och på andra sätt utnyttja material i KRAVs regler.

Den enda användning av materialet som är tillåten är sådan begränsad användning som är möjlig genom särskilda undantag i upphovsrättslagen (privat bruk och citat), och sådan användning som KRAV ekonomisk förening har lämnat tillstånd till.

Det är tillåtet att använda material ur KRAV-reglerna för privat (dvs. icke kommersiellt bruk), men allt kommersiellt utnyttjande av KRAVs material får bara ske efter tillstånd från KRAV ekonomisk förening. Även om KRAV ekonomisk förening har givit tillstånd att använda materialet får materialet bara användas i enlighet med tillståndet. Källa och upphovsman skall alltid tydligt anges.

Det är inte tillåtet att använda KRAVs regler för annan certifiering än för KRAV-certifiering.

Enligt den så kallade citaträtten i upphovsrättslagen är det tillåtet att citera kortare delar ur KRAVs material. Citatet måste vara korrekt refererat och det skall tydligt framgå varifrån citatet är hämtat (KRAVs regler, utgåva 2023). Citatet får inte återges eller ändras på sådant sätt att meningen med texten förvanskas eller förvrängs. Dessutom skall omfattningen av citatet kunna motiveras av dess syfte. Det är inte tillåtet att citera större delar eller en hel text. Det innebär till exempel att det inte är tillåtet att kopiera eller citera annat än korta utvalda delar av KRAV-reglerna och då endast om citatet är motiverat och källan anges.

Den som bryter mot upphovsrättslagstiftningen kan straffas med böter eller fängelse och dömas att betala skadestånd.

För mer information, kontakta info@krav.se.

© KRAV ekonomisk förening

Omslagsbild: Adam Klingeteg

Design och produktion: KRAV

Tryck: Fridholm & Partners AB

CO₂-SMART[™] trycksak – co2smart.se

Innehåll

•	Nyheter i KRAVs regler 2023	8
•	Läsanvisning	10
•	Bli KRAV-certifierad	11
•	Vilka av KRAVs regler berör mig?	12
•	Lista över certifieringsorgan	13
1	INTRODUKTION TILL KRAVS REGLER	19
1.1	Det här är KRAV	20
1.2	IFOAMs principer om ekologisk produktion	20
1.3	Regelverkets grunder	21
1.4	Allmänna regler för certifiering (se kapitel 2)	22
1.5	Allmänna verksamhetsregler (se kapitel 3)	23
1.6	Växtodling (se kapitel 4)	26
1.7	Djurhållning (se kapitel 5)	32
1.8	Biodling (se kapitel 6)	36
1.9	Vattenbruk (se kapitel 7)	37
1.10	Vildväxande produktion (se kapitel 8)	38
1.11	Livsmedelsförädling (se kapitel 9)	39
1.12	Slakt (se kapitel 10)	40
1.13	Fodertillverkning (se kapitel 11)	40
1.14	Produktionshjälpmedel (se kapitel 12)	41
1.15	Restauranger och storhushåll (se kapitel 15)	42
1.16	Import och införsel (se kapitel 16)	43
1.17	Fiske (se kapitel 17)	43
1.18	Regler för certifieringsorgan (se kapitel 18)	44
1.19	Märkning och marknadsföring (se kapitel 20)	44
2	ALLMÄNNA REGLER FÖR CERTIFIERING	47
2.1	Vad det innebär att vara KRAV-ansluten	48
2.2	Certifikat	53
2.3	Dina åtaganden som certifierad	54
2.4	Kontroller	57
2.5	Om du inte följer reglerna	58
2.6	Att överklaga beslut eller lämna klagomål	62
2.7	Avtalsfrågor	63
2.8	Byte av certifieringsorgan	64
2.9	Sekretess	65
2.10	Hantering av personuppgifter	66
2.11	Lantbrukares samarbete med underleverantör	66
2.12	Avstängning vid agerande som kan skada KRAVs varumärken	68

3	ALLMÄNNA VERKSAMHETSREGLER	69
3.1	Socialt ansvar	71
3.2	Hantering av KRAV-certifierad produkt genom hela produktionskedjan	72
3.3	Ämnen och material	73
3.4	Minskad miljö- och hälsopåverkan från hygienarbete	75
3.5	Förpackningar	77
3.6	Miljö-, natur- och kulturskydd	78
3.7	Energianvändning	80
3.8	Energiplanering för lantbruksföretag	81
3.9	Energiplanering för växthus	82
3.10	Allmänna verksamhetsregler vid certifiering utanför EU/EES	83
3.11	Klimatrådgivning och rapportering	84
4	VÄXTODLING	87
4.0	Certifieringens räckvidd	88
4.1	Anmälan och omställningstider	88
4.2	Dokumentation av odling	92
4.3	Åtskillnad mellan konventionell och KRAV-certifierad produktion	92
4.4	Föroreningar och skyddsavstånd	94
4.5	Natur- och kulturskydd, god hävd och odling på muljordar	96
4.6	Markbördighet och växtnäringshushållning	97
4.7	Växtnäringssbalans	100
4.8	Gödselmedel och jordförbättringsmedel	103
4.9	Växtskydd	111
4.10	Utsäde och annat växtförökningsmaterial	115
4.11	Odling i växthus	118
4.12	Svampodling	119
4.13	Tillval: Hygienregler vid odling och hantering av frukt och grönt	120
5	DJURHÅLLNING	123
5.0	Om Certifieringen	124
5.1	Gemensamma regler för alla djurslag	124
5.2	Nötkreatur	141
5.3	Får och getter	152
5.4	Grisar	159
5.5	Fjäderfån	166
6	BIODLING	181
6.0	Certifieringens räckvidd	182
6.1	Inträde och omställning	182
6.2	Märkning och dokumentation	183
6.3	Inköp av bin	184
6.4	Foder och risk för föroreningar	185
6.5	Läkemedel och bekämpningsmedel	186
6.6	Kupor	187
6.7	Djuromsorg	187

7	VATTENBRUK	189
	7.0 Certifieringens räckvidd.....	190
	7.1 Vattenbruksproduktion.....	190
8	VILDVÄXANDE PRODUKTION	191
	8.0 Certifieringens räckvidd.....	192
	8.1 Anmälan och utredning.....	192
	8.2 Föreningar och skyddsavstånd.....	193
	8.3 Hänsyn till människor och miljö.....	194
	8.4 Spårbarhet, dokumentation och socialt ansvar.....	194
9	LIVSMEDELSFÖRÄDLING	197
	9.0 Certifieringens räckvidd.....	198
	9.1 Råvaror.....	198
	9.2 Processer.....	200
	9.3 Processhjälpmedel, tillsatser och aromer.....	200
	9.4 Ämnen i kontakt med livsmedel.....	202
	9.5 Jäst- och vinproduktion.....	202
	9.6 Märkning av KRAV-certifierade ingredienser.....	202
	9.7 Hantering.....	202
10	SLAKT	203
	10.0 Certifieringens räckvidd.....	204
	10.1 Slakteriets ansvar.....	204
	10.2 Hantering och djuromsorg.....	206
	10.3 Märkning, identifiering och särhållning.....	208
	10.4 Transport.....	208
	10.5 Övernattning på slakteri.....	209
	10.6 Drivning.....	211
	10.7 Bedövning och avblodning.....	212
	10.8 Nötkreatur.....	213
	10.9 Får och get.....	214
	10.10 Gris.....	214
	10.11 Fjäderfän.....	214
11	FODERTILLVERKNING	217
	11.0 Certifieringens räckvidd.....	218
	11.1 Allmänna regler för alla sorters foder.....	218
	11.2 Råvaror.....	219
	11.3 Förädling.....	220
	11.4 Innehåll och märkning.....	221
	11.5 Foder till sällskapsdjur.....	222

12	PRODUKTIONSHJÄLPMEDEL	223
12.0	Certifieringens räckvidd.....	224
12.1	Allmänna regler.....	225
12.2	Jordar och jordblandningar.....	229
12.3	Gödsel- och jordförbättringsmedel.....	229
12.4	Växtskyddsmedel.....	233
13	ENPRODUKTCERTIFIERING	235
14	BUTIK	237
15	RESTAURANGER, STORHUSHÅLL OCH SERVERING SAMT KEDJECERTIFIERING	239
15.0	Certifieringens räckvidd.....	240
15.1	Allmänt.....	240
15.2	Utökad miljö- och hållbarhetsarbete.....	241
15.3	Användning av hållbara livsmedel för KRAV-certifierade restauranger.....	242
15.4	Certifieringsnivåer.....	243
15.5	Kedjecertifiering.....	244
16	IMPORT OCH INFÖRSEL AV PRODUKTER	249
16.0	Certifieringens räckvidd.....	250
16.1	Grundläggande regler.....	250
16.2	Erkända certifieringar och system för leveantörnsgranskning.....	251
16.3	Olika sätt att verifiera tilläggskraven.....	252
16.4	Tilläggskrav för socialt ansvar i landgrupp 1.....	253
16.5	Tilläggskrav för socialt ansvar i landgrupp 2.....	255
16.6	Övriga tilläggskrav för samtliga produkter.....	255
16.7	Tilläggskrav för vegetabilier.....	257
16.8	Tilläggskrav för animalier.....	259
16.9	Tilläggskrav för övriga produkter.....	263
16.10	Produkter certifierade enligt NOP.....	264
16.11	Produkter certifierade enligt andra regelverk som EU erkänner.....	264
17	FISKE	265
17.0	Certifieringens räckvidd.....	266
17.1	KRAV-certifierat fiske på MSC-certifierade fisken.....	266
17.2	Utgått.....	266
17.3	Certifiering av fartyg, dokumentation och kompetenskrav.....	266
17.4	Fiskemetoder och hantering av fångsten.....	268
17.5	Tekniska regler för fartyg.....	269

18	REGLER FÖR CERTIFIERINGSORGAN	273
18.1	Allmänna regler	274
18.2	Krav på certifieringsorgan	274
18.3	Krav på revisorer	279
18.4	Kompetenskrav vid kedjecertifiering	281
18.5	Kalibrering av regel tillämpningar	281
18.6	Certifieringsorganets arbete vid kedjecertifiering	282
19	CERTIFIERING AV KEDJOR.....	285
20	ALLMÄNNA REGLER FÖR MÄRKNING OCH MARKNADSFÖRING	287
20.1	Allmänna regler	288
20.2	Märkning med KRAVs namn eller märken	289
20.3	Övrig märkning på förpackningen	290
20.4	Marknadsföring.....	292
20.5	Märkning på följesedlar och fakturor.....	293
20.6	Utgått	293
20.7	Certifiering av marknadsförare.....	293
B	BILAGOR	295
	Bilaga 1 – Tillåtna konventionella fodermedel och fodertillsatser	296
	Bilaga 2 – Livsmedelstillsatser	297
	Bilaga 3 - SIN-ämnen i förpackningar	301
	Bilaga 4 – KRAVs märken	304
	Bilaga 5 - Hållbara livsmedel i restauranger, storkök och serveringar	306
D	DEFINITIONER	307

Nyheter i KRAVs regler 2023

Till 2023 har vi sett över reglerna i kapitel 2 Allmänna regler för certifiering, med syfte att förbättra våra regler för att fånga upp producenter med omfattande brister i produktionen så tidigt som möjligt. Det har inneburit att vi gjort regeländringar för att:

- Använda resultat från den offentliga kontrollen vid nyanmälan till djurhållning och slakt, samt för uppföljning av eventuella förelägganden.
- Aktörer som stängs av en andra gång inte ska kunna certifieras igen.
- Ansvaret att informera sitt certifieringsorgan om, och tillåta kontroll av annan likvärdig verksamhet har blivit tydligare.

Vi har också gjort det tydligare dels i kapitel- 2 och dels i inledningen till de olika regelkapitlen vad olika certifieringar omfattar, så det blir lättare att bedöma när certifieringen behöver utökas. Exempelvis behöver den som är certifierad för växtodling, men som också köper in och förpackar andras KRAV-certifierade produkter, också en certifiering för Livsmedelsförädling.

I vissa katastrofsituationer kan ekologiska producenter få undantag från några produktionsregler, efter att ha ansökt om det till Jordbruksverket. Vilka av de undantagen som medges också enligt KRAVs regler framgår i följande nya regler:

- Regel 4.1.16 som gäller växtodling.
- Reglerna 5.1.1.3; 5.1.1.4; 5.1.1.5 och 5.1.2.5, som gäller djurhållning.
- Reglerna 6.1.6 och 6.4.3 som gäller biodling.

FÖRENKLING ATT TILLÅTA INSATSMEDEL

Från och med 2023 tillåter KRAV insatsmedel som är tillåtna enligt förordning (EU) 2021/1165 om insatsmedlet inte tydligt anges som otillåtet i KRAVs regler. Det här gör att nya insatsmedel som tillåts i ekologisk produktion snabbare kan användas också i KRAV-certifierad produktion.

Vi har valt att ha kvar listor som omfattar tillåtna insatsmedel (regel 4.8.4, 4.8.8, 4.9.3, 4.9.4 och bilaga 2) med tillägget att insatsmedel som tillkommit i förordning 2021/1165 efter juli 2022 också tillåts.

Läsanvisning

Alla definitioner är samlade längst bak i avsnittet Definitioner. De ord i reglerna som har en definition är skrivna med en annan stilsort. *Ett exempel på detta är ordet **certifikat**.*

REGELTEXT

Vi har skrivit regeltexterna så att det ska vara tydligt vad som är bindande krav som den KRAV-anslutne ska uppfylla och som certifieringsorganen ska verifiera. Om det finns exempel och förklaringar så är dessa skrivna med kursiv text, och de ligger oftast sist i regeln.

VARIFRÅN KOMMER EN REGEL?

För att en produkt ska få säljas som ekologisk i EU måste produktionen även enligt svensk lag uppfylla kraven i förordning (EU) 2018/848 om ekologisk produktion. All KRAV-ansluten produktion ska uppfylla svensk lag, men eftersom KRAVs regler tillämpas även utanför Sverige och det i vissa fall förenklar om vi tydliggör vad lagen kräver, så innehåller KRAVs regler också vissa lagkrav.

KRAVs regler har utvecklats under lång tid och i samverkan med andra internationella organ. Därför innehåller våra regler krav som sträcker sig utöver EU-förordningen. För att göra tydligt vad en regel har för bakgrund, så finns det markeringar i texten som har följande betydelse:

- **(EU)** regeln har stöd i EU-förordningen
- **(SL)** regeln är ett förtydligande av övrig svensk lagstiftning
- **(I)** regeln har stöd i **IFOAM** Standard for Organic Production and Processing
- **(K)** regeln är KRAVs egen
- **(EU/K)** regeln har delvis stöd i EU-förordningen
- **(SL/K)** regeln har delvis stöd i svensk lagstiftning.

Vill du ha mer information om bakgrunden till en regel, kontakta oss på KRAV, via e-post till lantbruk@krav.se eller livsmedel@krav.se

SYMBOLER:

- +** **Ny** – innebär en helt ny regel från 2023
- ↻** **Ändrad** – innebär ändring av regelns betydelse till 2023. Om en regel flyttats till annan plats i reglerna eller endast ändrats språkligt, så markeras detta inte med symbolen Ändrad.
- i** **Hjälpmedel finns på KRAVs webb.** Exempel på hjälpmedel är information, mallar och checklistor som finns publicerade på www.krav.se.
- !** **Större avvikelser** (endast i kapitel 5 Djurhållning)

Bli KRAV-certifierad

För att få använda KRAV-märken behöver du ett certifikat (intyg) som visar att din verksamhet uppfyller KRAVs regler. Certifikatet utfärdas av fristående certifieringsorgan som är godkända för att kontrollera och certifiera enligt KRAVs regler. Det finns flera certifieringsorgan att välja mellan. Du hittar dem längre fram i regelboken och på www.krav.se.

SÅ HÄR GÖR DU FÖR ATT FÅ ETT CERTIFIKAT:

1. Ta reda på vad som gäller för att din verksamhet ska kunna bli KRAV-certifierad. Se www.krav.se, under Företag / Bli KRAV-certifierad.
2. Gör de förändringar i din produktion som är nödvändiga.
3. Registrera dig hos KRAV och ta kontakt med ett certifieringsorgan som är ackrediterat för att få göra kontroll enligt KRAVs regler, och teckna avtal om certifiering. Mer information finns på www.krav.se, under Företag / Certifieringsorgan. Du behöver också anmäla dig till Jordbruksverkets och Livsmedelsverkets register över ekologiska aktörer. Läs mer på www.krav.se, under Företag / Bli KRAV-certifierad, vid punkt 3. Registrera dig.
4. En revisor från certifieringsorganet besöker dig och gör en kontroll för att se att din verksamhet uppfyller KRAVs regler.
5. När du har fått din produktion certifierad av certifieringsorganet (för växtodling, djurhållning, biodling och vattenbruk gäller först en omställningstid på 6 veckor till 3 år) och erhållit ditt certifikat, får du börja använda KRAVs märke.
6. Du betalar en årlig licensavgift till KRAV. Du betalar också avgifter till certifieringsorganet som kommer på kontrollbesök till dig minst en gång per år.

Vilka av KRAVs regler berör mig?

KRAV har dels allmänna regler som berör alla oavsett produktionsinriktning, dels regler som är anpassade till olika typer av produktion. I tabellen nedan kan du se vilka regelkapitel som berör dig beroende på vilken produktion du har.

Du som exempelvis har växtodling berörs av reglerna i kapitel 2–4 och 20.

VERKSAMHET	REGELOMRÅDE/KAPITEL	ANMÄRKNING
• Växtodling	2 . 3 . 4	20
• Växthus	2 . 3 . 4	20 . . . Särskilt avsnitt 4.11
• Svampodling	2 . 3 . 4	20 . . . Särskilt avsnitt 4.12
• Djurhållning	2 . 3 . 4 . . . 5 .	20
– Nötkreatur		Särskilt avsnitt 5.2
– Får och getter		Särskilt avsnitt 5.3
– Grisar		Särskilt avsnitt 5.4
– Fjäderfän		Särskilt avsnitt 5.5
• Biodling	2 . 3 . 6	20
• Vattenbruk	2 . 3 . 7	20
• Vildväxande produktion	2 . 3 . 8	20
• Livsmedelsförädling	2 . 3 . 9	20
• Slakt	2 . 3 . 10	20
• Fodertillverkning	2 . 3 . 11	20
• Produktionshjälpmedel	2 . 3 . 12	20
• Restaurang, storhushåll och servering samt kedjecertifiering	. 2 . 3 . 15	20
• Import och införsel	2 . 3 . 16	20
• Fiske	2 . 3 . 17	20
• Certifiering av marknadsförare	2 . 3	20 Särskilt avsnitt 20.7
• Tillval: Hygienregler vid odling och hantering av frukt och grönt	 Särskilt avsnitt 4.13

Lista över certifieringsorgan

Följande certifieringsorgan är i dag ackrediterade för att kontrollera och certifiera enligt KRAV's regler:

ControlCert Scandinavia AB

Box 12, 614 21 Söderköping

E-post info@controlcert.se

Telefon 0121-100 02

Webb: www.controlcert.se

Kod vid märkning: **SE-EKO-06**

– *ControlCert Scandinavia AB erbjuder certifiering enligt KRAV's regler av följande produktion:*

Livsmedelsförädling, restaurang, storkök och servering samt kedjecertifiering, och certifiering av marknadsförare.

Debio

1940 Bjørkelangen – Norge

E-post: kontor@debio.no

Webb: www.debio.no

Tel: (+47) 63 86 26 50

Kod vid märkning: **NO-ØKO-01**

– *Debio erbjuder certifiering enligt KRAV's regler av följande produktion:*

Vattenbruk, fiske och förädling av produkter från vattenbruk och fiske.

HS Certifiering AB

Flottiljvägen 18, 392 41 Kalmar

e-post: info@hscertifiering.se

webb: www.hscertifiering.se

Tel: 0703 – 11 20 50

Kod vid märkning: **SE-EKO-04**

– *HS Certifiering erbjuder certifiering enligt KRAV's regler av följande produktion:*

Växtodling inklusive växthus, svampodling, djurhållning, biodling, livsmedelsförädling, restaurang, storkök och servering samt kedjecertifiering, slakt, foder- tillverkning, produktionshjälpmedel, import och införsel av produkter, samt certifiering av marknadsförare.

HS Certifiering

Intertek Certification AB

Box 1103, 164 22 Kista

E-post: kontakt@intertek.com

Webb: www.intertek.se/livsmedelscertifiering/krav-och-eu-ekologiskt/

Tel: 08-750 03 33

Kod vid märkning: **SE-EKO-08**

– *Intertek Certification AB erbjuder certifiering enligt KRAV's regler av följande produktion:*

Livsmedelsförädling, slakt, fodertillverkning, restaurang, storhushåll och servering samt kedjecertifiering, hantering av utsäde och plantor, import och införsel av produkter samt certifiering av marknadsförare.

intertek

Total Quality. Assured.

Kiwa Certifiering AB

Box 7178, 170 07 Solna

E-post: se.info@kiwa.com

Webb: www.kiwa.se

Tel: 018-17 00 00

Kod vid märkning: **SE-EKO-01**

– *Kiwa erbjuder certifiering enligt KRAV's regler av följande produktion:*

Växtodling inklusive växthus, svampodling, djurhållning, biodling, vattenbruk, fiske, vildväxande produktion, livsmedelsförädling, slakt, fodertillverkning, produktionshjälpmedel, restaurang, storhushåll och servering samt kedjecertifiering, import och införsel av produkter, samt certifiering av marknadsförare.

SMAK Certifiering AB

Hedvig Möllers gata 12, 223 55 Lund

E-post: certifiering@smak.se

Webb: www.smak.se

Tel: 020-61 62 63

Kod vid märkning: **SE-EKO-03**

– *SMAK erbjuder certifiering enligt KRAV's regler av följande produktion:*

Växtodling inklusive växthus, svampodling, djurhållning, biodling, livsmedelsförädling, slakt, fodertillverkning, produktionshjälpmedel, restaurang, storhushåll och servering samt kedjecertifiering, import och införsel av produkter samt certifiering av marknadsförare.

Tillåtetbedömning görs av

Forschungsinstitut für Biologischen Landbau

Här ser du vilka produkter som är tillåtna och hur du anmäler produkter för tillåtetbedömning enligt KRAVs regler.

Webb: www.insatslista.se

The logo for FiBL (Forschungsinstitut für Biologischen Landbau) is displayed in a bold, blue, sans-serif font.

Regler för KRAV-certifierad produktion utgåva 2023

KRAVs styrelse antog reglerna den 1 juni 2022.

Introduktion till KRAVs regler

1

I det här kapitlet berättar vi om grunden för KRAVs regler, först övergripande och sedan kapitelvis. Du får veta syftet med reglerna och får korta beskrivningar av reglernas innehåll med förklaringar. De konkreta regler som du som är KRAV-certifierad ska tillämpa börjar i kapitel 2.

Vissa ord förklaras i avsnittet "Definitioner". De är skrivna med kursiv och fet stil. Definitionerna hittar du längst bak i reglerna.

1.1 Det här är KRAV

KRAV är Sveriges mest kända hållbarhetsmärkning för mat och dryck uppbyggd på ekologisk grund, med särskilt höga krav på djuromsorg, hälsa, socialt ansvar och klimatpåverkan. KRAVs märken är registrerade varumärken hos Patent och registreringsverket. Registreringen ger KRAV ekonomisk förening ensamrätt till varumärkena. De företag som följer reglerna och är KRAV-certifierade samt betalar licensavgift får använda KRAVs varumärken.

VISION

KRAVs vision är att all produktion av livsmedel är ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar och tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov.

1.2 IFOAMs principer om ekologisk produktion

KRAV driver utvecklingen av ekologiska och hållbara livsmedel. KRAV utvecklar sitt regelverk baserat på **IFOAMs** principer om ekologisk produktion, men inte begränsat till EU-förordningen för ekologisk produktion. **IFOAM** är en medlemsbaserad internationell organisation som arbetar för hållbart jordbruk.

Här följer en sammanfattning av principerna.

Ekologiskt jordbruk:

- ska upprätthålla och förbättra markens, växternas, djurens och människans hälsa som en odelbar helhet
- ska grunda sig på levande ekosystem och kretslopp, genom att samarbeta med dem, efterlikna dem och hjälpa till att upprätthålla dem
- bör hanteras på ett försiktigt och ansvarsfullt sätt för att bevara hälsa och välbefinnande hos nuvarande och kommande generationer och miljö
- bör bygga på relationer som säkerställer rättvisa med avseende på den gemensamma miljön och livsmöjligheter.

1.3 Regelverkets grunder

KRAVs regler utgår från helheten och tar därför hänsyn till många faktorer i produktionssystemen och den omgivande miljön. Även socialt ansvar ingår som en viktig del. Vi ser biologiska mekanismer och sammanhang som grunden för vad som är naturligt och därmed förenligt med ekologisk produktion. Vår strävan är att ha ett vetenskapligt stöd för alla regler. Men ofta prioriterar vi **försiktighetsprincipen** till dess att forskning och beprövad erfarenhet kan ge en säker grund för reglernas gränsdragningar. Förbudet mot att använda GMO (genmodifierade organismer) och konstruerade nanomaterial är exempel på när försiktighetsprincipen varit styrande. Vid en konflikt mellan olika mål bedömer vi ofta helheten som viktigare än de olika delarna i konflikten.

KRAVs regler anger hur produktionen ska bedrivas för att produkter ska få märkas och marknadsföras med KRAVs namn och märken eller med hänvisning till KRAVs regler. På så sätt skapar reglerna en plattform som underlättar en enhetlig marknadsföring av KRAV-certifierad produktion och ger förtroende i alla produktionsled och på marknaden. KRAV utvecklar reglerna tillsammans med producenter, konsument- och miljöorganisationer, forskare och handel. KRAVs styrelse fastställer sedan reglerna utifrån vad den bedömer vara praktiskt möjligt att uppnå för närvarande. KRAVs arbete med att förbättra reglerna pågår ständigt, men vi strävar efter att enbart publicera regelförändringar en gång per år.

RAMAR

KRAVs regler är till stor del anpassade till andra regelverk för ekologisk produktion, som finns både på europeisk och global nivå, och KRAV är medlem i det internationella samarbetsorganet **IFOAM**. Även EU har regler för ekologisk produktion i förordningen (EU) 2018/848 och de genomförande- och delegerade förordningar som tagits och tas fram med stöd i den. EU:s förordning är lag i Sverige och reglerar hur ordet "ekologisk" får användas. Den omfattar växtodling, djurhållning, biodling, vattenbruk, vildväxande produktion, livsmedelsförädling, butik, import och fodertillverkning. KRAVs regler uppfyller EU-förordningen, men är i vissa fall strängare än den och omfattar dessutom fler områden, till exempel slakt, restaurangcertifiering och fiske.

All KRAV-certifierad verksamhet ska också följa nationell lagstiftning, exempelvis djurskydds- och miljölagstiftning.

OMFATTNING

KRAV gav ut de första reglerna 1985 och då omfattade de en A4-sida med växtodlingsregler. Idag har vi regler för 16 olika produktionsinriktningar eller regelområden som vi kallar dem. Fristående certifieringsorgan som är ackrediterade för att erbjuda KRAV-certifiering utför kontrollen och certifieringen.

KRAV sätter gränserna för vilka produkter och vilken produktion eller hantering av ekologiska produkter som kan bli KRAV-certifierad. KRAV-

certifieringen är främst avsedd för livsmedel, men även andra råvaror från ekologiskt jordbruk kan certifieras.

REGLERNA OCH KONTROLLEN OMFATTAR

- produktionsförhållanden
- produkter och recept
- dokumentation
- märkning
- provtagning och analys stickprovsvis

MED AVSEENDE PÅ

- primärproduktion
- produktionshjälpmedel och insatsmedel
- hantering, lagring och förpackning
- förädling
- försäljning och marknadsföring, samt
- produkter och råvaror som certifierats enligt andra regelverk för ekologisk produktion.

1.4 Allmänna regler för certifiering (se kapitel 2)

Syftet med certifieringen är att skapa trygghet för konsumenter och producenter genom att det finns en oberoende kontroll av att reglerna följs.

För att någon ska få marknadsföra ett livsmedel som ekologiskt eller KRAV-märkt ska hela produktionskedjan vara certifierad. För att få sin verksamhet certifierad ska ett företag registrera vissa uppgifter hos KRAV och få ett KRAV-nummer, samt ansöka om certifiering till ett ackrediterat certifieringsorgan och skriva under ett anslutningsavtal. Företaget får använda KRAVs namn eller märke först efter att ha fått ett giltigt certifikat för det regelområde som verksamheten omfattar. Innan ett certifikat utfärdas av certifieringsorganet kontrollerar det att alla relevanta regler är uppfyllda. Certifieringsorganet gör därefter minst en kontroll av den KRAV-certifierade verksamheten varje år, och ibland görs flera kontroller samma år. Efter fem år kan de fysiska kontrollbesöken hos verksamheter utan djur ske med två års mellanrum om reglerna har följts väl, och inga konventionella produkter hanteras på samma produktionsplats som de KRAV-certifierade (se regel 2.4.2).

REGISTRERING AV PRODUKTER (se 2.2.4)

För regelområdena livsmedelsförädling, fodertillverkning, produktionshjälpmedel samt import och införsel ska företaget registrera varje produkt i Mitt KRAV innan de får säljas. Det gör det lättare för företag att hitta KRAV-märkta produkter, men också svårare för icke KRAV-certifierade företag att fuska. För EU-ekologiska produkter finns ingen motsvarande lista.

AVVIKELSER OCH ÖVERKLAGANDEN (se 2.5–2.6)

Certifieringsorganet upprättar en rapport om avvikelse när verksamheten helt eller delvis bryter mot någon av KRAVs regler. Syftet med avvikelser är att de ska visa tydligt att reglerna inte följs, men också att det finns möjligheter att förbättra verksamheten. Det finns tre grader av avvikelser: mindre, större och avstängningsgrundande. Det är normalt att en verksamhet har mindre avvikelser. Det viktiga är att de upptäcks, att företaget åtgärdar dem och förebygger så att det inte händer igen. Större avvikelser som den som är certifierad inte kan rätta till i efterhand kan leda till att certifieringsorganet underkänner mark, djur eller produkter. Vid särskilt allvarliga fall kan hela verksamheten bli underkänd och i sällsynta fall kan det leda till att certifieringsorganet stänger av producenten i två år. Den KRAV-an slutne har rätt att överklaga certifieringsorganets beslut.

LICENS- OCH CERTIFIERINGSavgIFT (se 2.7.4)

Priset för en KRAV-certifiering består av både en licensavgift till KRAV och en avgift till certifieringsorganet för dess tjänster. KRAVs licensavgifter används till att stärka KRAVs varumärken och för att utveckla reglerna bland annat.

1.5 Allmänna verksamhetsregler (se kapitel 3)

Alla KRAV-certifierade företag ska följa de allmänna verksamhetsreglerna.

SOCIALT ANSVAR (se 3.1 och 16.4)

KRAVs vision för en hållbar produktion innefattar socialt ansvarstagande. Därför har KRAV regler för socialt ansvar, vilket saknas i EU-förordningen för ekologisk produktion. I Sverige innebär det i första hand att KRAV-certifierade företag ska följa lagstiftning om socialt ansvar. Genom att detta finns med i reglerna ingår det i certifieringen att kontrollera att företaget följer lagstiftningen. Men det finns även krav som går längre än lagstiftningen, till exempel regler om ansvar för boendeförhållanden för gästarbetare. I vildväxande produktion och annan verksamhet med personal med säsongsanställning bedömer KRAV att det finns en förhöjd risk när det gäller socialt ansvar.

För import och införsel har KRAV tilläggskrav som gäller socialt ansvar. Dessa tilläggskrav bygger på FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter, FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter, OECD:s riktlinjer för multinationella företag, FN:s Global Compact samt International Labour Organizations (ILO) konventioner och rekommendationer.

HANTERING OCH LAGRING AV KRAV-CERTIFIERAD PRODUKT (se 3.2)

Syftet med reglerna för lagring och hantering av KRAV-certifierade produkter är att förhindra att produkterna blir förorenade eller blandas ihop med produkter som inte är KRAV-certifierade.

Den som hanterar KRAV-certifierade varor och likartade konventionella på

samma plats ska till exempel se till att de KRAV-certifierade varorna alltid är väl märkta, för att minimera risken för sammanblandning. Ett annat exempel är att den som använder samma utrustning för KRAV-märkta och konventionella varor alltid ska rengöra utrustningen innan den används för de KRAV-certifierade varorna.

ÄMNEN OCH MATERIAL (se 3.3)

Målet är att ämnen eller material som används i KRAV-certifierad produktion inte ska medföra risker för miljön eller för människors hälsa. Därför finns regler som förbjuder användningen av GMO och konstruerade nanomaterial.

GMO-förbud (se regel 3.3.4-3.3.5): Det är inte tillåtet att använda genetiskt modifierade organismer (GMO) eller produkter som är framställda av eller med GMO i KRAV-certifierad produktion. Den som vill använda produkter och råvaror som kan innehålla GMO ska kunna visa upp intyg om GMO-frihet, eller i vissa fall ta prover och analysera dem. Som hjälp för att avgöra om en råvara är en riskprodukt har KRAV tagit fram risklistor för GMO. De finns på www.krav.se.

Det är bland annat av försiktighetsskäl som KRAV inte accepterar GMO, eftersom riskerna för spridning i naturen och följderna av sådan spridning är svåra att bedöma. Såsom dagens GMO-teknik tillämpas inom lantbruket leder det dessutom bland annat till ett ensidigt kemikalieberoende brukningssystem med multinationella företag som äger och säljer både utsäde och bekämpningsmedel. Ett ytterligare skäl till att GMO inte är tillåtet är att ekologiskt lantbruk ska vara ett alternativ för konsumenter som efterfrågar en produktion som inte använder GMO.

Nanomaterial (se regel 3.3.6): Med utgångspunkt i **försiktighetsprincipen** tillåter KRAVs regler inte konstruerade nanomaterial.

Med hjälp av nanoteknik går det att skapa mycket små partiklar, nanopartiklar, av olika ämnen. Eftersom partiklarna är så små får ämnena nya egenskaper och funktioner. I livsmedel förekommer konstruerade nanopartiklar i bland annat kosttillskott och näringsdrycker och där är syftet att ämnena ska tas upp lättare. Nanomaterial används också i livsmedelsförpackningar för att ge dem egenskaper som kan öka produkternas hållbarhet.

Kunskapen är bristfällig om hur nanomaterial uppträder i miljön, till exempel hur organismer tar upp dem eller om de bioackumuleras. Det finns också stor osäkerhet om hur nanopartiklar påverkar människokroppen. Men forskarna vet att de kan passera cellmembran och även från blodet in i hjärnan.

MINSKAD MILJÖ- OCH HÄLSOPÅVERKAN FRÅN HYGIENARBETE (se 3.4)

Reglerna för hygienarbete syftar till att minimera negativ hälso och miljöpåverkan vid rengöring, desinfektion och **skadedjursbekämpning**. Därför ska KRAV-certifierade företag använda rengöringsmedel som är miljömärkta när det finns sådana som ger godtagbart resultat. För att undvika problem med skadedjur ska de i första hand använda förebyggande metoder och i andra hand

bekämpa med mekaniska eller fysikaliska metoder.

Om kemiska metoder trots allt blir nödvändiga att använda är grundregeln att företaget ska se till att det inte finns några KRAV-märkta produkter i lokalen vid tillfället.

FÖRPACKNINGAR (se 3.5)

Förpackningar ska ha som huvudsyfte att skydda och bevara livsmedlet. Utöver detta ska förpackningen vara så resurs- och klimateffektiv som möjligt. Den som väljer förpackning ska undvika sådana som innehåller hälso- och miljöskadliga ämnen. Därför är Bisfenol A förbjudet i förpackningar med KRAV-märkta produkter. PVC får endast användas i locketätningar och i tätskikt på metall, och då bara när PVC-fria alternativ inte ger godtagbar kvalitet på livsmedlet. Mot-svarande regler för förpackningar saknas i EU:s regler för ekologisk produktion.

KRAV har tagit fram en guide som hjälp för företag att miljöoptimera förpackningar, se Förpackningslotsen på www.krav.se.

MILJÖ-, NATUR- OCH KULTURSKYDD (se 3.6)

Alla KRAV-certifierade företag ska bedriva ett systematiskt miljöarbete och visa omsorg om natur- och kulturmiljön. Till skillnad från EU:s regler för ekologisk produktion har KRAV särskilda regler för detta som revisorn ska följa upp vid kontrollerna.

KRAV-certifierade företag ska också se till att verksamheten ger upphov till så lite farligt avfall som möjligt. Allt avfall ska sorteras och lämnas för återvinning eller deponi.

ENERGIANVÄNDNING OCH ENERGIPLANERING (se 3.7-3.9)

Ett mål för den ekologiska produktionen är att minimera energianvändningen och minska behovet av fossil energi. För att minska livsmedelsproduktionens negativa klimatpåverkan har KRAV formulerat regler kring detta som går utöver EU:s regler för ekologisk produktion. Alla KRAV-certifierade företag ska kunna redogöra för sina åtgärder för att effektivisera energianvändningen.

Större företag ska dessutom genomföra en energikartläggning med hjälp av en energiexpert och i energikrävande växthus ska minst 80 procent av energin komma från förnybar energi eller spillvärme.

Förare som arbetar permanent i den certifierade delen av verksamheten ska vara utbildade i sparsamt körsätt. Det är ett effektivt sätt att minska användningen av fossil energi och samtidigt sänka kostnaderna i företaget.

Den el som KRAV-certifierade företag använder ska komma från förnybara energikällor, som sol, vatten eller vindkraft. Regeln gäller för all verksamhet på en produktionsplats även om den KRAV-certifierade produktionen bara utgör en liten del. Alla elbolag kan erbjuda el från förnybara källor, oftast till samma eller ett marginellt högre pris än den el som inte är produktions-specifik. Genom att efterfrågan på miljövänlig el ökar, bidrar det till ökade investeringar i sådan.

1.6 Växtodling (se kapitel 4)

Målsättningen är en långsiktigt hållbar växtodling som ger produkter av hög kvalitet. Grunden i ekologisk odling är ett system med många aktiva åtgärder för att uppnå en god produktion. **Naturfrämmande** kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel får inte användas och marken ska skötas väl, till exempel genom bra växtföljder och aktiv ogräsbekämpning.

Reglerna för KRAV-certifierad växtodling syftar till att:

- bevara och stärka markens långsiktiga produktionsförmåga
- skydda och utveckla den biologiska och genetiska mångfalden i kulturlandskapet och i produktionen
- minimera användningen av fossila bränslen och andra icke förnybara resurser
- undvika naturfrämmande ämnen och minimera utsläppen av föroreningar till den omgivande miljön
- minska utsläppen av växthusgaser och öka kolinlagringen.

OMSTÄLLNING (se 4.1)

Odlare som vill KRAV-certifiera sin produktion ska anmäla det till ett certifieringsorgan och sedan följa reglerna under en så kallad omställningstid då produkterna inte får säljas som KRAV-certifierade. Under omställningstiden avtar effekterna i marken av kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel som har använts tidigare. Det blir också en period för att anpassa produktionen till de ekologiska metoderna. Omställningstidens längd grundar sig på en avvägning mellan konsumenthänsyn och viljan att underlätta omställningen till ekologisk produktion. För producenten innebär omställningstiden en minskad intäkt eftersom det inte går att få ut ett merpris för produkterna under den tiden.

Omställningstid finns i olika regelverk för ekologisk odling världen över, även om tiderna kan vara olika långa. Omställningstiderna i KRAVs regler är anpassade till EU:s förordning för ekologisk produktion. Undantaget är KRAV-certifierade julgranar som inte får genomgå omställningstid, de ska odlas enligt KRAVs regler från plantering till skörd. Argumentet är att konsumenten förväntar sig att kemiska bekämpningsmedel inte har använts i odlingen av granen.

Omställningstiden för växtodling kan i vissa fall förkortas om lantbrukaren kan visa att inga otillåtna gödsel- eller bekämpningsmedel har använts på marken under åren före anmälan till certifiering. Om marken varit certifierad enligt EU:s förordning krävs inte någon ny omställningstid för att få den KRAV-certifierad.

PARALLELODLING (se 4.3.4–4.3.5)

Det är inte tillåtet att odla samma gröda både konventionellt och ekologiskt inom samma lantbruksföretag. Anledningen är att vid sådan så kallad parallellodling är risken för sammanblandning större och det blir svårare att undvika att konventionella produkter säljs som KRAV-certifierade. Om det rör sig om olika

sorter av samma gröda och skillnaderna är uppenbara, till exempel potatis med olika skalfärg, räknas det inte som parallellodling.

FÖRORENINGAR OCH SKYDDSAVSTÅND (se 4.4)

Den KRAV-certifierade odlingen ska skyddas från föroreningar och KRAV har mer detaljerade regler än EU-förordningen. En förorenad odlingsplats eller en gröda som har förhöjda halter av skadliga ämnen kan bli underkänd av certifieringsorganet. Ett exempel på skydd är att marken bara får tillföras en begränsad mängd tungmetaller med till exempel gödselmedel och kalk. Det ska också finnas en tydlig avgränsning mellan ekologiska och konventionella skiften. Kraven på skyddsavstånd är högre om skiftena tillhör samma brukare. Det beror på att det inte är möjligt att ställa samma krav på en granne. Det är då desto viktigare att informera grannar som odlar konventionellt om att odlingen är ekologisk så att de verkligen följer lagstiftningen om skyddsavstånd när de använder bekämpningsmedel.

Det är heller inte tillåtet att odla KRAV-certifierade livsmedel nära starkt trafikerade vägar. På 1990-talet fanns en rekommendation från myndigheterna om att inte odla bladgrönsaker inom 25 meter från starkt trafikerade vägar, främst på grund av att det fanns blytillsatser i bensinen. Även om blyföroreningar idag inte är ett lika uppenbart problem så är det översta markskiktet nära vägar med mycket trafik förorenat och har förhöjda halter av olika tungmetaller. KRAV har därför valt att behålla skyddsavståndet på 25 meter för livsmedelsgrödor eftersom det är en viktig fråga för konsumenterna. Det är däremot tillåtet att odla djurfoder och utsäde på denna mark. När det gäller djurens foder blir det en väldigt liten del i den totala foderstaten som odlats inom detta område.

ODLING PÅ MULLJORDAR (se 4.5.4)

Det är inte tillåtet med nyodling på mulljord. Det beror på att odling på mulljordar ger betydande utsläpp av växthusgaser till atmosfären. En uppskattning är att sådan odling står för ungefär en femtedel av det svenska jordbrukets totala utsläpp av växthusgaser. Vid dränering och uppodling av mulljordar ökar genomluftningen och det organiska materialet bryts långsamt ned. Det är en process där växthusgaserna koldioxid och lustgas avgår. EU:s förordning för ekologisk produktion har inga regler för mulljordar.

KRAV har diskuterat om det går att införa regler för hur mulljordarna ska brukas för att minimera utsläppen av växthusgaser, men det finns inget entydigt svar på vilka metoder eller grödor som ger minst utsläpp. Att lägga mulljordarna under vatten skulle minska utsläppen, men det är inte rimligt eller ens praktiskt möjligt i de flesta fall. Nuvarande regler innebär inga särskilda begränsningar i hur befintlig odling på mulljordar får ske. Odlingen kan komma att regleras när vi får ökade kunskaper i ämnet.

MARKBÖRDIGHET OCH VÄXTNÄRINGSKONSERVERING (se 4.6)

En grundtanke i ekologisk odling är att markens bördighet ska byggas upp efter hand. Det är en av anledningarna till att det inte är tillåtet att odla ett fält ekologiskt vissa år och konventionellt andra (4.3.3). Det skulle annars kunna vara ett sätt att slippa sköta marken och ogrässanera med kemiska medel eller gödsla upp den med konstgödsel. Istället ska den ekologiska odlingen ske med en varierad växtföljd där till exempel vall och baljväxter ingår.

En minsta andel vall eller grön gödsling som huvudgröda ska ingå i växtföljden på alla skiften, även på gårdar som inte har djur som äter grovfoder. Det beror på att vall håller tillbaka ogräset och minskar växtföljdsjukdomar. Vallarna är dessutom en gröda, som i vårt klimat, bidrar mycket till att bygga upp mullhalten i jorden. (4.6.1)

En högre mullhalt är bra på flera sätt. Den ger marken en bättre struktur som gör jorden mera lättbrukad och det i sin tur minskar bränsleförbrukningen vid jordbearbetning. En högre mullhalt ökar också markens vattenhållande förmåga och gynnar viktiga markorganismer som kan ge en bättre leverans av växtnäring till grödan. När mullhalten ökar binds kol i marken, denna kolinlagring minskar mängden koldioxid i atmosfären.

Att så in en grön gödslingvall i en spannmålsgröda under föregående år ger betydligt större mängd rötter och är därför att föredra framför en ettårig grön gödselgröda, men båda sätten är möjliga.

Det finns många fördelar med att så in en mellangröda, fånggröda eller bottengröda eftersom de bland annat binder växtnäring och minskar risken för jorderosion. När marken är bevuxen under en stor del av året ökar det också mullhalten. Hur ofta dessa understödjande grödor återkommer i växtföljden påverkar hur stor kolinlagringen blir. Även andra sätt att hålla marken bevuxen under hösten eller vintern är positivt eftersom det minskar läckaget av växtnäringssämnen. Det naturliga sättet att tillföra kväve till ekosystemet är att utnyttja baljväxternas förmåga att ta upp luftens kväve med hjälp av bakterier. Eftersom syntetisk kvävegödsel inte får användas är det ekologiska jordbruket helt beroende av baljväxter för sin kväveförsörjning. Därför ska baljväxter alltid ingå i växtföljden. (4.6.1–4.6.3)

Det är viktigt att minimera förlusterna av växtnäringssämnen från jordbruksmarken. Dels för att utlakning av fosfor och kväve leder till övergödning av vattendrag, sjöar och hav. Dels för att kväve som försvinner från marken i form av lustgas är en mycket stark växthusgas som står för ungefär en tredjedel av jordbrukets totala klimatpåverkan enligt forskarna. Slutligen är det också viktigt att hushålla med näringen eftersom den är en viktig resurs för produktionen. KRAV har därför särskilda regler för att minimera förlusterna av växtnäring. Dessa går utöver EU:s förordning för ekologisk produktion. (4.6.4–4.7)

En åtgärd är att odlaren ska bruka ned flytgödsel, urin och rötresten, vid spridning på obevuxen mark, senast inom fyra timmar för att undvika kväveförluster. En annan åtgärd för att minska läckaget av växtnäring är att

lantbrukaren ska ha en permanent bevuxen ogödslad zon mot vattendrag. Att hålla marken orörd eller bevuxen vintertid minskar också växtnäringsläckaget. När marken tillförs mer kväve än grödan kan ta upp ökar risken för förluster av kväve till luft och vatten. KRAV begränsar därför den maximala tillförseln av kväve med gödselmedel till 170 kilo per hektar. Enligt EU:s förordning gäller begränsningen enbart för stallgödsel.

VÄXTNÄRINGSBALANS (se 4.7)

De flesta KRAV-anslutna växtodlare som tar in växtnäring utifrån i form av gödsel eller foder ska regelbundet göra en fosforbalans. Det innebär en beräkning av hur mycket fosfor som förs in till gården jämfört med hur mycket som förs ut. På gårdar som har genomsnittliga fosforvärden i marken är målet att det ska vara balans mellan mängden införd och bortförd fosfor. Att KRAV har valt att i första hand ställa krav på fosforbalans och inte kvävebalans beror på att vissa förluster av kväve är oundvikliga och att resultaten av växtnäringsbalanser för kväve är svåra att tolka och jämföra mellan gårdar med olika förutsättningar och produktionsinriktning. Fosfor är dessutom en viktig ändlig resurs som vi behöver hushålla med.

🔄 GÖDSELMEDEL OCH JORDFÖRBÄTTRINGSMEDEL (se 4.8)

Grundtanken i ekologisk produktion är att växtnäringen ska cirkulera. Växterna tar upp näring ur marken och den går sedan direkt eller via djuren till livsmedelsproduktionen. För att få ett kretslopp är det viktigt att gödseln från djuren kommer tillbaka till åkerjorden där markorganismerna kan ta hand om den och omvandla den till näring som växterna kan ta upp.

Målet är att den KRAV-certifierade odlaren enbart ska använda gödsel från KRAV-certifierad produktion, men tills vidare är en del konventionell gödsel också tillåten. Det beror bland annat på att en del grönsaks- och spannmålsodlare inte har egen djurproduktion och därför behöver få använda gödsel från konventionella gårdar för att få bra grödor. Men kraven på vilken gödsel som odlarna får använda har skärpts successivt. De får till exempel inte använda gödsel från den mest intensiva konventionella djurproduktionen. Orsaken till det är att KRAV-certifierad odling inte ska beroende av gödsel från produktionsformer som skiljer sig alltför mycket från den KRAV-certifierade djurhållningen.

Biogasproduktion med gödsel från djur kan minska mängden växthusgaser från animalieproduktionen avsevärt och rötresten är en värdefull resurs för den ekologiska odlingen. Därför får KRAV-certifierade lantbrukare använda rötrester från biogasanläggningar där både tillåten och viss otillåten gödsel blandas, men bara i den omfattning som motsvarar andelen tillåten gödsel. Produktionen av denna biogödsel måste också vara KRAV-certifierad.

Näring förs bort från gården med avsalugrödor och för att få ett kretslopp också mellan stad och land får KRAV-certifierade lantbrukare använda biogödsel som producerats av källsorterat hushållsavfall och av restprodukter

från livsmedelsindustri och slakterier. Förutsättningen är att detta inte medför några miljö- eller hälsorisker och att produktionen av gödselmedlet är KRAV-certifierad.

KRAVs lista över tillåtna organiska gödselmedel följer i stort sett EU-förordningen. Det finns dock några undantag för ämnen som inte är i linje med KRAVs allmänna regler om ämnen som kan användas i KRAV-certifierad produktion (se 3.3.1–3.3.2). Detta gäller till exempel xylit som utvinns vid brunkolsbrytning.

När det gäller mineraler och andra oorganiska gödselmedel är grundregeln att de enbart får användas i sina naturliga former. Gödselmedlen får inte ha genomgått några processer annat än malning för att inte störa de naturliga processerna i marken. Det är skälet till att mald kalksten och gips från naturliga fyndigheter är de enda former av kalkningsmedel som odlaren får använda. Gips har en viss positiv effekt på markstrukturen, men den är betydligt mer kortvarig än effekten av bränd eller släckt kalk, som alltså inte är tillåtna. KRAVs lista över tillåtna oorganiska gödselmedel följer i stort sett EU-förordningen, men det finns undantag: KRAV tillåter inte aluminiumkalciumfosfat och thomasfosfat. Ingen av dessa substanser uppfyller det ovanstående grundkriteriet, eftersom de har genomgått kemiska processer.

På vissa jordar finns det en naturlig brist på vissa ämnen som växterna behöver i små mängder. När det finns en påvisbar brist på ett visst mikronäringsämne tillåter reglerna gödsling med det, trots att det inte finns några naturliga mikronäringsgödselmedel. Skälet till detta undantag är att det annars skulle vara svårt att få en bra skörd på dessa jordar.

För att minimera tillförseln av tungmetaller till åkermarken ska KRAV-certifierade och tillåtetbedömda organiska och oorganiska gödsel- och jordförbättringsmedel analyseras på sitt tungmetallinnehåll och sitt växtnäringssinnehåll. Den högsta tillåtna givan som sedan kan beräknas, kan antingen begränsas av växtnäringssinnehållet eller av någon tungmetall. Givan får inte överstiga angivna nivåer i KRAVs regler.

VÄXTSKYDD (se 4.9)

I ekologisk odling bygger växtskyddet i första hand på förebyggande metoder och biologisk bekämpning. Lantbrukaren får inte använda kemiska bekämpningsmedel som består av **naturfrämmande** ämnen. Orsaken är att de förorenar yt- och grundvatten, minskar den biologiska mångfalden och kan skada användarna. De lämnar också rester i livsmedel och vad det innebär för hälsan är inte tillräckligt undersökt.

Exempel på förebyggande åtgärder mot ogräs och skadegörare är att ha en bra växtföljd och tåliga sorter samt att främja den biologiska mångfalden i och omkring odlingarna. I fruktodlingar kan odlaren till exempel ha marktäckande grödor mellan raderna, plantera in träd av andra arter eller sätta upp fågelholkar för att locka fåglar som äter skadeinsekter. Andra förebyggande åtgärder är att

gynna och sätta ut växtskadegörarnas naturliga fiender (till exempel insekter eller rovkvalster) eller att använda fällor.

Vissa kemiska preparat som inte är naturfrämmande och vissa biologiska preparat får användas i ekologisk odling, men bara när det finns ett direkt hot mot grödan. Det finns inga godkända preparat för ogräsbekämpning i grödan, men man får använda värme och elektricitet. Listan över tillåtna växtskyddsmedel i KRAVs regler följer i stort sett EU-förordningen, men det finns några undantag där KRAVs regler är mer restriktiva. KRAV har inte tagit med en del växtskyddsmedel som enligt förordningen endast får användas på grödor som inte odlas i Sverige. Exempel på det är diammoniumfosfat och vissa pyretroider som enligt EU-förordningen är tillåtna i olivodlingar. Det faktum att pyretroider är kemiska bekämpningsmedel är ytterligare ett skäl till att KRAV inte tillåter användningen. KRAV tillåter inte heller kopparspreparat för bekämpning av svampsjukdomar, eftersom de kopparmängder som behövs överskrider KRAVs gränsvärden för tillförsel av tungmetaller. Kopparspreparat är skadligt för människor och djur i alltför höga halter.

I EU-förordningen finns ingen särskild reglering av tillsatser i växtskyddsmedlen, därför tillåter den pyretrumpreparat med piperonylbutoxid. Det är ett ämne som stabiliserar pyretrumextraktet så att det verkar kraftigare under längre tid, och har också i sig en viss bekämpningseffekt. Piperonylbutoxid kan ge resthalter i produkterna, och är skadligt för människor och däggdjur. Pyretrumpreparat med piperonylbutoxid är därför inte tillåtna enligt KRAVs regler.

För KRAV-märkta vegetabilier som är importerade accepterar vi de växtskyddsmedel som tillåts enligt EU-förordningen.

UTSÄDE OCH ANNAT VÄXTFÖRÖKNINGSMATERIAL (SE 4.10)

KRAV vill stimulera produktion av ekologiskt växtförökningsmaterial av hög kvalitet och med ett brett urval av sorter. Grundregeln är att odlaren ska använda KRAV-certifierat eller EU-ekologiskt utsäde och annat växtförökningsmaterial. När det inte finns ekologiskt sådant tillgängligt får växtförökningsmaterial från omställningsmark användas, om det gått 12 månader från att marken ställdes om till skörden av växtförökningsmaterialet. Om varken ekologiskt utsäde eller omställningsutsäde finns tillgängligt kan certifieringsorganen bevilja undantag för att använda konventionellt utsäde. Utbudet på ekologiskt utsäde och omställningsutsäde registreras i den svenska databasen organicXseedSverige. Inget utsäde eller förökningsmaterial får vara gen-modifierat eller behandlat med kemiska medel efter skörd eller upptagning.

Den som odlar groddar eller skott i vatten utan näringstillsats måste alltid använda utsäde som är KRAV-certifierat, eftersom groddarna eller skotten då enbart består av utsäde som man låtit gro.

ODLING I VÄXTHUS (SE 4.11)

Växtodlingsreglerna gäller också för växthus och även där ska odlingen ske i

levande jord. Det innebär att varken hydrokulturer eller odlingar i biologiskt inaktiva material kan bli KRAV-certifierade. Nya EU-regler innebär att odlingen ska ske i direkt kontakt med alven eller berggrunden. Därmed är inte heller odling i avgränsat substrat tillåten, utom för örter och prydnadsväxter som säljs i kruka samt för grodd- och utplanteringsplantor för vidare omplantering. Ett undantag gäller också för den produktionsyta som var certifierad för odling i avgränsade bäddar före juni 2017. Detta undantag gäller till och med 2031.

KRAV tillåter produktion i avgränsat substrat som är tillåten enligt EU-förordningen, under förutsättning att en betydande del av växtnäringen kommer från jorden. Därför finns regler för hur mycket jord varje planta minst måste ha. Eftersom växthusproduktion är energikrävande har KRAV även särskilda regler som syftar till att minska dess klimatpåverkan.

SVAMPODLING (se 4.12)

KRAV-märkt svampodling innebär odling utan kemiska bekämpningsmedel, och att större delen av det substrat som svamparna odlas på ska komma från ekologisk produktion. Exempelvis ska halm som ingår i substratet vara ekologisk och om torv används får den inte vara kemiskt behandlad. Vissa svampar växer på trä, och för dessa gäller att träet inte får vara behandlat med kemiska produkter.

1.7 Djurhållning (se kapitel 5)

Den KRAV-certifierade djurhållningen ska kännetecknas av mycket god djurvälstånd. Grundläggande är respekten för de olika djurens särskilda behov när det gäller beteende, foder och den miljö de vistas i. KRAV har strängare regler för djurvälståndet än EU-förordningen för ekologisk produktion. Exempel på det är att grisar under betesperioden ska få beta, böka i jord och gyttej bada, att höns ska få bada i riktig sand och att moderdjur ska kunna föda i avskildhet.

Förutsättningen för att kunna ha en KRAV-certifierad djurhållning är att växtodlingen är KRAV-certifierad.

OMSTÄLLNING (se 5.1.2)

(Nöt 5.2.1 får och getter 5.3.1, grisar 5.4.1, fjäderfä 5.5)

Djurhållare som vill KRAV-certifiera sin produktion ska anmäla det till ett certifieringsorgan och därefter följa reglerna under en så kallad omställningstid då de inte får sälja djur eller produkter från dem som KRAV-certifierade.

Omställningstidens längd varierar beroende på djurslag.

PARALLELLPRODUKTION (se 5.1.3)

Ett företag får inte föda upp samma djurslag både konventionellt och ekologiskt. Anledningen är att sådan så kallad parallellproduktion ökar risken för att blanda samman djuren och att råka sälja konventionella djur som KRAV-certifierade.

Om det är olika djurslag på gården som är KRAV-certifierade respektive konventionellt uppfödda så räknas det inte som parallellproduktion.

INKÖP AV DJUR (se 5.1.5)

(Nöt 5.2.2, får och getter 5.3.2, grisar 5.4.2, fjäderfä 5.5)

I KRAV-certifierad djurhållning ska moderdjur och avkomma helst finnas på samma brukningsenhet. Det minskar stress och smittspridning som lätt uppstår om djur från olika gårdar blandas. Om djur ändå behöver köpas in ska de i första hand vara KRAV-certifierade. Om förutsättningarna gör att en gård behöver köpa in djur regelbundet för att föda upp dem till slakt måste särskilda åtgärder vidtas så att djurens hälsa inte påverkas negativt.

För avel får uppfödaren köpa in EU-ekologiska eller ett begränsat antal konventionella djur. Det är tillåtet för att inte hämma utvecklingen av den KRAV-certifierade produktionen. Ett bra avelsarbete ger friskare djur och behovet av djurinköp för rekrytering minskar.

Reglerna tillåter däremot inte inköp av EU-ekologiska eller konventionella djur för att föda upp dem till slakt, med vissa undantag för fjäderfä.

AVEL (se 5.1.6)

Avelsarbetet ska grunda sig på naturliga förlopp. Samtidigt finns vissa tekniker med så stora fördelar för såväl djur som lantbrukare att de får användas i den ekologiska produktionen. Av det skälet är det tillåtet med inseminering, men inte embryoöverföring eller brunstsynkronisering med hormoner. Det är även tillåtet att använda könssorterad sperma eftersom det minskar behovet av djurinköp, till exempel när en besättning håller på att byggas upp eller utökas.

Vid inköp av djur ska raser som är lämpliga för ekologisk uppfödning väljas så långt det är möjligt. Reglerna tillåter inte djurraser som avlats så att de inte längre kan para sig eller föda naturligt. Exempel på detta är de vanligaste kalkonraserna och nötkreatursrasen Belgian Blue.

UTEVISTELSE OCH BETE (se 5.1.7)

(Nöt 5.2.3, får och getter 5.3.3, grisar 5.4.3, fjäderfä 5.5)

En av grundförutsättningarna i KRAV-certifierad djurhållning är att alla djur får vistas ute så mycket som möjligt. Det främjar ett naturligt beteende och bidrar till friska och starka djur. Samtidigt är det viktigt att skapa bra förutsättningar för utevistelsen, så att marken inte tar skada eller läcker näringsämnen.

Betet ger djuren både foder och en naturlig sysselsättning. Därför ska alla djurslag kunna beta, böka eller picka på beväxt mark under betesperioden. KRAV har tydligare och strängare regler för detta mervärde än EU-förordningen. Även grisar ska till exempel få beta och böka i jord i KRAV-certifierad produktion och så har KRAV fler detaljer om när olika djurslag ska hållas på bete.

I undantagsfall kan djur hållas inomhus under betesperioden, främst av djurskyddsskäl som vid sjukdom eller otjänligt väder, men också av vissa praktiska

skäl såsom vid inseminering eller strax före slakt.

Det går inte att undvika att släppa djur på bete genom att endast ha uppfödning under vinterhalvåret. Däremot är det tillåtet att föda upp djurslag med kortare uppfödningstider enbart under sommaren.

STALLFÖRHÅLLANDEN (se 5.1.8)

(Nöt 5.2.4, får och getter 5.3.4, grisar 5.4.5, fjäderfä 5.5)

Djur ska ha tillgång till lämpliga stallar, och det finns regler för hur stallarna ska vara både när det gäller mått och utformning. De ska ha tillräckliga utrymmen för djurens rörelsebehov, och alla stallar ska ha fönster som ger dagsljus i hela byggnaden.

Grundregeln är att alla djur ska kunna röra sig fritt, och de får därför inte vara uppbundna eller hållas i bur. Trots det finns det tills vidare ett undantag för uppbundna nötkreatur i små besättningar. KRAV har gjort bedömningen att det annars skulle vara omöjligt för många mindre jordbruk att kunna ha ekologisk produktion. För att i någon mån kompensera för den begränsade rörelsefriheten ska lantbrukaren släppa ut djuren dagligen under perioden före och efter betesperioden, samt rasta dem minst två gånger i veckan under vintern. Att hålla uppbundna djur blir allt mindre vanligt och alla nya stallar som byggs ska vara lösdriftssystem.

Enligt reglerna får högst hälften av golvytan utgöras av dränerande golv, till exempel spaltgolv. Dessa håller djuren rena, men ger ingen bekväm liggplats. Om djur får välja undviker de normalt att lägga sig på spaltgolvet. För värphöns finns ett liknande krav, men här ska minst en tredjedel av inomhusytan vara ströbädd. För övriga fjäderfän ska hela ytan bestå av ströbädd.

Djuren ska kunna få utlopp för ett normalt socialt beteende genom att kunna vistas i grupp under större delen av tiden. Men när moderdjur ska föda eller värpa är det naturligt att de drar sig undan flocken. Därför finns det krav på antal reden per grupp värphöns. KRAV har dessutom regler som går utöver EU:s förordning för att kor, tackor och suggor ska ha möjlighet till avskildhet i samband med förlösning och under den första tiden därefter. Detta är viktigt för att ungarna ska få dia sin mor och få råmjölk.

FODER OCH VATTEN (se 5.1.9–5.1.10)

(Nöt 5.2.5, får och getter 5.3.5, grisar 5.4.6–5.4.7, fjäderfä 5.5)

Grundregeln är att djurens foder ska vara KRAV-certifierat, av god kvalitet och anpassat till varje djurslag. Alla djur ska också ha fri tillgång till bra grovfoder och vatten. En annan viktig grundregel är att KRAV-certifierade gårdar ska sträva efter att vara självförsörjande på foder i så stor utsträckning som möjligt. Det handlar om att ta vara på lokala resurser, att få ett bättre kretslopp av näringsämnen, minska risken för övergödning och att minska transporter. KRAVs regler för självförsörjning är strängare än EU-förordningens, men såväl KRAV som EU-förordningen har gradvis skärpt kraven.

Kraftfoder: För idisslare finns det begränsningar i hur stor andel kraftfoder som får ingå i foderstaten, eftersom dessa djur i första hand är anpassade till att äta grovfoder. Idisslare ska därför inte heller utfodras med animaliskt foder, med undantag för vissa mjölkprodukter.

Ekologiskt foder: Kraven på andelen ekologiskt foder i foderstaten har skärpts successivt. Sedan många år tillbaka ska foder till idisslare till 100 procent bestå av KRAV-certifierat foder inklusive att en viss andel foder från mark under omställning till KRAV-certifierad produktion får användas. Enkelmagade djur som grisar och fjäderfå har högre krav på rätt proteinsammansättning eftersom de inte själva kan bilda vissa essentiella aminosyror. Det gör det svårare att få fram ett bra foder som är helt ekologiskt. Av denna anledning är det fortfarande tillåtet att ge en liten mängd konventionellt proteinfoder till unga grisar och fjäderfå.

Självförsörjning: Olika gårdar kan samarbeta om foder och gödsel och räknas då som en enhet. Kravet på självförsörjning är högre för idisslare än för grisar och fjäderfå. Förklaringen är att en stor del av idisslarnas foderstat består av grovfoder som går att odla i hela landet.

För grisar och fjäderfå vars foder till stor del består av spannmål är kraven på självförsörjning lägre i skogsbygd än i slättbygd beroende på att det inte är lika lämpligt att odla spannmål i skogsbygden. Det är vanligt att gårdar med gris- och fjäderfåbesättningar köper in en stor del av fodret, särskilt i delar av landet som har liten spannmålsodling. Fram till för några år sedan var det dessutom förbjudet av hygieniska skäl att ge fjäderfå foderblandningar som inte var värmebehandlade. Det innebär att även gårdar med egen spannmålsodling sålde spannmålen och köpte in allt foder till hönsen. Fortfarande ska allt proteinfoder till fjäderfå vara värmebehandlat, men det är nu tillåtet att blanda det med spannmål som inte är värmebehandlad. Foder och foderblandningar som gården köper in ska följa reglerna för KRAV-certifierat foder och grundregeln är att råvaror av jordbruksursprung ska vara KRAV-certifierade.

UTFODRING AV KALVAR, LAMM OCH KILLINGAR (se 5.2.6, 5.3.6)

Det har stor betydelse att ungar och moderdjur får ha en nära kontakt under den första levnadstiden för att djuren ska hålla sig friska och må bra. Därför ska nyfödda lamm och killingar få dia minst under de första tre dagarna. I mjölkproduktion har minimitiden kortats ner till ett dygns diande för kalvarna. Många djurhållare upplever att det skapar stress hos djuren när kalvarna skiljs från korna efter tre dagar, då det hunnit skapas starka band. Samtidigt finns det mycket forskning som visar att det är bra för både kons och kalvens hälsa med en längre tids digivning. System med amkor eller att stegvis skilja på ko och kalv kan vara ett sätt att få den positiva effekten av digivningen och ändå undvika stress.

Efter digivningen ska djurhållaren fortsätta att föda upp kalvar, lamm och killingar på det egna djurslagets riktiga mjölk i flera månader.

KLIMAT OCH MILJÖ

(Nöt 5.2.5.4, 5.2.5.5, 5.2.7, får och getter 5.3.5.4, grisar 5.4.6.7, fjäderfä 5.5)

För att minska klimatpåverkan har KRAV regler utöver EU-förordningen. För grisar och fjäderfän är målet med dessa regler en god hälsa med ett högt foderutnyttjande och bra tillväxt hos djuren. Det ger mindre utsläpp av växthusgaser per kilo produkt. För idisslare, som står för en betydande del av jordbrukets utsläpp av klimatgaser är bilden mer komplicerad. God hälsa är en grundförutsättning, men sedan har uppfödaren möjlighet att välja mellan alternativa regler för foderutnyttjande och tillväxt. Det beror på att extensivare uppfödningssytem på naturbetesmarker också har fördelar. De är viktiga för den biologiska mångfalden som i sin tur ger naturen motståndskraft vid klimatförändringar. Dessutom kan välskötta naturbeten och långliggande vallar lagra in stora mängder kol i marken med en positiv effekt för klimatet.

HÄLSA OCH SKÖTSEL (se 5.1.11)

(Nöt 5.2.7–5.2.8, får och getter 5.3.7, grisar 5.4.8)

Ett viktigt mål i den KRAV-certifierade djurhållningen är att djuren ska vara friska. Därför ska de ha en bra stallmiljö och kunna vistas ute när det är lämpligt. De ska få bra foder och en god tillsyn. Det ska också finnas en strategisk plan för att förebygga god hälsa, och exempelvis i mjölkproduktionen ska nyckeltal för hälsa och djurvälstånd följas upp.

För att undvika onödig medicinering som till exempel kan leda till resistens hos bakterier, är förebyggande behandlingar inte tillåtna, med undantag för vaccinering. Det är heller inte tillåtet att rutinmässigt ge medel mot inälvparasiter utan bara när det finns behov. Det beror på att det finns insektsarter på beten som hotas till sin överlevnad av sådana medel. Istället ska djurhållaren se till att ha en god betesplanering som minskar smittorisen i synnerhet för unga känsliga djur.

När djur trots allt blir sjuka ska de tas om hand och behandlas så snabbt som möjligt. Efter medicinering ska en viss tid gå innan det är tillåtet att leverera produkterna som KRAV-certifierade. Denna karenstid är dubbelt så lång som för djur i konventionell produktion. Det är en försiktighetsåtgärd för att minska risken för restsubstanser i produkterna.

1.8 Biodling (se kapitel 6)

Att sträva efter att bina och deras föda inte ska utsättas för kemiska bekämpningsmedel, GMO eller andra föroreningar är grunden för den KRAV-certifierade biodlingen och påverkar hela hanteringen.

Biodlaren får inte placera kuporna nära föroreningskällor eller GMO-grödor. Bin flyger i regel inte mer än tre kilometer. Därför ska nektar och pollenkällor inom tre kilometers radie från bigården huvudsakligen vara av KRAV-certifierat, ekologiskt eller naturligt ursprung. Vid utfodring utanför dragsäsongen ska sockret och honungen vara KRAV-certifierat.

Sjukdomar och angrepp av skadedjur ska biodlaren i första hand försöka hålla borta genom förebyggande insatser, till exempel genom regelbunden tillsyn, kontroll av drönarlarver och genom att hålla kupor, ramar och utrustning rena. Det finns också några få medel som är tillåtna att använda i kombination med förebyggande metoder.

Vid omläggning till KRAV-certifierad produktion ska biodlaren byta ut befintligt vax och ersätta det med KRAV-certifierat vax. Men det kan vara svårt att få tag på KRAV-certifierat vax i tillräcklig mängd, därför finns en möjlighet att använda konventionellt avtäckningsvax som inte innehåller några otillåtna restsubstanser.

Materialet i bikuporna ska i huvudsak vara av naturligt ursprung. Det går att använda plastmaterial för exempelvis isolering, så länge de utgör mindre än hälften av kupans totala vikt.

1.9 Vattenbruk (se kapitel 7)

Målet för KRAV-certifierat vattenbruk är att ta hänsyn såväl till miljön som till de vattenlevande organismernas trivsel och hälsa. De ska leva i en hållbar miljö som tillgodoser deras grundläggande fysiologiska och beteendemässiga behov. Vattenbruksdjuren ska till exempel ha tillräckligt med utrymme för att de ska må bra och kunna bete sig på ett sätt som är naturligt för arten.

KRAV-certifierat vattenbruk omfattar odling av alger och vattenbruksdjur såsom fisk, kräftdjur, tagghudingar och blötdjur samt odling av vattenlevande organismer som används för foder.

Regelområdet följer helt EU:s förordning för ekologisk produktion, med tillägg för KRAVs allmänna regler samt regler för märkning och marknadsföring.

LOKALISERING

Den KRAV-anslutna enheten ska placeras och drivas med hänsyn till den närliggande miljön. Vattenbruksdjuren ska ha vatten av god kvalitet med tillräckligt mycket syre och med temperatur och ljusförhållanden som är naturliga för dem. Vattenkvalitén i området måste vara mycket god och fri från föroreningar med produkter eller ämnen som inte är tillåtna inom ekologisk produktion. Det krävs en miljöbedömning och en detaljerad plan för hållbar förvaltning av vattenbruket. Produktionen får inte påverka den biologiska mångfalden negativt, orsaka övergödning av, eller på andra sätt belasta vattenområdet. Det är också viktigt att det finns en tydlig särhållning från konventionella enheter.

UTGÅNGSMATERIAL

Avelsarbetet ska vara inriktat på mål som hälsa och anpassning till miljön samt på god tillväxt med minsta möjliga användning av insatsmedel. Såväl vildfångade som konventionella organismer kan vid behov få användas till avel, men det krävs ett godkännande från myndigheter och en omställningstid för konventionella avelsdjur. Det är inte tillåtet att framkalla lek genom att använda hormoner.

FODER OCH UTFODRING

Fodret i KRAV-certifierat vattenbruk ska vara av god kvalitet och anpassat för arten. Därför ska till exempel fisk som föds upp i dammar eller i insjöar utfodras med foder som finns naturligt i dessa vatten. Om det inte finns tillräckligt med naturligt foder är det tillåtet att använda ekologiskt foder av vegetabiliskt ursprung.

För köttätande vattenbruksdjur ska fodret i första hand bestå av ekologiska foderprodukter från vattenbruk. I andra hand kan det bestå av fiskmjöl och fiskolja av slaktspill från ekologiskt vattenbruk. Råvaror från hållbart fiske är också tillåtet.

Tillsatser såsom vitaminer, mineraler, antioxidanter och färgämnen ska ha naturligt ursprung eller vara så nära sin naturliga form som möjligt. Syntetiska/**naturfrämmande** tillsatser är inte tillåtna.

HÄLSA OCH DJURVÄLFÄRD

I fiskodling är en viktig målsättning att hålla aggressionerna på en låg nivå och förhindra att fiskarna skadar varandra. Därför ska vattenbrukaren regelbundet hålla odlingsenheten under uppsikt och vara uppmärksam på om stress och avvikande beteenden förekommer. Skyddsåtgärder och förebyggande åtgärder ska också vidtas mot rovdjur som kan stressa eller skada vattenbruket.

Den som odlar fisk ska förebygga sjukdomar bland annat genom god skötsel och rengöring samt vaccinering mot aktuella infektionssjukdomar. Målet är att undvika sjukdomsutbrott och minimera behovet av läkemedel.

Biologisk sjukdomsbekämpning ska prioriteras framför bruk av kemiska medel där det är möjligt och tillräckligt effektivt. Det är av särskild vikt att risken för antibiotikaresistens i naturmiljön undviks. Efter läkemedelsbehandling är karenstiden den dubbla jämfört med nationella bestämmelser. Läkemedel och bekämpningsmedel som inte har karenstid enligt nationella bestämmelser har i KRAV-certifierad produktion en karenstid på två dygn.

HANTERING OCH SLAKT

All hantering av vattenbruksdjur ska minimeras och ske med största försiktighet, för att undvika stress och fysisk skada. Bedövning ska användas vid hantering av avelsdjur när så är lämpligt.

Slakttekniken ska säkra att fisken omedelbart blir medvetslös så att den inte känner smärta. Bästa slaktmetod ska väljas utifrån skördestorlek, art och produktionsanläggning.

1.10 Vildväxande produktion (se kapitel 8)

KRAVs regler för vildväxande produktion syftar till att främja och definiera hur vi hållbart kan använda växter som kan samlas in eller skördas i naturen. Målsättningen är att ta hänsyn till markens och ekosystemets långsiktiga förmåga

att producera de växter som samlas in. Reglerna omfattar växter och svampar som inte är odlade, men även växter som är förvildade och som spritt sig på ett naturligt sätt. Insamling av växter och svampar på naturbeten där brukaren följer KRAVs regler för växtodling kan också certifieras. Däremot omfattar reglerna inte vilda djur och inte heller vattenväxter eller alger.

Området där växterna samlas in får inte ha utsatts för föroreningar eller kemisk bekämpning som inte är tillåten enligt KRAVs regler. Till skillnad från EU-förordningen har KRAV också en regel som säger att insamlingen ska ta hänsyn till lokala kulturella traditioner och människor som bor i området.

Den som vill få produktionen certifierad ska göra en utredning som redovisar hur växterna ska samlas in på ett hållbart sätt utan att miljö, djurliv eller människor påverkas negativt och utredningen ska innehålla en riskanalys.

Underlaget till utredningen kan till exempel komma från myndigheter, från markägaren eller från ideella organisationer.

Relevanta delar av KRAVs sociala villkor gäller för plockare. Alla plockare ska vara registrerade och kunna identifieras och skriftlig information ska finnas tillgänglig på ett språk som plockaren förstår. De sociala reglerna är ett mervärde för KRAV-certifierad vildväxande produktion jämfört med EU-ekologisk som saknar sådana regler.

1.11 Livsmedelsförädling (se kapitel 9)

Syftet med reglerna för den KRAV-certifierade livsmedelsförädlingen är att behålla och utveckla de KRAV-märkta råvarornas mervärden och samtidigt stimulera och främja marknaden för KRAV-märkta produkter.

Därför ska livsmedelsförädlingen ske med hjälp av utvalda processer som är skonsamma mot såväl naturen som produkterna. Förädlaren ska undvika att använda **naturfrämmande** ämnen och bara ett begränsat antal tillsatser, processer och processhjälpmedel är tillåtna. Endast naturliga aromer och vissa enzymer får användas och till skillnad från vad som gäller för EU-ekologiska köttprodukter är nitrit inte tillåtet i KRAV-certifierade produkter, av försiktighetsskäl. Nitrit kan omvandlas till nitrosaminer i magen vilket ökar risken att få cancer.

Grundprincipen är att det enbart ska vara KRAV-certifierade råvaror i livsmedel som marknadsförs med KRAVs namn eller märke. Men för att underlätta utvecklingen av KRAV-märkta produkter får det finnas upp till tio procent EU-ekologiska ingredienser, eller högst fem procent konventionella ingredienser i en KRAV-certifierad produkt. Det är inte tillåtet att blanda EU-ekologisk eller konventionell ingrediens med KRAV-certifierad ingrediens av samma slag. Om de konventionella ingredienserna inte finns upptagna på EU:s förteckning över tillåtna konventionella ingredienser i ekologiska produkter måste Livsmedelsverket ge ett godkännande för att de ska få användas.

Om andelen KRAV-certifierade ingredienser är mindre än 90 procent får produkten inte KRAV-märkas, men det finns möjlighet att ange vilka ingredienser som är KRAV-certifierade.

1.12 Slakt (se kapitel 10)

Syftet med reglerna för slakt är att KRAV-certifierade djur ska slaktas i en miljö som är så lugn som möjligt och i slakterier som är anpassade till djurens behov och beteende. Slakten ska ske på ett KRAV-certifierat slakteri för att köttet ska kunna säljas som KRAV-märkt. EU-förordningen för ekologisk produktion har inga detaljregler för hantering av djur i samband med slakt.

Ett KRAV-certifierat slakteri ska ha ett systematiskt förebyggande djurskyddsarbete för samtliga djur på slakteriet, med en djurskyddsansvarig som deltar i årliga möten med KRAV. Slakteriet ska också ta hjälp av oberoende rådgivare för djurvälstånd, för att kunna sträva efter ständiga förbättringar i djurmiljön och djurvälståndet.

För att minimera den stress som transporter av djur medför ser KRAV gärna att slakten sker lokalt, helst på den egna gården eller i närområdet. I dagsläget är detta dock inte möjligt i större skala, men det pågår en positiv utveckling mot allt fler småskaliga slakterier runt om i landet.

Djur kan stressas av oro från andra djur, starkt ljus, luftströmmar, buller och höga ljud, smärta, slag och stötar. Personalen ska ta hänsyn till detta och hantera djuren lugnt och systematiskt. De ska till exempel utnyttja djurens naturliga beteende för att driva dem och inte blanda etablerade djurgrupper med främmande djur. Elektriska pådrivare eller andra former av hård drivning är inte tillåtet. Det är också viktigt att djuren är sysselsatta.

Att använda koldioxid som det görs idag, exempelvis i samband med avlivning av grisar, är inte helt optimalt. Forskning visar att djuren kan uppleva obehag av gasen. När det i framtiden finns bättre gasbedövningsalternativ än koldioxid i höga koncentrationer ska dessa användas.

Djuren ska i första hand slaktas samma dag som de anländer till slakteriet, men i dagsläget är det inte helt tillämpligt för nötkreatur, får och getter av logistik- eller djurvälståndsskal. Därför får en begränsad mängd idisslare övernatta under särskilda villkor.

Dokumentation och märkning av djur är viktigt för spårbarheten och för att de personer som hanterar djuren ska känna till deras ursprung. Slakteriet ska använda den märkningsteknik som är skonsammast för djuren.

1.13 Fodertillverkning (se kapitel 11)

Syftet med reglerna för fodertillverkning är att producenten ska kunna tillhandahålla foder till djuren som är hälsosamt, anpassat till djurslaget och inte skadar miljön. Grundregeln är att råvaror av jordbruksursprung ska vara KRAV-certifierade.

Fodermedel som inte består av jordbruksråvaror, till exempel mineralfoder, kan inte KRAV-certifieras. Däremot kan FiBL bedöma om ett sådant foder är tillåtet i KRAV-certifierad produktion varefter det listas på www.insatslista.se.

Allt foder ska vara framställt med tillåtna processer. Kemiska lösningsmedel får till exempel inte användas. För miljöns skull ska innehållet av tungmetaller underskrida gränsvärdena. Dessa gränsvärden är satta med hänsyn till att KRAVs gränsvärden för tillförsel av tungmetaller till mark inte ska överskridas. KRAVs regler om vilka spårämnen, mineraler och tekniska fodertillsatser som får ingå i fodret följer helt EU-förordningen för ekologisk produktion.

Det får inte finnas GMO i foder till KRAV-certifierad djurhållning.

1.14 Produktionshjälpmedel (se kapitel 12)

Syftet med reglerna för produktionshjälpmedel är att lantbrukare och konsumenter ska få tillgång till miljövänliga insatsmedel i odlingen. Exempel på produktionshjälpmedel är jordblandningar, gödselmedel och växtskyddsmedel.

Att tillverka, bryta eller samla in råvaror till produktionshjälpmedlet får inte leda till allvarliga miljöstörningar. Det finns också begränsningar för hur mycket tungmetaller som jord och gödsel får innehålla. Produktionshjälpmedlen får heller inte innehålla eller vara framställda av GMO. Förutom vad som står i kapitel 12 reglerar växtodlingskapitlet (kapitel 4) vad produktionshjälpmedlen får innehålla.

Antingen kan ett produktionshjälpmedel vara KRAV-certifierat eller tillåtet-bedömt, det sistnämnda innebär att FiBL bedömt det som tillåtet att använda i KRAV-certifierad produktion. (Se regel 12.1.13.) Är det KRAV-certifierat får det märkas med KRAVs märke för produktionshjälpmedel. Exempel på sådana är olika biologiska och kemiska produkter samt vissa mineralprodukter som lantbrukare använder i sin växtodling. Syntetiska mikronäringsgödselmedel kan däremot inte KRAV-certifieras eftersom de bara får användas i undantagsfall, när det finns en påvisbar brist. Produktionshjälpmedel som är riktade till konsumenter får också KRAV-märkas.

Tillåtetbedömda produktionshjälpmedel är inte KRAV-certifierade och därför får tillverkaren inte KRAV-märka dem. Det får heller inte finnas angivet på förpackningen att medlet är tillåtet enligt KRAVs regler, men det får framgå i information om produkten i till exempel produktblad eller på hemsidor.

För att få användas i KRAV-certifierad produktion måste biogödsel gjord på källsorterat hushållsavfall vara KRAV-certifierad. Detsamma gäller för gödselmedeltillverkning på biprodukter av animaliskt ursprung, till exempel benmjöl. Rötrest från biogasanläggning, där både otillåten och tillåten gödsel används, måste också vara KRAV-certifierad.

KRAV-certifierade och tillåtetbedömda produktionshjälpmedel finns listade på www.insatslista.se.

1.15 Restauranger och storhushåll (se kapitel 15)

Målet är att KRAV-certifierade restauranger ska bidra till att göra KRAV-märkta livsmedel mer tillgängliga. Syftet är också att kunna visa gästerna hur långt restaurangen har kommit i sin satsning på hållbara livsmedel. Reglerna möjliggör att den som vill ska kunna börja på en låg nivå och sedan successivt höja andelen ekologiskt i restaurangens utbud.

Nivåindelningen bygger på hur stor andel hållbara livsmedel som restaurangen använder, baserat på inköpsvärdet för livsmedlen. Till hållbara livsmedel kan restaurangen räkna KRAV-certifierade, men också EU-ekologiska samt MSC-certifierade livsmedel.

De olika nivåerna är:

- Grundnivå: Minst 20 procent hållbara livsmedel varav minst 10 procent KRAV-märkta livsmedel
- Bronsnivå: Minst 30 procent hållbara livsmedel varav minst 20 procent KRAV-märkta livsmedel
- Silvernivå: Minst 60 procent hållbara livsmedel varav minst 40 procent KRAV-märkta livsmedel
- Guldnivå: Minst 90 procent hållbara livsmedel varav minst 60 procent KRAV-märkta livsmedel

Bland personalen ska det finnas goda kunskaper om KRAV och ekologisk produktion, och för att underlätta för gästerna ska restaurangen visa vilken nivå den är certifierad på med ett synligt uppsatt certifikat. Restaurangen kan också skriva ut på menyn vilka dagens KRAV-märkta ingredienser är.

Reglerna för restauranger är till för alla former av storhushåll, restauranger och serveringar. Även mindre produktionsenheter som gruppboenden och förskolor omfattas av reglerna. Det går också att använda reglerna för restauranger i en kedjecertifiering. Restaurangen ska även bedriva ett mer övergripande miljöarbete, som exempelvis omfattar användning av miljömärkta rengöringsmedel, förnybar el och sortering av avfall.

KEDJECERTIFIERING

En grupp av enheter inom restaurang och storhushåll kan kedjecertifieras. Syftet med reglerna för certifiering av kedjor är att de som har många enheter som är lika varandra ska kunna göra en del av kontrollerna själva, och därmed inte behöva få kontrollbesök av certifieringsorganet varje år på varje plats. Istället ska kedjan ha ett system för internrevision.

Förutsättningen är att de har gemensam styrning för att kontrollera och redovisa att reglerna följs. Kedjan ska också ha ett internt avvikelssystem och kunna ge stöd till enheter som får avvikelser.

Certifieringsorganets kontroll är i första hand inriktad på kedjans styrning samt på internrevisionen och avvikelshanteringen. Certifieringsorganet gör stickprov och kontrollerar några enheter varje år för att säkerställa att den interna

kontrollen av reglerna fungerar. Varje enhet ska få minst en fullständig extern kontroll av certifieringsorganet under en sexårsperiod, och kontrolleras årligen av företagets internrevision.

1.16 Import och införsel (se kapitel 16)

KRAVs regler för import och införsel syftar till att göra det lättare för svenska konsumenter att göra hållbara val då de handlar produkter från resten av världen. Syftet är också att bidra till att öka den ekologiska produktionen såväl i Sverige som i andra länder genom att göra det möjligt att KRAV-märka produkter och råvaror som är producerade utanför Sverige. Men för att ett företag ska kunna KRAV-märka sådana produkter är förutsättningen att de uppfyller vissa grundläggande kriterier som enligt KRAV saknas i EU-förordningen för ekologisk produktion. Därför har KRAV vissa tilläggskrav i förhållande till EU-förordningen för importerade och införda produkter och råvaror som ska KRAV-märkas. Tilläggskraven utgår från KRAVs mervärden för djursorg, hälsa, socialt ansvar och klimatpåverkan.

KRAV ingår i den internationella ekologiska rörelsen och verkar för att stärka och värna det samarbete som byggts upp på frivillig grund inom **IFOAM**.

Ekologiska regler kan skilja mellan länder eftersom olika traditioner, klimat och förutsättningar råder i olika områden. Lokalt eller regionalt utvecklade och anpassade regler har också större trovärdighet för de lokala producenterna än regler som kommer utifrån. Därför kan KRAV acceptera att regler som tillämpas i andra länder leder till en KRAV-märkning, trots att det kan finnas vissa skillnader mellan regelverken.

Detta innebär att produkter och råvaror som är certifierade enligt EU-förordningen, eller enligt ett regelverk för ekologisk produktion som erkänns enligt EU-förordningen, kan KRAV-märkas förutsatt att de har producerats på ett sätt som uppfyller tilläggskraven i kapitel 16.

1.17 Fiske (se kapitel 17)

Målsättningen för det KRAV-certifierade fisket är att det ska vara hållbart, ta hänsyn till fiskens välfärd och leverera hälsosam mat. Spårbarheten är också grundläggande. Konsumenten ska veta var fisken är fiskad.

KRAVs regler för fiske omfattar alla delar av fisket fram till landningen. Reglerna är utformade i Sverige och relaterar därför främst till fiske i norra Nordostatlanten.

Det KRAV-certifierade fisket ska ske på hållbara bestånd och får inte överskrida den biologiska produktionsförmågan i ekosystemet. Tidigare hade KRAVs fiskekommitté ansvar för beståndsbedömningarna, men från 1 januari 2019 ska istället fartyget ingå i ett MSC-certifierat fiske. MSC-standarden omfattar hållbara bestånd, minimerad miljöpåverkan och god fiskeförvaltning. KRAV-

certifierat fiske innebär också att fiskefartyget är KRAV-certifierat.

Det ska finnas noggrann dokumentation som visar var fartyget fiskat. Redskapen ska vara utformade så att de begränsar bifångster av fåglar, däggdjur och sådan fisk som man inte avser att fånga. Dessutom har KRAV regler för fiskens välfärd, till exempel begränsningar av hur länge den får sitta på krokarna.

För att minimera skadorna på miljön och på botten har KRAV också regler för vilka bränslen och smörjoljor som fiskaren får använda och bottenräddning är inte tillåten. Bottenräddning är endast tillåten vid fiske efter nordhavsräka och då bara under vissa omständigheter. För att minska utsläppen av växt-husgaser finns det också begränsningar i hur mycket bränsle det får gå åt per kilo landad fisk.

Av hälsoskäl får nivåerna av främmande ämnen i fisk eller skaldjur inte överstiga lagstadgade gränsvärden. Konsumtionen av produkten ifråga får inte heller vara begränsad för någon konsumentgrupp enligt Livsmedelsverkets kostråd. Det innebär till exempel att strömming från Östersjön eller Bottniska viken inte kan KRAV-märkas på grund av kostrådet för barn och kvinnor i barnafödande ålder om att inte äta sådan fisk oftare än 2-3 gånger per år.

1.18 Regler för certifieringsorgan (se kapitel 18)

Målet är ett väl fungerande system där reglerna tolkas på ett enhetligt sätt av kompetenta revisorer vid de olika certifieringsorgan som får kontrollera och certifiera enligt KRAVs regler.

Reglerna ställer krav på att certifieringsorganet ska vara ackrediterat, ha ett strukturerat miljöarbete och ett avtal med KRAV. De ställer också krav på vilken kompetens revisorer ska ha. Revisorerna ska till exempel ha särskild kompetens inom de regelområden där de gör kontroll.

KRAV samlar regelbundet representanter för alla certifieringsorgan för att diskutera hur KRAVs regler ska tillämpas.

1.19 Märkning och marknadsföring (se kapitel 20)

Reglerna för märkning och marknadsföring har som mål att öka och underlätta försäljningen av KRAV-certifierade produkter, att KRAVs namn och märken används korrekt samt att värna om trovärdighet i KRAVs namn och märken.

KRAVs märken är registrerade varumärken hos Patent och registreringsverket. Registreringen ger KRAV ekonomisk förening ensamrätt till KRAVs varumärken. Det innebär att den som är certifierad får märka och märka om KRAV-certifierade produkter samt att den som är certifierad eller registrerad för varumärkesregistrering får använda KRAVs namn och märke vid försäljning av omärkta och oförpackade produkter.

KRAV har olika märken för olika typer av produkter. Förutom KRAVs grundmärke finns ett märke med engelsk text för användning utanför Sverige

och särskilda märken för restaurang och för produktionshjälpmedel.

KRAV-certifierade produkter som omfattas av EU-förordningen ska dessutom märkas med EU:s logotyp. På produkter från fiske, produktionshjälpmedel samt på foder till sällskapsdjur är det däremot förbjudet att använda EU-logotypen, eftersom det saknas EU-regler för dessa områden. Det ska också finnas information om vilket certifieringsorgan som certifierat produkten.

Hjälp oss bli bättre

Du kan hjälpa oss att bli bättre! Skicka ett mejl till lantbruk@krav.se eller livsmedel@krav.se med dina synpunkter på våra regler!

Allmänna regler för certifiering

2

I detta kapitel finns allmänna regler för certifiering som rör alla KRAV-anslutna företag.

Detta kapitel innehåller:

- 2.1 Vad det innebär att vara KRAV-ansluten
- 2.2 Certifikat
- 2.3 Dina åtaganden som certifierad
- 2.4 Kontroller
- 2.5 Om du inte följer reglerna
- 2.6 Att överklaga beslut eller lämna klagomål
- 2.7 Avtalsfrågor
- 2.8 Byte av certifieringsorgan
- 2.9 Sekretess
- 2.10 Hantering av personuppgifter
- 2.11 Lantbrukares samarbete med underleverantör som inte är KRAV-certifierad
- 2.12 Avstängning vid agerande som kan skada KRAVs varumärke

2.1 Vad det innebär att vara KRAV-ansluten

2.1.1 Vilka som kan bli KRAV-anslutna

Att vara **KRAV-ansluten** är ett frivilligt åtagande som är öppet för alla som följer KRAVs regler och **certifieringsorganets** avtal. (EU/K)

KRAVs regler för lantbruk (kapitel 4–6) får endast användas i Norden. KRAVs regler för fiske är endast tillämpliga i Nordostatlanten och Östersjön, samt i nordiska sötvatten. KRAVs övriga regler är tillämpliga inom hela EU och EES-området. (K)

Företag utanför EU och EES kan certifieras enligt kapitel 9, 16 eller avsnitt 20.7. Då ersätts de allmänna verksamhetsreglerna i kapitel 3 med reglerna i avsnitt 3.10. I övrigt ska produktionen följa reglerna i kapitel 2, 20 samt 9 respektive 16. (K)

2.1.2 Verksamhet som kräver KRAV-certifiering

Ditt företag ska vara certifierat i följande fall:

- Du producerar, **förädlar**, förpackar, märker, **importerar** eller för in **produkter** som ditt företag använder eller marknadsför med KRAVs namn eller märke. (EU/K)
- Du hanterar eller lagrar **oförpackade** och omärkta KRAV-certifierade produkter, utan att vara registrerad för varumärkesanvändning, se regel 20.4.2. (K)
- Du marknadsför KRAV-märkta produkter och använder ditt eget namn eller varumärke. (EU/K)
- Din restaurang använder KRAVs namn eller märken för att marknadsföra verksamheten. (K)

2.1.3 Verksamhet som inte behöver vara KRAV-certifierad

Ditt företag behöver inte vara certifierat i följande fall (K):

- Du hanterar enbart **färdigförpackade** och märkta, inklusive **styckemärkta**, KRAV-certifierade **produkter**.
- Du är registrerad för varumärkesanvändning, se regel 20.4.2. I anslutning till omärkta och **oförpackade** KRAV-certifierade produkter använder du KRAVs namn eller märke vid direkt försäljning till **slutkonsument** eller vid slutkonsumtionstillfället. *Inget av detta innefattar distanshandel*
- Du är underleverantör och har slutit avtal med ett **KRAV-anslutet** lantbruksföretag enligt avsnitt 2.11.
- Du har ett transportföretag och transporterar KRAV-certifierade produkter. Både den KRAV-anslutne som ansvarar för lastning av produkterna och den KRAV-anslutne som tar emot dem ska kontrollera att transporten skett på ett korrekt sätt.
- Du förmedlar KRAV-certifierade produkter utan att sälja och hantera dem.

Observera att enligt EU-förordningen krävs kontroll av vissa företag som enbart hanterar ekologiska färdigförpackade produkter, exempelvis grossister och e-distanshandelsföretag.

2.1.4 Allmänna regler

Vissa av KRAVs regler är allmänna, och gäller alla oavsett produktionsinriktning. De finns i kapitel 2 Allmänna regler för certifiering, 3 Allmänna verksamhetsregler och 20 Allmänna regler för märkning och marknadsföring. (K)

2.1.5 Regelområden

När du åtar dig att följa KRAVs regler gör du det för ett eller flera regelområden. De olika regelområden som finns för närvarande är (K):

Regelområde	Kapitel/Avsnitt
• Växtodling.....	kapitel 4
• Växthus.....	avsnitt 4.11
• Svampodling.....	avsnitt 4.12
• Djurhållning.....	kapitel 5
• Biodling.....	kapitel 6
• Vattenbruk.....	kapitel 7
• Vildväxande produktion.....	kapitel 8
• Livsmedelsförädling.....	kapitel 9
• Slakt.....	kapitel 10
• Fodertillverkning.....	kapitel 11
• Produktionshjälpmedel.....	kapitel 12
• Restaurang och storhushåll.....	kapitel 15
• Import och införsel.....	kapitel 16
• Fiske.....	kapitel 17

- Certifiering av marknadsförare.....avsnitt 20.7
- Tillval: Hygienregler vid odling och hantering av frukt och grönt.....avsnitt 4.13

2.1.6 Vad certifieringen omfattar för regelområden inom lantbruk

För regelområdena inom lantbruk omfattar certifieringen hantering, lagring, förpackning, märkning och **enklare förädling av egna råvaror**, alltså råvaror från din egen KRAV-certifierade lantbruksproduktion. Det gäller regelområdena (**K**):

- Växtodling, kapitel 4
- Växthus, avsnitt 4.11 och kapitel 4
- Svampodling, avsnitt 4.12 och kapitel 4
- Djurhållning, kapitel 5
- Biodling, kapitel 6

2.1.7 Vad certifieringen omfattar för regelområdena livsmedelsförädling, fodertillverkning och produktionshjälpmedel

För följande regelområden omfattar certifieringen hantering, lagring, förpackning, märkning, **enklare förädling** och **bearbetning** av andras **råvaror** (**K**):

- Livsmedelsförädling, kapitel 9
- Fodertillverkning, kapitel 11
- Produktionshjälpmedel, kapitel 12

2.1.8 Vad certifieringen omfattar för övriga regelområden med produktion

För följande regelområden omfattar certifieringen endast hantering och lagring utöver det som följer av reglerna i respektive kapitel (**K**):

- Vattenbruk, kapitel 7
- Vildväxande produktion, kapitel 8
- Slakt, kapitel 10, styckning av hel-, halv- och kvartsfall ingår
- Restauranger, storhushåll, servering samt kedjecertifiering, kapitel 15
- Fiske, kapitel 17

2.1.9 Vad certifieringen för marknadsförare omfattar

Certifiering av marknadsförare omfattar endast rätten att marknadsföra **produkter** med KRAVs namn eller märke i eget namn eller varumärke, utan att ha egen produktion. Reglerna, utöver de allmänna, finns i avsnitt 20.7. (**K**)

2.1.10 Certifiering vid lagring, hantering, förpackning eller märkning

Du som endast lagrar och/eller hanterar KRAV-certifierade **produkter** i lösvikt eller bulk ska vara certifierad för Livsmedelsförädling, kapitel 9, Fodertillverkning, kapitel 11, eller Produktionshjälpmedel, kapitel 12, beroende på vilka produkter du hanterar. Detsamma gäller om du endast förpackar eller märker KRAV-certifierade produkter. (**K**)

Läs först regel 2.1.2 och 2.1.3 om du behöver vara certifierade eller inte.

🔄 2.1.11 Certifiering vid bearbetning av produkter

Om du **bearbetar råvaror** till KRAV-certifierade **produkter** ska du vara certifierad för Livsmedelsförädling, kapitel 9, oavsett om du själv i din KRAV-certifierade lantbruksproduktion, producerat alla **ingredienser** som ingår i dina produkter, eller inte. (K)

2.1.12 Registrering hos KRAV - Ny i certifieringen

Du ska registrera dig hos KRAV med företags- och kontaktuppgifter och ange vilken verksamhet du vill certifiera. När du är registrerad hos KRAV får du ett **KRAV-nummer**. (K)

Registreringen kan du själv göra direkt på Mitt KRAV på www.krav.se. Vissa certifieringsorgan bistår även med detta. Du kan också alltid kontakta KRAV.

Alla som vill bli ekologiska producenter i EU ska anmäla det till sin behöriga myndighet. Det betyder att du som vill bli KRAV-certifierad också ska anmäla dig till Jordbruksverkets och Livsmedelsverkets register över ekologiska aktörer. Detta gäller dock inte de regelområden som inte omfattas av EU-förordningen, det vill säga det gäller inte för produktionshjälpmedel, restaurang och storkushåll eller fiske.

På www.krav.se finns information om anmälan till aktörsregistret.

+ 2.1.13 Återregistrering av företag i ny regi

Om du registrerar ett företag som har väsentlig verksamhet från ett tidigare KRAV-certifierat företag behöver tidigare visade **avvikelser** vara åtgärdade innan det nya företaget kan bli KRAV-certifierat. (K)

🔄 2.1.14 Ansökan till ackrediterat certifieringsorgan

När du har fått ditt **KRAV-nummer** och har ansökt till ett ackrediterat **certifieringsorgan** kan du bli certifierad enligt KRAVs regler för något av de olika regelområdena. Vilka regelområden som finns framgår av regel 2.1.5.

Du som ansöker om KRAV-certifiering förbinder dig att:

- Följa de delar av KRAVs regler som din ansökan gäller. (EU/K)
- Lämna kompletta ansökningshandlingar till ditt certifieringsorgan. (EU)
- Betala avgifter för den aktuella certifieringen till ditt certifieringsorgan (EU) och licens till KRAV. Se även regel 2.7.4 (K).
- Om du vill bli certifierad för djurhållning eller slakt ska du bifoga samtliga handlingar för de senaste tre åren från registret för djurskydds-kontroll. Du begär det från länsstyrelsen i ditt län. (K)

På www.krav.se finns en lista över ackrediterade certifieringsorgan. Certifieringsorganen tillhandahåller ansökningshandlingar och information om gällande regler och priser. Om du söker ersättning för ekologisk produktion ska du ha ansökt till ett certifieringsorgan senast sista dagen för SAM-ansökan för att få fullt stöd för innevarande kalenderår. Kontrollera datum för stödansökan och villkor för stöden med Jordbruksverket, www.jordbruksverket.se.

Utdraget ur registret för djurskyddskontroll är till för att informera certifierings-

organen om eventuella brister som den offentliga kontrollen sett, och att dessa åtgärds. Certifieringsorganen tar självständiga beslut baserade på sin egen kontroll.

2.1.15 Tidpunkt för ansökan

För de flesta verksamheter får du lämna in din ansökan när som helst under året. Du ska lämna din ansökan i tillräckligt god tid för att **certifieringsorganet** ska hinna hantera den innan du vill börja med KRAV-certifierad verksamhet. Respektive certifieringsorgan informerar om när du ska lämna din ansökan. Har du en produktion som kräver **omställningstid** ska certifieringsorganet meddela när din produktion kan bli certifierad. (K)

För vildväxande produktion (kapitel 8) finns ett senaste ansökningsdatum på våren för att certifieringsorganet ska kunna planera och utföra **kontroll** i tid. Detta datum står angivet i certifieringsorganets ansökningshandlingar för varje år. För biodling (kapitel 6) gäller 1 maj som sista dag för ansökan. (K)

2.1.16 Följ KRAVs regler och regeländringar

Du som är **KRAV-ansluten** ska följa KRAVs gällande regler. Dessa publiceras på www.krav.se. (K)

KRAV har som mål att meddela den anslutne i god tid när reglerna för KRAV-certifierad produktion ändras. Målet är att meddela detta senast 3 månader innan de nya reglerna för året träder i kraft.

2.1.17 KRAVs regler följer EU-förordning (EU) 2018/848

KRAVs regler är skrivna för att även uppfylla kraven i EU-förordning (EU) 2018/848 om ekologisk produktion. Om reglerna i EU:s förordning är strängare än KRAVs regler så har förordningen företräde. (EU)

Följande av KRAVs regelområden saknar motsvarighet i förordningen (K):

- Tillval: Hygienregler vid odling och hantering av frukt och grönt, avsnitt 4.13
- Produktionshjälpmedel, kapitel 12
- Restauranger och storkök, kapitel 15
- Fiske, kapitel 17

2.1.18 KRAV-märkning i relation till andra ekologiska regelverk

Du får inte KRAV-märka **produkter** som är producerade i Sverige om **råvarorna** är certifierade enligt ett annat ekologiskt **regelverk** än KRAVs regler. (K)

Vid **import** och **införsel** gäller särskilda regler för att du ska kunna KRAV-märka produkter, se Import och införsel, kapitel 16. (K)

2.1.19 Följ lagen

Du ska följa gällande lagstiftning inom det regelområde som du är certifierad för. (K)

2.1.20 Lagstiftningen är överordnad

All lagstiftning som gäller för din verksamhet är överordnade KRAVs regler. (EU)

🔄 2.1.21 Agera ansvarsfullt

Du ska också i övrigt agera ansvarsfullt, bland annat genom att sköta alla djur du ansvarar för och visa miljöhänsyn enligt gällande lagar, och undvika lagöverträdelser eller annat agerande som kan skada förtroendet för KRAVs varumärken. (K)

🔄 2.1.22 Ansvar för annan verksamhet

Om du ensam eller tillsammans med andra driver ett annat företag, med likartad verksamhet, utöver det du ansöker om KRAV-certifiering för, ska du informera ditt **certifieringsorgan** också om det företaget. Du ska dela med dig av den information om den andra verksamheten som ditt certifieringsorgan anser sig behöva. Lagöverträdelser, eller liknande i ett annat företag, kan påverka din KRAV-certifiering av det företag du anmält till KRAV. (K)

2.2 Certifikat

Reglerna i det här avsnittet handlar om hur anslutna företag får sitt **certifikat**, det vill säga det intyg som visar för vilka regelområden företaget är certifierat. Utan certifikat får du inte sälja **produkter** med KRAVs namn och märke.

2.2.1 Giltigt certifikat

Du ska ha ett giltigt **certifikat** som visar att din produktion är KRAV-certifierad. Du får inte sälja **produkter** med KRAVs namn eller märke innan du av ditt **certifieringsorgan** fått ett underskrivet anslutningsavtal och ett certifikat för det regelområde som din verksamhet omfattar, se regel 2.1.5. För att certifieringsorganet ska utfärda ett certifikat krävs en **kontroll** av din verksamhet och att resultatet av kontrollen är godkänt. (EU)

Certifikatet är giltigt under den tid som framgår på certifikatet, oavsett om en ny utgåva av KRAVs regler har publicerats efter utfärdandedatum.

2.2.2 Certifikat för varje regelområde

Du ska ha **certifikat** för varje enskilt regelområde som din verksamhet omfattas av. Om du har ett certifikat och inleder ny verksamhet som omfattas av ett regelområde som du inte tidigare varit certifierad för, ska du alltså ansöka om ett nytt certifikat från **certifieringsorganet**. De olika regelområdena framgår av regel 2.1.5. (K)

🔄 2.2.3 Anmäla väsentliga ändringar

Du ska informera ditt **certifieringsorgan** omgående om alla väsentliga ändringar i verksamheten. En väsentlig ändring är till exempel att verksamheten flyttar, att ägarförhållandena ändras eller att du byter ut den person som du

har angivits som din kontaktperson. Ett annat exempel på en väsentlig ändring är om en certifierad produktion förändras så att information som du tidigare lämnat om produktionen och som har betydelse för certifieringen inte längre stämmer. (EU)

Följande ändringar är ytterligare exempel som du ska anmäla till ditt certifieringsorgan (K):

- Ny **brukningsenhet**/ladugård/**växthus**
- Nya skiften
- Nytt djurslag
- Ny **produktionsplats**
- Ny produktionslinje
- Nya processer
- Om du fått en sanktion, ett föreläggande eller annat väsentligt krav på åtgärd som gäller din verksamhet från den offentliga tillsynen, till exempel djurskyddskontroll, miljöskyddskontroll eller livsmedelskontroll.

Ditt certifieringsorgan ska bedöma om din ändring i verksamheten innebär att det krävs en ny **kontroll** för att du ska vara fortsatt certifierad. (K)

2.2.4 Meddela artiklar till KRAV

Om du är certifierad för ett eller flera av regelområdena livsmedelsförädling, fodertillverkning, produktionshjälpmedel eller import och införsel ska du anmäla till KRAV vilka KRAV-certifierade **produkter** du planerar att sälja innan du börjar marknadsföra dem. Du ska anmäla produkterna på artikelnivå och du gör anmälan genom att registrera dina **artiklar** i Mitt KRAV på www.krav.se. Du ska också ange EAN-kod om du har en sådan för den artikel du registrerar. Du ska även avregistrera artiklar som inte längre marknadsförs som KRAV-certifierade. (K)

Ditt **certifieringsorgan** verifierar att uppgifterna är korrekta när det gör **kontroll**. (K)

Eftersom KRAV-anslutna företag kan göra nya produkter på redan certifierade produktionslinjer löpande under året kan artiklar registreras löpande under året. Certifiering innebär att företaget har rutiner för att följa KRAVs regler också när nya produkter tas fram. Certifiering innebär inte att enskilda produkter ska granskas av KRAV eller certifieringsorganet innan de får marknadsföras.

2.3 Dina åtaganden som certifierad

2.3.1 Informera personalen

Du ska informera alla berörda inom verksamheten om vad KRAV-certifieringen innebär. Du ansvarar för att all personal som hanterar KRAV-certifierade **produkter** känner till de krav som ställs på verksamheten tillräckligt väl för att kunna följa reglerna. (K)

2.3.2 Kontaktperson

Du ska utse en kontaktperson för varje **produktionsplats** som omfattas av avtalet om certifiering enligt KRAVs regler. Du ska meddela **certifieringsorganet** kontaktpersonens namn. Kontaktpersonen ska vara väl insatt i KRAVs regler och i den verksamhet som bedrivs på produktionsplatsen. **(K)**

2.3.3 Lämna uppgifter om din produktion till KRAV

Du ska lämna uppgifter om din produktion till KRAV och säkerställa att de är aktuella och korrekta. Detta kan du göra direkt på Mitt KRAV på www.krav.se eller via ditt **certifieringsorgan**, om ditt certifieringsorgan erbjuder den tjänsten. Det gäller den produktion du ansökt om KRAV-certifiering för. Du ska lämna uppgifter om din produktion senast det datum som gäller för ditt regelområde. Aktuell information om gällande årligt sista datum hittar du på www.krav.se. **(K)**

Du ska också säkerställa att dina företags- och kontaktpuppgifter hos KRAV är aktuella och korrekta. Detta kan du göra direkt på Mitt KRAV på www.krav.se eller via ditt certifieringsorgan, om ditt certifieringsorgan erbjuder den tjänsten. **(K)**

2.3.4 Dokumentationskrav

Du ska dokumentera hur du uppfyller KRAVs regler och ha dokumentationen tillgänglig på det vis som **certifieringsorganet** begär. Certifieringsorganet har rätt att kräva att du har den dokumentation som det anser sig behöva. **(EU)**

Du ska löpande dokumentera de **produkter** och **råvaror** som du köper in till den KRAV-certifierade produktionen. Dokumentationen ska innehålla uppgifter om vad du har köpt, hur mycket du har köpt samt vem eller vilket företag som levererat produkterna eller råvarorna. Du ska som **KRAV-ansluten** också löpande dokumentera de KRAV-certifierade varor du säljer, det vill säga vad du har sålt, hur mycket och till vem eller vilket företag. **(EU)**

För att inköpta råvaror och produkter ska kunna räknas som KRAV-certifierade ska det tydligt framgå på fakturor, följesedlar eller annan dokumentation (exempelvis **certifikat**) att de är KRAV-certifierade. **(EU/K)**

Du ska spara dokumentationen i minst två år, eller enligt gällande lagstiftning, så att certifieringsorganet kan kontrollera den. **(K)**

🔄 2.3.5 Informera ditt certifieringsorgan om hela din verksamhet och om andra företag

Du ska informera ditt **certifieringsorgan** om vilka andra produktionsinriktningar av betydelse du bedriver i det företag du anmält till KRAVs certifiering. **(K)**

Om du driver andra företag med likartad verksamhet, ensam eller tillsammans med andra ska du informera ditt certifieringsorgan om det. **(K)**

I båda fallen ska du ge ditt certifieringsorgan de uppgifter som certifieringsorganet anser att det behöver, och ge det tillträde också till den verksamheten, om certifieringsorganet anser att det behövs. **(K)**

2.3.6 Inkommande och utgående följesedlar och fakturor

För att inköpta **råvaror** och **produkter** ska kunna räknas som KRAV-certifierade ska det tydligt framgå på fakturor, följesedlar eller annan dokumentation att de är KRAV-certifierade. Om KRAV-certifieringen inte tydligt framgår får du inte vidarehantera, **förädla** eller sälja dem som KRAV-certifierade. (EU/K)

På utgående fakturor, följesedlar eller annan dokumentation ska det tydligt framgå vilka produkter som är KRAV-certifierade. (EU/K)

Du som är certifierad enligt Import och införsel, kapitel 16, och säljer **oförpackade** produkter som får KRAV-märkas ska i följesedlar, fakturor eller annan utgående dokumentation tydligt upplysa om:

- Ursprungsland. (K)
- Att produkten certifierats enligt KRAVs regler. (K)
- Kodnummer för det **certifieringsorgan** som utfört certifieringen av företaget som genomfört produktens slutberedning. (EU)
- Namn på det certifieringsorgan som KRAV-certifierat din produktion (såvida det inte är samma certifieringsorgan som i ovanstående punkt). (K)

2.3.7 Anmäla avvikelser

Du ska så snabbt som möjligt anmäla till **certifieringsorganet** om du eller någon annan inom din verksamhet bryter mot KRAVs regler så att det leder till en större **avvikelse**, se regel 2.5.7. Du ska göra detta oavsett vem som brutit mot reglerna och oavsett om det varit av misstag eller inte. (EU)

2.3.8 Informera köpare om ändringar

Om en **produkt** som varit KRAV-certifierad inte längre är det ska du omedelbart korrigera din information om produkten så att dina kunder inte riskerar att vilseledas. Du ska aktivt informera dem du säljer till om det finns risk för felaktig marknadsföring. (EU)

2.3.9 Ekonomiskt ansvar gentemot köpare

Du har som säljare av **produkter** med KRAVs namn eller märke det fulla ansvaret för att KRAVs regler följs i den KRAV-certifierade produktionen. Ditt företag får ta eventuella ekonomiska konsekvenser gentemot köparen om du levererar produkter som KRAV-certifierade fast de inte är det. (K)

+ 2.3.10 Uppgifter om förelägganden och domar

Du som är certifierad enligt KRAVs regler godkänner att KRAV regelbundet kan ta in information om förelägganden och domar som rör din certifierade verksamhet. KRAV har rätt att vidarebefordra sådan information till ditt **certifieringsorgan**. (K)

2.4 Kontroller

2.4.1 Kontrollintervall

Ditt **certifieringsorgan** ska varje år göra minst en fullständig fysisk **kontroll** av din KRAV-certifierade verksamhet. **(K)**

För verksamheter med djurhållning behövs i genomsnitt fler kontrollbesök än i annan KRAV-certifierad produktion. Under de två första åren som KRAV-certifierad djurhållare ska du ha två fysiska kontrollbesök per år, ett under **stallperioden** och ett under **betesperioden**. Från och med tredje året som KRAV-certifierad djurhållare gör ditt certifieringsorgan minst ett årligt fysiskt kontrollbesök. **(K)**

Även slakterier, med undantag för **mindre slakterier**, ska ha två fysiska kontrollbesök per år. **(K)**

2.4.2 Kontroll utan fysiskt besök

I alla **kontroller** av regelområdena djurhållning och slakt ska fysiska besök ingå. För andra regelområden får ditt **certifieringsorgan** göra en kontroll av att reglerna följs utan fysiskt besök efter att ha bedömt att risken för **avvikelse** är låg. Då kan certifieringsorganet utsträcka tiden mellan två fysiska kontroller till som mest 24 månader. **(EU)**

För att det ska vara möjligt ska din verksamhet åtminstone uppfylla följande villkor:

- Verksamheten har varit KRAV-certifierad under minst fem år. **(K)**
- Under de tre senaste åren har det inte funnits någon större avvikelse. **(EU)**
- Under den senaste kontrollen har det inte funnits någon mindre avvikelse. **(K)**
- Inga **konventionella produkter** hanteras på samma **produktionsplats** som KRAV-certifierade produkter. **(K)**

2.4.3 Kontroll utanför Sverige

Certifieringsorgan får utföra **kontroll** utan ett fysiskt besök av företag utanför Sverige som kontrolleras enligt EU-förordningen av annat certifieringsorgan. Detta gäller endast certifiering enligt regelområdena livsmedelsförädlning och import/införsel, och ska baseras på det KRAV-ackrediterade certifieringsorganets riskbedömning. **(K)**

2.4.4 Oanmälda kontroller och extrakontroller

Ditt **certifieringsorgan** får genomföra oanmälda eller föranmälda **kontroller** och extrakontroller när som helst under avtalstiden. **(EU)**

Alla certifieringsorgan ska göra minst 10 procent riskbaserade extrakontroller och 11 procent oanmälda kontroller räknat på alla anslutna företag. **(EU)**

På djurgårdar ska certifieringsorganen göra 30 procent oanmälda extrakontroller varje år, till exempel vid kritiska tidpunkter. Certifieringsorganen

fördelar dessa oanmälda kontroller dels enligt en riskbedömning och dels helt slumpmässigt. Dessa oanmälda extrakontroller kan gälla specifika frågor eller vara mer omfattande. (K)

På slakterier, med undantag för **mindre slakterier**, ska certifieringsorganen göra minst en årlig oanmäld extrakontroll per år, med fokus på hantering av levande djur, se även regel 10.1.7. (K)

2.4.5 Tillträde

Ditt **certifieringsorgan** har rätt att inspektera och få dokumentation om all verksamhet som du bedriver, inte bara den del du anmält till KRAV-certifiering, om certifieringsorganet anser att det behövs för att kunna certifiera den anmälda produktionen. Det gäller också andra företag med likartad verksamhet, som du driver ensam eller tillsammans med andra. (EU/K)

Du ska (EU):

- Lämna all information om verksamheten som certifieringsorganet begär, till exempel bokföring, certifikat och olika handlingar.
- Låta certifieringsorganet få tillträde till marker, **växthus**, stallar, lager tillverknings- och produktionslokaler, försäljningsställen, **tillagningskök**, **serveringskök** och andra platser som ingår i verksamheten.

2.4.6 Provning

Certifieringsorganen ska provta **produkter** och odlingsmark hos motsvarande 5 procent av alla certifierade företag, samt vid misstanke om att reglerna inte följs. Proverna ska analyseras med avseende på o tillättna substanser såsom förbjudna **bekämpningsmedel**, **GMO**, livsmedelstillsatser och läkemedel. (EU)

2.4.7 Spårbarhetskontroll och massbalanskontroll

Ditt **certifieringsorgan** ska vid den årliga fysiska **kontrollen** på plats göra en spårbarhetskontroll och massbalanskontroll. Urvalet ska vara riskbaserat. (EU)

2.4.6

Utgått

2.5 Om du inte följer reglerna

Det här avsnittet handlar om **avvikelser**. En avvikelse är när verksamheten inte följer en av KRAVs regler, helt eller delvis. Det finns tre grader av avvikelser: mindre, större och avstängningsgrundande.

2.5.1 Upprättande av en avvikelse

När en **revisor** upptäcker, en **avvikelse** ska revisorn dokumentera avvikelsen. Varje enskild händelse som innebär att KRAVs regler inte följs, ska dokumenteras som en avvikelse. Detta kallas för att upprätta en avvikelse. (K)

Endast en händelse ska dokumenteras per avvikelserapport, men en händelse kan innebära att flera olika regler inte följs.

2.5.2 Släckning av en avvikelse

Alla **avvikelse**r ska åtgärdas. Åtgärdandet av en avvikelse sker i två steg: Dels ska du avhjälpa det aktuella problemet och dels ska du förebygga upprepningar av avvikelsen. Du ska även redovisa vad du har gjort för ditt **certifieringsorgan**, som sedan ska bedöma om åtgärderna är tillräckliga. Om ditt certifieringsorgan godkänner åtgärderna är avvikelsen släckt. Om dina åtgärder inte godkänns kan avvikelsen släckas genom att du får en sanktion. Exakt hur avvikelser släcks varierar beroende på om det är en mindre, större eller avstängningsgrundande avvikelse. **(K)**

En sanktion kan till exempel vara att certifikatet dras tillbaka för djur, skifte eller produkt.

2.5.3 Omgående släckning av en avvikelse

I vissa fall kan en **avvikelse** åtgärdas så pass omgående att den kan släckas medan **revisorn** fortfarande är på plats. En sådan avvikelse ska upprättas, avhjälpas och förebyggas på samma sätt som alla andra avvikelser. På det viset blir det lättare att se om ett problem återkommer. **(K)**

2.5.4 Mindre avvikelser

En mindre **avvikelse** är när din verksamhet inte uppfyller ett eller flera enskilda krav i någon av KRAVs regler. Vid en mindre avvikelse ska du inom 28 dagar lämna ett svar till **revisorn**. **(K)**

Där ska du redovisa **(K)**:

- Vilken avhjälpande åtgärd du vidtagit.
- Vilka förebyggande åtgärder du vidtagit eller kommer att vidta för att avvikelsen inte ska upprepas.

Ditt **certifieringsorgan** ska sedan inom sju dagar meddela om det beslutat att godkänna dina åtgärder. När certifieringsorganet har godkänt dina åtgärder är avvikelsen släckt. **(K)**

2.5.5 Om åtgärder mot en mindre avvikelse inte godkänns

Om ditt **certifieringsorgan** inte godkänner ditt svar meddelar det dig att **avvikelsen** klassas som en större avvikelse och ärendet hanteras enligt reglerna 2.5.7–2.5.11. **(K)**

Om ditt certifieringsorgan anser att ditt svar endast delvis löser problemet får det begära in kompletterande information. Certifieringsorganet bestämmer hur lång tid du har på dig att svara. **(K)**

2.5.6 Kontroll av åtgärder mot en mindre avvikelse

Ditt **certifieringsorgan** kommer vid nästa **kontroll** att granska att du har avhjälpt och förebyggt **avvikelsen** så att den inte upprepas. Om det visar sig att

du inte har avhjälpt eller förebyggt avvikelserna på det sätt som du har uppgett i ditt svar, ska **revisorn** hantera avvikelserna som en större avvikelse. **(K)**

2.5.7 Större avvikelser

Du kan få en större **avvikelse** i följande fall:

- Du har använt otillåtna kemiska produkter i växtodling. **(EU)**
- Du har använt **GMO** eller produkter som är framställda av eller med **GMO**. **(EU)**
- Du har använt otillåtna **tillsatser** eller **processhjälpmedel** vid produktion av KRAV-certifierade livsmedel. **(EU)**
- Du har marknadsfört en **råvara** eller en **produkt** som KRAV-certifierad trots att den inte är det. **(EU)**
- Du har gjort avsteg från reglerna för djurhållning som är markerade som större avvikelse i kapitel 5 Djurhållning. **(K)**
- Du bedriver produktion eller verksamhet som strider mot gällande lagar och föreskrifter inom det regelområde där du är certifierad, se regel 2.1.19. **(K)**
- Din verksamhet visar stora brister inom socialt ansvar, se avsnitt 3.1. **(K)**
- Du är certifierad enligt kapitel 16 Import och införsel och produktionen av de produkter som är eller ska KRAV-märkas visar stora brister inom socialt ansvar, se avsnitt 16.4. **(K)**
- Du har inte hanterat en mindre avvikelse enligt regel 2.5.4 eller certifieringsorganet har inte godkänt dina åtgärder enligt regel 2.5.6. **(EU)**
- Ditt agerande riskerar att skada förtroendet för KRAVs varumärke. **(K)**

2.5.8 Större avvikelse som kan avhjälpas

Om ditt **certifieringsorgan** bedömer att **avvikelsen** kan avhjälpas, ska du avhjälpas den så snart som möjligt. Certifieringsorganet begär också en åtgärdsplan från dig. Du ska lämna den till certifieringsorganet inom tio dagar. I planen ska du beskriva **(K)**:

- Hur du har avhjälpt felet eller hur du ska avhjälpas det.
- Vad som var orsaken till avvikelserna.
- Vilka förebyggande åtgärder du kommer att vidta för att avvikelserna inte ska upprepas.

Ditt certifieringsorgan ska inom sju dagar meddela om det beslutat att godkänna dina åtgärder. Om åtgärderna godkänns följer certifieringsorganet upp dem genom en extrakontroll inom 28 dagar från den ursprungliga **kontrollen**. Vid behov, till exempel för att kontrollen behöver göras under rätt säsong, får den extra kontrollen göras senare än 28 dagar efter den ursprungliga kontrollen. När ditt certifieringsorgan gjort den extra kontrollen och verifierat att dina åtgärder är genomförda är avvikelserna släckta. **(K)**

Ditt certifieringsorgan har rätt att ta betalt för denna extrakontroll. **(K)**

2.5.9 Om dina åtgärder mot en större avvikelse inte godkänns

Om ditt **certifieringsorgan** inte accepterar dina åtgärder ska det besluta att helt eller delvis dra tillbaka **certifikatet** för produktionen ifråga. Ärendet hanteras då som en större **avvikelse** som inte kan avhjälpas, se regel 2.5.11. (K)

I vissa fall får ditt certifieringsorgan besluta om borttagande av märkning på dina **produkter** istället för att helt eller delvis dra tillbaka ditt certifikat, se regel 2.5.13. (K)

Certifieringsorganet får begära in kompletterande svar om det bedömer att du är nära en tillfredsställande lösning. (K)

2.5.10 Om du inte följt åtgärdsplanen mot en större avvikelse

Om du inte åtgärdat en större **avvikelse** vid den uppföljande **kontrollen** dras **certifikatet** för den berörda produktionen tillbaka, helt eller delvis. (K)

När du genomfört åtgärderna mot den större avvikelsen, och ditt **certifieringsorgan** verifierat detta genom en extra kontroll, påbörjas en **omställningstid** för produktion som har omställningstider. (K)

2.5.11 Om en större avvikelse inte kan avhjälpas

Om ditt **certifieringsorgan** bedömer att **avvikelsen** inte kan avhjälpas ska det besluta att helt eller delvis dra tillbaka **certifikatet** för produktionen ifråga. Du ska då inom tio dagar informera ditt certifieringsorgan om vilka åtgärder du genomfört som ett resultat av att certifikatet dragits tillbaka. Du ska meddela dina kunder att en eller flera **produkter** inte längre är KRAV-certifierade, och återkalla produkterna. (K)

I vissa fall får ditt certifieringsorgan besluta om borttagande av märkning på dina produkter istället för att helt eller delvis dra tillbaka ditt certifikat, se regel 2.5.13. (K)

2.5.12 Avstängningsgrundande avvikelser

Vid mycket allvarliga **avvikelser** kan ditt **certifieringsorgan** besluta att du stängs av under 2 år. Under avstängningstiden får du inte vara **KRAV-ansluten**. (K)

Du kan bli avstängd om (K):

- Du har gjort allvarliga avsteg från djuromsorgsregler.
- Du upprepar en större avvikelse för tredje gången inom fem år.

Du kan också bli avstängd om du medvetet har (EU):

- Använt otillåtna kemiska produkter i växtodling.
- Använt genetiskt modifierade organismer (GMO) eller GMO-produkter.
- Använt otillåtna **tillsatser** i KRAV-certifierade livsmedel.
- Påstått att en **råvara** eller **produkt** är KRAV-certifierad fast den inte är det.

Under avstängningstiden får du inte på något sätt hänvisa till KRAV eller KRAV-certifierad produktion eller marknadsföra andras KRAV-märkta produkter. (K)

Efter avstängningstiden får du ansöka om anslutning på samma villkor som vid nyanslutning. Om du stängts av en andra gång ska certifieringsorganet neka dig att bli certifierad igen. (K)

2.5.13 Borttagande av märkning

Ditt **certifieringsorgan** får besluta om att KRAV-märkningen på dina **produkter** ska tas bort under en period, till dess att ditt certifieringsorgan har godkänt dina åtgärder och släckt den större **avvikelsen**. Det innebär att du under den perioden inte får sälja de berörda produkterna som KRAV-certifierade. När avvikelsen är släckt och du åter uppfyller reglerna får produkten åter märkas. **(EU)**

En förutsättning för att certifieringsorganet ska fatta beslut om borttagande av märkning istället för tillbakadragande av **certifikat** är att du följer alla övriga regler medan du åtgärdar den avvikelse som orsakat beslutet. **(EU)**

2.5.14 Tillfälligt tillbakadragande av certifikat vid avvikelse

Vid en större **avvikelse** eller en avstängningsgrundande avvikelse får ditt **certifieringsorgan** tillfälligt dra tillbaka **certifikatet** för hela eller delar av din produktion. Detta gäller också vid en misstanke om en sådan avvikelse. **(K)**

Det tillfälliga tillbakadragandet görs medan avvikelsen utreds, för att felaktiga produkter inte ska nå marknaden.

2.5.15 Varaktigt tillbakadraget certifikat

Certifikatet för din produktion får dras tillbaka varaktigt, helt eller delvis. Om ditt **certifieringsorgan** varaktigt har dragit tillbaka certifikatet för mark eller djur krävs ny **omställningstid** enligt reglerna 4.1.1 till 4.1.5 och 5.1.2.3. **(EU)**

Det framgår av certifieringsorganets beslut hur omfattande tillbakadragandet är. Tillbakadragandet kan till exempel handla om vissa skiften eller vissa produkter.

2.5.16 Att återfå certifikat

För att din produktion ska kunna återfå **certifikatet** ska du lämna in en plan där du beskriver **(K)**:

- Vad som var orsaken till **avvikelsen**.
- Vilka förebyggande åtgärder du kommer att genomföra för att avvikelsen inte ska upprepas.

Om planen godkänns så följer ditt **certifieringsorgan** upp den genom en extrakontroll inom 28 dagar från den tidpunkt då du meddelat att du genomfört de förebyggande åtgärder du planerat. **(K)**

Certifieringsorganet har rätt att ta betalt för denna extrakontroll. **(K)**

2.6 Att överklaga beslut eller lämna klagomål

2.6.1 Rätt att överklaga

Du har rätt att överklaga ditt **certifieringsorgans** beslut. Ditt certifieringsorgan ska ge dig en detaljerad beskrivning av hur du kan överklaga om du får ett negativt certifieringsbeslut. **(EU)**

2.6.2 Överklaga till olika instanser

Ditt överklagande av beslut som rör KRAVs regler ska vara skriftligt och skickas till **certifieringsorganet**, vars certifieringskommitté eller motsvarande sedan fattar beslut om överklagandet. (K)

Läs i beslutet från ditt certifieringsorgan om hur du överklagar.

2.6.3 Vem som får överklaga

Det är bara du som kan överklaga ett beslut i ett enskilt certifieringsärende som gäller dig. Överklagandet ska ha inkommit till ditt **certifieringsorgan** senast tre veckor efter att du tagit emot det beslut som du överklagar. (K)

2.6.4 Omprövning

Om det kommer fram ny information får **certifieringsorganet** ompröva ett beslut även om du inte har överklagat. (K)

2.6.5 Klagomål

Vill du klaga på ett **certifieringsorgan** ska du vända dig direkt till det certifieringsorganet. Vill du klaga på KRAV eller KRAVs regler vänder du dig till KRAV. (K)

2.7 Avtalsfrågor

2.7.1 KRAV-anslutning

Efter att ditt **certifieringsorgan** tagit emot och behandlat din kompletta ansökan ska både du och ditt certifieringsorgan underteckna ett anslutningsavtal. Först då blir du **KRAV-ansluten**. Du ansvarar för att den information du lämnar till certifieringsorganet är korrekt. (EU)

2.7.2 Avtalet med certifieringsorganet

Ditt avtal med ditt **certifieringsorgan** reglerar bland annat (K):

- Vilka uppgifter du ska redovisa till certifieringsorganet.
- Hur redovisningen ska ske.
- Uppsägningstider.
- Övriga villkor kring uppsägning av avtal.

2.7.3 Uppsägning av avtal

När avtalet upphör drar ditt **certifieringsorgan** omedelbart tillbaka alla giltiga **certifikat**. Du får därefter inte använda KRAVs märke eller på något annat sätt hänvisa till KRAV. Du ska förstöra allt material som antyder att verksamheten är certifierad enligt KRAVs regler. Du får inte heller marknadsföra **produkter** som KRAV-certifierade. (K)

Ditt certifieringsorgan har rätt att under sex månader efter avtalets upphörande kontrollera att du inte otillbörligt använder eller hänvisar till KRAVs namn och

märke. Det innebär bland annat att ditt certifieringsorgan har rätt att ta del av ditt företags bokföring, samt att kontrollera lager- och förpackningsutrymmen. **(K)**

Om du slutar tillverka KRAV-certifierade produkter men vill fortsätta att sälja de produkter du har kvar i lager, så ska du också fortsätta att vara **KRAV-ansluten** och ha ett giltigt avtal om certifiering. **(K)**

2.7.4 Licens- och certifieringsavgift

Priset för en KRAV-certifiering består av både en licensavgift till KRAV ekonomisk förening och en certifieringsavgift till ditt **certifieringsorgan**. **(K)**

Du ska betala en licensavgift för rätten att använda KRAVs regler, KRAVs namn eller KRAVs märke. Prislistan fastställs varje år och publiceras på www.krav.se. KRAV fakturerar denna licensavgift. **(K)**

Du betalar ingen licensavgift för det innevarande året om du ansluter dig till KRAV-certifieringen efter sista oktober eller om din KRAV-certifiering upphör före första mars. **(K)**

Utöver licensavgiften ska du betala ditt certifieringsorgan för deras certifieringstjänster. Certifieringsavgiften faktureras av certifieringsorganet. **(EU)**

2.7.5 Redovisning av försäljningsvärden

Du som är certifierad för ett eller flera av följande regelområden **(K)**:

- Livsmedelsförädling, kapitel 9
- Fodertillverkning, kapitel 11
- Produktionshjälpmedel, kapitel 12
- Import och införsel, kapitel 16

Ska senast den 15 mars varje år redovisa föregående kalenderårs försäljningsvärde för dina KRAV-certifierade **produkter** på artikelnivå. Du ska logga in och redovisa värdena i Mitt KRAV på: www.krav.se.

2.8 Byte av certifieringsorgan

Reglerna i det här avsnittet handlar om vad som gäller om du vill att ett annat **certifieringsorgan** som är ackrediterat för KRAV-certifiering ska ta över certifieringen av din verksamhet, från ditt nuvarande certifieringsorgan.

2.8.1 Ansökan om byte

Om du vill byta **certifieringsorgan** så ska du ansöka till det nya certifieringsorganet om förflyttning av certifieringen. Det nya certifieringsorganet ska då säkerställa med ditt nuvarande certifieringsorgan att **certifikatet** för din verksamhet är giltigt. **(EU)**

Vid byte av certifieringsorgan ska avtalet med det tidigare certifieringsorganet sägas upp skriftligt, när avtalet med det nya certifieringsorganet är klart. **(EU)**

I samband med att du får ett nytt certifikat så rapporterar det nya certifieringsorganet detta till KRAV. **(K)**

2.8.2 Dokumentationskrav vid byte av certifieringsorgan

Vid byte av **certifieringsorgan** ska du lämna in följande dokumentation till det nya certifieringsorganet:

- Kontrollrapport från den senaste **kontrollen**. (EU)
- Samtliga **avvikelserapporter** och uppgifter om förebyggande åtgärder från de senaste fyra årens kontroller. (EU)
- Kopia av gällande KRAV-**certifikat**. (K)
- Redovisning av vad i din verksamhet som är KRAV-certifierat, första årets **omställning**, andra årets omställning, **EU-ekologiskt** respektive **konventionellt**. (EU)
- Om du har certifierad växtodling ska du lämna en skiftesredovisning med tillhörande karta. Märk ut första årets omställning, andra årets omställning samt EU-ekologiskt eller konventionellt. (EU)
- Om du har certifierad djurhållning ska du ange antal djur av olika slag och eventuella pågående **omställningstider** för djuren. (EU)

2.8.3 Kontroll vid byte av certifieringsorgan

Det nya **certifieringsorganet** granskar underlagen och avgör om det måste göra en **kontroll** på plats innan det kan ställa ut ett nytt **certifikat**. (K)

Samtliga **avvikelser** ska vara åtgärdade innan du kan få ett nytt certifikat. Det gäller både avvikelser som det tidigare certifieringsorganet hittat och sådana som det nya certifieringsorganet hittar. (K)

2.9 Sekretess

Utan ditt tillstånd får varken ditt **certifieringsorgan** eller KRAV lämna ut information om din affärsverksamhet och produktionsmetoder till någon annan, förutom i följande fall:

- KRAV har rätt att lämna ut information om man kan visa att informationen redan var allmänt känd. (K)
- Ditt certifieringsorgan och KRAV har rätt att offentliggöra information om en domstol eller myndighet kräver det. Certifieringsorganet och KRAV ska då snarast underrätta dig som ansluten om att man har offentliggjort den informationen. (EU)
- KRAV får använda uppgifter om och från dig som ansluten, även om uppgifterna annars skulle vara sekretessbelagda, om syftet är att utveckla den ekologiska marknaden genom exempelvis publicering av statistik. En förutsättning är då att det inte går att identifiera dig som är ansluten. (K)
- Ditt certifieringsorgan ska lämna ut de uppgifter det har om din produktion till KRAV om KRAV begär det. Då gäller sekretess för KRAV enligt denna regel. (K)
- Certifieringsorganet och KRAV har rätt att lämna ut uppgifter om att den anslutne bryter mot eller har avvikit ifrån KRAVs regler och på

vilket sätt detta i så fall har skett. (EU)

- Certifieringsorganen ska lämna uppgifter till varandra i samband med att en kund byter certifieringsorgan eller i samband med att de utreder avvikelser. (EU)

2.10 Hantering av personuppgifter

Certifieringsorganen och KRAV har register över samtliga verksamheter som är anslutna till certifiering enligt KRAVs regler. Syftet med dessa register är att kunna informera om vilka företag som är anslutna och att kunna arbeta effektivt. I det här avsnittet finns regler om hur dessa uppgifter får hanteras.

På KRAVs webb hittar du information om hur vi hanterar personuppgifter och vilka rättigheter du som registrerad har enligt GDPR.

Läs mer på: www.krav.se.

2.10.1 Publicering av uppgifter

KRAV och **certifieringsorganen** får lägga ut uppgifter om namn, adress, certifierade regelområden och certifierade **produkter** på sina respektive webbplatser. Syftet med att publicera denna typ av uppgifter är att köpare ska hitta KRAV-certifierade företag och produkter. (I/K)

2.10.2 Samtycke till hantering av personuppgifter

Genom att underteckna anslutningsavtalet godkänner du **certifieringsorganets** och KRAVs hantering av dessa personuppgifter. (K)

2.10.3 Rätt till information

På din begäran ska **certifieringsorganet** eller KRAV kunna tala om hur de behandlat dina personuppgifter, för vilket ändamål de använt dem, vilka uppgifter om dig som finns registrerade, varifrån dessa uppgifter kommer, samt till vem eller vilka de lämnar ut uppgifterna. (K)

2.10.4 Ändrat samtycke eller ändring av uppgifter

Om du inte längre vill att dina personuppgifter ska hanteras på detta sätt eller om du vill rätta felaktiga uppgifter i **certifieringsorganets** eller KRAVs register så ska du kontakta certifieringsorganet och KRAV. (K)

2.11 Lantbrukares samarbete med underleverantör

Reglerna i det här avsnittet handlar om när du som **KRAV-ansluten** lantbrukare får anlita en underleverantör som inte har en egen KRAV-certifiering och vad som då krävs, samt när avtal krävs med en underleverantör som har en KRAV-certifiering.

2.11.1 När avtal krävs

Du får som **KRAV-ansluten** lantbrukare anlita en underleverantör utan att underleverantören är ansluten till KRAV-certifiering i följande fall:

- Underleverantören hanterar KRAV-certifierade **råvaror** som du har producerat eller köpt in. Exempel på hantering är lagring av **produkter**, torkning av spannmål och rensning av utsäde. **(K)**
- Underleverantören **förädlar** ett livsmedel av råvaror som du själv producerat. Alla råvaror i en sammansatt produkt ska du själv ha producerat. **Tillsatser**, koksalt och vatten räknas inte som råvaror. **(K)**
Exempel på förädling är pressning av olja.
- Vid köp av tjänster som innebär användning av maskiner för sådd och sättning samt växtskyddsutrustning. **(EU)**

Underleverantörens uppdrag får inte gälla slakt. **(K)**

Certifieringsorganet gör **kontroll** hos underleverantören som en del av kontrollen av din verksamhet. **(EU)**

Om din underleverantör har en egen KRAV-certifiering görs kontrollen av din underleverantörs certifieringsorgan. **(EU)**

Jordbruksverket kan komma att göra bedömningen att inget avtal behövs om du anlitar ett företag som är KRAV-certifierat.

2.11.2 Anmälan och avtal

Om du anlitar en underleverantör enligt 2.11.1 ska du anmäla detta till ditt **certifieringsorgan** och teckna avtal med underleverantören innan samarbetet påbörjas. **(EU)**

2.11.3 Innehåll i avtal

Följande ska ingå i avtalet mellan dig som **KRAV-ansluten** lantbrukare och underleverantören **(K)**:

- Underleverantören åtar sig att tillämpa relevanta delar av KRAVs regler.
- Underleverantören ger ditt **certifieringsorgan** rätt att göra **kontroll** av den aktuella verksamheten, enligt de villkor som framgår av dessa regler.
- Du som KRAV-ansluten har ansvar för eventuella **avvikelser** som certifieringsorganet konstaterar hos underleverantören.
- Underleverantören har endast rätt att KRAV-märka den KRAV-anslutne lantbrukarens **produkter**.
- Underleverantören får inte sälja vidare de produkter som underleverantören hanterar eller **förädlar** på uppdrag av KRAV-ansluten lantbrukare.

2.11.4 Förteckning över underleverantörer

Du ska ha en uppdaterad och lättöverskådlig förteckning över de underleverantörer som du har ingått avtal med. **(EU)**

2.12 Avstängning vid agerande som kan skada KRAVs varumärken

2.12.1 Avstängningsgrundande agerande

Om du agerar i strid mot lagar och regler, eller annars agerar på ett klandervärt sätt, och KRAV anser att ditt agerande riskerar att skada KRAVs varumärken eller renommé, kan ditt **certifieringsorgan** besluta att du stängs av under 2 år. (K)

Under avstängningstiden får du inte vara **KRAV-ansluten**. (K)

Ditt agerande kan leda till avstängning om du till exempel (K):

- Förtalar eller sprider felaktig information om KRAV.
- Begår en brottslig handling av minst normalgraden som berör djuromsorg, miljö eller socialt ansvar.
- Bryter mot andra lagar och regler på ett sätt som riskerar att skada KRAV som organisation eller KRAVs varumärken eller renommé.
- Agerar klandervärt i något annat avseende på ett sätt som riskerar att skada KRAV som organisation eller KRAVs varumärken eller renommé.

+ 2.12.2 Varaktig avstängning

Om du agerar enligt regel 2.12.1 och blivit avstängd en andra gång ska du nekas att bli certifierad igen. (K)

2.12.3 Skadestånd

Om du agerar så att KRAV i betydande omfattning måste ingripa för att skydda sina varumärken kan du bli ersättningsskyldig för de merkostnader som detta orsakar. (K)

Allmänna verksamhetsregler

3

I detta kapitel finns verksamhetsregler för dig som är certifierad enligt KRAVs regler. Om du bedriver din verksamhet utanför EU/EES ska du följa reglerna i avsnitt 3.10 istället för reglerna i avsnitt 3.1 till 3.9.

Följande regler i kapitel 3 gäller hela verksamheten för alla KRAV-certifierade företag oavsett om företaget har någon produktionsplats med produktion eller inte:

- Regelasnitt 3.1, exempelvis respektera mänskliga rättigheter (3.1.2), följa lagstiftning om socialt ansvar (3.1.3), säkra och hygieniska boende-förhållanden (3.1.5).
- Regelasnitt 3.6, exempelvis omsorg om natur- och kulturmiljöer (3.6.1), farligt avfall (3.6.3) och systematiskt miljöarbete (3.6.8).
- Reglerna 3.7.1–3.7.2 som gäller sparsamt körsätt för transport- och arbetsfordonsförare och säljare i företaget.

Följande regler i kapitel 3 gäller endast de KRAV-certifierade företag eller de produktionsplatser som har produktion:

- Regelasnitt 3.2 som gäller vid hantering och lagring av KRAV-certifierad produkt.
- Regelasnitt 3.3 som gäller användning av ämnen och material i KRAV-certifierad produktion.
- Regelasnitt 3.4 som gäller rutiner för rengöring- och desinfektions-åtgärder samt **skadedjursbekämpning**, där du bedriver KRAV-certifierad produktion.
- Regelasnitt 3.5 som gäller förpackning av KRAV-certifierade produkter.
- Regelasnitt 3.7, förutom regel 3.7.1 och 3.7.2, som gäller användning av förnybar el, energieffektivisering och energikartläggning där KRAV-certifierad produktion sker.
- Regelasnitt 3.8 som gäller energiplanering för lantbruksföretag.
- Regelasnitt 3.9 som gäller energiplanering för växthus.

Detta kapitel innehåller:

- 3.1 Socialt ansvar
- 3.2 Hantering och lagring av KRAV-certifierad produkt
- 3.3 Ämnen och material
- 3.4 Minskad miljö- och hälsopåverkan från hygienarbete
- 3.5 Förpackningar
- 3.6 Miljö-, natur- och kulturskydd
- 3.7 Energianvändning
- 3.8 Energiplanering för lantbruksföretag
- 3.9 Energiplanering för växthus
- 3.10 Allmänna verksamhetsregler vid certifiering utanför EU och EES
- 3.11 Klimatrapportering

3.1 Socialt ansvar

I det här avsnittet finns regler om arbetsvillkor och arbetsmiljö.

3.1.1 Berörd arbetskraft

Reglerna om socialt ansvar gäller hela arbetsstyrkan i den KRAV-certifierade verksamheten. Detta inkluderar verksamhet som har personal med säsongsanställning, gästarbetare, inhyrd arbetskraft från bemanningsföretag eller den som av eget intresse hjälper till i verksamheten (exempelvis volontärer eller praktikanter).

Reglerna berör inte (K):

- företag utan anställda eller inhyrd arbetskraft
- serviceföretag
- transportföretag
- hantverkare
- annan arbetskraft som inte arbetar med **kärnverksamheten**.

3.1.2 Respektera mänskliga rättigheter

Du ska respektera grundläggande mänskliga rättigheter i hela din verksamhet. (K)

KRAV:s regler om socialt ansvar bygger på FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter, FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter, OECD:s riktlinjer för multinationella företag, FN:s Global Compact samt International Labour Organizations (ILO) konventioner och rekommendationer som rör socialt ansvar.

3.1.3 Följa lagstiftning om socialt ansvar

Du ska följa nationell lagstiftning om arbetsvillkor och arbetsmiljö samt Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (artikel 4). KRAV har valt att lyfta fram följande delar av denna lagstiftning som särskilt viktiga (K):

- Anställningsavtal
- Diskriminering
- Lön
- Arbetstid
- Ohälsa och olycksfall
- Boende/övernattningsmöjligheter
- Utbildning och kommunikation

i Du hittar kontrollpunkterna i dokumentet "Checklista – Socialt ansvar vid KRAV-certifiering" som finns på www.krav.se.

3.1.4 Checklista för socialt ansvar

Du som har verksamhet inom något av de områden där KRAV bedömer att det finns en förhöjd risk för att reglerna om socialt ansvar inte följs ska fylla i checklistan (se regel 3.1.3) före **kontroll**.

Områdena är (**K**):

- vildväxande produktion
- verksamhet som anlitar personal med säsongsanställning
- verksamhet med utländsk arbetskraft
- andra fall när ditt certifieringsorgan bedömer att det finns risker i din verksamhet.

3.1.5 Säkra och hygieniska boendeförhållanden

Om du som arbetsgivare erbjuder boende åt arbetstagare ska boendeförhållandena vara säkra och hygieniska. (**SL**)

Detta kan till exempel gälla hygien, hälsa, miljö och brandskydd vid boende för säsongarbetare.

3.1.6 Information på olika språk

Skriftlig information som arbetstagare behöver för att utföra arbetet ska vara tillgänglig på ett språk som arbetstagaren förstår. (**SL**)

Detta kan till exempel gälla arbetsrutiner, anställningsavtal och KRAV:s regler om socialt ansvar.

3.2 Hantering av KRAV-certifierad produkt genom hela produktionskedjan

I det här avsnittet finns regler om hur du ska hantera KRAV-certifierade **produkter**. Reglerna gäller hela produktionskedjan, alltså exempelvis också inom växtodling, djurhållning och olika steg i tillverkningen av KRAV-certifierade produkter. Reglerna gäller även vid lagring.

3.2.1 Generell åtskillnad

Du ska hantera KRAV-certifierade **produkter** på ett sådant sätt så att det inte finns någon risk för att de blandas med produkter som inte är KRAV-certifierade. Du ska ha tydliga rutiner för förvaring och hantering av KRAV-certifierade produkter så att de hela tiden hålls isär från ej KRAV-certifierade produkter. (**EU**)

3.2.2 Åtskillnad vid förädling

Om du använder lokaler, maskiner och annat för både KRAV-certifierad produktion och produktion som inte är KRAV-certifierad så ska du minimera riskerna för sammanblandning genom tydlig åtskillnad i produktionsprocessen. Du ska noggrant rengöra sådant som behållare, transportutrustningar och maskiner vid varje tillfälle innan du börjar tillverka KRAV-certifierade **produkter**. Du ska se till att det finns skriftliga rutiner som säkerställer att åtskillnaden upprätthålls. (**EU**)

3.2.3 Undvika föroreningar.

Du ska ha rutiner som säkerställer att KRAV-certifierade **produkter** och produktionshjälpmedel inte förorenas av oönskade ämnen.

Du ska bedöma vilka risker det finns för att dina KRAV-certifierade produkter kontamineras med bekämpningsmedel eller andra oönskade ämnen och göra lämpliga åtgärder för att hindra det. Du ska se över och anpassa dina rutiner regelbundet. **(EU)**

Om du ska lagra KRAV-certifierade produkter i förpackningar eller emballage som tidigare innehållit produkter som inte är KRAV-certifierade, ska du rengöra dessa noggrant innan. **(EU)**

3.2.4 Att ta emot en KRAV-certifierad produkt

När du köper en KRAV-certifierad **produkt** ska du vid mottagandet kontrollera att produkten är ordentligt märkt och att den är emballerad på ett sådant sätt så att den inte riskerar att förväxlas eller blandas samman med andra produkter. Du ska kunna redogöra för hur du kontrollerar mottagningen. **(EU)**

Om du misstänker att produkten inte uppfyller reglerna, ska du hålla isär produkten från andra och inte sälja den vidare, och om du har möjlighet undersöka orsaken till förekomsten av otillåtna ämnen. Därefter ska du kontakta ditt certifieringsorgan. **(EU)**

Du ska alltid begära att få se ett aktuellt KRAV-certifikat innan du köper in KRAV-certifierade **oförpackade** produkter. **Certifikatet** behöver inte visas upp vid varje efterföljande inköp från samma säljare, men om certifikatets giltighetstid gått ut vid nästa köptillfälle ska du begära att säljaren uppvisar ett nytt certifikat. **(EU)**

3.2.5 Märkning vid lagring

Du ska lagra KRAV-certifierade **produkter** väl märkta med KRAVs namn eller märke och i deras respektive enheter. Det enda undantaget från detta är om alla produkter i ett lagerutrymme är KRAV-certifierade. **(EU)**

3.2.6 Lagringsatmosfär

Du får använda lufttät lagring samt lagring i kontrollerad atmosfär (koldioxid, kvävgas, argon eller syre). **(EU)**

3.3 Ämnen och material

Reglerna i det här avsnittet handlar om hur du ska arbeta förebyggande och välja ämnen och material i din verksamhet.

3.3.1 Allmänt om ämnen och material

Du ska sträva efter att de ämnen eller material som du använder i din KRAV-certifierade produktion uppfyller följande övergripande kriterier **(K)**:

- De ska inte vara **naturfrämmande**.
- De ska inte medföra risker för människors hälsa eller miljön.
- De ska främja god djursorg.
- Tillverkningsprocessen ska vara hållbar ur ett miljöperspektiv.
- Användningen ska bidra till och vara nödvändig för god livsmedels-säkerhet.
- Användningen ska överensstämma med konsumenternas uppfattningar och förväntningar.

3.3.2 Försiktighetsprincip – Utbytesprincip

Du får inte använda kemiska produkter eller biotekniska organismer som inte uppfyller KRAVs allmänna kriterier för ämnen och material (se regel 3.3.1) om de kan ersättas med produkter eller organismer som kan antas vara mindre farliga. **(SL)**

3.3.3 Förebyggande åtgärder

Utgår

3.3.4 GMO-förbud

Du får inte använda genetiskt modifierade organismer (**GMO**) eller produkter som är framställda av eller med GMO i din KRAV-certifierade verksamhet. Det enda undantaget är veterinärmedicinska läkemedel. Förbudet omfattar följande **(EU)**:

- Livsmedelsingredienser (inbegripet tillsatser och smakämnen)
- Processhjälpmedel vid livsmedelsförädling (inbegripet extraktionsmedel)
- Foderråvaror och foderblandningar
- Fodertillsatser och processhjälpmedel vid fodertillverkning (inbegripet extraktionsmedel)
- Utsäde och vegetativt förökningsmaterial
- Växtskyddsmedel
- Gödsel- och jordförbättringsmedel
- Mikroorganismer
- Djur

Förbudet mot att odla genetiskt modifierade grödor gäller hela din **brukningsenhet**. Om du samarbetar med andra lantbruksföretag enligt regel 4.3.2 så omfattar regeln även dessa brukningsenheter. **(K)**

3.3.5 Riskbedömning för GMO

Du ska använda senaste utgåvan av KRAVs risklistor för **GMO**, för att avgöra vad du behöver göra för att säkerställa att en produkt eller ingrediens inte innehåller GMO, eller är framställd av eller med GMO. I vissa fall krävs intyg, i andra fall analys av den vara du köper. **(K)**

Vid analys är det övre gränsvärdet för oavsiktlig förekomst av GMO eller genetiskt modifierat material, 0,9 procent. **(EU)**

KRAV följer alltså de gränsvärden för GMO som EU har lagstiftat om. För GMO som inte är godkänd inom EU gäller som övre gränsvärde 0,1 procent. (EU)

i *KRAV's risklistor för GMO (utgåva 2023-01-01) hittar du på www.krav.se.*

3.3.6 Nanomaterial och nanoteknik får inte användas

Livsmedel som innehåller eller består av **konstruerade nanomaterial** kan inte KRAV-märkas (EU). Du får heller inte använda konstruerade nanomaterial i KRAV-certifierad produktion, inbegripet i förpackningar eller på ytor som produkten kommer i kontakt med (K).

3.4 Minskad miljö- och hälsopåverkan från hygienarbete

Det här avsnittet innehåller regler för hygienarbete.

3.4.1 Omfattning

Reglerna omfattar alla typer av hygieniska åtgärder i lokalerna där du bedriver KRAV-certifierad produktion, alltså rengöring och desinfektion. När det gäller **skadedjurspekämpning** omfattas även åtgärder i anslutning till lokalerna. (K)

3.4.2 Dokumentation

Du ska dokumentera dina rutiner för rengöring- och desinfektionsåtgärder. Rutinerna ska omfatta vad som ska rengöras, vilken metod du ska använda, hur ofta du ska rengöra och vilka rengöringsmedel du ska använda. Du ska också dokumentera genomförda åtgärder. (EU)

3.4.3 Tillåtna medel vid rengöring och desinfektion

De rengöringsmedel du använder ska vara miljömärkta med Svanen, Bra miljöval eller motsvarande, om produkter med sådana märkningar finns för ända- målet. (K)

För rengöring eller **desinfektion** av djurstallar, mjölkkningsanläggningar och spenar får du använda produkter godkända av Bra Kemråd inom de användningsområden som de är godkända för. (K)

i Produkter godkända av Bra Kemråd hittar du på www.brakemrad.se.

Dessutom får du använda följande ämnen vid rengöring och desinfektion i produktionslokaler och lagerutrymmen där KRAV-certifierade produkter lagras eller hanteras (K):

- Kalium- och natriumtvål
- Vatten och ånga
- Kalkmjölk
- Kalk
- Osläckt kalk
- Kaustiksoda (Natriumhydroxid)

- Kalilut (Kaliumhydroxid)
- Väteperoxid
- Naturliga växtextrakt
- Citronsyra, perättiksyra, myrsyra, mjölksyra, oxalsyra och ättiksyra
- Alkohol
- Salpetersyra (mejeriutrustning)
- Fosforsyra (mejeriutrustning)
- Natriumkarbonat

Om det krävs för att uppfylla lag- eller myndighetskrav så får du använda rengörings- och desinfektionsmedel som inte anges som tillåtna i denna regel (**EU**).

Vid användning av receptbelagda veterinärmedicinska preparat så gäller reglerna för veterinärmedicinska behandlingar (Se reglerna 5.1.11.9–5.1.11.14) (**K**).

Kommissionen har påbörjat arbetet med att se över vilka medel som får användas för rengöring och desinfektion för olika typer av ekologisk produktion. Förteckningar över vad som tillåts kan komma att publiceras under 2022 eller 2023 och påverkar då den här regeln.

3.4.4 Skadedjursbekämpning

Du ska alltid i första hand använda förebyggande åtgärder, som intrångsskydd, vid bekämpning av skadedjur på produktionsplatser där du bedriver KRAV-certifierad verksamhet. I andra hand får du använda fällor eller andra fysikaliska metoder. (**K**)

Följande metoder är tillåtna (**K**):

• Frysning	• Ultraljud
• UV-ljus	• Värme
• Ånga	• Diatomépuder
• Kvävgas för syrereduktion	• Elektricitet
• Feromoner	

3.4.5 Kemiska medel mot gnagare och insekter

Du ska alltid i första hand använda förebyggande åtgärder vid bekämpning av skadedjur. Kemiska medel får du endast använda vid konstaterat behov. Kemiska medel mot gnagare (rodenticider) får användas i betesstationer. I livsmedelslokaler får även betesstationer med kemiska medel mot kackerlackor och andra insekter användas. Om du använder kemiska medel ska du ha giltigt tillstånds- och kunskapsbevis för detta eller anlita ett professionellt bekämpningsföretag. Du ska dokumentera placeringen av bekämpningsstationer, vilket medel som används, vem som genomfört bekämpningen och när bekämpningen skett. Du ska även göra en utvärdering av bekämpningens effektivitet. (**K**)

3.4.6 Bekämpning i lokaler utan KRAV-certifierade produkter

Du får utföra **desinfektion** eller bekämpning med andra medel än de som anges i reglerna 3.4.3 och 3.4.4 om det sker i lokaler där inga KRAV-certifierade

produkter hanteras eller lagras för tillfället. I restauranger och storkök får du bekämpa kackerlackor och andra insekter med kemiska medel i bekämpningsstationer även när det finns KRAV-certifierade livsmedel i samma lokal. Vid desinfektion eller bekämpning ska du samtidigt vidta förebyggande åtgärder för att undvika att problemet upprepas samt säkerställa att inga rester av de använda medlen kan komma i kontakt med KRAV-certifierad **produktion**. (K)

3.4.7 Undantag i butik endast efter prövning

Efter prövning av certifieringsorganet kan bekämpning tillåtas i butik även då det finns KRAV-certifierade produkter kvar i lokalen. (K)

3.5 Förpackningar

Det här avsnittet innehåller regler för förpackningar.

- i** *KRAV har tagit fram "Förpackningslotsen" som ett stöd för dig att tillämpa reglerna för förpackningar. Ladda ner den från www.krav.se.*

3.5.1 Resurseffektiva förpackningslösningar

Förpackningens huvudsyfte är att skydda och bevara produkten. Du ska därför välja eller utforma förpackningar för KRAV-certifierade produkter så att livsmedlet, fodret eller produktionshjälpmedlet når slutkonsument utan onödiga kvalitetsförsämringar, samtidigt som svinn minimeras i alla led. (K)

Utöver detta ska förpackningslösningen i sin helhet vara så resurs- och klimat-effektiv som möjligt genom att du beaktar följande (K):

- Använd en så liten mängd material som möjligt.
- Utnyttja förnybara **förpackningsmaterial** när det är möjligt.
- Använd återvunnet material där det är möjligt.
- Se till att förpackningen går att återanvända eller återvinna i befintliga system.
- Se till att förpackningen gynnar energieffektiva transportlösningar.
- Se till att förpackningen är lätt att tömma och källsortera för konsumenten.

Vid kontroll ska du kunna visa att du har gjort detta. (K)

3.5.2 Undvika hälso- och miljökadliga ämnen och material

Du ska sträva efter att ämnen och material i förpackningar för dina KRAV-certifierade produkter är giftfria. Detta är särskilt viktigt i den del av förpackningen som kommer i kontakt med livsmedlet, fodret eller produktionshjälpmedlet. (K)

Du ska göra en kartläggning av om något av de **SIN-ämnena** som finns med i Bilaga 3 har använts avsiktligt i dina förpackningar, och i så fall göra en avvecklingsplan. **Polymerisationshjälpmedel** eller **initiatorer** som använts vid tillverkning av plaster behöver inte redovisas. Regeln gäller endast **primärförpackningar**. (K)

I bilaga 3 listas SIN-ämnen som kan finnas i livsmedelsförpackningar. Bilagan uppdateras utifrån aktuell SIN-lista publicerad av ChemSec, vilket innebär att ytterligare ämnen kan tillkomma i kommande utgåva av KRAV's regler.

i På KRAV's webb hittar du hjälpmedel för SIN-kartläggning och för utformning av avvecklingsplan, se www.krav.se.

3.5.3 Förbud mot Bisfenol A

Bisfenol A får inte avsiktligt ha använts i förpackningar för KRAV-certifierade produkter. Regeln gäller endast **primärförpackningar**. (K)

3.5.4 Förbud mot PVC och andra klorbaserade plaster

PVC (polyvinylklorid) och andra klorbaserade plaster får inte användas i förpackningar för KRAV-certifierade produkter. Regeln gäller endast **primärförpackningar**. (K)

PVC är dock tillåtet i locktätningar samt i tätskikt på metall, i de fall du kan påvisa att alternativa lösningar inte kan garantera hållbarheten eller kvaliteten på det aktuella livsmedlet. En förutsättning är att du arbetar med en avvecklingsplan. (K)

i På KRAV's webb hittar du information och hjälpmedel för hur du kan utforma din avvecklingsplan, se www.krav.se.

3.5.5 Inga konserveringsmedel eller desinfektionsmedel

Förpackningen får inte vara behandlad med konserveringsmedel eller desinfektionsmedel. Desinfektion med hjälp av väteperoxid är dock tillåten. (K)

Observera att konstruerade nanomaterial inte får användas i förpackningar, enligt regel 3.3.6.

3.6 Miljö-, natur- och kulturskydd

Reglerna i det här avsnittet handlar om hur du ska ta hänsyn till natur- och kulturmiljöer.

3.6.1 Natur- och kulturskydd

Du ska alltid visa omsorg om natur- och kulturmiljöer. Detta gäller i synnerhet om du bedriver din produktion i eller i närheten av särskilt skyddsvärda natur- och kulturmiljöer. (K)

I reglerna 4.5.1 och 4.5.2 finns mer detaljerade regler om natur- och kulturskydd för lantbruksföretag.

3.6.2 Produkter och hanteringssätt som inte är tillåtna

Följande gäller för lantbruksföretag (K):

- Du får inte använda bekämpningsmedel på mark utanför själva odlingen

men som ändå ingår i **produktionsenheten**, till exempel mellan skiften eller på grusgångar och tillfartsvägar.

- Du får inte använda fiberduk eller plast för mark- och kulturtäckning, insektsnät eller ensilageplast som är baserade på klorerade plaster som till exempel PVC.
- Om du använder fiberduk eller plast av något annat slag ska du avlägsna dem från marken efter användning, om de inte är nedbrytbara.
- Du får inte bränna fiberduk eller plast.

3.6.3 Farligt avfall

Du ska se till att din verksamhet ger upphov till så lite **farligt avfall** som möjligt. **(SL)**

Du ska förvara och hantera farligt avfall på ett sådant sätt så att varken mark, luft eller vatten riskerar att förorenas. Du får inte blanda olika typer av farligt avfall med varandra. Du får heller inte blanda farligt avfall med andra typer av avfall eller med andra ämnen eller material. **(SL)**

Du får bara låta företag med särskilt tillstånd transportera bort farligt avfall. Om ditt företag saknar sådant tillstånd kan du ändå transportera bort mindre mängder farligt avfall från din egen verksamhet efter att du anmält detta till Länsstyrelsen. **(SL)**

Avfall betraktas som farligt om det exempelvis är explosivt, brandfarligt, oxiderande, giftigt eller hälsoskadligt. Exempel på farligt avfall är oljeavfall, impregnerat virke, el- och elektronikskrot, batterier, lösningsmedel, jordbrukskemikalier samt färg och lack.

För mer information, se avfallsförordningen (SFS 2011:927) och LRFs Miljöhusesyn (under "Allmänna gårdskrav: Farligt avfall").

3.6.4 Avlägsnande av skrot och skräp

Du ska sortera skrot, fordonsvrak, plast, papper och andra restprodukter eller avfall som du inte rimligen kan behöva för reparationsändamål, och lämna dessa för återanvändning, återvinning, energiutvinning eller deponi. Du ska i första hand återanvända och i andra hand återvinna. **(SL/K)**

3.6.5 Material för reparationsändamål

Du ska hålla material för reparationsändamål prydligt samlat. Du ska också hålla efter uppställningsplatsen så att materialet inte blir övervuxet. **(K)**

3.6.6 Trädstängsel

Du ska ta bort trädstängsel som inte används. **(K)**

3.6.7 Systematiskt miljöarbete för lantbruksföretag

Du ska tillämpa ett system för egenkontroll av lag- och branschkrav på **brukningsenheten**, till exempel LRF:s Miljöhusesyn, Bihusesyn eller något annat system som ditt certifieringsorgan bedömer som motsvarande. Du ska årligen någon gång mellan 1 januari och 1 juli gå igenom de krav som gäller för

din verksamhet och bedöma om du uppfyller dem eller inte. Du ska upprätta en åtgärdsplan för de krav som du bedömer att du inte uppfyller. (K)

3.6.8 Systematiskt miljöarbete för övriga företag

Du ska ha en miljöpolicy och löpande dokumentera ditt miljöarbete genom ett miljöledningssystem eller på liknande sätt. Du ska definiera mål som kan följas upp av ditt certifieringsorgan vid **kontrollerna**. (K)

3.7 Energianvändning

Reglerna i det här avsnittet handlar om vad du ska göra för att minimera energianvändningen och minska behovet av fossil energi. Detta avsnitt gäller all **KRAV-ansluten produktion**.

3.7.1 Sparsamt körsätt – förare som omfattas

Alla transport- eller arbetsfordonsförare som är permanent verksamma i den certifierade delen av ditt företag och som kör mer än 80 timmar per fordons- typ och år ska vara utbildade i sparsamt körsätt. (Exempel på fordons-typer är lantbruksmaskin, personbil och lastbil). (K)

Dina säljare som kör mer än 80 timmar per år ska ha utbildning i sparsamt körsätt oavsett om de har med sig KRAV-certifierade **produkter** vid varje körning eller inte. (K)

För körning i verksamheter utanför den KRAV-certifierade verksamheten (*till exempel skogsarbete*) behövs däremot inte någon utbildning i sparsamt körsätt.

Vid tillfälliga arbetstoppar får du anlita extrapersonal utan utbildning i sparsamt körsätt. (K)

3.7.2 Sparsamt körsätt – utbildningens innehåll

Utbildningen ska ge en kompetensnivå i sparsamt körsätt som motsvarar den utbildning som ges av körskolorna. Som godkänd utbildning räknas kurser, studiecirkel eller självstudier. Är du utbildad i sparsamt körsätt för traktor eller tunga fordon räcker det även för körning med lättare fordon som exempelvis personbil. Utbildning i sparsamt körsätt för personbil är däremot inte tillräcklig för körning av tyngre fordon som till exempel traktor. (K)

3.7.3 Förnybar el

Den el som du köper in ska till 100 procent komma från förnybara energikällor, till exempel vattenkraft eller miljömärkt el. Regeln gäller för alla **produktions- platser** där KRAV-certifierad **produktion** förekommer, även om den produktionen bara utgör en liten del. (K)

3.7.4 Elanvändning du inte råder över

Elanvändning som du inte råder över, till exempel vid inköp av tjänster eller om

elen ingår i hyran för en lokal, räknas inte som din och behöver inte komma från förnybara källor. (K)

3.7.5 Energieffektivisering

Du ska arbeta för att effektivisera energianvändningen och minska användningen av fossila bränslen och du ska kunna redogöra för dina åtgärder. (K)

För företag med stor energianvändning eller många djurenheter eller växthus finns mer detaljerade regler (se regel 3.7.6 samt avsnitt 3.8 och 3.9). (K)

3.7.6 Energikartläggning

Du som bedriver slakt eller är förädlare av livsmedel, foder eller produktionshjälpmedel och har någon **produktionsplats** som förbrukar mer än 500 000 kWh/år ska i ditt energieffektiviseringsarbete utgå från en energikartläggning. Energikartläggningen ska göras av en energikonsult som är specialist på energikartläggningar eller person med motsvarande kompetens.

Energikartläggningen ska göras för den berörda produktionsplatsen, oavsett om den KRAV-certifierade produktionen bara är en liten del av den totala produktionen. Energikartläggningen behöver inte göras för hela företaget. Du ska uppdatera kartläggningen vart femte år. (K)

Du som bedriver lantbruk med en årlig energianvändning över 500 000 kWh eller lantbruk med fler än 100 djurenheter ska göra en energikartläggning enligt regel 3.8.1. Du som har växthusproduktion ska göra en energikartläggning enligt regel 3.9.1. (K)

När du uppdaterar din energikartläggning utgår du från din tidigare kartläggning och följer upp energiförbrukningen i olika delar av verksamheten. Du utvärderar de åtgärder som genomförts och bedömer om det finns fler lönsamma åtgärder.

Butiker certifierade enligt Svanen Dagligvarubutik uppfyller regel 3.7.6 genom den energikartläggning som görs med Svanens energiverktyg.

3.8 Energiplanering för lantbruksföretag

Reglerna i det här avsnittet gäller bara lantbruksföretag med en årlig energianvändning på mer än 500 000 kWh eller med fler än 100 djurenheter, konventionella djur inräknat.

3.8.1 Energikartläggning lantbruk

Du ska göra en kartläggning av energianvändningen i ditt lantbruksföretag. Kartläggningen ska innehålla (K):

- en genomgång av alla energiförbrukande arbetsmoment som ska vara uppdelade med tydliga systemgränser
- gårdsspecifika åtgärdsförslag för förbättrad energieffektivitet
- en beräkning av jordbrukets årliga direkta energianvändning uppdelat på elenergi, dieselolja, eldningsolja samt eventuella andra drivmedel och bränslen.

Du ska kunna styrka kartläggningen med fakturor eller liknande beräkningsunderlag. Du ska uppdatera kartläggningen vart femte år. (K)

i Information om hur du gör en energikartläggning finns på: www.krav.se. Sök på Energiplanering.

När du uppdaterar din energikartläggning utgår du från din tidigare kartläggning och följer upp energiförbrukningen i olika delar av verksamheten. Du utvärderar de åtgärder som genomförts och bedömer om det finns fler lönsamma åtgärder.

3.8.2 Nyckeltal för energi

Du ska ta fram nyckeltal för energianvändningen i relation till gårdens areal, levererade animalier samt torkning av spannmål, trindsäd och oljeväxter. (K)

Du ska dokumentera nyckeltalen vart femte år i samband med att du uppdaterar din energikartläggning. Nyckeltalen ska uttryckas enligt följande tabell (K):

Produktionsgren	Nyckeltal
Fältarbete i växtodlingen	Liter diesel/hektar
Levererade animalier	kWh/kg mjölk kWh/diko och kalv (till 220 dagars ålder) kWh/kg nötkött (levandevikt) kWh/slaktsvin kWh/smågris kWh/lamm kWh/kg ägg kWh/kyckling
Torkning av spannmål, trindsäd och oljeväxter	kWh/kg borttorkat vatten

3.9 Energiplanering för växthus

Reglerna i det här avsnittet gäller bara om du värmer upp ditt växthus eller om tilläggsbelysning bidrar till att värma växthuset.

3.9.1 Energiträkningen i växthus

Du ska årligen beräkna hur mycket energi av olika slag du använder i växthusproduktionen, för uppvärmning, belysning, kylförvaring, koldioxidproduktion eller annat. (K)

Du ska beräkna energiåtgången både per producerad mängd gröda och per kvadratmeter odlingsyta. För krukväxter räcker det om du räknar ut energiåtgången per kvadratmeter odlingsyta. Du ska dela upp energianvändningen i förnybar och icke förnybar energi. (K)

i Information om hur du beräknar energianvändning och hur du räknar ut yta finns på www.krav.se. Sök på Energianalys i växthus.

3.9.2 Förnybar energi

Du ska uppfylla minst ett av följande två krav (**K**):

- Minst 80 procent av den sammanlagda mängd energi du använder för uppvärmning, belysning och till kylrum samt för tillverkning av koldioxid ska komma från förnybar energi eller spillvärme. Du ska beräkna detta per kalenderår.
- Du får i genomsnitt använda högst 2,5 kWh fossil energi per kvadratmeter och odlingsvecka under kulturtiden.

3.9.3 Isolera under vintertid

Om du använder uppvärmda växthus under perioden 15 oktober – 1 april ska du utrusta dem med energiväv eller plastfolie. Detta behövs inte om du odlar i dubbelmaterialhus. (**K**)

3.10 Allmänna verksamhetsregler vid certifiering utanför EU/EES

KRAVs regler kan användas för certifiering av företag utanför EU/EES för regelområdena Livsmedelsförädling (kapitel 9), Import och införsel (kapitel 16) samt Marknadsföring (avsnitt 20.7). Då ersätter reglerna i detta avsnitt, 3.10, de allmänna verksamhetsreglerna i avsnitt 3.1–3.9. (**K**)

3.10.1 Omfattning

Du som bedriver verksamhet som kan certifieras enligt kapitel 9 eller 16 men är lokaliserad utanför EU och EES kan certifieras enligt dessa allmänna verksamhetsregler. (**K**)

3.10.2 Vilka regler gäller

Du ska följa reglerna i kapitel 2 och 20, samt reglerna i avsnitt 3.10 och reglerna i kapitel 16 som berör din **produktion**. Om du bedriver livsmedelsförädling ska du också följa reglerna i kapitel 9. (**K**)

3.10.3 Socialt ansvar

Du ska tillämpa alla regler i avsnitt 16.4 i din egen verksamhet. (**K**)

3.10.4 Hantering och lagring

Du ska följa reglerna i avsnitt 3.2 vid hantering och lagring av KRAV-certifierade **produkter**. (**K**)

3.10.5 Ämnen och material

Du ska följa reglerna i avsnitt 3.3 vid val av ämnen och material i din verksamhet. (**K**)

3.10.6 Minskad miljö- och hälsopåverkan från hygienarbete

Du ska följa reglerna i avsnitt 3.4 i hygienarbetet i din verksamhet. (K)

3.10.7 Förpackningar

Du ska följa reglerna för förpackningar i avsnitt 3.5. (K)

3.10.8 Natur- och kulturskydd

Du ska visa omsorg om natur- och kulturmiljön, i synnerhet skyddsvärda natur- och kulturmiljöer, om du bedriver din **produktion** i eller i närheten av sådana miljöer. (K)

3.10.9 Farligt avfall

Du ska se till att din verksamhet ger upphov till så lite **farligt avfall** som möjligt. Du ska förvara och hantera **farligt avfall** på ett sådant sätt så att varken mark, luft eller vatten riskerar att förorenas. (K)

3.10.10 Avlägsnande av skrot- och skräp

Skrot, fordonsvrak, plast, papper och andra restprodukter eller avfall ska du sortera och lämna för återanvändning, återvinning, energiutvinning eller deponi. Du ska i första hand återanvända och i andra hand återvinna. (K)

3.10.11 Systematiskt miljöarbete

Du ska ha en miljöpolicy och löpande dokumentera ditt miljöarbete genom ett miljöledningssystem eller på liknande sätt. Du ska ha definierade mål som kan följas upp av ditt certifieringsorgan vid **kontrollerna**. (K)

3.10.12 Energianvändning

Du ska arbeta för att effektivisera energianvändningen och minska användningen av fossila bränslen och du ska kunna redogöra för dina åtgärder. (K)

3.11 Klimatrådgivning och rapportering

Reglerna i det här avsnittet beskriver vilka som ska genomföra en klimatrådgivning och att uppgifterna ska rapporteras till KRAV.

3.11.1 Berörda företag

Reglerna i det här avsnittet gäller dig som har ett lantbruksföretag med minst 200 ha **jordbruksmark**, varav minst 50 ha är åkermark. Om du har gjort Greppa Näringens Klimatkollen 2017 eller senare behöver inte du göra en ny beräkning. (K)

3.11.2 Rådgivning och beräkning av klimatpåverkan

Du ska ta del av rådgivning om och beräkna din klimatpåverkan för att minska den. Beräkningarna ska du göra genom Greppa Näringsens Klimatkollen, genom att ingå i Arlas klimatarbete eller genom annan rådgivning och beräkning som är godkänd av KRAV. Beräkningarna ska vara genomförda senast 31 december 2023. (K)

3.11.3 Rapportera till KRAV

Du som gjort klimatrådgivning eller beräknat din klimatpåverkan 2021 eller senare ska rapportera till KRAV, på det sätt som KRAV anvisar sin webbplats. Rapporteringen ska göras senast 31 december 2023. (K)

KRAV försöker hitta enklaste tekniska lösning för att underlätta för rapportering till KRAV utan att bidra till dubbelarbete. Succesivt kommer fler företag att omfattas av kravet på att följa reglerna för klimatrapporering. KRAV har rätt att föra uppgifterna vidare endast under förutsättning att de inte går att identifiera på individnivå, se regel 2.9 Sekretess.

Växtodling

4

Detta kapitel innehåller:

- 4.0 Certifieringens räckvidd
- 4.1 Anmälan och omställningstider
- 4.2 Dokumentation av odling
- 4.3 Åtskillnad mellan konventionell och KRAV-certifierad produktion
- 4.4 Föreningar och skyddsavstånd
- 4.5 Natur- och kulturskydd, god hävd och odling på mulljordar
- 4.6 Markbördighet och växtnäringshushållning
- 4.7 Växtnäringens balans
- 4.8 Gödselmedel och jordförbättringsmedel
- 4.9 Växtskydd
- 4.10 Utsäde och annat växtförökningsmaterial
- 4.11 Odling i växthus
- 4.12 Svampodling
- 4.13 Tillval: Hygienregler vid odling och hantering av frukt och grönt

4.0 Certifieringens räckvidd

4.0.1 Andra regler du ska följa

Du som är certifierad för växtodling, växthus eller svampodling ska också följa de allmänna reglerna i kapitel 2, 3 och 20.

4.0.2 Omfattning av certifieringen

Du som är certifierad för växtodling får lagra, hantera, **enkel förädla**, förpacka och märka produkter från din egen KRAV-certifierade växtodling (**egna råvaror**). Du får också sälja andras oförpackade KRAV-certifierade produkter.

Utöver din växtodlingscertifiering, ska du vara certifierad för Livsmedelsförädling, om du förädlar, förpackar eller märker andras KRAV-certifierade produkter, eller bearbetar egna KRAV-certifierade produkter.

4.0.3 Regler för växthusproduktion

De regler som inte gäller växthusproduktion är i rubriken markerade med ”gäller inte växthus”.

4.1 Anmälan och omställningstider

Det här avsnittet handlar om omställningstider efter omställning från konventionell produktion för olika typer av grödor. Det tar även upp särskilda regler för foder och utsäde som produceras på mark under omställning och retroaktivt godkännande av omställning.

4.1.1 Allmänt om anmälan och omställningstid

Du får inte sälja en gröda som KRAV-certifierad innan marken har legat i **omställning** en viss tid. (EU)

Du ska följa KRAVs regler under **omställningstiden** och du ska ha anmält dig till ett **certifieringsorgan** så att de kan göra **kontroll** hos dig. Omställningstiden räknas tidigast från anmälningdatum. Anmälningdatum är när det undertecknade avtalet med beskrivning av företag och verksamhet samt skiftesredovisning finns hos certifieringsorganet. **(EU)**

4.1.2 Omställningstid för ettåriga grödor

För ettåriga grödor, inklusive ekologiskt utsäde, är **omställningstiden**, på dagen, minst två år innan sådd. Observera att höstsådd gröda därmed först kan bli godkänd om den sås på hösten efter att det gått två år sedan omställningens start. **(EU)**

4.1.3 Omställningstid för vallar och beten

För vall är omställningstiden, på dagen, minst två år innan skörden får räknas som KRAV-certifierad. Detsamma gäller för bete för idisslare. **(EU)**

För rastgårdar och beten för grisar och fjäderfän är omställningstiden ett år. **(EU)**

4.1.4 Omställningstid för frukt och bär

För fruktträd, bärbuskar och övriga etablerade perenna grödor, förutom vallar, julgranar och andra prydnadsträd är **omställningstiden**, på dagen, minst tre år innan skörden får räknas som KRAV-certifierad. För perenna grödor som etableras på omställningsmark gäller att markens tvååriga omställningstid ska ha gått innan skörden räknas som KRAV-certifierad. **(EU)**

4.1.5 Omställningstid för julgranar

För att julgranar, eller andra prydnadsträd, ska kunna bli KRAV-certifierade, ska plantorna planteras på omställningsmark eller KRAV-certifierad mark samt odlas enligt KRAVs regler från plantering till skörd. Det vegetativa förökningsmaterialet ska följa regel 4.10.1 och 4.10.4. **(K)**

4.1.6 Förlängning av omställningstid

Om marken har förorenats med produkter eller ämnen som inte är tillåtna i ekologisk produktion kan **omställningstiden** förlängas. Jordbruksverket beslutar om en sådan förlängning. **(EU)**

Om avloppsslam har spridits på marken förlängs omställningstiden till minst tre år från spridningstillfället för alla grödor. För ettåriga grödor innebär det tre år innan sådd och för fleråriga grödor tre år innan skörd. Du får inte använda omställningsgrödor från slamgödslad mark som foder för KRAV-certifierade djur. **(K)**

4.1.7 Omställningstid vid odling i avgränsat substrat

Om du odlar i ett **avgränsat substrat** enligt regel 4.11.2 bestående av jord som är tillåten enligt regel 4.11.1 behövs det ingen **omställningstid**. **(EU)**

4.1.8 Foder från mark under omställning (gäller inte växthus)

Du får till viss del använda fodergrödor från en odling under **omställning** till egna KRAV-certifierade djur, se reglerna 5.1.9.11–5.1.9.17. Du får även sälja **foder från omställningsmark** om fodret skördas tidigast 12 månader efter att markens **omställningstid** påbörjades. (EU)

Du ska i så fall använda följande märkning vid marknadsföring och försäljning: "Foder producerat på mark under omställning till KRAV-certifierad produktion". (EU)

4.1.9 Utsäde och annat växtförökningsmaterial från en odling under omställning

Du får använda och saluföra **omställningsutsäde**, och annat växtförökningsmaterial odlat på mark under omställning, om det har gått minst 12 månader från det att **omställningen** av marken påbörjades till skörd av grödan. (EU)

Du ska i så fall använda följande märkning vid marknadsföring och försäljning av omställningsutsäde: "Utsäde producerat på mark under omställning till KRAV-certifierad produktion." (EU)

4.1.10 Retroaktivt omställd mark

Du får inte skörda en KRAV-certifierad gröda eller omställningsgröda från retroaktivt omställd mark innan Jordbruksverket beslutat att retroaktivt godkänna omställningstiden. (EU)

Om du vill ha ett retroaktivt godkännande av omställningstiden ska du ansöka i god tid före odlingsårsongen.

i Mer information om vad din ansökan ska innehålla finns på www.jordbruksverket.se.

4.1.11 Retroaktiv omställning för skiften med miljöersättning

Du kan få tillgodoräkna dig omställningstiden retroaktivt för mark som omfattas av åtaganden där miljöersättningar enligt förordning (EU) nr 1305/2013 kan ligga till grund för ett godkännande.

I detta fall ansöker du om retroaktivt godkännande hos Jordbruksverket för berörda skiften.

4.1.12 Retroaktiv omställning för obehandlade skiften

Du kan få tillgodoräkna dig omställningstiden retroaktivt för mark där du kan styrka att skiftena har varit natur- eller jordbruksmark som under en sammanhängande period av minst tre år inte har behandlats med produkter eller ämnen som inte är tillåtna i ekologisk produktion. (EU)

I detta fall ansöker du om retroaktivt godkännande för berörda skiften hos ditt certifieringsorgan.

Certifieringsorganet skickar in ansökan om retroaktivt godkännande för din mark till Jordbruksverket bland annat efter att certifieringsorganet gjort en detaljerad riskanalys, en kontrollrapport från kontroll på plats och i vissa fall laboratorietester av jord- eller växtprover. Jordbruksverket beslutar om din ansökan kan godkännas.

4.1.13 Retroaktivt godkännande för en del av omställningstiden

Om din ansökan om retroaktiv omställning inte kan godkännas för hela omställningstiden som krävs för den gröda du odlar, blir skörden inte KRAV-certifierad. Men du får räkna grödan som odlas under innevarande år som omställningsgröda om den skördas tidigast 12 månader efter att den retroaktivt godkända **omställningstiden** påbörjades. Då kan grödan exempelvis användas och säljas som **omställningsfoder**. (EU)

4.1.14 Förkortad omställningstid

Om dina omlagda skiften får en ny omställningstid för att de behandlats med produkter eller ämnen som inte är tillåtna i ekologisk produktion, kan du ansöka om att omställningstiden förkortas om behandlingen skett som (EU):

- en bekämpningsåtgärd mot skadegörare, ogräs eller invasiv art som är föreskriven av Jordbruksverket eller annan myndighet
- ett vetenskapligt försök

I detta fall ansöker du om förkortad omställningstid för berörda skiften hos Jordbruksverket.

4.1.15 Övergång från EU-ekologisk till KRAV-certifierad odling

Du som haft din **ekologiska** växtodling certifierad enligt gällande EU-förordning för ekologisk produktion och vill få den KRAV-certifierad ska anmäla det till ditt **certifieringsorgan**. Det behövs ingen ny **omställningstid**, men du ska uppfylla KRAVs regler senast från anmälningsdatum. (K)

Ovanstående gäller även om du säger upp KRAV-certifieringen, är EU-certifierad och sedan vill återinträda i KRAV-certifieringen. Du får däremot inte rutinmässigt växla fram och tillbaka mellan EU-certifiering och KRAV-certifiering på en och samma mark. (K)

Om övergång från EU-certifierad till KRAV-certifierad odling anmäls till certifieringsorganet efter att grödan är skördad, så kan inte skörden räknas som KRAV-certifierad. (K)

För julgranar, och andra prydnadsträd, kan övergången från EU-ekologisk till KRAV-certifiering ske endast om planteringen har skett på ekologisk certifierad mark eller mark under omställning till ekologisk produktion. (K)

+ 4.1.16 Undantag som medges i katastrofsituationer

Om du har fått ett tidsbegränsat undantag från produktionsreglerna i din växtodling beviljat av Jordbruksverket, medger även KRAV undantag i följande fall:

- Inköp av konventionellt behandlat växtförökningsmaterial

Undantag från KRAVs regler om växtodling gäller endast så som Jordbruksverket anger det i sitt godkännande om undantag. Du ska kunna visa Jordbruksverkets godkännande vid kontroll, oavsett om du har fått ett individuellt undantag eller om undantaget omfattar det område där du är verksam.

4.2 Dokumentation av odling

4.2.1 Odlingsjournal

Du ska löpande föra en växtodlingsjournal med uppgifter om grödornas fördelning på olika skiften, datum för åtgärder, medel och mängder samt behandlingsmetoder. Du ska dokumentera följande:

- Användning av konventionellt, obetat utsäde: ange mängden samt om utsädet omfattas av ett generellt undantag enligt 4.10.1. (EU)
- Användning av gödsel- och jordförbättringsmedel per skifte: Typ, produktnamn, mängd per hektar samt spridningsdatum (EU). Se regel 4.6.7 om gödslingsplan. (K)
- Användning av **växtskyddsmedel** per skifte: Preparat typ, produkt-namn och aktiva substanser, mängd per hektar samt spridningsdatum. Ange och dokumentera även varför du behöver använda växtskydds-medlet (vilka skadegörare som bekämpas). (EU)
- Skörd per hektar: hur mycket du skördat av de olika grödor du odlar (ton per hektar i genomsnitt per skifte eller gröda). Ange även om de skördade grödorna kommer från KRAV-certifierad produktion eller produktion under **omställning**. (EU)

Du ska även dokumentera inköp av produktionshjälpmedel, såsom typ och mängd inköpt produkt. Du ska kunna visa verifikationer och produktblad för inköpta produktionshjälpmedel. (EU)

Din dokumentation ska vara tydlig och väl samlad. Du ska spara dokumentationen på gården minst två år. Vid **kontroll** under odlingssäsong godkänns dagboksanteckningar. (K)

4.3 Åtskillnad mellan konventionell och KRAV-certifierad produktion

Avsnittet innehåller regler om hur åtskillnaden ska upprätthållas i fall där det finns både **konventionell** och KRAV-certifierad produktion, antingen inom samma företag eller på olika företag som har nära samarbete.

4.3.1 Åtskillnad mellan KRAV-certifierade och konventionella produktionsenheter

Om du bedriver både KRAV-certifierad och **konventionell** produktion på samma **brukningsenhet** ska det ske på tydligt åtskilda **produktionsenheter**. Även produktion under **omställning** ska ske på produktionsenheter som är tydligt åtskilda från dem med KRAV-certifierad och konventionell produktion. (EU)

4.3.2 Flera brukningsenheter eller nära samarbete med andra gårdar

Vid nära samarbete mellan KRAV-certifierad och **konventionell** produktion på olika **brukningsenheter** ska du på begäran redovisa uppgifter från andra brukningsenheter än den KRAV-anslutna till ditt **certifieringsorgan**.

Certifieringsorganet får då utföra **kontroll** även vid dessa enheter. (EU)

Regeln gäller (EU):

- om du driver flera brukningsenheter, exempelvis om du delat upp en brukningsenhet i flera företag
- om du har ett omfattande samarbete med ett annat lantbruksföretag
- om samma person(er) som ingår i ledningen för ett KRAV-anslutet lantbruksföretag också ingår i ledningen för ett lantbruksföretag med konventionell produktion.

4.3.3 Inte tillåtet att flytta runt KRAV-certifierad odling

Du får inte tillfälligt odla **konventionellt** på tidigare KRAV-certifierad mark för att sedan börja odla KRAV-certifierat där igen. Om du går ur KRAV-certifieringen och driver gården konventionellt får du inte ansöka om återinträde förrän efter ett år. Efter återinträdet gäller **omställningstid** på marken enligt avsnitt 4.1. Detta gäller även för enstaka KRAV-anslutna skiften. Du får däremot inte rutinmässigt växla fram och tillbaka mellan att odla konventionellt och enligt KRAVs regler på en och samma mark. (K)

Du som sedan tidigare har KRAV-certifierad mark kan bara få ny mark KRAV-certifierad om du har kvar all tidigare KRAV-certifierad mark i certifieringen. Om du anmäler ny mark får du inte heller ta ut KRAV-certifierad mark ur certifieringen senare under samma säsong. (K)

Undantag från regeln kan göras (K):

- när du har förlorat mark som tidigare varit KRAV-certifierad, till exempel genom att ett arrende upphört
- om den KRAV-anslutna delen av din **brukningsenhet** därigenom blir bättre sammanhållen.

Om du vill utnyttja något av dessa undantag så ska du dokumentera vilken mark det handlar om och motivera varför du ska få göra undantag. Ditt **certifieringsorgan** bedömer om du uppfyller kriterierna. (K)

4.3.4 Parallellodling inte tillåten

Du får inte bedriva **parallellodling**, det vill säga odla samma gröda både **konventionellt** och KRAV-certifierat eller konventionellt och på omställningsmark. Regeln gäller även om du har för avsikt att använda den parallellodlade grödan som foder åt egna konventionella djur eller sälja all parallellodlad gröda som konventionell. (EU)

Om du odlar samma gröda på omställningsmark och på KRAV-certifierad mark räknas det inte som parallellodling. Du ska dock hålla skörd från den KRAV-certifierade grödan och den från omställningsmark åtskilda och dokumentera det. (EU)

Det räknas som parallellodling även om du odlar vår- och höstformer av samma gröda. Däremot räknas det inte som parallellodling om du odlar olika sorter som är lätta att skilja från varandra, till exempel potatis med olika skalfärg. Ett annat exempel är

att du odlar havre i renbestånd på din KRAV-certifierade mark och sår in minst 10 procent korn i din konventionella havre och därmed gör den till blandsäd. (EU)

4.3.5 Undantag och parallellodlingskontroll

I vissa undantagsfall får du parallellodla samma sort eller sorter som är svåra att skilja från varandra. Du får parallellodla (EU):

- fleråriga perenner om de har en minsta odlingstid om tre år (gäller under en omställningsperiod om maximalt fem år, se nedan)
- om du gör det i forsknings- eller utbildningssyfte
- när du producerar utsäde, vegetativt förökningsmaterial och plantor
- om du har både KRAV-certifierad mark och omställningsmark där produkterna hålls åtskilda.

För att du ska kunna utnyttja undantaget enligt första punkten ovan ska du (EU):

- Ansöka skriftligt i förväg om en parallellodlingskontroll till ditt **certifieringsorgan**. I ansökan ska du upprätta en tidsplan för omställningen av hela din perenna odling på gården. Du ska påbörja omställningen av den sista delen av odlingen senast inom 5 år. Tidsplanen ska följas upp och godkännas årligen av ditt certifieringsorgan.
- Underrätta ditt certifieringsorgan senast 48 timmar innan du skördar var och en av de berörda produkterna.
- Underrätta ditt certifieringsorgan efter skörd om exakt hur mycket du skördat och hur du håller isär de berörda produkterna. Dokumentation över skördade mängder och rutiner för särhållning ska finnas tillgängliga för **kontroll**.

Betesmarker kan inte parallellodlas. De uppfyller inte alla av de krav som finns för att få parallellodla fleråriga perenner.

4.4 Föroreningar och skyddsavstånd

Reglerna i det här avsnittet är till för att förhindra förorening av dina KRAV-certifierade grödor.

4.4.1 Tidigare markanvändning

Vid omställningsstart ska du kunna redogöra för tidigare markanvändning. Om det finns anledning att misstänka förekomst av markföroreningar ska du undersöka och dokumentera dem. (K)

4.4.2 Underkännande av en förorenad odlingsplats eller gröda

Certifieringsorganet får underkänna en odlingsplats om det finns rester av föroreningar i så stor mängd att de kan orsaka problem. Detta gäller till exempel om det i de KRAV-certifierade produkterna finns rester av föroreningar i sådana koncentrationer att det påverkar produkternas värde som livsmedel eller foder. Höga halter av föroreningar är också skäl för certifieringsorganet att underkänna själva grödan. (K)

4.4.3 Skyddsavstånd till egen konventionell odling (gäller inte växthus)

Om du inom samma företag eller i annat eget företag bedriver **konventionell** odling och den odlingen gränsar mot din KRAV-certifierade odling så ska du tillämpa följande skyddsavstånd till den KRAV-anslutna marken (**K**):

- Minst 25 meter vid kemisk bekämpning
- Minst 10 meter vid spridning av **konstgödsel**
- Minst 1 meter vid radmyllning av gödsel eller sådd med betat utsäde.

4.4.4 Gräns till annan konventionell odling (gäller inte växthus)

Du ska vidta åtgärder för att minimera riskerna för att din KRAV-anslutna mark eller gröda förorenas av kemiska **bekämpningsmedel** eller **konstgödsel** från odlingar som ligger intill dina. Du ska informera dina grannar om att du odlar **ekologiskt** eller vid behov ha en skyddszon på din egen mark. (**K**)

Det ska finnas en tydligt markerad gräns i fältet mellan **KRAV-ansluten** mark och **konventionell** odling. Om skiftena går ihop och det saknas naturlig avskiljning som till exempel diken, väg, permanent stängsel eller åkerren, ska gränspinnar eller motsvarande sättas ut längs gränsen med högst 50 meters mellanrum. (**K**)

Vid kemisk bekämpning ska din konventionellt odlade granne som minimum tillämpa anpassade skyddsavstånd med "särskild hänsyn" enligt Naturvårdsverkets föreskrifter NFS 2015:5 och NFS 2015:2. Se även verktyget "Hjälpredan" för bestämning av anpassat skyddsavstånd på www.sakertvaxtskydd.se.

4.4.5 Rengöring av maskiner

Du ska rengöra såmaskin, tröska, gödselspridare, lantbruksspruta och liknande väl om du har använt maskinerna för produktionshjälpmedel eller utsäden som inte är tillåtna enligt KRAVs regler, eller för skörd av **konventionella** produkter. (**EU**)

4.4.6 Hårt trafikerade vägar (gäller inte växthus)

Du får inte sälja grödor som odlas inom 25 meter från kanten av en hårt trafikerad väg som KRAV-certifierade livsmedel. Vägar räknas som hårt trafikerade i detta sammanhang om de i genomsnitt trafikeras av mer än 3 000 fordon per dygn räknat på årsbasis. (**K**)

4.4.7 Begränsning av tungmetalltillförsel (gäller inte växthus)

Du ska begränsa mängden tungmetaller som tillförs din åkermark via gödsel-, jordförbättrings- och kalkningsmedel. (**K**)

Du gör det genom att använda (**K**):

- KRAV-certifierade eller **tillåtetbedömda** gödsel-, jordförbättrings- och kalkningsmedel och inte överskrida den **högsta tillåtna giva** som anges
- övriga gödsel-, jordförbättrings- och kalkningsmedel som är tillåtna enligt KRAVs regler och själv beräknar den högsta tillåtna givan utifrån tungmetallinnehållet enligt regel 4.4.8.

Du får tillföra den högsta tillåtna givan för flera år, som mest fem, vid ett tillfälle. Då ska du begränsa givan de kommande åren. Läs i regel 4.4.8 hur mycket av olika tungmetaller du som mest får tillföra. Beräkna den totala tillförseln av tungmetaller med gödsel-, kalknings- och jordförbättringsmedel under femårsperioden. (K)

Du behöver inte räkna med tungmetallinnehållet i egen stallgödsel eller stallgödsel som du tar emot direkt från andra lantbrukare. (K)

4.4.8 Beräkna högsta tillåtna giva

När du ska beräkna den **högsta tillåtna givan** av ett gödsel-, jordförbättrings- eller kalkningsmedel ska du begära en analys av tungmetallinnehållet från den som marknadsför produkten. (K)

Du beräknar den högsta tillåtna givan utifrån högsta tillåtna tillförsel av tungmetaller till åkermark enligt tabellen nedan. Du ska kunna visa att du inte tillför mer än maximalt fem årsgivor av någon tungmetall under en femårsperiod. (K)

Ämne	g/ha och år	
Bly	25	
Kadmium	0,45	
Koppar	300*	* För koppar får större mängder, maximalt 1 kg per hektar, tillförsas om du kan visa att den aktuella åkermarken behöver koppartillskott.
Krom	40	
Kvicksilver	0,8	
Nickel	25	
Zink	600	
Silver	3	

Om du tillför 1 ton/ha och år av en produkt som innehåller 1 ppm av ett visst ämne så innebär det ett tillskott på 1 g/ha och år av det ämnet. Tänk på att lägga ihop mängderna när du tillför flera olika medel.

4.5 Natur- och kulturskydd, god hävd och odling på mulljordar

Avsnittet handlar om hur du ska hålla odlingen i god hävd och skydda natur- och kulturvärden, samt vad som gäller för odling på **mulljordar**.

4.5.1 Skötselplan

Du ska som **KRAV-ansluten** ta stor hänsyn till natur- och kulturmiljöer, inklusive den biologiska mångfalden. Du ska göra något av följande (I/K):

- Upprätta och tillämpa en skötselplan för natur- och kulturvärden.
- Använda Miljöhusesynens checklistor om skydd av områden, vilda djur och växter, samt fornlämningar, fornfynd, byggnadsminnen och särskilt värdefulla byggnader och byggnadsverk. Du ska genomföra de åtgärder som checklistorna tar upp.

Regeln gäller för hela **brukningsenheten**.

Du hittar miljöhusesynens checklistor på www.miljohusesyn.nu.

4.5.2 Åtgärder för natur- och kulturskydd

Du ska vidta följande åtgärder om de är relevanta på din gård:

- Minimera negativ inverkan på mark och vatten vid betesdrift. *(I/K)*
- Undvika tillskottsutfodring på naturbetesmarker. *(K)*
- Undvika preparat med svårnedbrytbara substanser för parasitbekämpning när djuren går på naturbetesmarker. Exempel på sådana substanser är avermectiner. *(K)*
- Skydda naturbetesmarker samt åkerholmar och andra värdefulla landskapselement från bökande tamdjur. *(K)*
- Hävda skyddsvärda ängs- och hagmarker väl. Med skyddsvärda menas att de har stor betydelse för flora och fauna eller att de har ett högt kulturvärde. *(K)*
- Bevara bärande träd och buskar, som vilda fruktträd, hassel och liknande, samt hamlade träd och alléer. När detta inte är möjligt ska du ersätta dem med nya träd eller buskar. *(K)*
- Undvika åtgärder som kan skada biotopskyddade områden i jordbruksmark som exempelvis stenmurar, odlingsrösen, åkerholmar, alléer, öppna diken, källor samt småvatten och våtmarker. *(K)*
- Undvika att odla upp eller på annat sätt varaktigt förändra viktiga och känsliga ekosystem med lång kontinuitet, till exempel naturskogar och våtmarker. *(I/K)*
- Se till att inte överutnyttja vattenresurserna. Finns det risk att marken blir försaltad ska du vidta åtgärder som motverkar det. *(I/K)*

4.5.3 God hävd

Du ska hålla odlingen i god hävd, det vill säga odlingen ska vara välskött, för att minska risken för förökning av ogräs och skadegörare. *(EU)*

4.5.4 Odling på mulljordar

Du får inte dika ut torvmarker för att etablera nyodling på **mulljord**. Du får dock bruka befintlig odlingsmark på en mulljord. *(K)*

4.6 Markbördighet och växtnäringshushållning

I det här avsnittet finns regler för **växtföljd**, gödslingsplan och olika åtgärder dels för att öka markbördighet och biologisk aktivitet i marken och dels för att minska förlusterna av växtnäring och utsläppen av växthusgaser.

4.6.1 Baljväxter och vall eller gröngödsling i växtföljden och växtnäringshushållning (gäller inte växthus)

Du ska presentera en plan för **växtföljdens** omlopp och dokumentera din växtföljd för varje skifte. Du ska uppfylla följande krav (**K**):

- Du ska ha en varierad växtföljd och en strategi för ogräsregleringen. Växtföljden ska normalt omfatta högst tio år och den ska innehålla **baljväxter**.
- På varje enskilt skifte ska minst 20 procent av **huvudgrödorna** i växtföljdens omlopp vara vall eller **gröngödsling**.

Om du ökar den biologiska kvävefixeringen, kolinlagringen eller markbördigheten, eller minskar växtnäringssläckaget genom att uppfylla minst två av följande krav (a–c), får du ha 10–20 procent vall eller gröngödsling som huvudgröda i växtföljdens omlopp (**K**):

- a) 10 procent av grödorna i växtföljdens omlopp är baljväxter.
- b) **Höst- eller vinterbevuxen mark** finns på minst 30 procent av din KRAV-certifierade areal varje år.
- c) **Mellangröda, bottengröda** eller **fånggröda** finns på minst 50 procent av din KRAV-certifierade areal varje år.

Du behöver inte följa denna regel på de skiften där du har

- andra fleråriga grödor än foderväxter, till exempel bärbuskar, fruktträd, och julgranar eller andra prydnadsträd.
- gräsmark eller fleråriga foderväxter med en omloppstid som är längre än fem år, ett exempel är permanenta beten.

Observera att du ska som minimum följa den lagstiftning som gäller i ditt område när det gäller höst- eller vinterbevuxen mark.

4.6.2 Baljväxter, gröngödsling och växtmångfald i fleråriga grödor

Du som odlar andra fleråriga grödor än foderväxter, till exempel bärbuskar och fruktträd, ska (**EU**):

- odla **baljväxter**
- odla kortsiktiga **gröngödselgrödor**
- ha en mångfald av växter.

4.6.3 Baljväxter, gröngödsling och växtmångfald i växthus

Du som odlar i växthus ska (**EU**):

- odla **baljväxter**
- odla kortsiktiga **gröngödselgrödor**
- ha en mångfald av växter.

Du som odlar i kruka eller i andra avgränsade bäddar enligt de tillåtna undantagen i regel 4.11.2 behöver inte följa denna regel.

Du ska odla baljväxter, kortsiktiga gröngödselgrödor, samt ha en mångfald av växter på hela eller, i ett första steg, en representativ del av din växthusodling. Du ska kunna motivera odlingsvalen.

Kortsiktiga grüngödselgrödor och baljväxter kan samodlas med avsalugrödor i växthus, odlas på vintern efter uttröning, eller som marktäckande bottengröda. De kan också odlas utanför växthuset och ska, i så fall, skördas och tillföras till marken i växthuset, eventuellt efter kompostering. Med odling av grüngödselgrödor och baljväxter kan du uppfylla kravet på växtmångfald i ditt växthus. Du uppfyller också kravet på växtmångfald om du odlar flera huvudgrödor samtidigt eller i växtföljd under odlingsåret i ett och samma växthus.

4.6.4 Minimering av erosion och växtnärläckage

Du ska odla på ett sådant sätt att du minimerar förlusterna av växtnäring och minskar risken för erosion. Du ska kunna redovisa vilka åtgärder du vidtagit och planerar att vidta för att uppnå detta. (K)

Exempel på sådana åtgärder är:

- att ha marken bevuxen vintertid
- att odla **fånggrödor**, särskilt efter **grüngödsling**
- att lagra stallgödsel tätt och hantera stallgödsel på ett sådant sätt att den läcker så lite näring som möjligt
- att sprida stallgödsel med lämplig teknik och vid en lämplig tidpunkt (detta kan kräva större lagringskapacitet än vad lagen kräver)
- att bryta vall vid lämplig tidpunkt
- att i **växthus** hantera näringslösningar och överskott av bevattningsvatten väl.

Du ska som minimum följa den lagstiftning som gäller i ditt område, exempelvis om **höst- eller vinterbevuxen mark** och om vilka tidpunkter du får sprida stallgödsel. (S1)

En sammanfattning av lagstiftningen på området finns i LRFs Miljöhusesyn, avsnittet Växtodling. Du kan hitta miljöhusesynen via www.miljohusesyn.nu.

4.6.5 Permanent bevuxen zon mot vattendrag (gäller inte växthus)

Du ska lämna en skyddszon på minst tre meter invid vattendrag, våtmarker och sjöar som normalt är vattenförande året om. Denna skyddszon ska vara permanent bevuxen och ogödslad. Tre meter räknas horisontellt från medelvattenlinjen. (K)

När du sprider stallgödsel intill vattendrag ska du dessutom lämna en ogödslad skyddszon som sträcker sig minst två meter in på fältet. För de vattendrag som är vattenförande året om innebär det att den ogödslade skyddszonen ska vara fem meter. (K)

4.6.6 Nedbrukning av flytgödsel, urin och rötrest (gäller inte växthus)

Du ska bruka ner flytgödsel, urin och rötrest inom fyra timmar vid spridning på obevuxen mark. (K)

4.6.7 Gödslingsplan

Du ska anpassa gödslingen till grödans behov för att minska risken för

växtnäringsförluster. Därför ska du ha en gödslingsplan. Du ska planera din gödsling så att du varje år tar hänsyn till behovet av åtminstone kväve och fosfor för de olika skiftena. Om du brukar flera skiften på samma sätt får du redovisa dessa tillsammans. (K)

Utgå ifrån föregående års skörderesultat för aktuella skiften, årets förväntade skördenivå, förfrukt samt platsegenskaperna (exempelvis baserat på aktuell markkarta).

Du behöver inte ha en gödslingsplan om du uppfyller kraven för att få göra undantag för **växtnäringsbalans** enligt regel 4.7.1. Då räcker det att du via gödslingsjournal visar att stallgödseln sprids jämnt över arealen. (K)

Inom **växthusodling** ska du anpassa gödslingen så väl som möjligt till kulturens behov. (K)

Observera att gällande lagstiftning begränsar hur mycket fosfor du maximalt får tillföra per hektar och år. Se även 4.6.8 som begränsar kvävetillförseln i KRAV certifierad odling. I nitratkänsliga områden ska du även dokumentera en beräkning av grödans kvävegödslingsbehov utifrån förväntad skörd samt en beräkning av hur mycket kväve som kommer att frigöras i marken. Se mer information på www.jordbruksverket.se.

4.6.8 Maximal tillförsel av kväve (gäller inte växthus)

Du får tillföra maximalt 170 kg kväve per hektar åkermark och år med gödselmedel. (K)

Du ska beräkna tillförseln som ett genomsnittsvärde för mängden totalkväve som gödseln innehåller. Du ska redovisa beräkningen per hektar som ett genomsnittsvärde för din KRAV-certifierade åkerareal. (K)

4.7 Växtnäringsbalans

Det här avsnittet handlar om när du behöver göra en fosfor- eller kvävebalans, hur de ska göras och vilket överskott av fosfor som är tillåtet. Endast regel 4.7.9 gäller växthusodling.

4.7.1 Krav på fosforbalans (gäller inte växthus)

För att du ska ha god kontroll över användningen av fosfor på gårdsnivå ska du regelbundet göra en fosforbalans för din KRAV-certifierade odling. (K)

Du behöver inte redovisa en fosforbalans om ett av följande villkor är uppfyllt (K):

- du för normalt inte in några gödsel- eller fodermedel till din KRAV-certifierade gård. Mineralfoder eller mindre inköp av andra fodermedel vid extrema år räknas inte in i sådana inköp.
- du tillför gödselmedel på högst 5 ha av din åkermark. Övrig mark gödslas aldrig.

Om du har ett samarbetsavtal om foder och gödselmedel (regel 5.1.9.2) med en annan gård får du göra undantag från kravet på att redovisa **växtnäringsbalans** om gårdarna tillsammans uppfyller de ovanstående villkoren, exempelvis genom att inte föra in foder- och gödselmedel till den gemensamma KRAV-certifierade produktionen. Ditt **certifieringsorgan** bedömer detta. (K)

4.7.2 När fosforbalans ska beräknas (gäller inte växthus)

Du ska göra en fosforbalansberäkning minst vart tredje år. I följande fall ska fosforbalans göras oftare (K):

- vid förändringar i produktionen som kan öka fosforöverskottet
- om du under föregående år har legat nära gränsen för tillåtna överskott enligt regel 4.7.5
- om du har överskott som kräver åtgärdsplan
- vid begäran från **certifieringsorganet**.

Du ska beräkna fosforbalansen efter avslutad säsong, och den ska finnas tillgänglig för **kontroll** senast den 31 mars året efter beräkningsåret. (K)

Exempel på förändringar i produktionen som kan öka fosforöverskottet är ändrade gödsel- eller foderinköp som medför ökad införsel av fosfor, ändrade gröddval som medför minskad bortförsel av fosfor eller byte av produktionsinriktning.

4.7.3 Underlag för beräkning av fosforbalans (gäller inte växthus)

Du ska basera beräkningen på faktiska värden från det aktuella året. Vid kraftiga avvikelser från det normala ska du justera skörden till nivån för ett genomsnittligt år. (K)

Om du inte brukar hela gården enligt KRAVs regler ska du bara räkna på den KRAV-certifierade delen. (K)

i Via www.greppa.nu hittar du rådgivning och verktyg för att själv göra en fosforbalansberäkning.

4.7.4 Aktuell markkarta vid överskott av fosfor (gäller inte växthus)

Om din fosforbalans visar på ett överskott av fosfor ska du inom ett år ha en markkarta som motsvarar standardkartering enligt god markkarteringssed. (K)

Du behöver inte markkartera (K):

- naturbetesmark och permanenta trädor
- permanenta beten och **långliggande vall** på åkermark, såvida du inte håller mjölkkor på dessa beten
- tillfälliga arrenden (högst tre år i rad) och arrenden som ska tas ut certifieringen detta år på grund av att arrende upphör.

För en definition av "god markkarteringssed", se "Rekommendationer för gödsling och kalkning" på www.jordbruksverket.se.

4.7.5 Gränsvärden för överskott av fosfor (gäller inte växthus)

Du ska begränsa hur mycket fosfor du tillför, med utgångspunkt i fosforbalansen och markkartan. För de marker som är fosforklassade **P-AL klass III** eller högre, ska du sträva efter att nå en balans mellan den mängd fosfor du för in och den mängd du för ut. För marker som har lägre fosforklasser (P-AL klass I-III) får du ha ett visst överskott (se tabell). (K)

Tillåtet årligt överskott av fosfor på den KRAV-certifierade arealen i medeltal (kg/ha) över en femårsperiod (**K**):

P-AL-klass				
I	II	III	IV	V
+20	+10	+5	0	0

Regeln har följande undantag (**K**):

- Du får ha ett högre överskott än ovanstående värden i **växtföljder** som baseras på grönsaksodling på friland samt i frukt- och bärödling. I dessa fall ska större delen av gårdens KRAV-certifierade areal ha denna produktion. Det finns inget gränsvärde för sådana fall, vilket beror på att det saknas tillräcklig kunskap om rimliga överskott i den typen av växtföljder.
- Om du har KRAV-certifierad djurhållning tillåter KRAV att du har ett överskott på högst 2 kg fosfor/ha i P-AL klass IV och V, under förutsättning att du inte köper in stallgödsel eller annat gödselmedel som innehåller fosfor.

Enligt gällande lagstiftning får du maximalt tillföra 22 kg fosfor per hektar spridningsareal och år från organiska gödselmedel. Tillförsehn ska beräknas som ett genomsnitt över en femårsperiod.

4.7.6 Åtgärdsplan vid överskott av fosfor (gäller inte växthus)

Om du har ett överskott av fosfor som överstiger tabellens gränsvärden (regel 4.7.5) så ska du redovisa en plan med åtgärder för att minska överskottet till det som anges i tabellen i regel 4.7.5. (**K**)

*Exempel på sådana åtgärder är minskade inköp av gödselmedel, ökad självförsörjningsgrad av foder eller ökad spridningsareal för gödsel. Du kan också behöva justera din växtföljd och öka andelen **baljväxter** för att uppnå balans mellan fosfor och kväve.*

Åtgärdsplanen får inte sträcka sig längre än fem år. Åtgärdsplanen kan innebära att överskotten ska följas upp med tätare balansberäkningar. (**K**)

Du ska följa åtgärdsplanen som du tar fram och den följs upp vid nästkommande **kontrollbesök**, eller tidigare om **certifieringsorganet** begär det. Åtgärdsplanen ska vara uppfylld inom 5 år. (**K**)

4.7.7 Krav på kvävebalans (gäller inte växthus)

Om du har ett större överskott av fosfor än det som anges i tabellen (regel 4.7.5) får ditt **certifieringsorgan** begära att du gör en kvävebalans och vid behov en åtgärdsplan. (**K**)

När du beräknar kvävebalansen ska du räkna in kvävefixering och kvävednedfall. Beräkningen ska baseras på faktiska värden från det aktuella året. Vid kraftiga avvikelser från det normala ska du justera skörden till nivån under ett

genomsnittligt år. Vid behov ska en rådgivare med kvalifikationer inom området utföra arbetet eller granska och godkänna det. (K)

- i** Via www.greppa.nu hittar du rådgivning och verktyg för att själv göra en växtnäringsbalansberäkning.

4.7.8 Åtgärdsplan vid överskott av kväve (gäller inte växthus)

Om **certifieringsorganet** med utgångspunkt i kvävebalansen bedömer att du har ett överskott av kväve så ska du ta fram en åtgärdsplan. I åtgärdsplanen ska du identifiera orsaken till kväveöverskottet och sedan kunna visa på åtgärder för att minska överskottet. (K)

Åtgärdsplanen får inte sträcka sig längre än fem år. Åtgärdsplanen kan innebära att överskotten ska följas upp med tätare balansberäkningar. (K)

Du ska följa åtgärdsplanen som du tar fram och den följs upp vid nästkommande **kontrollbesök**, eller tidigare om certifieringsorganet begär det. (K)

4.7.9 Krav på växtnäringsbalans för växthus

Du ska regelbundet göra växtnäringsbalansberäkningar och allt eftersom anpassa gödslingen till kulturernas behov. (K)

Du behöver inte redovisa en **växtnäringsbalans** om du uppfyller något av följande kriterier (K):

- Du använder inte mer än 200 m² växthusyta vid något tillfälle under året.
- Du kan visa att bevattningsvatten inte släpps ut i omgivande miljö.

Beräkningen ska göras för (K):

- kväve, kalium och fosfor
- den yta som används för KRAV-certifierad odling i **växthuset**
- varje växthus eller avdelning. Om du odlar i ett **avgränsat substrat** ska du göra en redovisning per kultur.

Växtnäringsbalansen ska beräknas varje år efter avslutad säsong, och finnas tillgänglig för kontroll senast den 31 mars året efter beräkningsåret. (K)

4.8 Gödselmedel och jordförbättringsmedel

I det här avsnittet finns regler för vilka gödsel- och jordförbättringsmedel du får använda i KRAV-certifierad växtodling och vilka villkor som gäller vid sådan användning. Det finns även en regel för bedömning av rötrest från biogasanläggning.

För att underlätta för dig att avgöra om ett gödsel- eller jordförbättringsmedel är tillåtet kan producenten certifiera produkten enligt kapitel 12 (Produktionshjälpmedel). KRAV's märke för produktionshjälpmedel får då användas på produkten och i marknadsföringen. Producenten av ett gödsel- eller jordförbättringsmedel kan också begära att FiBL gör en bedömning om medlet är tillåtet (se regel 12.1.13). Observera att KRAV-certifieringen gäller för vissa användningsområden och för certifierade produktionshjälpmedel bör du följa rekommendationer från tillverkaren. Tillåtet-

- i** **bedömda** gödsel- och jordförbättringsmedel finns publicerade på: www.insatslista.se.

4.8.1 Användning av gödsel- och jordförbättringsmedel

Du ska i första hand använda gödsel- och jordförbättringsmedel som är rester från växtproduktion och djurhållning, till exempel **gröngödsling** och stallgödsel (**EU**). Du ska också ta hänsyn till kretsloppsprincipen, klimatpåverkan och risken att förbruka ändliga resurser (**K**).

När det finns ett behov hos grödan och när andra odlingstekniska åtgärder eller gödsel från gårdens egen **ekologiska** produktion inte kan täcka näringsbehovet, får du ta in gödsel till gården. Du får bara använda de organiska och oorganiska gödsel- och jordförbättringsmedel som är tillåtna enligt regel 4.8.4 och 4.8.8. (**EU**)

4.8.2 Tungmetaller och andra oönskade ämnen

Om du använder gödsel- och jordförbättringsmedel som köps in eller tas in utifrån på annat sätt får det inte leda till att tungmetaller eller andra miljöfarliga ämnen eller smittoämnen anrikas i marken. (**K**)

För att förhindra anrikning av tungmetaller ska du följa regel 4.4.7 och 4.4.8. (**K**)

4.8.3 Inga genetiskt modifierade organismer

Du får inte använda gödsel- och jordförbättringsmedel som innehåller **genetiskt modifierade organismer** (**EU**). Gödsel- och jordförbättringsmedlen får heller inte vara framställda av eller med GMO (**EU**). Du får inte använda gödsel från djur som har utfodrats med GMO-foder om gödseln kan innehålla grobart material (**K**).

Om det finns risk att ett gödsel- och jordförbättringsmedel innehåller eller är framställt av eller med GMO ska du skaffa ett intyg som försäkrar att produkten inte innehåller GMO eller låta analysera produkten. Vid analys är det övre gränsvärdet för oavsiktlig förekomst av GMO 0,9 procent. (**EU**)

4.8.4 Tillåtna organiska gödsel- och jordförbättringsmedel

Alla gödsel- och jordförbättringsmedel i tabellen är tillåtna enligt gällande EU-förordning för ekologisk produktion, men i vissa fall har KRAV mer långtgående villkor. Detta markeras med (K) i villkoren för användning.

Gödsel- och jordförbättringsmedel	Beskrivning, krav på sammansättning, villkor för användning	
Stallgödsel	Produkter som består av en blandning av ekskrementer från djur och vegetabiliska material (<i>ströbädd</i>). Gödseln får inte komma från <i>konventionell</i> djurhållning som är otillåten enligt regel 4.8.5.	EU
Torkad stallgödsel och torkad fjäderfågödsel	Får inte komma från <i>konventionell</i> djurhållning som är otillåten enligt regel 4.8.5.	EU
Komposterade ekskrementer från djur, inbegräppet fjäderfågödsel och komposterad stallgödsel	Får inte komma från <i>konventionell</i> djurhållning som är otillåten enligt regel 4.8.5.	EU
Flytande ekskrement från djur	Till exempel urin. Används efter kontrollerad jäsning och/eller lämplig utspädning. Får inte komma från <i>konventionell</i> djurhållning som är otillåten enligt regel 4.8.5.	EU
Källsorterat hushållsavfall som är komposterat eller <i>fermenterat</i>	Vegetabiliskt och animaliskt hushållsavfall från ett slutet övervakat insamlingsystem som är godkänt av Jordbruksverket och som komposterats eller genomgått anaerob fermentering för biogasproduktion. Kompost och rötresterna från källsorterat hushållsavfall ska vara certifierade enligt kapitel 12. (K) Insamlingen ska vara begränsad till matavfall av vegetabiliskt och animaliskt ursprung från restauranger, storkök och andra typer av kök, inbegräppet centralkök och hushållskök.	EU
Torv	Endast i trädgårdsodling (grönsaks-, blomster- och trädodling, plantskola).	EU
Avfall från svampodling	Substratets ursprungliga sammansättning ska vara begränsad till de produkter som omfattas av avsnitt 4.8.	EU
Exkrementer från maskar (maskkompost) och insekter		EU
Komposterad eller <i>fermenterad</i> blandning av vegetabiliska material	Produkt från blandning av vegetabiliskt material som komposterats eller genomgått anaerob fermentering för biogasproduktion.	EU
Rötresterna från biogas-anläggning som enbart innehåller material som är tillåtna som gödsel- och jordförbättringsmedel, och som innehåller animaliska biprodukter	Rötresterna ska vara certifierade enligt kapitel 12. (K) Animaliska biprodukter (inklusive biprodukter från vilda djur) ska vara av kategori 3 eller endast mag- och tarminnehåll av kategori 2 (Definition av kategori 2- och 3-material finns i förordning (EG) nr 1069/2009). Processerna ska överensstämma med förordning (EU) nr 142/2011. Ska inte appliceras på <i>ätliga delar av grödan</i> om den ska användas som livsmedel eller foder.	EU

Gödsel- och jordförbättringsmedel	Beskrivning, krav på sammansättning, villkor för användning	
<p>Rötrestre från biogasanläggning som innehåller otillåten stallgödsel och/eller animaliska biprodukter från djur vars gödsel KRAV inte tillåter (se regel 4.8.5).</p>	<p>Rötrestre som innehåller både otillåten stallgödsel och animaliska biprodukter ska vara certifierade enligt kapitel 12. (K)</p> <p>Det får inte ingå gödsel från djur som är uppfödda i <i>bur</i>, eller gödsel som är otillåten enligt 4.8.6.</p> <p>När tillåtna och otillåtna gödselmedel rötas i en gemensam biogasanläggning får endast den andel av rötresten som motsvarar andelen tillåten gödsel i röttkammaren användas för KRAV-certifierad produktion. Minst 5 % av de substrat som tillförs biogasanläggningen på årsbasis ska dock komma från <i>ekologisk</i> produktion. Beräkningarna ska göras på <i>torrsubstansinnehållet</i>.</p> <p>Animaliska biprodukter (inklusive biprodukter från vilda djur) ska vara av kategori 3 eller endast mag- och tarminnehåll av kategori 2 (Definition av kategori 2- och 3-material finns i förordning (EG) nr 1069/2009).</p> <p>Processerna ska överensstämma med förordning (EU) nr 142/2011.</p> <p>Om animaliska biprodukter ingår ska rötresten inte appliceras på <i>ätliga delar av grödan</i> om den ska användas som livsmedel eller foder.</p>	EU
<p>Animaliska biprodukter enligt nedan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Blodmjöl • Hovmjöl • Hornmjöl • Benmjöl • Benmjöl där gelatinet tagits bort • Fiskmjöl • Köttmjöl • Fjädermjöl, hårmjöl och chiquettemjöl • Ull • Päls* • Hår • Mjolkprodukter • Hydrolyserade proteiner 	<p>Produkterna ska vara certifierade enligt kapitel 12. Detta krav på certifiering gäller inte mjölkprodukter kategori 3-material. (K)</p> <p>Produkterna ska uppfylla kraven för kategori 2- eller kategori 3-material enligt förordning (EG) nr 1069/2009 om animaliska biprodukter.</p> <p>Ska inte appliceras på <i>ätliga delar av grödan</i> om den ska användas som livsmedel eller foder. Detta spridningsvillkor gäller inte mjölkprodukter. (K)</p> <p>*Högsta tillåtna halt krom (VI) i mg/kg torrsubstans: ej påvisbart</p>	EU
<p>Hydrolyserade proteiner av vegetabiliskt ursprung</p>		EU
<p>Vegetabiliska produkter och biprodukter</p>	<p>Till exempel halm, avslagna <i>gröngödselgrödor</i>, vall, växtrestre från parker och trädgårdsanläggningar, mjöl av oljekakor, kakaoskal, maltgroddar samt vissa andra avfall från livsmedelsindustrin.</p> <p>Framställningsprocessen får inte ha gjort materialet olämpligt för spridning som gödsel. När du använder restprodukter från industrin ska materialet ha analyserats på oönskade ämnen såsom läkemedelsrester, radioaktiva ämnen, smittoämnen eller tungmetaller. Livsmedelsklassade restprodukter är undantagna från detta krav. Se regel 4.4.7 för gränsvärden för tillförsel av tungmetaller. (K)</p> <p>Avfall ska hanteras och behandlas enligt gällande lag. Se framför allt Avfallsförordningen (SFS 2011:927).</p>	EU

Gödsel- och jordförbättringsmedel	Beskrivning, krav på sammansättning, villkor för användning																					
Alger, tång och därav beredda produkter	<p>Produkter som är tillverkade av alger eller tång får ha gått igenom följande processer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • fysiska processer (till exempel torkning, infrysning och malning) • extraktion med vatten eller med sur och/eller alkalisk lösning • jäsnings <p>Endast ekologiska eller skördade på ett hållbart sätt i enlighet med del III punkt 2.4 i bilaga II i (EU) 2018/848.</p>	EU																				
Sågspån och träflis Komposterad bark Träaska	<p>Materialet ska komma från trä som inte är kemiskt behandlat efter avverkningen. Halmaska räknas inte som träaska.</p> <p>Aska från storskalig förbränning ska analyseras för tungmetaller så att du kan säkerställa att du inte överskrider KRAVs gränsvärden för tillförsel av tungmetaller, (se regel 4.4.7 och 4.4.8). (K)</p> <p>Aska från förbränning på den egna gården ska analyseras om du använder mer än 100 kg aska per hektar. Om aska används kontinuerligt behövs ny analys vart tredje år. (K)</p>	EU																				
Avfall från blötdjur	Endast från hållbart fiske, enligt definitionen i artikel 2 i förordning (EU) nr 1380/2013, eller från ekologiskt vattenbruk.	EU																				
Äggskal	Får inte komma från konventionell djurhållning som är otillåten enligt regel 4.8.5.	EU																				
Humus- och fulvosyror	Endast om de erhålls genom rening av dricksvatten. (K)	EU																				
Kitin (polysackarid som framställs ur skal av kräftdjur)	Endast om de kommer från hållbart fiske, enligt definitionen i artikel 2 i förordning (EU) nr 1380/2013, eller från ekologiskt vattenbruk.	EU																				
 Organiskt rikt sediment från sötvatten som bildats under syrefria betingelser (till exempel sapropel)	<p>Endast organiska sediment som är utvunna som biprodukter från verksamhet i sötvatten eller tidigare sötvattensområden.</p> <p>Endast sediment från källor som är fria från föroreningar av bekämpningsmedel, långlivade organiska föroreningar och bensinliknande ämnen.</p> <p>Utvinningen ska ha skett på ett sätt som orsakar minsta möjliga påverkan på vattenmiljön.</p> <p>Högsta tillåtna koncentration i mg/kg torrsvikt:</p> <table border="0" data-bbox="386 1034 847 1153"> <tr> <td>• koppar:</td> <td>300</td> <td>• krom (totalt):</td> <td>se förordning (EU) 2019/1009</td> </tr> <tr> <td>• nickel:</td> <td>50</td> <td>• krom (VI):</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>• bly:</td> <td>120</td> <td>• Kadmium:</td> <td>1,5</td> </tr> <tr> <td>• zink:</td> <td>800</td> <td>• Oorganisk arsenik:</td> <td>40</td> </tr> <tr> <td>• kvicksilver:</td> <td>1</td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	• koppar:	300	• krom (totalt):	se förordning (EU) 2019/1009	• nickel:	50	• krom (VI):	2	• bly:	120	• Kadmium:	1,5	• zink:	800	• Oorganisk arsenik:	40	• kvicksilver:	1			EU
• koppar:	300	• krom (totalt):	se förordning (EU) 2019/1009																			
• nickel:	50	• krom (VI):	2																			
• bly:	120	• Kadmium:	1,5																			
• zink:	800	• Oorganisk arsenik:	40																			
• kvicksilver:	1																					
 Biokol	<p>Produkt från pyrolys av organiskt material av vegetabiliskt ursprung som används som jordförbättringsmedel.</p> <p>Endast från vegetabiliska material, om det efter skörd endast behandlats med tillåtna växtskyddsmedel enligt regel 4.9.3.</p> <p>Biokol ska analyseras för polycykliska aromatiska kolväten (PAH), högsta tillåtna halt PAH är 6 mg/kg torrsbstans.</p> <p>Biokol som förs in till gården ska analyseras så att du kan säkerställa att du inte överskrider KRAVs gränsvärden för tillförsel av tungmetaller (se regel 4.4.7 och 4.4.8) (K).</p> <p>Relevanta gränsvärden för förorenade ämnen som fastställs i förordning (EU) 2019/1009.</p>	EU																				

Du får också använda gödsel- och jordförbättringsmedlen enligt tabellen om de gått igenom andra biologiska eller **fysikaliska processer** som syftar till att utvinna eller koncentrera näringsämnen från organiska restprodukter. Men du får inte använda gödsel- och jordförbättringsmedel eller produkter som renats fram så att näringsämnena huvudsakligen finns i oorganisk form. (EU)

Gödselmedel som tillkommit i förordning (EU) 2021/1165, bilaga II efter juli 2022 är godkända att använda i KRAV-certifierad växtodling. (EU)

4.8.5 Stallgödsel från konventionell produktion som inte är tillåten

Du får använda stallgödsel från **konventionell** djurhållning, med följande undantag (EU):

- Det är inte tillåtet att använda stallgödsel från specialiserad produktion av nötkreatur i spaltgolsboxar. Dock från integrerad produktion av nötkreatur där ungdjur går på spalt.
- Det är inte tillåtet att använda stallgödsel från slaktvinsbesättningar med mer än 50 slaktsvin i årlig produktion. Dock från besättningar med **ströbädd** i storboxsystem.
- Det är inte tillåtet att använda stallgödsel från slaktkycklingar och andra slaktfåglar. Gödsel från besättningar med en beläggningsgrad på maximalt 21 kg/m² är dock tillåten om det finns dokumentation som styrker att fodret är fritt från koccidiostatika.
- Det är inte tillåtet att använda stallgödsel från burhöns, pälsdjur eller andra djur i **burar**.

4.8.6 Otillåtna organiska gödsel- och jordförbättringsmedel

Förutom det som anges i regel 4.8.5 så får du heller inte använda följande organiska gödsel- och jordförbättringsmedel:

- Animaliska biprodukter i kategori I enligt förordning (EG) nr 1069/2009 (EU)
- Guano (K)
- Xylit (K)
- Leonardit (K)
Under en övergångsperiod 2021-2025 får lantbrukare tillföra leonardite i extrakt i olika gödselprodukter och biostimulanter om mängden tillförd leonardite inte överstiger 500g per hektar och år. Produkter som idag är tillåtetbedömda får fortsatt vara det under tillåtetbedömningsperiod. Inga nya produkter efter 2020 får tillåtetbedömas enligt KRAV's regler eller KRAV-certifieras.
- Humus- och fulvosyror som erhålls genom oorganiska salter eller lösningar (K)
- Jordbakterier eller andra mikroorganismer som är **genetiskt modifierade** (EU)
- Avloppsslam, vare sig från egen trekammarbrunn eller i annan form (EU)
- Humanurin eller humanfekalier i någon form (EU)

- Gödsel från djur som har fått GMO-foder, om gödseln kan innehålla grobart material (**K**)
- Blandningar av tillåtna och otillåtna gödsel- och jordförbättringsmedel. Enda undantaget är rötrester från biogasproduktion, se regel 4.8.4 (**EU**)
- Övriga medel som inte angetts som tillåtna. (**EU**)

4.8.7 Användning av rötrest från biogasanläggning

Du får använda rötrester från biogasanläggningar där tillåtna och otillåtna gödsel- och jordförbättringsmedel enligt regel 4.8.5 blandas (**EU**) under förutsättning att biogasanläggningen är certifierad enligt kapitel 12 i KRAV:s regler (**K**).

Kravet på certifiering eller tillåtetbedömning gäller även biogasanläggningar på den egna gården, om de hanterar både tillåten och otillåten gödsel. Endast den mängd rötrest som motsvarar andelen ingående tillåten gödsel får användas på KRAV-certifierad mark. (**K**)

Om det bara är tillåten gödsel som ingår i den blandning av material som rötas så krävs ingen bedömning av om rötresten är tillåten, men du som använder rötresten ska kunna uppvisa dokumentation på allt material som ingår i processen. (**K**)

4.8.8 Tillåtna oorganiska gödsel- och jordförbättringsmedel

Du får använda oorganiska gödsel- och jordförbättringsmedel i sin naturliga form. Mineralprodukter får inte ha genomgått processer som syftat till att göra dem mer lösliga, undantaget malning. Fysikalisk extraktion är tillåten. Produkterna får inte innehålla ämnen som är uttryckligen otillåtna enligt regel 4.8.9, eller ha för höga halter av oönskade ämnen enligt regel 4.8.2. (**K**)

Alla gödsel- och jordförbättringsmedel i tabellen är tillåtna enligt EU-förordningen, men i vissa fall har KRAV mer långtgående villkor. Detta markeras med (**K**) i den text som beskriver villkor för användning.

Gödsel- och jordförbättringsmedel	Beskrivning, krav på sammansättning, villkor för användning	
Råfosfat, mjukt malet	Ska ha trikaliumfosfat och kalciumkarbonat som huvudbeståndsdelar.* Kadmiumhalten får vara högst 12 mg/kg P (K).	EU
Kaliumråsalt, (till exempel kainit)	Produkt erhållen från kaliumråsalter. Minsta halt av näringsämnen (viktprocent): 9% K ₂ O* Kalium uttryckt som vattenlöslig K ₂ O: 2% MgO* Magnesium i form av vattenlösliga salter uttryckta som magnesiumoxid.	EU
Kaliumsulfat och kalimagnesia	Framställt av kaliumråsalt genom fysikalisk extraktion. Får innehålla kaliumsulfat.	EU
Vinass och vinass-extrakt	Vinass från salmiakproduktion är inte tillåten.	EU

Gödsel- och jordförbättringsmedel	Beskrivning, krav på sammansättning, villkor för användning	
Kalciumkarbonat, till exempel mald kalksten, kalkspat, kalcit, märgel, kalkhaltiga havsalger (maerl), fosfathaltig krita	Endast naturligt förekommande.	EU
Kalcium- och magnesiumkarbonat	Endast naturligt förekommande, till exempel dolomitkalk och annan magnesiumhaltig kalksten.	EU
Magnesiumsulfat (kieserit)	Endast naturligt förekommande.	EU
Lösning av kalciumklorid	Behandling av blad på äppelträd efter konstaterad kalciumbrist.	EU
Gips (kalciumsulfat)	Endast naturligt förekommande.*	EU
Kalk från sockerindustrin	Biprodukter från framställning av socker från sockerbetor och sockerrör.	EU
Industrikalk från framställning av vakuumsalt	Biprodukt från produktion av vakuumsalt från saltfyndigheter i berg.	EU
Rent svavel	Renad naturprodukt eller industriellt framställd produkt.*	EU
Spårämnen (Mikronäringsämnen)	Oorganiska gödselmedel som innehåller mikronäringsämnen.* Se även regel 4.8.10 (K).	EU
Natriumklorid (NaCl)	Endast havs- och stensalt.	EU
Stenmjöl (till exempel kisel-, basalt- och granitmjöl) och leror	Inklusive värmebehandlade produkter av lera/lermineral som vermikulit, perlit och leca.	EU

För ämnen markerade med * gäller de relevanta gränsvärden för förorenade ämnen som fastställs i förordning (EU) 2019/1009.

Gödselmedel som tillkommit i förordning (EU) 2021/1165, bilaga II efter juli 2022 är godkända att använda i KRAV-certifierad växtodling. (EU)

4.8.9 Otillåtna oorganiska gödselmedel

Du får inte använda följande oorganiska gödselmedel:

- Aluminiumkalciumfosfat (K)
- Basisk slagg (K)
- **Konstgödsel** (syntetiska handelsgödselmedel) (EU)
- Kvävesalter eller lösningar av dem (EU)
- Övriga medel som inte angetts som tillåtna (EU)

4.8.10 Mikronäringsämnen

Du får använda särskilda gödselmedel med mikronäringsämnen om behovet av mikronäringsämnen inte kan täckas med rimliga givor av andra tillåtna gödselmedel och om bristen är uppenbar. (EU)

I fältmässig odling ska du utifrån tidigare erfarenheter eller analyser visa på brist, såvida inte tydliga bristsymptom finns. I **växthusodling** med datastyrd näringstillförsel får bristsymptom kalkyleras i förväg. (K)

Du får inte använda mikronäringsgödselmedel som innehåller kväve i sådan mängd att det får betydelse för växternas kväveförsörjning. Du får inte heller använda gödselmedel som innehåller flera mikronäringsämnen om du inte kan visa att grödorna lider brist på alla de ingående mikronäringsämnena. Mikronäringsämnena får tillföras jorden eller i växande gröda. För definition av mikronäringsämnena, se tabellen i regel 4.8.8. (EU)

4.8.11 Mikroorganismer

Du får använda preparat av mikroorganismer för att förbättra jordens allmänna tillstånd eller tillgängligheten på näringsämnena i jorden eller till grödan. (EU)

4.9 Växtskydd

I det här avsnittet finns regler för vilka **växtskyddsmedel** du får använda i KRAV-certifierad växtodling och vilka villkor som gäller för användningen.

Växtskyddsmedel ska vara godkända av Kemikalieinspektionen för att få säljas, och i många fall även för att få användas. Enligt förordningarna (EG) nr 1107/2009 och SFS 2014:425 om godkännande av växtskyddsmedel ska även fysikaliskt verkande växtskyddsmedel som såpor och paraffinolja godkännas av Kemikalieinspektionen. I förordningarna finns även regler om hur du får använda kemiska produkter eller biotekniska organismer för att bekämpa skadegörare. Allmänkemikalier är undantagna från kravet för godkännandet av Kemikalieinspektionen så länge de listas i del C i bilagan till förordning (EU) nr 540/2011. Fullständiga villkor för användning för dessa ämnen finns på Jordbruksverkets webbsida www.jordbruksverket.se.

För att underlätta för dig att avgöra om ett växtskyddsmedel är tillåtet kan tillverkaren certifiera produkten enligt kapitel 12 (Produktionshjälpmiddel). De får då använda KRAV:s märke för produktionshjälpmiddel på produkten och i sin marknadsföring. Tillverkaren av ett växtskyddsmedel kan också begära att FiBL gör en bedömning om medlet är tillåtet (se regel 12.1.13). Tillåtetbedömda växtskyddsmedel finns publicerade på www.insatslista.se.

4.9.1 Förebyggande metoder

Du ska i största möjliga utsträckning använda förebyggande metoder mot ogräs och skadegörare. Du får använda preparat med naturliga fiender som består av nematoder, insekter eller spindeldjur (NIS) och som är godkända av Naturvårdsverket. Du får bara använda de **växtskyddsmedel** som tas upp i regel 4.9.3 vid ett direkt hot mot grödan. (EU)

Du ska minimera risken för att ogräs, skadeinsekter och sjukdomar angriper dina grödor genom att gynna skadegörarnas naturliga fiender, välja lämpliga arter eller sorter, ha en lämplig växtföljd, samt genom att använda mekaniska eller fysikaliska metoder. (EU)

Du får bekämpa ogräs termiskt (med värme) och elektriskt (**EU**). Du får inte sterilisera jord på termisk väg (**K**).

4.9.2 Inga genetiskt modifierade organismer

Du får inte använda **växtskyddsmedel** som innehåller **genetiskt modifierade organismer**. Växtskyddsmedlen får heller inte vara framställda av eller med GMO. (**EU**)

Om det finns risk att ett växtskyddsmedel innehåller eller är framställt av eller med GMO ska du skaffa ett intyg som försäkrar att produkten inte innehåller GMO eller låta analysera produkten. (**K**)

Vid analys är det övre gränsvärdet för oavsiktlig förekomst av GMO 0,9 procent. (**EU**)

4.9.3 Tillåtna växtskyddsmedel

Du får använda vissa typer av växtskyddsmedel i din KRAV-certifierade odling. Inget växtskyddsmedel får användas mot ogräs. Men observera att växtskyddsmedel ska vara godkända av Kemikalieinspektionen. Alla växtskyddsmedel i tabellerna är tillåtna enligt gällande EU-förordning för ekologisk produktion. Fullständiga villkor för användning finns på Kemikalieinspektionens webbsida www.kemi.se eller för allmänkemikalier i granskningsrapporterna i EUs växtskyddsmedelsdatabas där du kan söka på varje enskild substans: ec.europa.eu (sök på pesticides database).

Allmänkemikalier

Livsmedelsbaserade allmänkemikalier från vegetabiliskt eller animaliskt ursprung enligt definitionen i artikel 2 i förordningen (EG) nr 178/2002 markeras med en * i tabellen nedan. De behöver inte godkännas av Kemikalieinspektionen för att få användas. I Jordbruksverkets webbutik finns en lista över användningsområden samt villkor för användning av allmänkemikalierna: webbutiken.jordbruksverket.se.

Namn	Beskrivning, krav på sammansättning, villkor för användning	
<i>Equisetum arvense</i> L.*	Swampangrepp i äpple, tomat, jordgubbar och på gurkrötter.	EU
Kitosanhydroklorid *	Mot svamp- och bakterieangrepp i flera olika grödor. Som erhålls från Aspergillus, ekologiskt vattenbruk eller hållbart fiske enligt Art. 2 i förordning (EU) nr 1380/2013	EU
Sackaros*	Mot skadegörare som borrar sig in i äpplen och majsmott i majs.	EU
Kalciumhydroxid (släckt kalk)	Mot fruktträdskräfta och andra sjukdomar i kärn- och stenfrukt.	EU
Vinäger*	Behandling av frö mot utsädesburna sjukdomar i flera olika grödor och desinficering av verktyg för beskärning av buskar och prydnadsträd.	EU

Namn	Beskrivning, krav på sammansättning, villkor för användning	
Lecitin*	Mot svampangrepp i fler olika grödor.	EU
<i>Salix</i> spp. Cortex*	Svampangrepp på äppel- och persikoträd.	EU
Fruktos*	Mot skadegörare som borrar sig in i äpplen.	EU
Natriumvätekarbonat (natriumbikarbonat)	Mjöldagg i grönsaks-, bär- och prydnadsväxter samt äppelskorv i äpple.	EU
Vassle*	Mjöldagg i gurka och squash som odlas i växthus.	EU
Solrosolja *	Mot mjöldagg i tomat på friland.	EU
<i>Urtica</i> spp. (<i>Urtica dioica</i> extract) (<i>Urtica urens</i> extract)*	Mot insekter och svamp i olika grödor och kulturer.	EU
Väteperoxid	Behandling av frö mot utsädesburna sjukdomar i sallat och prydnadsväxter. Desinficering av verktyg för att förhindra spridning av bakterier och svampar i grönsaksodling.	EU
Natriumklorid (salt)	Desinficering av verktyg i svampodling.	EU
Öl*	Till snigelfällor.	EU
Senapsfröpulver *	Utsädesbehandling mot stinksot i vete.	EU
Lökolja*	Utplacering i behållare mot morotsfluga.	EU
Komjolk*	Mot mjöldagg i pumpa, gurka och zucchini i växthus, sojaböner på friland samt mot virus på verktyg och handskar.	EU
<i>Allium cepa</i> *L. lökextrakt	Mot svampangrepp i potatis, tomat och gurka.	EU

Växtskyddsmedel som tillkommit i förordning (EU) 2021/1165, bilaga I efter juli 2022 är godkända att använda i KRAV-certifierad växtodling. (EU)

Lågriskaktiva ämnen

Namn	Beskrivning, krav på sammansättning, villkor för användning	
COS-OGA Chito-OligoSackarid - Oligo-galakturonsyra		EU
Cerevisan och andra produkter baserade på fragment av celler från mikroorganismer	Får inte vara framställd av genetiskt modifierade organismer.	EU
Järnfosfat (järn(III) ortofosfat)		EU
Laminarin	Kelp ska antingen odlas ekologiskt i enlighet med gällande EU-förordning för ekologisk produktion eller skördas på ett hållbart sätt i enlighet med Art. 2 i förordning (EU) nr 1380/2013.	EU

Växtskyddsmedel som tillkommit i förordning (EU) 2021/1165, bilaga I efter juli 2022 är godkända att använda i KRAV-certifierad växtodling. (EU)

Mikroorganismer

Alla mikroorganismer (bakterier, virus och svamp) som anges i del A, B och D i bilagan till förordning (EU) nr 540/2011 får användas, förutsatt att de inte härrör från genetiskt modifierade organismer.

Andra substanser

Namn	Beskrivning, krav på sammansättning, villkor för användning	
Spinosad		EU
Koldioxid		EU
Etylen	Endast på potatis; den kan dock också användas på citrus som en del av en strategi för att förhindra skador av fruktflugor	EU
Fettsyror (till exempel Kaliumsalt (såpa) av fettsyror)	Alla användningsområden godkända, utom ogräsbekämpning.	EU
<i>Allium sativum</i> (vitlöksextrakt)		EU
Hydrolyserade proteiner utom gelatin		EU
Kaliumvätekarbonat (Kaliumbikarbonat)		EU
Repellerter (doftämnen) av animaliskt eller vegetabiliskt ursprung/färtalg		EU
Feromoner och andra semiokemikalier	Endast i fällor och dispensrar.	EU
Aluminiumsilikat (kaolin)		EU
Kiselgur (diatoméjord)		EU
Kvartssand		EU
Azadiraktin utvunnet ur frön av <i>Azadirachta indica</i> (Nimträd)		EU
Vegetabiliska oljor: citronellaolja, Kryddnejlikaolja, rapsolja, myntaolja, apelsinolja, tea tree olja	Alla användningsområden godkända, utom ogräsbekämpning.	EU
Pyretriner	Endast av vegetabiliskt ursprung.	EU
Svavel		EU
Paraffinolja		EU

Namn	Beskrivning, krav på sammansättning, villkor för användning	
Svavelkalk (kalciumpolysulfid)		EU
Maltodextrin	Får inte vara framställd av eller med <i>genetiskt modifierade organismer</i> .	EU
Terpener: Eugenol, geraniol och tymol		EU

Växtskyddsmedel som tillkommit i förordning (EU) 2021/1165, bilaga I efter juli 2022 är godkända att användas i KRAV-certifierad växtodling. (EU)

4.9.4 Otillåtna växtskyddsmedel

Du får inte använda följande växtskyddsmedel trots att de är tillåtna enligt gällande EU-förordning för ekologisk produktion (K):

- Pyretroider
- Deltametrin
- Lambda-cyhalotrin
- Koppar i form av kopparhydroxid, kopparoxiklorid, kopparsulfat och kopparoxid
- Bordeauxvätska (kopparoxid, släckt kalk)

4.9.5 Tillsatser i växtskyddsmedel

Du får inte använda pyretrumextrakt med tillsats av piperonylbutoxid. (K)

4.10 Utsäde och annat växtförökningsmaterial

Avsnittet beskriver vilka krav det finns på utsäde och annat växtförökningsmaterial.

Om du odlar utsäde till försäljning ska utsädeslagstiftningen följas. Utsäde av lantbruksväxter ska vara certifierat enligt lagstiftningen. Undantag finns för så kallade bevarandesorter. Utsäde av köksväxter ska vara certifierat eller uppfylla de krav för kontrollerat standardutsäde som Jordbruksverket föreskriver, se www.jordbruksverket.se.

4.10.1 Ekologiskt utsäde och annat växtförökningsmaterial

Denna regel gäller för dig som använder bruksutsäde. Du som har certifierad utsädesodling, se regel 4.10.5 - 4.10.7

Du ska använda **ekologiskt** växtförökningsmaterial när det finns tillgängligt.

Om det inte finns får du använda växtförökningsmaterial från omställningsmark. Plantor för utplantering av ettåriga växter ska alltid vara ekologiska. Ekologiskt förökningsmaterial innebär att utsäde och annat växtförökningsmaterial ska vara certifierade enligt KRAVs regler eller förordning (EU) 2018/848. (EU)

Du får använda utsäde eller annat förökningsmaterial som du har producerat på egen omställningsmark, om det gått 12 månader från att marken började läggas om innan du skördar. Detta gäller även om det finns ekologiskt växtföröknings-

material tillgängligt av samma sort. (EU)

Tillgängligt ekologiskt växtförökningsmaterial samt växtförökningsmaterial från omställningsmark finns registrerat i den svenska databasen, organicXseed-Sverige: se.organicxseeds.com.

Om tillgängligt ekologiskt växtförökningsmaterial och växtförökningsmaterial från omställningsmark inte är lämpligt för din produktion när det gäller kvalitet eller kvantitet, om du inte kan få leverans i tid före sådd eller plantering kan du ansöka om ett individuellt undantag för att få kunna använda konventionellt, obetat förökningsmaterial. Du kan också ansöka om undantag om du kan motivera användningen av utsäde för forskning, tester i småskaliga fältförsök, för produktinnovation, eller i syfte att bevara sorter.

När ekologiskt växtförökningsmaterial och växtförökningsmaterial från omställningsmark har tagit slut kan du ansöka om ett individuellt undantag som ger dig rätt att använda konventionellt förökningsmaterial om det inte är kemiskt behandlat efter skörd.

Du ansöker om undantag till ditt certifieringsorgan via databasen organicXseeds. Du ska få ditt undantag beviljat innan sådd eller plantering.

När det inte finns ekologiskt växtförökningsmaterial och växtförökningsmaterial under omställning av vissa grödgrupper kan Jordbruksverket inför varje odlingsäsong bevilja ett generellt undantag som ger dig rätt att använda konventionellt växtförökningsmaterial som inte är kemiskt behandlat efter skörd. Sådana generella undantag dokumenteras i databasen organicXseed. Det finns dock begränsningar för användning av konventionellt vegetativt växtförökningsmaterial, se regel 4.10.8.

Från och med 2037 ska du använda ekologiskt utsäde.

4.10.2 Heterogent växtförökningsmaterial

Du får använda **ekologiskt heterogent växtförökningsmaterial. (EU)**

Tillgängligt ekologiskt heterogent växtförökningsmaterial finns registrerat i den svenska databasen, organicXseed-Sverige: se.organicxseeds.com.

Du som producerar ekologiskt heterogent växtförökningsmaterial ska anmäla produktionen till Jordbruksverket, se mer information på www.jordbruksverket.se.

4.10.3 Behandlat utsäde

Du får inte använda kemiskt behandlat utsäde eller annat växtförökningsmaterial i KRAV-certifierad odling, men förökningsmaterialet får vara behandlat med biologiska medel eller värmebehandlat. (EU)

4.10.4 Omställningstid vid produktion av ekologiskt växtförökningsmaterial

Omställningstiden vid produktion av växtförökningsmaterial är olika för olika grödor. Du som producerar ekologiskt växtförökningsmaterial ska (EU):

- så eller sätta ettåriga växter på mark där omställningen påbörjades minst två år före sådd av grödan

- skörda fleråriga foderväxter på mark där omställningen påbörjades minst två år före skörd, och grödan ska vara odlad minst två säsonger
- skörda andra fleråriga växter på mark där omställningen påbörjades minst tre år före skörd, och grödan ska vara odlad minst två säsonger.

Dessa regler gäller de odlingar som etableras från och med 2022. Har du anlagt en utsädesgröda 2021 ska du följa EU-förordning (EU) nr 834/2007. (EU)

4.10.5 Utsäde vid produktion av växtförökningsmaterial

Det utsäde eller annat växtförökningsmaterial du använder för att producera ekologiskt växtförökningsmaterial får vara konventionellt om det inte behandlats kemiskt. Det får vara värmebehandlat. Förökningsmaterialet får inte vara framställt av eller med **genetiskt modifierade organismer**. (EU)

4.10.6 Produktion av utsäde på omställningsmark

Du kan odla **omställningsutsäde** under förutsättning att du anmälde marken till omställning minst 12 månader innan du skördar omställningsutsädet. Du får sälja omställningsutsäde med märkningen *"Utsäde producerat på mark under omställning till KRAV-certifierad produktion"*. (EU)

4.10.7 Nedklassat utsäde

Om din utsädesodling för framställning av ekologiskt utsäde eller omställningsutsäde klassas ned av andra skäl än förekomst av flyghavre får du använda eller sälja skörden som: (EU)

- KRAV-certifierad produkt om utsädesodling sker på KRAV certifierad mark
- Omställningsfoder om utsädesodling sker på omställningsmark enligt regel 4.10.6.

Bedömer du att det är lämpligt utifrån skälen för nedklassning av utsädesodlingen får du också använda skörden som eget utsäde, både när du odlar den på KRAV-certifierad mark och på omställningsmark.

4.10.8 Begränsningar och villkor för användning av konventionellt vegetativt växtförökningsmaterial för fleråriga växter

När det inte finns **ekologiskt** vegetativt förökningsmaterial tillgängligt får du med vissa begränsningar använda **konventionellt**. Om du använder konventionellt vegetativt förökningsmaterial, som är avsett för plantering och för produktion av andra produkter än utsäde och vegetativt förökningsmaterial, gäller följande (EU):

- För växter med kortare kulturtid än ett år som förökas vegetativt genom sticklingar, ska förökningsmaterialet komma från moderplantor som odlats ekologiskt i minst en växtsäsong när det gäller frilandsodling. För **växthusodling** motsvaras växtsäsong av växtens normala kulturtid. Exempel på sticklingsförökade växter är rosmarin, dragon eller julstjärna.

- För odling av växter med längre kulturtid än ett år, får konventionellt odlade plantor användas, under förutsättning att skörden säljs som ekologisk tidigast kalenderåret efter planteringen.
- För odling av blomsterlökar för produktion av snittblommor, ska löken vara ekologisk.
- för produktion av snittblommor från annat vegetativt förökningsmaterial än lök ska det vegetativa förökningsmaterialet vara ekologiskt senast 2025.

Med kulturtid menas tiden från plantering eller sådd till skörd eller försäljning. När du använder konventionellt förökningsmaterial ska det vara kemiskt obehandlat efter skörd eller upptagning, se regel 4.10.3. (EU).

4.10.9 Utsäde för groddning och skottodling

Utsäde för groddning och skottodling i vatten utan näringstillats måste alltid vara KRAV-certifierat. Du får bara använda ett inert odlingsmedium. Du får inte använda **omställningsutsäde**. För skottodling i jord gäller samma regler som för utsäde generellt. (EU)

4.11 Odling i växthus

I det här avsnittet finns särskilda regler för **växthus**. Du som odlar i växthus ska även följa alla övriga regler för växtodling i det här kapitlet, utom regler där rubriken är markerad med "Gäller inte växthus". Växthusproduktionen ska ske på och i levande jord och du ska använda kortsiktiga gröngödselgrödor och baljväxter samt växtmångfald för att öka markbördigheten och den biologiska aktiviteten i jorden. (EU)

4.11.1 Så- och planteringsjordar

Du får använda vermikulit, sand, lera, lättklinker och perlit i så- eller planteringsjordar. I övrigt får du använda de gödsel- och jordförbättringsmedel som är tillåtna enligt regelavsnitt 4.8. (K)

4.11.2 Undantag för odling i avgränsade substrat

Du får varken odla i enbart biologiskt inaktiva material eller utan kontakt med alven eller berggrunden. Genom undantag får du (EU):

- odla växter för produktion av prydnadsväxter och örter som säljs i kruka till slutkonsumenten
- odla grodd- eller utplanteringsplantor i behållare för vidare omplantering
- odla på sådana ytor som var **ekologiskt** certifierade för odling i **avgränsade bäddar** före den 28 juni 2017. Du får inte utöka dessa ytor. Detta undantag gäller fram till den 31 december 2031.

Om du odlar i ett **avgränsat substrat** enligt något av de tre undantagen ovan behövs ingen **omställningstid** (EU).

Om du tillför växtnäring efter att du planterat, så ska varje planta ha minst 30 liter jord. Detta gäller ettåriga grönsakskulturer med lång kulturtid, såsom tomat, gurka, paprika och aubergine. Övriga kulturer ska ha minst 0,2 liter substrat. Övriga kulturer innefattar huvudsakligen örtkryddor och sallat, men även bärkulturer som jordgubbar ingår i denna grupp. (K)

För plantor som sedan omplanteras på friland eller i större jordvolym i **växthus** finns inga storlekskrav på krukans, men de ska odlas i ett biologiskt aktivt material. (K)

Senast den 31 december 2026 ska EU-kommissionen presentera en rapport om användningen av avgränsade bäddar inom ekologiskt jordbruk. Rapporten kan leda till ett nytt lagförslag.

4.11.3 Hydrokulturer

Hydrokultur är när du odlar växterna i en näringslösning. Du får bara odla vattenväxter på detta sätt. (EU)

Groddning av groddar räknas inte som en hydrokultur.

4.11.4 Konstljus

Du får inte använda konstljus som enda ljuskälla under hela växtens liv. (K)

För skottodling som sker i jord gäller **växthusreglerna**, så konstljus får inte vara enda ljuskällan. Vid groddning tillsätts däremot endast vatten och det räknas därför inte som växthusodling, så den produktionen behöver inte ha något dagsljus. (K)

4.12 Svampodling

I det här avsnittet finns speciella regler för dig som odlar svamp. I övrigt ska du följa de regler i kapitel 2, 3, 4 och 20 som är tillämpliga.

4.12.1 Substrat

Substratet som du odlar din svamp i får endast innehålla (EU):

- stallgödsel från **ekologisk** djurhållning eller från djurhållning under **omställning**
- stallgödsel från **konventionell** djurhållning om stallgödsel enligt första punkten inte finns tillgänglig och förutsatt att den är tillåten som gödsel- och jordförbättringsmedel (se regel 4.8.5), samt utgör högst 25 procent av substratets totala vikt före eventuell kompostering och vattentillsats
- andra produkter av jordbruksursprung, till exempel halm, från ekologisk produktion
- torv som inte är kemiskt behandlad
- trä som inte är behandlat med kemiska produkter efter fällning

- mineralprodukter som är tillåtna som gödsel- och jordförbättringsmedel (se regel 4.8.8)
- vatten
- jord.

4.12.2 Konstljus

Du får odla svamp i mörker och du får använda konstljus som enda ljuskälla när du arbetar med odlingen. (EU)

4.13 Tillval: Hygienregler vid odling och hantering av frukt och grönt

För de flesta typer av produktion innehåller KRAVs regler inte specifika hanteringsregler för att uppfylla lagstiftning eller olika branschriktlinjer. I allmänhet menar vi att de branschriktlinjer som finns på respektive område får komplettera KRAVs regler.

För att underlätta för dig som vill ha en oberoende tredjepartsgranskning av att du följer nedanstående hygienregler finns dock detta avsnitt för odling och hantering av frukt och grönt. Du väljer själv om du vill att ditt certifieringsorgan kontrollerar att du följer reglerna. Du som blir certifierad för reglerna i detta avsnitt uppfyller "Från Sverige"-märkningens regel 5.1.1 för produkterna matpotatis, frukt, bär, rotfrukter, grönsaker och svamp.

4.13.1 Anmäla verksamheten

Du ska anmäla till ditt **certifieringsorgan** om du vill bli certifierad för detta regelområde i god tid innan du vill att certifieringen ska vara klar. Efter godkänd **kontroll** utfärdar ditt certifieringsorgan ett **certifikat** om att de frivilliga hygienreglerna är uppfyllda.

4.13.2 Riskbedömning av vattenkällor för bevattning och tvätt

Du ska årligen göra en riskbedömning med avseende på livsmedelssäkerhet och gå igenom rutiner och faror som kan finnas som påverkar din vattenkälla. Du ska ta hänsyn till förändrade förutsättningar som kan påverka vattenkvaliteten som till exempel att du byter vattenkälla. Du ska dokumentera din riskbedömning. Dokumentationen ska innehålla:

- vilka vattenkällor du använder
- vilken bevattningsteknik du använder
- vilka eventuella föroreningskällor din produktion är utsatt för
- vilken typ av gröda du odlar
- hur den skördade produkten kommer att konsumeras *Exempel: konsumenten förväntas skölja salladen innan den äts rå, vinterpotatis skalas och kokas eller steks innan den äts.*
- vilka förebyggande åtgärder du gör.

I Branschriktlinjerna för livsmedelssäkerhet vid produktion av frilandsodlade grönsaker och bär finns hjälpmedel i form av flödesscheman som du kan använda som hjälp vid riskbedömningen av vattenkällan. Du hittar dem på: www.livsmedelsverket.se.

4.13.3 Vattnets mikrobiologiska kvalitet

Du ska provta bevattningsvatten och sköljvatten enligt det schema du bestämt vid din riskbedömning och du ska kunna styrka vattenkällornas mikrobiologiska kvalitet, exempelvis genom godkända analysresultat för provtagning.

För verktyg och vägledning vid provtagning av din vattenkälla se Branschriktlinjerna för livsmedelssäkerhet vid produktion av frilandsodlade grönsaker och bär.

Du hittar Branschriktlinjerna för livsmedelssäkerhet vid produktion av frilandsodlade grönsaker och bär på Livsmedelsverkets hemsida: www.livsmedelsverket.se.

4.13.4 Lämplig bevattningsteknik samt tidpunkt för bevattning under odlingsäsong

Om bevattningsvattnet kommer i kontakt med ätliga delar av grödan ska vattnet hålla dricksvattenkvalitet. Vid bevattning i nära anslutning till skörd ska det ske på ett sådant sätt att stänk av jord på de ätliga delarna undviks. Du ska kunna redogöra för vilka bevattningstekniker som du använder för respektive gröda när du har bevattnat.

Rätt utförd bevattning är speciellt viktigt för grönsaker och bär som konsumeras råa.

4.13.5 Hygien

Du ska ha skriftliga rutiner för:

- personalhygien
- hur man ska agera vid skada eller sjukdom.

Alla som arbetar med odling och hantering ska:

- ha tillgång till toaletter med möjlighet till handtvätt
- alltid tvätta händerna innan arbete påbörjas och efter toalettbesök
- ha hela och rena skydds- och arbetskläder
- känna till rutinerna för personalhygien och för hur man ska agera vid skada eller sjukdom.

4.13.6 Emballage och utrustning

Du ska hantera och förvara allt emballage som kommer i kontakt med produkten på ett sådant sätt att kontamination av smitta och främmande föremål inte sker.

För att undvika smitta och annan kontaminering ska du ha skriftliga rutiner för:

- rengöring av maskiner och utrustning
- rengöring av emballage som du avser att återanvända
- rengöring av redskap som kommer i kontakt med produkterna.

Du ska kunna redogöra för hur emballaget du använder förvaras i väntan på att användas, och hur det hanteras vid skörd. Emballaget får inte förorenas av smitta, främmande föremål eller skadedjur.

Stöd finns i Branschriktlinjerna för livsmedelssäkerhet vid produktion av frilandsodlade grönsaker och bär. Rengöringsrutinerna ska spegla den typ av produktion som du har och det ska vara relevant utifrån ett livsmedelsperspektiv. Mer detaljerade rutiner förväntas av producenter av ätbara grönsaker och bär samt de producenter som sköljer ätbara grönsaker och bär.

Djurhållning

5

Detta kapitel innehåller:

- 5.0 Certifieringens räckvidd
- 5.1 Gemensamma regler för alla djurslag
- 5.2 Nötkreatur
- 5.3 Får och Getter
- 5.4 Grisar
- 5.5 Fjäderfän

5.0 Om Certifieringen

5.0.1 Certifieringens räckvidd

5.0.1.1 Andra regler du ska följa

Du som är certifierad för djurhållning ska också följa de allmänna reglerna i kapitel 2, 3 och 20 och reglerna i kapitel 4 Växtodling. (**K**)

5.0.1.2 Omfattning av certifieringen

Du som är certifierad för djurhållning får lagra, hantera, **enkelt förädla**, förpacka och märka produkter från din egen KRAV-certifierade djurhållning (**egna råvaror**). Du får också sälja andras oförpackade KRAV-certifierade produkter. (**K**)

Utöver din djurhållningscertifiering, ska du vara certifierad för Livsmedelsförädling, om du förädlar, förpackar eller märker andras KRAV-certifierade produkter, eller bearbetar egna KRAV-certifierade produkter.

5.1 Gemensamma regler för alla djurslag

Reglerna i detta avsnitt är övergripande för KRAV-certifierad djurhållning och gäller oavsett djurslag. Avsnittet innehåller:

- 5.1.1 Allmänt
- 5.1.2 Anmälan och omställning
- 5.1.3 Parallellproduktion och produktionsväxling
- 5.1.4 Märkning och dokumentation
- 5.1.5 Inköp av djur
- 5.1.6 Avel
- 5.1.7 Utevistelse och bete
- 5.1.8 Stallförhållanden
- 5.1.9 Foder och vatten
- 5.1.10 Processer, tillsatser och konservering av foder
- 5.1.11 Hälsa och skötsel
- 5.1.12 Hantering och transport
- 5.1.13 Ull och hudar

5.1.1 Allmänt

5.1.1.1 God omsorg och miljö

Du ska ge djuren en så god omsorg och miljö att varje djur kan behålla en god

hälsa (EU). Djuren ska ha en värdig tillvaro (K). Ett gott hälsotillstånd hos djuren är en förutsättning för att djurproduktionen ska kunna KRAV-certifieras (K).

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.1.1.2 Kunskaper om djurhållning

Du ska ha nödvändiga bas- och yrkeskunskaper om **djurhälsa** och **djurvälfärd**. (EU)

+ 5.1.1.3 Undantag som medges i katastrofsituationer

Om du har fått ett tidsbegränsat undantag från produktionsreglerna i din djurhållning beviljat av Jordbruksverket, medger även KRAV undantag i följande fall (K):

- Inköp av konventionella djur.
- Utrymmeskrav och djurtäthet i stallar och rastgårdar.
- Minskad andel grovfoder till idisslare.
- Bete på konventionell mark .
- Utfodring med konventionellt proteinfoder till fjäderfän och gris

Undantag från KRAVs regler om djurhållning gäller endast så som Jordbruksverket anger det i sitt godkännande om undantag. Du ska kunna visa Jordbruksverkets godkännande vid kontroll, oavsett om du har fått ett individuellt undantag eller om undantaget omfattar det område där du är verksam.

+ 5.1.1.4 Undantag som inte medges i katastrofsituationer

I följande fall medges inte undantag från KRAVs regler om djurhållning, även om du har fått ett undantag från produktionsreglerna beviljat av Jordbruksverket (K):

- Utfodring med konventionellt foder till andra djurslag än fjäderfän eller gris,
- Utfodring med annat konventionellt foder än proteinfoder till fjäderfän och gris.

+ 5.1.1.5 Ökad andel foder från mark under omställning i katastrofsituationer

Regeln gäller om du har fått ett tidsbegränsat undantag för att utfodra dina djur med konventionellt foder av viss typ beviljat av Jordbruksverket. Om du byter ut det konventionella fodret du fått undantag för, mot foder av samma typ från mark under första eller andra årets omställning så fortsätter dina djur att vara KRAV-certifierade eller under omställning. Det gäller oavsett om du köper in fodret eller producerar det själv. Denna möjlighet finns oavsett om du har fått ett individuellt undantag eller om undantaget omfattar det område där du är verksam. (K)

5.1.2 Anmälan och omställning

5.1.2.1 Anmälan

Du ska anmäla djurhållningen till ditt **certifieringsorgan** innan **omställningstiden** kan börja. Du ska också anmäla nytt djurslag och ändrad produktions-

inriktning till ditt certifieringsorgan. Anmälan ska göras i så god tid att certifieringsorganet kan göra ett **kontrollbesök** före omställningsstarten vid behov. (EU)

5.1.2.2 Omställningsstart

Du ska sköta dina djur enligt KRAVs regler från det datum för omställningsstart som ditt **certifieringsorgan** fastställer. (EU)

5.1.2.3 Omställningstid

Du ska sköta dina djur enligt KRAVs regler under en **omställningstid** innan du får sälja animalieprodukter eller djur som KRAV-certifierade. Omställningstiden är olika för olika djurslag. (EU)

Omställningstiden framgår i reglerna för respektive djurslag.

5.1.2.4 Omställningstid vid övergång från EU-ekologisk till KRAV-certifierad produktion

Om du byter från **EU-ekologisk** produktion till KRAV-certifierad produktion kan tiden som du varit EU-ekologisk räknas in i **omställningstiden**, från den dag som **certifieringsorganet** kan verifiera att du har följt KRAVs regler för djurhållning. (K)

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

+ 5.1.2.5 Förkortad omställningstid i katastrofsituationer

Regeln gäller om du har fått ett tidsbegränsat undantag för att utfodra dina djur med konventionellt foder beviljat av Jordbruksverket, och använder undantaget. Dina djur blir då av med sin KRAV-certifiering. Men dina djur får en förkortad omställningstid, om du i övrigt har följt KRAVs regler.

Omställningstiden för mjölk och kött, oavsett djurslag, är i dessa fall 1 månad. Förkortad omställningstid gäller oavsett om du har fått ett individuellt undantag eller om undantaget omfattar det område där du är verksam.

För djur under omställning avbryts omställningen under tiden då djuren inte får KRAV-certifierat foder. När djuren åter följer KRAVs foderregler, fortsätter resterande omställningstid. (K)

5.1.3 Parallellproduktion och produktionsväxling

5.1.3.1 Parallellproduktion

Det är inte tillåtet med **parallellproduktion**. Parallellproduktion är inte tillåten även om du har djuren på separata produktionsplatser som drivs av samma företag. (EU)

Du får ha KRAV-certifierade och konventionella djur av olika djurslag på samma företag under förutsättning att du håller dem tydligt åtskilda.

5.1.3.2 Undantag då parallellproduktion är tillåten

Du kan få ha **parallellproduktion** om det sker i forsknings- eller utbildnings-syfte. För att du ska få ha parallellproduktion måste de KRAV-certifierade och **konventionella** djuren hållas tydligt åtskilda på olika **produktionsenheter**. Du måste kunna redogöra till ditt **certifieringsorgan** vilka åtgärder som du vidtar för att hålla isär djur, djurprodukter, gödsel och foder mellan de olika enheterna. (EU)

5.1.3.3 KRAV-certifierat och EU-ekologiskt av samma djurslag samtidigt

Du får inte ha **EU-ekologisk** djurhållning samtidigt som du har KRAV-certifierad djurhållning av samma djurslag. (K)

5.1.3.4 Växla mellan KRAV-certifierad och EU-ekologisk produktion

Du får inte tillfälligt ändra djurhållningen till **EU-ekologisk**. Om du går över till EU-ekologisk produktion och sedan åter vill KRAV-certifiera din produktion ska du uppfylla **omställningstiden** för aktuellt djurslag på nytt. (K)

Tiden som din djurhållning varit EU-certifierad kan dock minska omställningstiden om ditt certifieringsorgan kan verifiera att du har följt KRAV:s regler för djurhållning. Jämför regel 5.1.2.4.

5.1.3.5 Växla mellan KRAV-certifierad och konventionell produktion

Du får inte tillfälligt ändra djurhållningen till **konventionell**. Om du går över till konventionell produktion och sedan åter vill KRAV-certifiera din produktion ska du uppfylla **omställningstiden** för aktuellt djurslag på nytt. (K)

För äggproduktion ska du göra ett uppehåll på minst 12 månader innan du kan påbörja KRAV-certifierad produktion igen. (K)

Observera att andra omställningsregler gäller för mark, se avsnitt 4.1.

5.1.4 Märkning och dokumentation

5.1.4.1 Märkning av djur

Du ska märka varje djur som kan märkas individuellt enligt gällande lag. (SL) Slaktgrisar, lamm och fjäderfän som du inte kan märka individuellt ska du ändå kunna särskilja om de blir behandlade med läkemedel. (EU)

5.1.4.2 Dokumentation

Du ska kunna uppvisa följande dokumentation för din djurhållning (EU/K):

- Födda, inköpta, sålda och döda djur
- Alla skador och sjukdomar
- Alla behandlingar, även de du utför själv, med uppgift om behandlingsresultat och vilken **karenstid** du ska hålla
- Förebyggande behandlingar, injektioner med selen, **fodertillskott** eller andra preparat
- Godkännande om undantag från produktionsregler från jordbruksverket
- **Nyckeltal** för förebyggande hälsoarbete för mjölkkor

- Kastring och avhorning
- **Utevistelseperiodens** början och slut
- **Betesperiodens** början och slut
- Tillfällig innevistelse av djurgrupper eller enstaka djur under utevistelse- och betesperioden
- Vilka uppbundna nötkreatur som inte rastas, av vilken orsak och/eller under vilka väderförhållanden
- Tillfällig uppbinding av djur; vilket djur och under vilken tid
- Foderstater
- Inköp av foder, fodertillskott, tillsatser och konserveringsmedel
- Försäljning av **produkter**
- Produktion av eget foder
- Anmärkningar från slakt, levandebesiktning, mjölkbedömning eller motsvarande
- Ritningar över byggnader, rastgårdar, betesfällor och drivgångar
- Övrigt som anges för specifika fall i andra regler

I dokumentationen ska alla djur och djurgrupper kunna identifieras. När du dokumenterar uppgifter om hela djurgrupper ska gruppen vara definierad så att det framgår vilka individer den består av. Dokumentationen ska vara tydlig, väl samlad och behållas på **gården** så att den ger information om förhållanden under en längre tidsperiod (se även regel 2.3.4). (EU)

Grunden för all dokumentation om din produktion är att djur liksom foder och andra insatsmedel ska vara spårbara. Innehållsdeklarationer ska finnas för sammansatta produkter. Då kan du visa att du enbart använt produkter som är tillättna enligt KRAV's regler. Dokumentationen är också en hjälp för dig som producent att följa upp produktionen för att se att den följer KRAV's regler. Flera av dokumentationskraven finns redan i lagstiftning och i förordningar från Jordbruksverket.

5.1.4.3 Dokumentation för livdjur

Om du säljer livdjur ska du skicka med ett utdrag ur behandlingsjournalen för de senaste 12 månaderna till nästa ägare. Du ska även skicka med dokumentation över eventuell pågående **omställningstid** eller **karens** efter läkemedelsbehandling. (EU)

5.1.5 Inköp av djur

🔄 5.1.5.1 Inköp av djur för avel och rekrytering

Du ska köpa in KRAV-certifierade djur, om du behöver det för avel och rekrytering. Det finns ingen begränsning i antal eller ålder. (K)

Om det inte finns KRAV-certifierade djur att tillgå får du köpa **EU-ekologiska** djur. Men om du köper in rekryteringsdjur regelbundet ska dessa vara KRAV-certifierade och du ska ha ett etablerat samarbete med uppfödaren. (K)

Med "inköp av djur" menar vi också andra sätt att för in djur till din gård.

🔄 5.1.5.2 Inköp av djur för uppfödning till slakt

Om du ska köpa in djur för att föda upp dem till slakt ska djuren vara KRAV-certifierade. Du ska kunna visa att samarbetsformerna mellan dig som köpare och uppfödaren är sådana att djuren bibehåller en god hälsa, samt att djuren levereras direkt mellan **gårdarna**. (K)

Läs mer om vad som gäller under respektive djurslag.

I bedömningen av om regelkravet uppfylls tar ditt certifieringsorgan hänsyn till hur många besättningar som du samarbetar med, djurens ålder vid inköp, om det finns karantänsstall eller mottagningsstall, hur stallsystemen ser ut, samt om uppfödaren och du som är köpare är anslutna till något hälsoprogram.

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.1.5.3 Inköp av konventionella djur för avel och rekrytering

Du behöver ett godkännande från Jordbruksverket för att få köpa in **konventionella** avels- och rekryteringsdjur i de fall det inte finns KRAV-certifierade eller **EU-ekologiska** djur att tillgå. Du får då köpa in dräktiga djur men de får inte ha fött ungar. (EU)

Godkännande av inköp av konventionella djur från Jordbruksverket ska kunna uppvisas vid **kontroll**. (EU)

Omställningstiden för de konventionella djuren framgår i reglerna för respektive djurslag.

5.1.5.4 Inköp av djur från utrotningshotade lantbruksraser

I avels- och rekryteringssyfte får du köpa in **konventionella** djur av **utrotningshotade raser**. I de fallen är det tillåtet att köpa in moderdjur som har fött ungar. (EU)

Vilka raser som avses framgår av SJVFS 2021-47.

Omställningstiden för de konventionella djuren framgår i reglerna för respektive djurslag.

5.1.6 Avel

5.1.6.1 Val av raser och linjer

Du ska i första hand använda dig av raser och linjer som är lämpliga för **ekologisk** djurhållning. Djur som ska KRAV-certifieras ska vara av raser som kan para sig och föda naturligt. (EU)

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.1.6.2 Avelsmaterial för att främja ekologisk produktion

Du får använda semin och **genomisk selektion** för att uppnå önskade avelsframsteg. Du får också använda könssorterad sperma. (EU)

Könssorterad sperma får användas i ekologisk produktion enligt nuvarande praxis i Sverige. Användning av könssorterad sperma är inte reglerad i EU-lagstiftningen för ekologisk produktion, något som kan komma att ändras.

5.1.6.3 Embryoöverföring

Överföring av embryon är inte tillåten (EU). Du får inte heller köpa djur som tagits fram med embryoöverföring (ET) (K).

Du får däremot använda sperma från embryotransferdjur till inseminering och du får köpa djur med ET i härstamningen. (EU)

Detta är tillåtet för att inte begränsa avelsmaterialet.

5.1.6.4 Inga preparat för att kontrollera fortplantning

Det är inte tillåtet att synkronisera brunst eller att rutinmässigt framkalla förlossning med hjälp av artificiella medel, hormonpreparat eller liknande. (EU)

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.1.6.5 Inga genmodifierade djur

Genmodifierade djur är inte tillåtna i KRAV-certifierad produktion. (EU)

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.1.6.6 Skötsel av alla djur enligt KRAVs regler

Du ska sköta alla djur inom samma djurslag enligt KRAVs regler, alltså även de djur som inte kommer att KRAV-certifieras. (K)

Det kan till exempel röra sig om inköpta, inhyrda eller medicinerade djur.

5.1.7 Utevistelse och bete

Se även under respektive djurslag vad som gäller för utevistelse och bete.

5.1.7.1 Maximerad utevistelse

Du ska hålla djuren utomhus så mycket som möjligt utan att djuren eller marken tar skada. Du ska planera djurens utevistelse och betesgång så att det i möjligaste mån fungerar väl även om det är ovanligt torrt eller regnigt. Du ska kunna redogöra för dina rutiner för utevistelse under olika delar av året. (K)

Att djuren får vistas ute är en av grundförutsättningarna i KRAV-certifierad djurhållning.

5.1.7.2 Bete för foder och sysselsättning

Du ska se till att alla djurslag kan beta under lämplig del av året. Betet ska ge djuren både foder och sysselsättning. Du ska kunna redogöra för hur du planerat för tillräckligt bete under hela betessäsongen, till exempel genom en skriftlig betesplan. (K)

5.1.7.3 Produktion året om

Produktionen ska ske kontinuerligt och under hela året. Utevistelse och bete ska ingå för djurslaget men måste inte alltid göra det för varje individ, då det finns djur som har kortare levnadstid än ett år. Det är dock tillåtet att bedriva produktion enbart under betes- och utevistelsesäsongen. (EU/K)

Om du samverkar med en annan KRAV-certifierad **gård** för till exempel uppfödning av lamm och **kalvar** kan en av gårdarna föda upp djur endast under **stallperioden** och den andra under **utevistelse-** och **betesperioden**. (EU/K)

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.1.7.4 Stängsel

Du ska hålla alla stängsel välskötta. Du ska undvika att använda stängsel med taggtråd, men om du använder det får taggtråden inte vara strömförande. (SL) Om du kombinerar taggtråd med elektrifierad slät elstängseltråd ska stängslet följa Jordbruksverkets föreskrifter. (SL)

Taggtråd får inte användas till grisar enligt Jordbruksverkets föreskrift om grishållning (SJVFS 2019:20).

5.1.7.5 Utevistelseytan

Du ska se till så att djurens utevistelseyta inte läcker växtnäring. Ytan ska också ge djuren ett fast och torrt underlag (K). Markytor som är högt belastade av djuren ska vara hårdgjorda, dränerade eller naturligt ha motsvarande funktion (SL).

5.1.7.6 Djur i fåboddrift

Om du har djur i fåboddrift som är registrerad av länsstyrelsen får du hålla dem inne under natten också under **betesperioden** om det är nödvändigt på grund av riklig förekomst av knott och mygg under en längre tid. Det innebär att du då inte behöver följa regeln om att djuren ska vara ute under större delen av dygnet. Du får också ha djuren inne under natten om det finns stor risk för rovdjursangrepp. (K)

5.1.8 Stallförhållanden

5.1.8.1 Stallar

Dina djur ska ha ändamålsenliga stallar. (SL)

Under respektive djurslag finns detaljregler.

5.1.8.2 Utegångsbesättningar

Du kan undantas från kravet på att ha ett ändamålsenligt stall om du är ansluten till ett kontrollprogram för utgångsdjur som är godkänt av Jordbruksverket. (SL)

5.1.8.3 Fri rörlighet för alla djur

Alla djur ska kunna röra sig fritt. Djuren får inte hållas uppbundna eller i någon form av **bur**. (EU)

Se särskild regel Undantag för uppbundna nötkreatur, 5.2.4.9.

5.1.8.4 Tillfällig uppbinding

Du får av veterinärmedicinska skäl tillfälligt binda upp djur, under förutsättning att du håller dem under uppsikt. Du får tillfälligt isolera djur om det krävs av

hänsyn till säkerhet, av djurvälståndsskäl eller av veterinära skäl. (EU)

Du ska begränsa tiden då djuret är uppbundet eller isolerat till vad som är absolut nödvändigt för att uppnå målet med det särskilda skälet, dock allra längst 2 veckor om inte veterinär föreskriver behandling som kräver längre uppbinding. (EU/K)

5.1.8.5 Hel golvyta

För alla djur utom fjäderfän ska minst hälften av minimiytan utgöras av helt golv. Resten får vara dränerande golv. (EU)

Under respektive djurslag hittar du mått för minimiytor och andra detaljregler.

5.1.8.6 Djurens liggplats

Du ska ge djuren en bekväm och rymlig liggplats som ska hållas torr, ren, dragfri och vid behov varm. Liggplatsen ska ha helt golv, vara beströdd och ge djuren en god komfort. Du får ha en madrass eller en gummimatta på liggplatsen, men det ska också finnas strömaterial. Du ska sköta liggplatserna så att hygien är god och uppförökning av flugor förhindras. Halm som strömedel får vara **konventionellt** odlad. (EU/K)

Du får en större avvikelser om du inte följer regeln.

5.1.8.7 Tillgång till ätplatser

Alla djur i en grupp ska kunna äta utan konkurrens, vilket i de flesta fall innebär att det krävs fler ätplatser än det minimiantal som djurskyddslagen anger. (K)

5.1.8.8 Tillgång till dagsljus

Djuren ska ha tillgång till mycket dagsljus och belysning som stödjer deras dygnsrytm och beteendebest. Ljusinsläppen ska ge dagsljus som är jämnt fördelat i hela stallet. (SL)

Om du nyansluter hus till certifieringen eller vid ny- och ombyggnad ska dagsljuset släppas in genom en yta som motsvarar minst 3 procent av golvytan, om inte annat anges (för får och getter se regel 5.3.4.4). (K)

5.1.8.9 Ingen eltråd i stallet

Du får inte ha eltråd monterad i stallet. (SL)

Inomhus finns det risk att djur blir trängda mot eltråden eftersom rörelseytan är mer begränsad än utomhus.

Du får en större avvikelser om du inte följer regeln.

5.1.9 Foder och vatten

Alla foderuppgifter är uttryckta i **torrsubstans** (ts) om det inte står något annat.

5.1.9.1 Självförsörjning av foder

Till en viss grad ska du producera fodret till dina djur på din egen **gård**, eller i samverkan med en annan gård enligt regel 5.1.9.2. (EU)

Självförsörjningsgraden ska du beräkna utifrån den årliga foderåtgången på gården, inklusive betesintaget. Du ska räkna på dina skördar under normala förhållanden. Om du har flera KRAV-certifierade djurslag på gården får du slå ihop självförsörjningskravet till ett enda för hela gården. **(EU/K)**

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.1.9.2 Samarbete om foder och gödsel mellan KRAV-certifierade gårdar

Du får samarbeta med en eller flera andra KRAV-certifierade **gårdar** om foder och gödsel så att era gårdar tillsammans uppnår minst den självförsörjningsgrad av foder som krävs för de djurslag ni har. Du ska då upprätta ett samarbetsavtal med dem du samverkar med. **(EU)**

5.1.9.3 Inköpt foder

Om du köper in foder får du i beräkningen av din självförsörjningsgrad kvitta det mot följande grödor, som antingen du själv eller en eller flera **gårdar** du samarbetar med odlar och säljer **(EU)**:

- Alla grödor som kan användas som foder till de aktuella djuren
- Utsäde

5.1.9.4 Gödselspridning på ekologisk mark

Gödsel från KRAV-certifierad djurhållning ska spridas på KRAV-certifierad eller **EU-ekologisk** mark. Om du inte har tillräckligt med egen areal som brukas ekologiskt ska du upprätta avtal om gödselspridning med en annan KRAV-certifierad eller EU-ekologisk **gård**. **(EU)**

5.1.9.5 Vatten

Du ska se till att djuren alltid har tillgång till vatten av god kvalitet. **(SL/K)**

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.1.9.6 Foder av god kvalitet och anpassat till djurslaget

Du ska ge djuren ett foder som de mår bra av. Fodret ska vara av god hygienisk kvalitet och sammansättningen ska vara anpassad till respektive djurslag och produktion. **(SL)**

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.1.9.7 KRAV-certifierat foder

Allt foder som är av jordbruksursprung ska vara KRAV-certifierat. Men fram till 31 december 2026 får du ge grisar och fjäderfän en liten andel **konventionellt** proteinfoder. **(EU)**

Se regler och procentsatser för detta under respektive djurslag.

5.1.9.8 Mineralfoder och liknande

Du ska inte räkna in mineralfoder, kalk, snäckskal och liknande när du beräknar procentandelen KRAV-certifierat foder. **(EU)**

5.1.9.9 Inga genetiskt modifierade organismer i foder

Du får inte använda **genetiskt modifierade organismer** som foder eller vid framställning av foder, fodertillsatser eller foderkonserveringsmedel. (EU)

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.1.9.10 Tillåtna animaliska fodermedel

Du får ge vissa animaliska foderråvaror av hög kvalitet till grisar och fjäderfän. Vassle, skummjölk och andra restprodukter från KRAV-certifierad mjölkproduktion får även ges till idisslare. Vilka **produkter** du får använda framgår av bilaga 1. (EU)

Fiskmjöl ska komma från **hållbart fiske**, alltså fiske som följer ICES råd eller motsvarande. (K)

KRAV rekommenderar att musselmjöl används.

5.1.9.11 Foder från mark under omställning

Du får använda foder som odlas på mark under **omställning** på olika sätt beroende av hur stor del av **omställningstiden** som gått innan du skördar. Du ska hålla isär **omställningsfoder** av olika slag och hålla isär det från KRAV-certifierat foder. Även nedklassat utsäde från en odling under omställning kan användas enligt reglerna om foder från mark under omställning (se även regel 4.10.7). (EU)

5.1.9.12 Skörd från din egen gård de första 12 månaderna – upp till 20 procent

Om du tar skörd på din egen **gård** innan 12 månader gått sedan du påbörjade **omställningen** av marken, får du använda skörden till dina egna KRAV-certifierade djur och dina egna djur under omställning. Men det gäller bara om det är (EU):

- bete, foder från fleråriga grödor eller om du efter omställningen påbörjats har sått **proteingrödor**
- maximalt 20 procent av den årliga fodergivan

5.1.9.13 Skörd från din egen gård efter minst 12 månader – upp till 100 procent

När det gått 12 månader eller mer från början av **omställningstiden** till skörd, får du använda alla grödor som **omställningsfoder**. Omställningsfodret från din egen **gård** får då utgöra hela den årliga fodergivan. (EU)

5.1.9.14 Inköpt omställningsfoder – upp till 25 procent

Du får köpa in **omställningsfoder** som skördats 12 månader eller mer efter att **omställningstiden** påbörjats. Det inköpta fodret får då (EU):

- som mest utgöra 25 procent av det årliga foderintaget, och
- utgöras av alla grödor som är aktuella för djuren.

Fodret ska vara märkt med "Foder producerat på mark under **omställning** till KRAV-certifierad produktion". (EU)

5.1.9.15 Kombinationer av omställningsfoder – upp till 25 procent

Du får inte använda mer än sammanlagt 25 procent inköpt **omställningsfoder** och foder från din egen **gård** som du skördat under de första 12 månaderna. (EU)

5.1.9.16 Samtidig omställning – upp till 100 procent

Om du påbörjar **omställningen** för djur och växtodling samtidigt kan du välja 24 månaders omställning för djurhållningen. Du får då använda all egen produktion av olika grödor under omställning även om det inte gått 12 månader från början av **omställningstiden** till skörd.

Observera att enbart foder som produceras på den egna gården under omställning får användas. Befintligt konventionellt foder får inte användas efter inträde i omställning.

5.1.9.17 Samarbetsavtal – flera gårdar ses som en enhet

Om du har ett skriftligt samarbetsavtal som gäller samverkan om foderproduktion och gödsel med en eller flera **gårdar**, får ni räkna gårdarna som en enhet enligt reglerna för växtnäring, foderförsörjning och **omställningsfoder**. Betande djur får då också flyttas mellan gårdarna. (K)

5.1.10 Processer, tillsatser och konservering av foder

5.1.10.1 Godkända foderprocesser

Allt processat foder du använder ska vara framställt med processer som är tillåtna i KRAVs regler. Följande processer är tillåtna (EU):

- Mekaniska och **fysikaliska processer**
- **Biologiska processer** som **fermentering** och jäsning (*exempelvis användning av mjölksyrakulturer och mögelkulturer*)
- Enzymatiska processer, exempelvis för att koagulera eller spjälka ämnen
- Extraktion med vatten, etanol eller fetter
- Fällning

i *Fodermedel som är tillåtna enligt regel 11.4.4 finns på www.insatslista.se.*

5.1.10.2 Salt i fodret

Du får komplettera fodret med koksalt och snäckskal. (EU)

5.1.10.3 Spårämnen, vitaminer och mineraler

Du ska använda spårämnen, vitaminer och mineraler från naturliga källor om det finns att tillgå. De spårämnen, vitaminer och mineraler som är tillåtna hittar du i bilaga III i förordning (EU) 2021/1165. (EU)

Du får använda syntetiska fodertillsatser under en begränsad tid om följande tre villkor är uppfyllda (EU):

- En veterinär har rekommenderat det.
- Tillsatserna är nödvändiga för djurens hälsa.
- Det saknas naturliga alternativ.

Sådana syntetiska fodertillsatser kan till exempel vara enzymer.

5.1.10.4 Aminosyror och urea

Du får inte använda renframställda aminosyror eller urea. (EU)

Du får en större avvikelse om du bryter mot regeln.

5.1.10.5 Foderkonserveringsmedel

De kemiska foderkonserveringsmedel som är tillåtna till **grovfoder** är myrsyra, propionsyra och ättiksyra. Du får även konservera spannmål med propionsyra. (EU)

5.1.10.6 Inga tillsatser till halm

Du får inte använda halm som är behandlad med ammoniak eller andra foderkonserveringsmedel. (EU)

5.1.10.7 Tillsatser och substrat vid ensilering

Du får använda följande tillsatser vid ensilering (EU):

- Enzymer och mikroorganismer får användas endast om väderförhållandena inte tillåter tillräcklig **fermentering**.
- Myrsyra, natriumformiat, propionsyra, sorbinsyra, citronsyra, mjölksyra och ättiksyra.

Utöver dessa får du även använda melass i den mängd som behövs för ensilering. (EU)

Tillåtetbedömda ensileringsmedel finns publicerade på följande webbplats

www.insatslista.se.

5.1.10.8 Syrning av mjölk

För att syra mjölk får du använda syrad mjölk, till exempel filmjölk, bakteriekulturer och syrningsmedel av vegetabiliskt ursprung (K). Du får inte använda kemiska foderkonserveringsmedel som till exempel myrsyra, propionsyra och ättiksyra för att syra mjölk (EU).

5.1.11 Hälsa och skötsel

5.1.11.1 Tillsyn

Du ska ha god tillsyn över alla dina djur. (SL)

5.1.11.2 Djurens hälsa

Du ska arbeta förebyggande med **djurhälsa** genom att ge djuren goda miljöer och bra skötsel samt ha goda betes- och utfodringsrutiner. (EU)

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.1.11.3 Djurens renhet

Du ska hålla djuren rena. Djur som är kraftigt förorenade av gödsel eller får slaktanmärkningar som visar på bristande djuromsorg får inte KRAV-märkas. (K)

Slakterier är skyldiga att meddela djurhållarens **certifieringsorgan** om det

finns slaktanmärkningar som tyder på bristande djuromsorg i besättningen (se regel 10.2.7). (K)

■ *Du får en större avvikelser om du inte följer regeln.*

5.1.11.4 Förebyggande hälsoarbete

Du ska kunna visa att du arbetar förebyggande och att djurens hälsa är god. Du ska ha och följa en genomtänkt plan för strategiskt förebyggande djurhälsoarbete, inklusive smittskydd. Planen ska åtminstone omfatta (K):

- rutiner för smittskydd för besökare, samt vid in- och utförsel av djur till/från besättningen,
- en plan för provtagningar som krävs för till exempel parasiter, eller för juverhälsa,
- betesplanering för att bland annat minimera infektioner av inälvparasiter och begränsa uppförökning av smitta på markerna,
- eventuellt behov av **karantän**, vaccinationer eller andra åtgärder för att förbättra hälsan,
- **rengöring** av stallar och **desinfektion**.

i *Du hittar mallar för förebyggande hälsoarbete på www.krav.se.*

5.1.11.5 Uppföljning med veterinär

Du ska ta hjälp av veterinär med det förebyggande hälsoarbetet om din **produktion** har (K):

- onormalt hög dödlighet räknat för olika kategorier av djur
- återkommande problem med sjukdom av visst slag
- återkommande problem med hälta eller andra fysiska skador
- ökande antal sjukdomsfall
- ökande frekvens av besiktningsfynd enligt slaktskadestatistiken
- andra brister som ditt **certifieringsorgan** bedömer att du ska åtgärda med hjälp av veterinär.

Du ska därefter tillsammans med din veterinär årligen följa upp åtgärderna i det förebyggande hälsoarbetet under minst 2 år. (K)

5.1.11.6 Omhändertagande av sjuka djur

Du ska omgående ta hand om djur som visar tecken på att vara sjuka eller skadade och ge dem den vård de behöver. Om det uppstår hälsostörningar som kan bero på brister i djurens miljö, skötsel eller utfodring ska du omedelbart åtgärda bristerna. Svårt sjuka djur som inte kan behandlas ska avlivas. (SL)

■ *Du får en större avvikelser om du inte följer regeln.*

5.1.11.7 Injektioner med vitaminer och mineraler

En veterinär eller någon annan som är behörig får ge injektioner med vitamin- och mineralpreparat som en enstaka åtgärd. För att undvika att denna typ av problem återkommer ska du därefter komplettera fodret med vitaminer

eller mineraler. I områden där halten av selen är dokumenterat låg får du i förebyggande syfte låta injicera djuren med selenpreparat. (**K**)

5.1.11.8 Rutinmässig eller förebyggande läkemedelsbehandling

Du får inte behandla dina djur rutinmässigt eller förebyggande med läkemedel eller kemiska **bekämpningsmedel (EU)**. Men det finns två undantag:

- Du får använda vaccin om det finns ett uppenbart behov och andra behandlingsmetoder bedöms som sämre (**EU**). Du ska ha en plan över vilka vaccinationer som behövs i besättningen (**K**).
- Du får använda **smärtstillande medel** och **lokalbedövningsmedel** vid ingrepp som avhörning och kastrering (**EU**).

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.1.11.9 Läkemedelsbehandling vid behov

Du ska använda läkemedel om det finns ett djurvälståndsmässigt behov av det. Om du använder läkemedel eller veterinärmedicinska preparat ska du följa **karenstiderna** enligt reglerna 5.1.11.12 och 5.1.11.14. Du får även använda läkemedel eller vacciner som är framställda av eller med **GMO (EU)**

Kor med konstaterat höga celltal får behandlas under sinperioden.

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.1.11.10 Parasitbekämpning

Parasitbekämpning med medicinska preparat får inte ske förebyggande utan bara när behov kan påvisas. Behovet kan du påvisa genom att ta prov som visar att djuren är infekterade av parasiter och/eller att behandling rekommenderats av veterinär. Du får inte använda preparat med långtidsverkan som flugbrickor och kapslar som placeras i våmmen eftersom de räknas som förebyggande behandlingar. (**EU/K**)

Beslut om parasitbekämpning ska grundas på en avvägning mellan god djuromsorg och målsättningen att inte vara beroende av kemiskt syntetiska läkemedel eller bidra till ökad resistens mot avmaskningsmedel.

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.1.11.11 Avmaskning med avermectiner

Du får bara använda avermectiner för avmaskning när andra preparat inte väntas ge önskad effekt. När djuren går på naturbetesmark ska du undvika preparat som innehåller svärnedbrytbara substanser som till exempel avermectiner. (**K**)

5.1.11.12 Karenstid vid läkemedelsbehandling

Om du använder preparat där Läkemedelsverket har fastställt en **karenstid**, ska du tillämpa en dubbelt så lång karenstid som den angivna. Om du använder ett preparat med noll dagars karenstid angiven eller där det saknas uppgift om karenstid ska du tillämpa 48 timmars karenstid. (**EU**)

Under karenstiden ska du särskilja de behandlade djurens mjölk och ägg från de friska djurens **produkter**. Mjölk och äggen från behandlade djur får inte levereras som KRAV-certifierade. (**K**)

På behandlingskvittot som du får av veterinären framgår vilken karenstid preparatet har. Det är alltså den tiden du ska dubblera. (**K**)

Behandlingar som är helt karensfria framgår av regel 5.1.11.13.

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.1.11.13 Karensfria preparat och behandlingar

Under förutsättning att preparaten du använder inte har en fastställd **karenstid** så är följande preparat och behandlingar karensfria (**K**):

- kolpreparat,
- injektioner med vitaminer och mineraler,
- tvätt med desinfektionsmedel,
- alla utvärtes behandlingar utom parasitbehandlingar,
- vaccinationer.

Preparat för utvärtes behandling får innehålla ingredienser baserade på mineralolja. (**EU**)

5.1.11.14 Omställningstid vid upprepad läkemedelsbehandling

Vid vissa typer av upprepad läkemedelsbehandling ska djuren gå igenom en ny **omställningstid**. Det gäller djur som blivit behandlade med kemiskt syntetiska läkemedel fler än 3 gånger under ett år, eller djur med kortare livslängd än 12 månader som behandlats mer än en gång under sin livstid. I dessa fall är omställningstidens längd (**EU**):

- 12 månader för nötkreatur, dock minst tre fjärdedelar av djurets livstid
- 6 månader för grisar, får och getter
- 6 månader för mjölkproduktion
- 10 veckor för fjäderfå som ska gå till köttproduktion
- 6 veckor för äggproduktion.

Som en behandling räknas alla de behandlingar som är avsedda att bota en och samma sjukdom. I antalet behandlingar ska du inte räkna in vaccinationer, parasitbekämpningar eller **lokalbedövnings-** och **smärtstillande medel**. Du ska inte heller räkna in obligatoriska behandlingar som är föreskrivna av myndigheter. (**EU**)

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.1.11.15 Stympning

Du får inte stympa djur. Under vissa förutsättningar får du dock låta kastrera **kalvar** och grisar samt avhorna djur så att de inte kan skada varandra. (**SL**)

Under respektive djurslag hittar du vilka förutsättningar som ska gälla.

Observera att du behöver ett godkännande från Jordbruksverket för att få avhorna djur.

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.1.12 Hantering och transport

5.1.12.1 Lastning och transport

Du ska hålla tiden för transport så kort som möjligt. Du ska se till att alla djur utsätts för minimal fysisk och psykisk påfrestning när de lastas, transporteras och lastas ur. (EU)

Du ska kunna beskriva hur du hanterar djur för att minimera negativ påverkan vid lastning, transport och urlastning. (K)

Notera att du kan behöva kompetensbevis och andra tillstånd för att transportera djur, mer information finns på Jordbruksverkets webbplats.

5.1.12.2 Sammanhållning av djurgrupper

Du ska undvika att sätta samman nya djurgrupper inför slakt. Om du ändå sätter samman nya djurgrupper bör du inte göra det senare än två veckor före transport, så att djurgruppen ska hinna etableras. (K)

5.1.12.3 Dokumentation och information inför slakt

När du skickar djur för slakt ska du se till att slakteriet får den information som krävs enligt regel 10.2.3, 10.3.4, och 10.5.3. (K)

Om djuren inte får övernattas enligt reglerna ovan ska du se till att slakteriet får den informationen i god tid inför slakt.

5.1.13 Ull och hudar

5.1.13.1 Användning av KRAVs namn vid försäljning av ull eller hudar

Om du har KRAV-certifierad djurhållning och säljer dina egna **produkter** till konsument får du ange att ull eller hudar kommer från KRAV-certifierad **produktion**. (K)

5.1.13.2 Hur KRAVs namn får användas

Du får inte märka ull- eller hudprodukter som KRAV-certifierade eller med KRAVs märke. När du märker eller marknadsför en hud från KRAV-certifierad djurproduktion får du exempelvis skriva "Fårskinn kommer från KRAV-certifierad djurhållning". Ordet KRAV ska skrivas i versaler. (K)

5.1.13.3 Var märkningen får sitta

När du märker en hud får du göra det med insydda etiketter, med hängetikett, genom att märka den omslutande förpackningen eller genom prägling. (K)

5.1.13.4 Företag som berett ull eller hudar

Om du säljer beredda och märkta hudar eller ull ska du ange av vilket företag de beretts. (K)

5.2 Nötkreatur

I detta avsnitt finns de djurslagsspecifika reglerna för KRAV-certifierade nötkreatur, som du ska följa och tillämpa tillsammans med avsnitt 5.1 (Gemensamma regler för alla djurslag).

Avsnittet innehåller:

- 5.2.1 Omställningstider vid inträde och inköp
- 5.2.2 Inköp av djur
- 5.2.3 Utevistelse och bete
- 5.2.4 Stallförhållanden
- 5.2.5 Självförsörjning och foder
- 5.2.6 Utfodring av kalvar
- 5.2.7 Förebyggande hälsoarbete för mjölkkor
- 5.2.8 Operativa ingrepp

5.2.1 Omställningstider vid inträde och inköp

5.2.1.1 Omställningstider vid inträde

Omställningstiderna för nötkreatur är (EU):

- 6 månader för produktion av mjölk
- 12 månader för produktion av kött och hudar, dock minst tre fjärdedelar av djurets livstid

Du får sälja **kalvar** som föds under omställningstiden som KRAV-certifierade när 12 månader gått från omställningsstarten. (K)

Som alternativ kan du välja 24 månaders omställningstid för mjölk, kött och hudar när mark och djur samtidigt läggs om till KRAV-certifierad produktion. Du ska då utfodra djuren huvudsakligen (till mer än 50 procent) med eget foder från den mark som ingår i **omställningen**. Du behöver då inte ta hänsyn till reglerna för användning av eget **omställningsfoder**. (EU)

Exempel: Ett ungdjur som är ett år när du ansluter dig till certifieringen får du sälja som KRAV-certifierat tidigast vid 4 års ålder eftersom det först då varit i certifiering under tre fjärdedelar av sin livstid. Om du inte redan har växtodlingen omställd är det därför en fördel att välja 24 månaders samtidig omställning. Efter 24 månader får samtliga djur som påbörjat omställningen vid omställningsstarten säljas som KRAV-certifierade, oavsett ålder.

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.2.1.2 Omställningstid för inköpta konventionella nötkreatur

Om du redan har en KRAV-certifierad nötkreatursbesättning och köper in **konventionella** nötkreatur för rekrytering eller avel ska de inköpta djuren genomgå en **omställningstid** innan du får sälja **produkterna** från dem som KRAV-certifierade. **Kalvar** till dessa inköpta djur har ingen omställningstid. (EU)
Omställningstiderna är (EU):

- 6 månader för produktion av mjölk
- 12 månader för produktion av kött och hudar, dock minst tre fjärdedelar av djurets livstid.

Om du har en nötkreatursbesättning i **omställning** och köper in konventionella nötkreatur för rekrytering eller avel ska de inköpta djuren också genomgå samma omställningstid innan du får sälja **produkterna** från dem som KRAV-certifierade. Kalvar från dessa inköpta djur får säljas som KRAV-certifierade när omställningstiden för den ursprungliga besättningen är över. (EU)

Observera att du behöver godkännande från Jordbruksverket för inköp av konventionella djur, med undantag för utrotningshotade raser, se regel 5.1.5.3–5.1.5.4.

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.2.2 Inköp av djur

5.2.2.1 Inköp av KRAV-certifierade kalvar eller ungdjur för uppfödning till slakt

Du får köpa in **kalvar** eller **ungdjur** för uppfödning till slakt från maximalt tre olika besättningar inom en tolv månadersperiod. Om du vill köpa in kalvar eller ungdjur från fler än tre besättningar inom en tolv månadersperiod ska din **produktion** vara ansluten till ett **hälsoprogram**. (K)

Om du har amkor eller tillgång till KRAV-certifierad mjölk för utfodring på annat sätt får kalvar flyttas tidigare än vid avvänjning, om det sker på ett sådant sätt att kalvarnas hälsa och utveckling inte påverkas negativt av den tidiga flytten. (K)

5.2.2.2 Inköp av konventionella nötkreatur

Efter godkännande från Jordbruksverket får du köpa in **konventionella** djur i avels- och rekryteringssyfte. **Utröttningshotade raser** får köpas in utan godkännande från Jordbruksverket. (EU)

Vilka raser som avses som utrotningshotade framgår av SJVFS 2021-47

Se även reglerna 5.1.5.3–5.1.5.4.

5.2.3 Utevistelse och bete

5.2.3.1 Tid på betet för nötkreatur (ej mjölkkor)

Du ska ordna så att nötkreatur över 6 månaders ålder är ute på betesmark större delen av dygnet under **betesperioden**. Med större delen menas mer än 12 timmar per dygn. (K)

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.2.3.2 Betesintag under betesperioden

Alla nötkreatur över 6 månaders ålder, utom mjölkkor och ungtjurar, ska under **betesperioden** ha ett bete som ger dem minst 50 procent av det dagliga intaget av foder räknat som **torrsubbstans** (ts). (K)

Om det blir torka och djuren får brist på bete så ska du dokumentera det. (K)

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.2.3.3 Bete för mjölkkor

Du ska aktivt arbeta för att dina mjölkkor ska vistas ute på betesmark under

större delen av dygnet under **betesperioden**. Det dagliga betesintaget ska vara minst 6 kg ts. (K)

Med större delen av dygnet menas mer än 12 timmar per dygn. (K)

i På www.krav.se finns Betesguiden – ett hjälpmedel för tillämpning av KRAV's betesregler för mjölkkor.

! Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.2.3.4 Betesintag för ungtjurar

Det dagliga betesintaget för ungtjurar ska under **betesperioden** vara minst 50 procent av grovfoderintaget. (K)

5.2.3.5 Utevistelse för kalvar

Du ska ordna utevistelse för **kalvar** senast från 4 månaders ålder under **betesperioden**. Kalvarna ska vid utevistelsen ha tillgång till hydda eller annat skydd, till exempel träd. Utevistelsen får vara i rastgård och ska ske åtminstone under en del av dagen. (K)

Kalvar som blir 4 månader gamla i augusti får hållas inne resten av betes- och **utevistelseperioden**. (K)

5.2.3.6 Utevistelse för avelstjurar

Du får hålla tjurar för avel i obehövna rastgårdar under både **betes-** och **utevistelseperioden**. (EU)

5.2.3.7 Utevistelse för nötkreatur utöver betesperioden

Du ska ordna så att djuren är ute under åtminstone en del av dagen under **utevistelseperioden**. Utevistelseperioden är tiden före och efter **betesperioden** och den ska sammantaget vara minst 2 månader, men om möjligt längre. (K)

Resten av året, under **stallperioden**, får nötkreatur hållas inomhus. (EU/K)

! Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

+ 5.2.3.8 Nötkreatur utan utevistelse

Nötkreatur som aldrig haft tillgång till utevistelse kan inte slaktas som KRAV-certifierade. (K)

5.2.3.9 Tillfällig innevistelse för nötkreatur

Du får i vissa fall hålla djur, som annars har krav på daglig utevistelse, inne. Du får under **betes-** och **utevistelseperioden** tillfälligt hålla nötkreatur inne högst 2 veckor vid betäckning, inseminering, sinläggning, för att föda eller före slakt. Du får också tillfälligt hålla djuren inne vid sjukdom, knottangrepp, otjänligt väder eller vid stor risk för rovdjursangrepp. Du ska ge djuren tillgång till utevistelse under **karenstiden** efter läkemedelsbehandling. (EU)

5.2.3.10 Ungtjurar anmälda till slakt

Du får hålla ungtjurar inne med tillgång till rastgård om de är anmälda till slakt och ska slaktas före (K):

- 15 juni i Götaland
- 1 juli i Svealand och Norrland

Kravet på rastgård för de djur som ska slaktas infaller samtidigt med kravet på utevistelse för resten av besättningen, datumet för detta kan variera mellan åren (K).

Ungtjurar som har haft tillgång till bete under betesperioden får gå i lösdrift inomhus under vintermånaderna, utan tillgång till rastgård (EU).

Rastgård för tjurar anmälda till slakt ska följa utrymmeskrav enligt regel 5.2.4.1 tabell 1 kolumn B, den får vara övertäckt till 75% men måste inte vara en permanent anläggning. Man kan t ex utnyttja befintlig skrapgång samt utöka den tillfälligt med ranchgrindar.

5.2.4 Stallförhållanden

5.2.4.1 Mått i stallar för nötkreatur

Det utrymme inomhus och utomhus som alltid ska vara tillgängligt för djuren finns specificerat i tabell 1. För liggebås och andra detaljer som inte anges i KRAVs regler gäller minimimått enligt svenska djurskyddsbestämmelser.

Utrymmeskraven är miniminivåer. Funktionskraven kan göra att större ytor behövs i ditt stall.

Tabell 1 Utrymmeskrav för nötkreatur

Kategori av djur	A. Minsta utrymme inomhus (m ² per djur)	B. Minsta utrymme utomhus/ rastgård (m ² per djur)
Kalv, ungdjur och diko:		
Levande vikt (kg):		
< 60	1,5 (SL)	1,1 (EU)
< 90	1,7 (SL)	1,1 (EU)
< 100	2,2 (SL)	1,1 (EU)
< 200	2,5 (EU)	1,9 (EU)
≤ 350	4,0 (EU)	3,0 (EU)
> 350	1 m ² /100 kg (dock minst 5,0) (EU)	0,75 m ² /100 kg (dock minst 3,7) (EU)
Mjölk-/amko på ströbädd	8,5 (SL)	4,5 (EU)
Mjölk-/am-/sanko, övrig lösdrift	6,0 (EU)	4,5 (EU)
Avelstjur	10,0 (EU)	30,0 (EU)
Uppbundna vuxna nöt	Djurskyddsbestämmelser	4,5 (EU)

Måtten i tabellen bygger på såväl svensk djurskyddslagstiftning som EU-förordningens krav.

5.2.4.2 Inomhusyta

Du kan räkna in tillgängligt utrymme utanför stallet i det totala utrymmet inomhus (tabell 1, kolumn **A**) under **stallperioden**, om djuren har ständig tillgång till detta utrymme. Utrymmet inomhus ska dock minst motsvara minimimåtten för liggyta enligt svensk djurskyddslag. (**K**)

5.2.4.3 Utomhusyta (Rastgård)

Under **utevistelseperioden**, då djuren ska vistas ute åtminstone en del av dagen, ska utomhusytan uppfylla minimimåtten i tabell 1, kolumn **B**, om du inte släpper ut djuren på betesmark. (**EU/K**)

Rastgården får vara täckt med tak upp till 75 procent av ytan. (**EU**)

5.2.4.4 Nötkreatur i ligghall

För nötkreatur som hålls i ligghall med ständig tillgång till utevistelse, får ytan under tak motsvara minimimåtten för liggyta enligt svensk djurskyddslag. Den totala tillgängliga ytan inom- och utomhus ska dock vara (**EU**):

- minst enligt måtten i tabell 1 kolumn **A** under **stallperioden**
- minst enligt måtten i tabell 1 kolumn **A+B** under **utevistelseperioden**.

5.2.4.5 Tillgång till liggplatser

I stall med liggbås ska det finnas minst ett liggbås per djur. (**SL**)

5.2.4.6 Lösdrift vid nybygge

Du ska bygga för lösdrift när du bygger nytt eller gör en omfattande om- eller tillbyggnad av stallar till nötkreatur. (**SL**)

5.2.4.7 Möjlighet att kalva avskilt

Du ska se till att dina kor kan kalva avskilt från andra djur. Kalvning inomhus ska ske i en kalvningsbox, som kan vara permanent eller tillfällig. Du ska planera så att du har tillgång till tillräckligt många kalvningsboxar i förhållande till hur kalvningarna fördelar sig över året. (**K**)

Om kalvning sker på **djupströbädd** inomhus får den endast ske i flocken om du bevakar djuren, så att du vid behov kan avskilja ko och **kalv** från den övriga flocken i samband med födseln. (**K**)

Du får endast i undantagsfall binda upp kon när hon ska kalva. Platsbrist är inte skäl nog för att binda upp kon vid kalvning. (**K**)

Avskildhet i samband med födsel är viktigt bland annat för att kalven ska få råmjölk från sin mor. På bete finns gott om plats och korna kan själva söka sig undan flocken.

5.2.4.8 Kalvar i grupp

Du ska hålla **kalvar** i grupp. Du får hålla en kalv i ensambox upp till maximalt en veckas ålder (**EU**). Om du, i undantagsfall, måste hålla kalven ensam i en box

längre tid ska boxen vara minst lika stor som två ensamboxar (**K**).

Det är viktigare att kalvarna i en grupp är i ungefär samma ålder, så att utfodringen fungerar väl, än att de är många i en grupp. Därför räcker det med två kalvar i en grupp om du då får bättre åldersfördelning.

5.2.4.9 Undantag för uppbundna nötkreatur

I besättningar med maximalt 50 vuxna nötkreatur får vuxna hondjur hållas uppbundna under **stallperioden**, förutsatt att de rastas utomhus minst 2 gånger per vecka (**EU**). Från 9 månaders ålder får djuren hållas uppbundna under sammanlagt en månad för att vänjas vid att vara uppbundna (**K**).

Du ska kunna visa rutinerna för rastningen. (**EU**)

Detaljregler för tillämpning av rastning hittar du i "Nationella riktlinjer för ekologisk produktion" på nationellriktlinjer.ekofakta.se

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.2.5 Självförsörjning och foder

5.2.5.1 Självförsörjningsgrad för nötkreatur

Till en viss grad ska du producera fodret på din egen **gård**, eller i samverkan med en annan gård. Självförsörjningsgraden för nötkreatur ska vara:

- minst 60 procent för mjölkkor och rekryteringsdjur (**EU**)
- minst 75 procent för övriga nötkreatur (**K**).

Nötbesättningar i områden med begränsad tillgång till eget foder och begränsad möjlighet att samarbeta om foder och gödsel med en annan KRAV-certifierad gård, till exempel på öar, kan undantas från självförsörjningskravet på 75 procent. Detta kan då sänkas till en lägre nivå, dock lägst 60 procent. (**K**)

Ditt certifieringsorgan bedömer vad som är en rimlig nivå för din gård. Från 2024 ska självförsörjningsgraden för mjölkkor och rekryteringsdjur vara 70 procent enligt (EU) 2018/848.

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.2.5.2 Andel kraftfoder i foderstaten för nötkreatur

Du får utfodra enligt följande:

- Högst 30 procent **kraftfoder** till slaktdjur och **ungdjur**. (**K**)
- Högst 40 procent kraftfoder till kor. Du får höja andelen till högst 50 procent under 3 månader tidigt i laktationen. (**EU**)
- Högst 40 procent kraftfoder till **kalvar** vid övergång från mjölkutfodring till normal grovfoderstat. Perioden får vara upp till sex månaders ålder. (**EU/K**)

Du ska beräkna andelen kraftfoder i foderstaten på det dagliga intaget av foder som **torrsubstans**. (**EU**)

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.2.5.3 Fri tillgång till grovfoder

Du ska ge dina djur fri tillgång till **grovfoder** av god kvalitet. Bete, hö eller ensilage ska ingå i djurens foderstat (**EU**). Du får tillfälligt utfodra med enbart halm, till exempel vid sinläggning av kor (**K**).

■ *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.2.5.4 Ureahalt och foderstat för mjölkkor

Du ska följa ureahalten i mjölken och korrigera utfodringen av dina mjölkkor vid halter över 5,5 eller under 2,5 mMol per liter mjölk. För korrigering ska du följa värdena för de tre senaste månaderna. Om värdet avviker vid enstaka tillfällen eller vid hög beteskonsumtion betraktas det som normal variation. Du ska använda analysvärdena från din mjölktank. Om dina korrigeringar inte ger resultat ska du kontakta rådgivare. (**K**)

5.2.5.5 Klimat och miljönytta i utnyttjandet av grovfoder

För andra djur än mjölkkor ska du uppfylla minst ett av följande alternativ (**K**):

- Du ska huvudsakligen hålla dina djur på betesmark under **betesperioden**. För slaktdjur innebär det minst en betesperiod. Som betesmark räknas mark med kod 52 (enligt Jordbruksverket) och liknande marker. Även permanenta betesvallar på åkermark, där vallen inte brutits på de senaste 10 åren, räknas som betesmark.
- Du ska ha en god utfodringsstrategi för att minimera risken för över- eller underutfodring. Du ska kunna beskriva hur utfodringsstrategin ser ut. Den kan till exempel bestå i att du analyserar ditt skördade **grovfoder** eller gör annan bedömning av näringsinnehållet i olika skördepartier och utfodrar olika djurgrupper därefter.
- Du ska följa upp att dina slakt- och rekryteringsdjur har en bra tillväxt genom vägning eller annan bedömning av tillväxten. Du ska kunna visa på en bra tillväxt hos dina slaktdjur genom till exempel normala slaktvikter på slaktavräkningarna.

Om du får återkommande problem med exempelvis slaktvikter eller oplanerad hög inkalvningsålder ska du göra en dokumenterad uppföljning av tillväxt och utfodringsstrategi tills problemen har avhjälpts. Du kan använda olika alternativ för att uppfylla regeln för olika djurgrupper.

5.2.6 Utfodring av kalvar

5.2.6.1 Digivning

Du ska se till att dina **kalvar** diar under minst ett dygn, alltså minst 24 timmar efter födseln, men de får gärna dia under längre tid än så. Vid behov får du stödutfodra råmjölk med nappflaska. Sondmatning av kalvar är inte tillåten, utom som en enstaka nödåtgärd som behandlingsmetod vid sjukdom för att säkerställa att svaga kalvar som inte kan suga själva får i sig näring. (**K**)

Du får göra undantag från kravet om digivning om din besättning går igenom

en period med sanering av en sjukdom då diande inte kan tillåtas. Du ska då informera ditt **certifieringsorgan** i förväg. (EU)

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.2.6.2 Mjölkuutfodring under mjölkperioden

Efter digivningsperioden ska du huvudsakligen föda upp **kalvar** på det egna djurslagets KRAV-certifierade mjölk till dess att de är minst 3 månader gamla. (EU)

Om kalven inte har möjlighet att dia ska den kunna suga mjölk i en naturlig ställning genom en konstgjord spene, som inte ska vara placerad för högt. För att tillfredsställa djurets sugbehov ska du låta mjölkbaren, napphinken eller motsvarande finnas tillgänglig en tid efter att djuren har druckit upp mjölken. (K)

Du får tidigast påbörja avvänjningen när en vecka av mjölkuutfodringsperioden återstår. (K)

Med "huvudsakligen" menas att kalven ska få rikligt med mjölk under större delen av mjölkperioden. I takt med att kalven växer kan en nedtrappning ske där mjölkgivans andel i foderstaten minskar. Det är dock bara under sista veckans avvänjning som mjölkgrövan får utgöra mindre än hälften av det dagliga energibehovet.

5.2.6.3 Kraft- och grovfoderutfodring under mjölkperioden

Du ska se till att **kalvar** som föds upp med mjölkuutfodring får lämpligt **grovfoder** i fri tillgång, samt **kraftfoder** under mjölkperioden. Du får anpassa kalvar till annan utfodring en vecka före försäljning till **konventionell** uppfostring. (K)

Reglerna för andelen kraftfoder, 5.2.5.2, tillämpas efter mjölkperiodens slut.

5.2.6.4 Utfodring med mjölk från kor under omställning

Du får utfodra **kalvar** med mjölk från inköpta **konventionella** kvigor som kalvat in när det har gått 2 månader från kvigornas omställningsstart. (K)

5.2.6.5 Utfodring med mjölk från läkemedelsbehandlade kor

Under den **karenstid** som fastställts av Läkemedelsverket får du endast ge mjölken från en ko som blir läkemedelsbehandlad till dess egen **kalv**. Därefter får du ge mjölken också till andra kalvar. (K)

Detta gäller också mjölk från kor som behandlats upprepade gånger och som ska gå igenom en extra **omställningstid** enligt regel 5.1.11.14. (K)

5.2.6.6 Utfodring med konventionell mjölk och mjölkersättning

Du får inte utfodra **kalvar** med **konventionell** mjölk eller mjölkersättning som innehåller kemiskt syntetiserade komponenter eller komponenter av vegetabiliskt ursprung. (EU)

Kalvar som föds upp med konventionell mjölk eller otillåten mjölkersättning får bli KRAV-certifierade efter en **omställningstid** på 12 månader.

Du får hetta upp mjölk för att bekämpa sjukdomar om en veterinär har rekommenderat det. (EU)

5.2.6.7 Syrning av mjölk

För att syra mjölk får du använda syrad mjölk, till exempel filmjölk, bakteriekulturer och syrningsmedel av vegetabiliskt ursprung. (EU/K)

5.2.7 Förebyggande hälsoarbete för mjölkkor

”Fråga Kon” eller motsvarande djurvälståndsbedomning fungerar som ett hjälpmedel för att identifiera områden där åtgärder behövs för att förbättra **djurvälfärden**.

- i** Läs mer om ”Fråga kon”, ”Hälsopaket Mjölk” och ”Kokontrollen” på www.vxa.se.

5.2.7.1 Besättningar som är anslutna till Kokontrollen

Om du har en besättning som är ansluten till Kokontrollen ska du regelbundet följa upp nedanstående **nyckeltal** i ”Signaler Djurvälstånd” (K):

- Spädkalvsdödlighet 0–24 timmar
- Kalvdödlighet 1–60 dagar (kvigkalvar)
- Kalvdödlighet 2–6 månader (kvigkalvar)
- Ungdjursdödlighet 6–15 månader (kvigor)
- Självdöda/avlivade kor
- Utgång totalt (kor) (ej liv)
- Sjukdomsrapporterade kor totalt
- Mastitbehandlingar
- Klöv- och bensjukdomar (kor)

Du ska låta göra ”Fråga kon”, eller motsvarande, om något av ovanstående nyckeltal i ”Signaler djurvälstånd” visar röd gubbe (vilket betyder att besättningen tillhör de 10 procent som har sämst värde för nyckeltalet ifråga) eller om andra tecken i djurhållningen tyder på djurvälståndproblem i besättningen. (K)

Undantaget är om något nyckeltal visar röd gubbe och orsaken kan härledas till ett genomtänkt strategiskt arbete, som inte äventyrar **djurvälfärden**, eller till en enstaka händelse (till exempel ett tillfälligt sjukdomsutbrott). Då behöver du inte låta göra ”Fråga Kon” eller motsvarande. Du ska däremot följa upp att redan vidtagna åtgärder fått effekt genom att kontrollera att nyckeltalet ändras till gul eller grön gubbe efter att 12 månader passerat. (K)

Fortsätt på nästa sidan

5.2.7.2 Besättningar som inte är anslutna till Kokontrollen

Om du har en besättning som inte är ansluten till Kokontrollen ska du systematiskt följa upp **djurvälfärden** genom att årligen dokumentera åtminstone följande **nyckeltal (K)**:

Nyckeltal	Gränsvärden *
• Spädkalvsdödlighet 0–24 tim.....	11 %
• Kalvdödlighet 1–180 dagar (kvigkalvar).....	10 %
• Ungdjursdödlighet 6–15 månader (kvigor).....	4 %
• Självdöda/avlivade kor.....	10 %
• Utgångna kor (ej liv).....	47 %
• Totalt antal sjukdomsfall (kor).....	44 %
• Mastitbehandlingar.....	22 %
• Veterinärbehandlade klöv-och bensjukdomar.....	5 %

* *Siffrorna motsvarar gränsvärdena för de 10 procent som har sämst värden bland besättningarna i Signaler Djurvälstånd (= röd gubbe).*

i På www.kraav.se hittar du en lathund för hur ovanstående parametrar beräknas.

Om något av ovanstående nyckeltal överskrider de gränsvärden som anges i tabellen eller om andra tecken tyder på djurvälståndspå problem ska du låta göra "Fråga kon" eller motsvarande. (K)

Undantaget är om något nyckeltal överskrider gränsvärdena och orsaken kan härledas till ett genomtänkt strategiskt arbete, som inte äventyrar djurvälståndet, eller till en enskild händelse (till exempel ett tillfälligt sjukdomsutbrott). Då behöver du inte låta göra "Fråga Kon" eller motsvarande. Du ska däremot följa upp att redan vidtagna åtgärder fått effekt genom att kontrollera att nyckeltalet visar ett värde under gränsvärdena när 12 månader passerat. (K)

5.2.7.3 Ny i certifieringen

När du anmäler din mjölkproduktion till KRAV-certifiering ska du låta göra en djurvälståndsbedomning, som "Fråga kon", "Hälsopaket Mjolk" eller motsvarande. (K)

5.2.7.4 Efter en djurvälståndsbedomning

Du ska genomföra de åtgärdsförslag som tas fram i "Fråga kon" eller "Hälsopaket Mjolk" (eller motsvarande). Du ska följa upp om åtgärder haft effekt genom att kontrollera **nyckeltalen**, och vid behov genomföra en ny djurvälståndsbedomning efter en viss tid. (K)

5.2.8 Operativa ingrepp

5.2.8.1 Kastrering av kalvar

Du får låta kastrera **kalvar** som är yngre än 8 veckor. Kalven ska vara **lokalbedövad** och få **smärtstillande** medel vid ingreppet. Vid enstaka tillfällen kan du få låta kastrera äldre djur. (EU/K)

- i** *Sedering i samband med kastrering är tillåten men inget krav. Du hittar mer information om lokalbedövning, smärtlindring och sedering på www.krav.se.*

5.2.8.2 Avhorning av kalvar

Efter godkännande från Jordbruksverket får du låta avhorna **kalvar** som är yngre än 8 veckor genom bränning (EU/K). Vid speciella omständigheter, exempelvis om djuret har sena hornanlag, kan avhorning genom bränning göras vid något högre ålder (EU).

Efter godkännande från Jordbruksverket får du låta avhorna enstaka äldre djur av djurskydds- eller hanteringsskäl. (EU)

Djuren ska vara **lokalbedövade (SL)** och ska ges **smärtstillande medel** vid ingreppet. (K)

- i** *Sedering i samband med avhorning är tillåten men inget krav. Du hittar mer information om lokalbedövning, smärtlindring och sedering på www.krav.se.*

+ 5.2.8.3 Avlägsnande av extraspenar

Du får låta ta bort övertaliga spenar på kalvar om det görs innan djuret har uppnått en månads ålder och ingreppet utförs under lokalbedövning. (K)

5.3 Får och getter

I detta avsnitt finns de djurslagsspecifika reglerna för KRAV-certifierade får och getter, som du ska följa och tillämpa tillsammans med avsnitt 5.1 (Gemensamma regler för alla djurslag).

Avsnittet innehåller:

- 5.3.1 Omställningstider vid inträde och inköp
- 5.3.2 Inköp av djur
- 5.3.3 Utevistelse och bete
- 5.3.4 Stallförhållanden
- 5.3.5 Självförsörjning och foder
- 5.3.6 Utfodring av lamm och killingar
- 5.3.7 Operativa ingrepp

5.3.1 Omställningstider vid inträde och inköp

5.3.1.1 Omställningstider vid inträde

Omställningstiderna för får och getter är (EU):

- 6 månader för produktion av mjölk
- 6 månader för produktion av kött, hudar och ull.

Du får sälja lamm och killingar som föds under omställningstiden som KRAV-certifierade när 6 månader gått från omställningsstarten. (EU)

Som alternativ kan du välja 24 månaders omställningstid för mjölk, kött, hudar och ull när mark och djur samtidigt läggs om till KRAV-certifierad produktion. Du ska då utfodra djuren huvudsakligen (till mer än 50 procent) med eget foder från den mark som ingår i **omställningen**. Du behöver då inte ta hänsyn till reglerna för användning av eget **omställningsfoder**. (EU)

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.3.1.2 Omställningstid för inköpta konventionella får och getter

Om du redan har en KRAV-certifierad djurhållning och köper in **konventionella** djur av samma slag för rekrytering eller avel ska de inköpta djuren genomgå en **omställningstid** innan du får sälja **produkterna** från dem som KRAV-certifierade. Lamm och killingar till dessa inköpta djur har ingen omställningstid. (EU)

Omställningstiderna för får och getter är (EU):

- 6 månader för produktion av mjölk
- 6 månader för produktion av kött, hudar och ull.

Om du har en besättning under **omställning** och köper in konventionella djur av samma slag för rekrytering eller avel ska de inköpta djuren genomgå samma omställningstid innan du får sälja produkterna från dem som KRAV-certifierade. Lamm och killingar till dessa inköpta djur får säljas som KRAV-certifierade när omställningstiden för den ursprungliga besättningen är över. (EU)

Observera att du behöver godkännande från Jordbruksverket för inköp av

konventionella djur, med undantag för utrotningshotade raser, se regel 5.1.5.3–5.1.5.4.

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.3.2 Inköp av djur

5.3.2.1 Inköp av KRAV-certifierade djur för uppfödning till slakt

Du får köpa in lamm och killingar från maximalt tre olika besättningar inom en tolv månaders period. (K)

5.3.2.2 Inköp av konventionella får och getter

Efter godkännande från Jordbruksverket får du köpa in **konventionella** djur i avels- och rekryteringssyfte. **Utrrotningshotade raser** får köpas in utan godkännande från Jordbruksverket. (EU)

Vilka raser som avses som utrotningshotade framgår av SJVFS 2021-47

Se även reglerna 5.1.5.3–5.1.5.4.

5.3.3 Utevistelse och bete

5.3.3.1 Tid på bete under betesperioden

Du ska ordna så att dina får och getter är ute på betesmark dygnet runt under **betesperioden**. (EU)

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.3.3.2 Betesintag under betesperioden

Djuren ska ha ett bete som ger dem minst 50 procent av det dagliga intaget av foder räknat som **torrsubstans** (ts). (K)

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.3.3.3 Utevistelse för baggar och bockar

Du får undantagsvis hålla baggar och bockar för avel i ob vuxna rastgårdar under **betesperioden** och **utevistelseperioden**. Du får hålla dem inne under vintern, om du uppfyller de extrakrav som finns i regel 5.3.4.4. (K)

5.3.3.4 Utevistelse för får och getter övrig tid

Du ska se till att får och getter kan vara ute åtminstone en del av dagen under annan tid än **betesperioden**. Du kan dock få göra undantag från kravet på utevistelse vintertid om du uppfyller de extrakrav som finns i regel 5.3.4.4. (K)

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.3.3.5 Tillfällig innevistelse för får och getter

Du får i vissa fall hålla djur inne som annars skulle vara ute varje dag. Du får under **betesperioden** och övrig tid som djuren ska ha daglig utevistelse, tillfälligt hålla dem inne i högst 2 veckor vid betäckning, inseminering, sinläggning, för att föda eller före slakt. Du får också tillfälligt hålla djuren inne vid sjukdom, knottangrepp, otjänligt väder, vid stor risk för rovdjursangrepp

eller efter klippning. Du får hålla besättningen eller grupper inom besättningen inne under perioden med lamning och killning. Du ska ge djuren tillgång till utevistelse under **karenstiden** efter läkemedelsbehandling. (EU/K)

5.3.4 Stallförhållanden

5.3.4.1 Mått i stallar för får och getter

Det utrymme inomhus och utomhus som alltid ska vara tillgängligt för djuren finns specificerat i tabell 2. För detaljer som inte anges i KRAVs regler gäller minimimått enligt svenska djurskyddsbestämmelser. (K)

Utrymmeskraven är miniminivåer. Funktionskraven kan göra att större ytor behövs i ditt stall.

Tabell 2. Utrymmeskrav för får och getter

	Minsta utrymme inomhus (m ² per djur)	Minsta utrymme utomhus/rastgård (m ² per djur)
Vuxet får eller get	1,5 (EU)	2,5 (EU)
Dräktig tacka	1,7 (SL)	2,5 (EU)
Lamm eller killning, levande vikt (kg):		
< 15	0,35 (EU)	0,5 (EU)
< 30	0,5 (SL)	0,5 (EU)
> 30	1,0 (SL)	1,0 (K)

Måtten i tabellen bygger på såväl svensk djurskyddslagstiftning som EU-förordningens krav.

5.3.4.2 Utomhusyta (Rastgård)

Får och getter ska ha tillgång till rastgård hela året, utom när de är på bete, såvida du inte håller dem i ett stall som uppfyller kraven i regel 5.3.4.4. (K)

Rastgården får vara täckt med tak upp till 75 procent av ytan. (EU)

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.3.4.3 Får och getter i ligghall

För djur som hålls i ligghall med ständig tillgång till utevistelse, får ytan under tak motsvara minimimåtten för liggyta enligt svensk djurskyddslag. Den totala tillgängliga ytan ska då vara lika stor som den sammanlagda ytan för minsta utrymme inomhus och utomhus/rastgård, enligt tabell 2. (K)

Exempel: Du har 10 dräktiga tackor i en grupp i en ligghall med ständig tillgång till utevistelse. Tackorna har i enlighet med svensk djurskyddslag ett utrymme på 1,2 m² per djur, det vill säga 12 m², i ligghallen. Om man lägger ihop ytorna inomhus och utomhus/rastgård (17 m²+ 25 m²) framgår det att tackorna ska ha minst 42 m² totalt. Då du har minskat ytan "inomhus" till 12 m² ska ytan i rastgården därför vara minst 30 m².

5.3.4.4 Får och getter i stall vintertid

Du får hålla får och getter inne under vintern utan tillgång till rastgård, om stallet har (K):

- 1,5 gånger större yta än minimiytan inomhus enligt tabell 2 för vuxna djur
- 2 gånger större yta än minimiytan inomhus enligt tabell 2 för lamm och killingar
- ljusinsläpp i stallet motsvarande minst 10 procent av golvytan
- insläpp av frisk luft så att stallmiljön blir utomhusliknande, men torr och vindskyddad.

Dessutom ska dina får och getter vara ute dygnet runt under längre tid än enbart **betesperioden**, så länge vädret gör det möjligt. (K)

Regeln gäller även lamm som föds under vintern och slaktas före betesperioden. (EU)

■ Du får en större avvikelser om du inte följer regeln.

5.3.4.5 Avskildhet vid lamning och killning

Får och getter ska vid behov kunna lamma och killa avskilt från andra djur. Inomhus ska du bevaka djuren så att du kan avskilja dem från den övriga flocken i samband med födseln. (K)

Avskildhet i samband med födsel är viktigt. Utomhus finns gott om plats och djuren kan själva söka sig undan flocken.

5.3.5 Självförsörjning och foder

5.3.5.1 Självförsörjningsgrad för får och getter

Till en viss grad ska du producera fodret på din egen **gård**, eller i samverkan med en annan gård. Självförsörjningsgraden för får och getter ska vara:

- minst 60 procent för mjölkande djur (EU),
- minst 75 procent för övriga djur (K).

Besättningar i områden med begränsad tillgång på eget foder och begränsad möjlighet att samarbeta om foder och gödsel med en annan KRAV-certifierad gård, till exempel på öar, kan undantas från självförsörjningskravet på 75 procent. Detta kan då sänkas till en lägre nivå, dock lägst 60 procent. (K)

Ditt certifieringsorgan bedömer vad som är en rimlig nivå för din gård.

Från 2024 ska självförsörjningsgraden för mjölkande djur vara 70 procent enligt (EU) 2018/848.

■ Du får en större avvikelser om du inte följer regeln.

5.3.5.2 Andel kraftfoder i foderstaten för får och getter

Du får utfodra enligt följande:

- Högst 30 procent **kraftfoder** till slaktdjur och unga djur (K).
- Högst 40 procent kraftfoder till mjölkproducerande djur (EU). Du får

höja andelen till högst 50 procent under 3 månader tidigt i laktationen (EU). Du får också tidigarelägga 3-månadersperioden för högräcktiga tackor och getter då de på grund av fostrens tillväxt inte har utrymme för att konsumera tillräckligt mycket **grovfoder (K)**.

- Högst 40 procent kraftfoder till lamm och killingar vid övergång från mjölkutfodring till normal grovfoderstat. Perioden får som längst vara 1 månad efter avvänjning (EU).

Du ska beräkna andelen kraftfoder i foderstaten på det dagliga intaget av foder som **torrsubstans (EU)**

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.3.5.3 Fri tillgång till grovfoder

Du ska ge djuren fri tillgång till **grovfoder** av god kvalitet. Bete, hö eller ensilage ska ingå i djurens foderstat (EU). Du ska se till att getter har tillgång till vedartade växter eller grenar året om (K).

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.3.5.4 Klimat och miljönytta i utnyttjandet av grovfoder

För får och getter ska du uppfylla minst ett av följande regelalternativ (K):

- Du ska huvudsakligen hålla dina djur på betesmark under **betesperioden**. För slaktdjur innebär det minst en betesperiod. Som betesmark räknas mark med kod 52 (enligt Jordbruksverket) och liknande marker. Även permanenta betesvallar på åkermark, där vallen inte brutits på de senaste 10 åren, räknas som betesmark.
- Du ska ha en god utfodringsstrategi för att minimera risken för över- eller underutfodring. Du ska kunna beskriva hur utfodringsstrategin ser ut. Den kan till exempel bestå i att du analyserar ditt skördade grovfoder eller gör annan bedömning av näringsinnehållet i olika skördepartier och utfodrar olika djurgrupper därefter.
- Du ska följa upp att dina slakt- och rekryteringsdjur har en bra tillväxt genom vägning eller annan bedömning av tillväxten. Du ska kunna visa på en bra tillväxt hos dina slaktdjur genom till exempel normala slaktvikter på slaktavräkningarna. Om du får återkommande problem med slaktvikter ska du göra en dokumenterad uppföljning av tillväxt och utfodringsstrategi tills problemen har avhjälpats.

Du kan använda olika alternativ för att uppfylla regeln för olika djurgrupper.

5.3.6 Utfodring av lamm och killingar

5.3.6.1 Digivning

Du ska se till att lamm och killingar diar under minst tre dygn, men de får gärna dia under längre tid än så. Vid behov får du stödutfodra råmjölk med nappflaska. Sondmatning av lamm och killingar är inte tillåten, utom som en enstaka nödåtgärd som behandlingsmetod vid sjukdom eller om digivningen

inte fungerar, för att säkerställa att svaga djur som inte kan suga själva får i sig näring. (K)

Du får göra undantag från kravet om digivning om din besättning går igenom en period med sanering av en sjukdom då diande inte kan tillåtas, till exempel CAE hos getter. Du ska då informera ditt **certifieringsorgan** i förväg. (K)

! Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.3.6.2 Mjölkuutfodring under mjölkperioden

Efter råmjölksperioden ska du huvudsakligen föda upp lamm och killingar på det egna djurslagets KRAV-certifierade mjölk till dess att lammen är minst 8 veckor och killingarna är minst 45 dagar gamla. (EU/K)

Om ungarna inte har möjlighet att dia ska de kunna suga mjölk i en naturlig ställning genom en konstgjord spene som inte ska vara placerad för högt. För att tillfredsställa djurets sugbehov ska du låta mjölkbaren, napphinken eller motsvarande finnas tillgänglig en tid efter att djuren har druckit upp mjölken. (K)

5.3.6.3 Utfodring med mjölk från moderdjur i omställning

Du får utfodra lamm och killingar med mjölk från **konventionellt** inköpta moderdjur när det har gått 2 månader från moderdjurens omställningsstart. (K)

5.3.6.4 Utfodring med mjölk från läkemedelsbehandlade djur

Under den **karenstid** som fastställts av Läkemedelsverket får du endast ge mjölken från ett djur som blir läkemedelsbehandlat till dess egna diande ungar. Därefter får du ge mjölken också till andra lamm eller killingar. (K)

Detta gäller också mjölk från moderdjur som behandlats upprepade gånger och som ska gå igenom en extra **omställningstid** enligt regel 5.1.11.14. (K)

5.3.6.5 Utfodring med konventionell mjölk och mjölkersättning

Du får inte utfodra lamm och killingar med **konventionell** mjölk eller mjölkersättning som innehåller kemiskt syntetiserade komponenter eller komponenter av vegetabiliskt ursprung. (EU)

Lamm och killingar som föds upp med konventionell mjölk eller otillåten mjölkersättning får bli KRAV-certifierade efter en omställningstid på 6 månader.

Du får hetta upp mjölk eller använda mjölk från ett annat djurslag för att bekämpa sjukdomar, om en veterinär har rekommenderat det. (EU)

5.3.7 Operativa ingrepp

5.3.7.1 Avhorning

Efter godkännande från Jordbruksverket får du låta avhorna killingar som är yngre än 8 veckor genom bränning (EU/K). Vid speciella omständigheter, exempelvis om djuret har sena hornanlag, kan avhorning genom bränning göras vid något högre ålder (EU).

Efter godkännande från Jordbruksverket får du låta avhorna enstaka äldre

djur av djurskydds- eller hanteringsskäl. (EU)

Djuren ska vara **lokalbedövade (SL)** och ska ges **smärtstillande medel** vid ingreppet. (K)

i **Sedering** i samband med avhorning är tillåten men inget krav. Du hittar mer information om lokalbedövning, smärtlindring och sedering på www.krav.se.

5.4 Grisar

I detta avsnitt finns de djurslagsspecifika reglerna för KRAV-certifierade grisar, som du ska följa och tillämpa tillsammans med avsnitt 5.1 (Gemensamma regler för alla djurslag).

Avsnittet innehåller:

- 5.4.1 Omställningstider vid inträde och inköp
- 5.4.2 Inköp av djur
- 5.4.3 Utevistelse och bete
- 5.4.4 Naturligt beteende
- 5.4.5 Stallförhållanden
- 5.4.6 Självförsörjning och foder
- 5.4.7 Utfodring av smågrisar
- 5.4.8 Operativa ingrepp

5.4.1 Omställningstider vid inträde och inköp

5.4.1.1 Omställningstider vid inträde

Omställningstiden för grisar är 6 månader för produktion av kött. Du får sälja grisar som föds under omställningstiden som KRAV-certifierade när 6 månader gått från omställningsstarten. (EU)

Som alternativ kan du välja 24 månaders omställningstid för kött när mark och djur samtidigt läggs om till KRAV-certifierad produktion. Du ska då utfodra djuren huvudsakligen (till mer än 50 procent) med eget foder från den mark som ingår i **omställningen**. Du behöver då inte ta hänsyn till reglerna för användning av eget **omställningsfoder**. (EU)

! Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.4.1.2 Omställningstid för inköpta konventionella grisar

Om du har en KRAV-certifierad grisbesättning och köper in **konventionella** gyltor eller galtar för rekrytering eller avel ska de inköpta djuren genomgå en **omställningstid** innan du får sälja **produkterna** från dem som KRAV-certifierade. Avkomman till de inköpta gyltorna har ingen omställningstid. (EU)

Omställningstiden för grisar är 6 månader för produktion av kött och hudar.

Om du har en grisbesättning under **omställning** och köper in konventionella gyltor och galtar för rekrytering eller avel, ska de inköpta djuren genomgå samma omställningstid innan du får sälja produkterna från dem som KRAV-certifierade. Avkomman till de inköpta gyltorna får säljas som KRAV-certifierad när omställningstiden för den ursprungliga besättningen är över. (EU)

Observera att du behöver godkännande från Jordbruksverket för inköp av konventionella djur, med undantag för utrotningshotade raser, se regel 5.1.5.3-5.1.5.4.

! Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.4.2 Inköp av djur

5.4.2.1 Inköp av KRAV-certifierade grisar för uppfödning till slakt

Du får köpa in KRAV-certifierade smågrisar från maximalt tre olika besättningar inom en tolv månaders period. (K)

Du ska hålla smågrisar som är inköpta från olika besättningar, liksom inköpta grisar av olika åldrar, inom sina grupper och separerade från andra grupper. (K)

5.4.2.2 Inköp av konventionella djur

Efter godkännande från Jordbruksverket får du köpa in **konventionella** djur i avels- och rekryteringssyfte. **Utrotningshotade raser** får köpas in utan godkännande från Jordbruksverket. (EU)

Vilka raser som avses som utrotningshotade framgår av SJVFS 2021-47

Se även reglerna 5.1.5.3–5.1.5.4.

5.4.2.3 Karantän för inköpta djur

Du ska hålla grisar som köpts in för rekrytering i **karantän** under minst tre veckor för att säkerställa besättningens smittskydd. (K)

5.4.3 Utevistelse och bete

5.4.3.1 Tid på bete under betesperioden

Du ska ordna så att grisar är ute på huvudsakligen bevuxen mark större delen av dygnet, under en sammanhängande period om minst 4 månader under **betesperioden**. (K)

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.4.3.2 Bete för foder och sysselsättning

Betet ska ge grisarna både foder och rikliga tillfällen till sysselsättning. Grisarna ska vid stripbetning och andra betessystem alltid ha tillgång till bevuxen mark.

Du ska flytta dem till nya beten så snart allt är uppbökat på den aktuella arealen. (K)

5.4.3.3 Utevistelse övrig tid

Du ska ge grisarna tillgång till rastgård under den tid på året då de inte hålls på bete. (EU)

5.4.3.4 Grisar som ska slaktas under betesperioden

Grisar ska släppas på bete så snart mark- och väderförhållanden tillåter det.

Växande grisar som ska slaktas i juli eller senare under **betesperioden** ska gå på betesmark senast 1 juni. (K)

5.4.3.5 Utevistelse för avelsgaltar

Du får hålla galtar för avel i obevuxna rastgårdar under både **betes-** och **utevistelseperioden**. (EU)

5.4.3.6 Tillfällig innevistelse för grisar

Du får tillfälligt hålla djuren inne vid sjukdom, knottangrepp eller otjänligt väder. Du ska erbjuda djuren utevistelse på rastgård eller bete under **karenstiden** efter läkemedelsbehandling. (EU)

5.4.3.7 Innevistelse vid betäckning eller inseminering

Du får hålla suggor och gyltor utan bete i upp till fyra veckor efter en betäckning eller inseminering som leder till dräktighet. De ska ha tillgång till utevistelse på rastgård om de måste vara inne under mer än en vecka. (K)

5.4.3.8 Innevistelse vid grisning

Du ska se till att suggan och smågrisarna senast tre veckor efter grisning vistas ute på bete under **betesperioden** eller på rastgård under övrig tid på året. Vid grupphållning i omgångsuppfödning räknas tre veckor från den senast födda kullen. (K)

5.4.3.9 Hämtning från bete inför slakt

Du får hämta grisar från betet högst två veckor före planerad leverans till slakt. Under denna period ska grisarna ha tillgång till utevistelse på rastgård. (EU/K)

5.4.3.10 Vattensvalka på bete

Du ska se till att grisar har tillgång till gyttebad eller annan vattensvalka på betet under den varma årstiden. (K)

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.4.4 Naturligt beteende

5.4.4.1 Avskildhet vid grisning

Du ska se till att suggor kan grisa avskilt och i skydd, till exempel i grisningshydda. Suggan får grisa inomhus om hon får tillräcklig frihet, utrymme för att bygga bo och riklig tillgång till material att bygga bo med. (K)

Du får flytta suggan till en grisningsbox tidigast en vecka före beräknad grisning. Du ska ha rutiner för djurens skötsel och andra förutsättningar i samband med grisning som gör det möjligt för suggorna att vistas i flock fram till dagarna före grisning. (EU)

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.4.4.2 Grisar i grupp

Du ska hålla växande grisar och suggor utan smågrisar i grupp både inne och ute. (EU)

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.4.4.3 Möjlighet att böka

Du ska ge grisar tillgång till naturlig sysselsättning och ett aktivt födosöksbeteende genom att ge dem möjlighet att böka till exempel inför vallbrott, som skogsmarksberedning, vid trädesbearbetning eller i djup **ströbädd**. (EU)

! Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.4.5 Stallförhållanden

5.4.5.1 Mått i stallar för grisar

Det utrymme inomhus och utomhus som alltid ska vara tillgängligt för djuren finns specificerat i tabell 3. För detaljer som inte anges i KRAVs regler gäller minimimått enligt svenska djurskyddsbestämmelser. (K)

Utrymmeskraven är miniminivåer. Funktionskraven kan göra att större ytor behövs i ditt stall.

Tabell 3. Utrymme inomhus och i rastgård för grisar

	Levande vikt (kg)	Minsta utrymme inomhus (m ² per djur)	Minsta utrymme utomhus (i rastgård, inte betesmark)(m ² per djur)
Sinsugga, dräktig gylta		2,5 (EU)	1,9 (EU)
Galt för avel		7,0 (SL) (10 om boxar används för naturlig betäckning)	8,0 (EU)
Digivande suggor med smågrisar fram till avvänjning		7,5 (EU)	2,5 (EU)
Växande grisar	≤ 35	0,6 (EU)	0,4 (EU)
	< 50	0,8 (EU)	0,6 (EU)
	< 85	1,2 (SL)*	0,8 (EU)
	< 110	1,5 (SL)*	1,0 (EU)
	> 110	Enligt beräkningsmodell för ströbäddsboxar*	1,2 (EU)

Du ska beräkna utrymmet i boxar för flera djur utifrån de största individerna i grupperna.

*Minimiarea för växande grisar i ströbäddsboxar som väger 10-130 kg beräknas enligt Jordbruksverkets föreskrifter om grishållning SJVFS 2019:20 enligt följande modell: 0,2 + vikt (kg)/84. .

Observera att dessa i vissa fall kan kräva större area än EU.

5.4.5.2 Stallbyggnader för grisar

Om du bygger nytt stall för grisar eller nyetablerar grisproduktion ska byggnaden planeras och sektioneras för bästa möjliga smittskydd. (K)

5.4.5.3 Grisars ät-, ligg- och gödslingsplats

Du ska se till att grisar inomhus har tillgång till en avskild liggplats med

djupströ och ett separat gödslingsutrymme. De ska också ha en väldefinierad ätplats. Utrymmet ska vara luftigt och så pass stort att alla djur kan äta samtidigt eller vila samtidigt, utan att börja konkurrera. Grisar som får fri tillgång till **kraftfoder** behöver inte kunna äta alla samtidigt, men du ska se till att det finns tillräckligt med ätplatser så att alla grisar ges möjlighet att äta utan trängsel och konkurrens. (K)

5.4.6 Självförsörjning och foder

5.4.6.1 Självförsörjningsgrad för grisar

Till en viss grad ska du producera fodret på din egen **gård**, eller i samverkan med en annan gård. Självförsörjningsgraden för grisar ska vara minst 50 procent. (K)

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.4.6.2 Självförsörjning för gårdar i Norrland samt i skogs- och mellanbygd

Grisbesättningar i Norrland samt i skogs- och mellanbygd får undantas från självförsörjningskravet på 50 procent. Detta får då sänkas till en lägre nivå, dock lägst 30 procent (EU). Du ska sträva efter att successivt öka din självförsörjningsgrad (K).

Ditt certifieringsorgan bedömer vad som är en rimlig nivå för din gård.

5.4.6.3 Självförsörjning för gårdar med specialodlingar

Gårdar med grisuppfödning som även har specialodlingar, till exempel grönsaksodling, får undantas från självförsörjningskravet på 50 procent. Detta får då sänkas till en lägre nivå, dock lägst 30 procent. (EU)

Undantaget gäller enbart om gödseln behövs i den egna odlingen. (K)

Ditt certifieringsorgan bedömer vad som är en rimlig nivå för din gård i förhållande till gödselbehovet.

5.4.6.4 Maximalt 5 procent konventionellt foder per år

Du får ge 5 procent **konventionella** proteinfoderråvaror av jordbruksursprung, av sådana råvaror där Jordbruksverket bekräftat att det finns brist, till grisar som väger upp till 35 kg fram till den 31 december 2026

Jordbruksverket beslutar för varje kalenderår vilka konventionella proteinfoderråvaror som är tillåtna att använda.

Konventionella **produkter** från fiske och andra vattenlevande djur, till exempel fiskmjöl, får ingå i foderstaten till grisar (EU). Du får ge upp till 10 procent sådant konventionellt foder, beräknat på det årliga foderintaget (K). Proteinhydrolysat från fisk får dock endast ges till grisar som väger upp till 35 kg (EU).

Förutsättningen för att få ge konventionella fodermedel, oavsett ursprung, är att fodermedlen är nödvändiga för att ge en fullvärdig foderstat och att de är tillåtna i ekologisk djurhållning. (EU)

Du ska beräkna foderandelarna per djur och år, inte per besättning och år. För

djur med kortare levnadstid än ett år gäller konsumtionen för djurets livstid. (EU)
De konventionella fodermedel som inte är av jordbruksursprung och som är tillåtna framgår av bilaga 1.

■ *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.4.6.5 Maximalt 15 procent konventionellt foder per dag

Om du ger **konventionellt** proteinfoder av jordbruksursprung till grisar som väger upp till 35 kg får det högst utgöra 15 procent av det dagliga foderintaget. (EU/K)

5.4.6.6 Fri tillgång till grovfoder

Du ska ge grisarna fri tillgång till **grovfoder** av god kvalitet. (K) Bete, hö eller ensilage ska ingå i djurens foderstat (K).

5.4.6.7 Foderåtgång i grisproduktion

Du ska årligen beräkna hur mycket **kraftfoder** som går åt per kilo slaktgris eller smågrisar som du säljer. Du väljer själv om du vill göra en särskild beräkning för smågrisdelen av din produktion och en annan för slaktgrisdelen. (K)

5.4.7 Utfodring av smågrisar

5.4.7.1 Avvänjning av smågrisar

Du får avvänja smågrisar tidigast när de är 40 dagar gamla, om du har grupp-hållning i omgångsuppfödning (EU). Du ska då följa en **hälsoplan**. Hälsoplanen ska hjälpa dig att upprätthålla ett bra smittskydd och en strikt grupphållning så att djuren är vid god hälsa (K).

Tillämpar du inte strikt grupphållning och omgångsuppfödning får smågrisarna avvänjas tidigast vid 49 dagars ålder. (K)

■ *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.4.7.2 Järn till smågrisar

Du ska se till att smågrisar får tillräckligt med järn. De ska ha tillgång till jord eller järnberikad torv. Om du ger smågrisarna järnpasta inom 24 timmar från födseln ska du senast efter en vecka ge dem jord eller torv. (K)

Du får berika jorden med till exempel järnsulfat. Du får inte använda järntillskott som innehåller otillåtna fodertillsatser. (EU)

5.4.7.3 Utfodring med konventionell mjölk eller mjölkersättning

Du får inte utfodra smågrisar med **konventionell** mjölk eller mjölkersättning som innehåller kemiskt syntetiserade komponenter eller komponenter av vegetabiliskt ursprung. (EU)

Smågrisar som föds upp med konventionell mjölk eller otillåten mjölk ersättning får bli KRAV-certifierade efter en omställningstid på 6 månader

5.4.8 Operativa ingrepp

5.4.8.1 Kastrering av grisar

Du får låta kastrera grisar som är yngre än 7 dagar (**SL**). Grisarna ska vara **lokalbedövade (SL)** och få **smärtstillande medel** vid ingreppet (**K**).

Du hittar mer information om lokalbedövning och smärtlindring på www.krav.se.

5.4.8.2 Tandslipning på smågrisar

Du får slipa tänderna på smågrisar som tillhör en stor kull om det utförs under grisens första levnadsdygn (innan tandemaljen hårdnat). Slipning får inte ske rutinmässigt utan bara om det erfarenhetsmässigt har visat sig uppkomma skador på andra djur som inte kan förebyggas på annat sätt. (**SL/K**)

5.5 Fjäderfän

I detta avsnitt finns de djurslagsspecifika reglerna för KRAV-certifierade fjäderfän, som du ska följa och tillämpa tillsammans med avsnitt 5.1 (Gemensamma regler för alla djurslag). Avsnittet innehåller:

- 5.5.1 Regler för värphöns
- 5.5.2 Regler för slaktkyckling
- 5.5.3 Regler för övriga fjäderfän

5.5.1 Regler för värphöns

Detta kapitel gäller värphöns för produktion av konsumtionsägg samt föräldradjur för produktion av kläckägg till framtida värphöns och slaktkyckling (samliga av arten Gallus gallus). Observera dock att det ännu inte finns krav på att föräldradjur ska vara ekologiska eller KRAV-certifierade. Efter godkännande från Jordbruksverket får du därför köpa in konventionella daggamla kycklingar till både värphönsproduktion och slaktkycklingproduktion.

5.5.1.1 Omställningstider vid inträde

Omställningstiderna för värphöns är (EU/K):

- 6 veckor för produktion av ägg från värphöns, om du ställer om en åldersblandad flock som finns på din **gård** sedan tidigare. Djuren ska dock ha införts i produktionen innan de är tre dagar gamla.
- 6 veckor för produktion av ägg från värphöns om du ställer om befintliga **konventionella** flockar i samband med att du köper in nya omgångar unghöns som är uppfödda enligt 5.5.1.2. De befintliga djuren ska dock ha införts i produktionen innan de är tre dagar gamla.

Om du startar äggproduktion med inköpta unghöns ska de vara uppfödda enligt regel 5.5.1.2, då krävs ingen omställningstid. (EU)

Som alternativ kan du välja 24 månaders omställningstid för äggproduktion när mark och djur samtidigt läggs om till KRAV-certifierad produktion. Du ska då utfodra djuren huvudsakligen (till mer än 50 procent) med eget foder från den mark som ingår i **omställningen**. (EU)

Detta alternativ kan till exempel vara aktuellt om du lägger om flera djurslag på gården till KRAV-certifierad produktion samtidigt. Du behöver då inte ta hänsyn till reglerna för användning av eget omställningsfoder.

Observera att du behöver godkännande från Jordbruksverket för inköp av konventionella djur, se regel 5.1.5.3

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.5.1.2 Inköp av unghöns till värphönsbesättning

När du köper unghöns ska de komma från **EU-ekologisk** uppfödning.

Unghönsen ska vara högst 18 veckor gamla vid insättning i produktionen. (EU)

EU-ekologiska unghöns (yngre än 18 veckor) ska följa kraven i EU-förordningen

för ekologisk produktion (EU) 2018/848 och (EU) 2020/464. Produktion som varit certifierad från senast 1 december 2020 enligt kraven i Statens jordbruksverks föreskrifter om ekologisk produktion (SJVFS 2020:1), Kap 3. 5§, kan fortsatt ha den unghönsproduktionen fram till 31 december 2029. **(EU)**

I Nationella riktlinjer för ekologisk produktion hittar du svenska riktlinjer för tillämpning av EU-förordningarna för ekologisk produktion.

■ *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.5.1.3 Tid för utevistelse

Du ska aktivt arbeta för att värphönsen ska vistas ute i rastgården under större delen av året. Du ska uppfylla följande krav:

- De ska kunna vistas ute större delen av dygnet under minst fyra sammanhängande månader mellan maj och september. Stallet ska vara öppet mer än 12 timmar varje dag. **(K)**
- De ska kunna vistas ute från tidig vår till sen höst under en del av dagen, så länge väder- och markförhållanden är lämpliga. **(K)**
- De ska kunna vistas ute under minst en tredjedel av sitt liv. **(EU)**

Du får inte ersätta utevistelsen medvistelse på **veranda** eller i utomhustillbyggnad. Värphöns får hållas inne under natten. **(EU)**

■ *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.5.1.4 Utevistelse efter insättning

Du ska ordna utevistelse för djuren så snart som möjligt, och allra senast 4 veckor efter insättning. Värphönskan vänjas vid utevistelsen successivt och behöver inte vistas ute större delen av dygnet inledningsvis, även om de sätts in under maj till september. Senast när de är 25 veckor gamla ska dock stallet vara öppet mer än 12 timmar varje dag. **(K)**

5.5.1.5 Rastgårdar för värphöns

Du ska se till att rastgårdar och beten för värphöns uppfyller följande krav:

- De ska innehålla tillräckligt antal träd, buskar eller andra anordningar där djuren kan söka skydd och få trygghet. Du ska placera växter eller andra skydd så att det hjälper djuren att utnyttja hela rastgården. **(EU)**
- De ska vara huvudsakligen beväxta under hela användningstiden och ha olika sorters växtlighet. **(EU)**
- Växtligheten ska underhållas regelbundet för att motverka näringsöverskott. **(EU)**
- De ska ge djuren både bete och rikliga tillfällen till sysselsättning. **(EU)**
- De ska ge djuren lätt tillgång till tillräckligt många vattentråg. **(EU)**
- De ska lämnas tomma minst 6 veckor mellan varje omgång. **(EU)**
- De ska gränsas av mellan de olika flockarna så att grupperna inte blandas. **(EU)**
- De får inte innehålla **flaskhalsar**.

- I de fall rastgården sträcker sig längre än 150 meter från närmaste utgångshål ska det finnas lättillgängliga vattentråg i tillräckligt antal. (EU)

Rastgårdar som var KRAV-certifierade före 1 januari 2016 får ha flaskhalsar under förutsättning att betesutnyttjandet inte påverkas negativt. (K)

Du får inte utfodra värphönsen utomhus med annat än **grovfoder** och vatten. (K)

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.5.1.6 Rastgårdsytans utsträckning

Varje värphöna ska under sin livstid ha tillgång till minst 4 kvadratmeter rastgårdsyta. (EU)

Om du bygger nytt hus eller nyansluter hus till certifieringen ska rastgården finnas inom högst 150 meters avstånd från närmaste utgångshål i stallet. (EU/K)

För befintliga hus som var KRAV-certifierade före den 1 januari 2016 får rastgården finnas inom högst 250 meters avstånd från närmaste utgångshål i stallet. Du får dock inte genom ombyggnation eller liknande öka den utsträckning av rastgården som du hade den 1 januari 2016 om den kommer att överstiga 150 meter. (EU/K)

Du ska aktivt verka för att värphönsen utnyttjar en så stor del av rastgården som möjligt, genom att erbjuda en stimulerande och intressant miljö som lockar dem till vistelse utomhus. Du ska utföra åtgärder i din rastgård baserat på aktuella kunskapsrön och rådgivning. (EU/K)

Under utevistelsen tidig vår och sen höst får du begränsa tillgången till en del av rastgårdsytan, för att kunna erbjuda värphönsen utevistelse utan att marken och betet tar skada. (K)

Exempel på möjliga åtgärder för att få ut hönsen är:

- att unghönsen släpps ut så fort de kommer till gården
- fler tuppar i flocken
- plantering av träd eller buskar
- vatten på fler ställen i rastgården.

i På www.krav.se finns en checklista med fler förslag om åtgärder och stöd för att främja hönsens utevistelse under betesperioden.

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.5.1.7 Tillfällig innevistelse för värphöns

Du får i vissa fall tillfälligt hålla värphöns inne under den tid då de ska ha tillgång till utevistelse. Detta gäller när myndighet beslutat om restriktioner, till exempel vid utbrott av smittsamma sjukdomar. Om utomhusbyggnaden eller **verandan** räknas in i den tillgängliga stallytan inomhus ska hönsen ha tillgång till denna. (K)

5.5.1.8 Mått i stall och rastgård för värphöns

Det utrymme inomhus och utomhus som alltid ska vara tillgängligt för djuren finns specificerat i tabell 4a. För detaljer som inte anges i KRAVs regler gäller

minimimått enligt svenska djurskyddsbestämmelser. (K)

Utrymmeskraven är miniminivåer. Funktionskraven kan göra att större ytor behövs i ditt stall.

Tabell 4a. Antal höns per flock och stall samt utrymmen inomhus och utomhus

Maximalt antal höns per avdelning i stall (flockstorlek)	3 000	(EU)
Maximalt antal höns per stall	18 000	(EU)
Maximalt antal höns per kvadratmeter	6	(EU)
Sittpinne inomhus (cm per höna)	18	(EU)
Rede	6 höns /rede (SL) eller vid gemensamt rede 120 cm2/ höna	(EU)
Utrymme utomhus (m2 per höna)	4	(EU)

5.5.1.9 Mått på öppningar i stallar, verandor och utomhustillbyggnader

Du ska anpassa den sammanlagda öppningslängden för utgångshålen i stallväggen respektive **verandan** eller utomhustillbyggnaden till tillgängliga minsta utrymmet inomhus enligt följande (EU):

- För stallbyggnader utan veranda eller utomhustillbyggnad ska den sammanlagda längden på öppningarna i stallväggen till rastgården vara 4 meter per 100 kvm tillgänglig minsta yta inomhus. Om du har en sluss påbyggd på öppningen i stallväggen till rastgården får du ha en mindre sammanlagd öppning i väggen (6 m/3000 höns) om själva slussen uppfyller måttet på den totala sammanlagda längden på öppningen.

Möjligheten att använda slussar beror på hur tillämpningen av förordning (EU) 2020/464 kommer att formuleras, och kan därför behöva ändras.

- För stallbyggnader med veranda eller utomhustillbyggnad ska den sammanlagda längden på öppningarna i stallväggen vara 2 meter per 100 kvm tillgänglig minsta yta inomhus. Öppningen från verandan eller utomhustillbyggnaden till rastgården ska vara 4 meter per 100 kvm tillgänglig minsta yta inomhus.

Om du har en sluss påbyggd på öppningen i stallväggen till verandan/ utomhustillbyggnaden får du ha en mindre sammanlagd öppning i väggen (6 m/3000 höns) om själva slussen uppfyller måttet på den totala sammanlagda längden på öppningen.

Möjligheten att använda av slussar beror på hur tillämpningen av förordning (EU) 2020/464 kommer att formuleras, och kan därför behöva ändras.

För befintliga byggnader med veranda eller utomhustillbyggnad, KRAV-certifierade före 1 januari 2022, kan du behålla måtten för öppningslängden i stallväggen (kolumn 1) i tabell 4b till senast 31 december 2024. (EU)

Utgångshålen ska vara av lämplig storlek för hönsen och jämnt fördelade

längs de väggar som har kontakt med rastgården. Utgångshålens sammanlagda öppningsbredd per sida ska dock stå i proportion till hur stor andel av rastgården som finns utanför. Detta gäller om du bygger nytt hus eller nyansluter hus till certifieringen. För befintliga hus som var KRAV-certifierade före 1 januari 2016 gäller att utgångshålens jämna fördelning och proportionalitet i förhållande till rastgården ska eftersträvas i så stor utsträckning som möjligt, utan att äventyra byggnadssäkerheten. (EU/K)

Tabell 4b. Öppningar i byggnader KRAV-certifierade före 1 januari 2022. Gäller som längst till 31 december 2024.

Antal värphöns i gruppen	1. Öppningar i stallvägg till veranda/utgångssluss (sammanlagd längd)	2. Öppningar i passage från utgångssluss vid stallvägg eller från veranda till rastgård/bete (sammanlagd längd)
Upp till 200	0,4 m	1,4 m
500	1 m	3,4 m
1000	2 m	6,7 m
2000	4 m	13,3 m
3000	6 m	20,0 m

5.5.1.10 Byggnader för värphöns

För värphöns ska du uppfylla följande krav för byggnader och inomhusmiljö:

- Du får maximalt hålla 18 000 djur i en sammanhängande byggnad. (K)
- Du får maximalt ha en flockstorlek av 3 000 höns per avdelning. Om du har flera avdelningar under samma tak, ska du avgränsa varje avdelning med en tät eller halvtät skiljevägg eller med nät. (EU)
- Redesytan får inte räknas in i den tillgängliga stallytan. (EU)
- I flervåningssystem får högst tre våningar finnas, inklusive bottenvåningen (golv). Om du har byggnader med fler våningar som var KRAV-certifierade före den 31 december 2021, får du ha kvar befintligt antal våningar fram till den 31 december 2029. (EU)

5.5.1.11 Veranda eller utomhustillbyggnad i stallbyggnader för värphöns

Om du bygger stall hus eller nyansluter stalltill certifieringen ska **veranda** eller utomhustillbyggnad finnas. Ytan ska förses med ljus och får inte vara mörklagd när den ska utnyttjas. (K)

5.5.1.12 Utomhustillbyggnad som tillgänglig stallyta

Om du har en utomhustillbyggnad i anslutning till ditt stall får du räkna in dess yta i den tillgängliga stallytan om djuren alltid har tillgång till den, dygnet runt och året om och om ytan är isolerad på ett sådant sätt så att klimatet i utomhustillbyggnaden inte är detsamma som uteklimatet (EU). Den helisolerade

stallytan inomhus ska dock ytmässigt uppfylla svenska djurskyddsbestämmelser för värphöns (K).

Utomhustillbyggnaden ska förses med ljus och får inte vara mörklagd när den ska utnyttjas. (K)

5.5.1.13 Veranda som tillgänglig stallyta

Om du har ett befintligt stall med anslutande **veranda** som var KRAV-certifierat före 1 januari 2022 och har räknat verandan som tillgänglig stallyta kan du fortsätta att göra det under en övergångsperiod till senast 31 december 2024. (EU)

Du får då räkna in verandans yta i den tillgängliga stallytan om djuren har tillgång till den under sin vakna tid, året om. Den isolerade stallytan ska dock ytmässigt uppfylla svenska djurskyddsbestämmelser för fjäderfän. Verandan får endast stängas när det är mörkt i stallet (nattvila). (K)

Verandan ska förses med ljus och får inte vara mörklagd när den ska utnyttjas av fjäderfäna. (K)

5.5.1.14 Tillgång till sandbad, sittpinnar och värpreden

Du ska se till att värphöns har tillgång till sandbad, sittpinnar och värpreden i sådan utsträckning att alla djur fritt och efter behov kan utnyttja dem.

Sandbadet ska finnas inomhus eller på verandan eller i utomhustillbyggnaden, under förutsättning att hönsen har ständigt tillgång till denna. Från maj till september får underlaget i rastgården ersätta sandbad inomhus, förutsatt att värphönsen sandbadar ute. (EU/K)

I tabell 4a finns specifika krav på mått för sittpinnar och värpreden.

Du får en större avvikelser om du inte följer regeln.

5.5.1.15 Ströbädd

Du ska se till att minst en tredjedel av värphönsens inomhusyta är **ströbädd**. (EU)

Till ströbäddsytan räknas även sandbad. (K)

Du får en större avvikelser om du inte följer regeln.

5.5.1.16 Dagsljusinsläpp för fjäderfän

Du ska se till att värphönsen har tillgång till dagsljus och belysning som stödjer deras dygnsrytm och beteendebeständighet. Ljusinsläppen ska ge dagsljus som är jämnt fördelat i hela stallet. (SL)

Om du nyansluter stall till certifieringen, eller vid ny- och ombyggnad, ska dagsljuset släppas in genom en yta motsvarande minst 3 procent av golvytan. (K)

I stallet bör du vid behov kunna reglera dagsljusinsläppet. Du får bara tillfälligt täcka fönster med material som inte släpper igenom ljus. Om det finns ett behov av att regelbundet begränsa den direkta solinstrålningen ska det ske på något annat sätt. Om du tillfälligt täcker dagsljusinsläppen ska du dokumentera det. (K)

Exempel på sätt att begränsa direkt solinstrålning är att ändra fönstrets placering, använda markiser eller använda film som släpper igenom ljus.

5.5.1.17 Nattvila för värphöns

Du ska se till att värphönsen får minst 8 timmars nattvila utan artificiellt ljus. Under nattvilan ska stallet vara mörklagt, men detta gäller det elektriska ljuset. Under ljusa delar av året accepteras insläpp av naturligt ljus under nattvilan. (EU)

Du ska dokumentera vilka tider belysningen är tänd i stallet under olika delar av året. (K)

5.5.1.18 Självförsörjningsgrad

Till en viss grad ska du producera fodret på din egen **gård**, eller i samverkan med en annan gård. Självförsörjningsgraden ska vara minst 50 procent. (K)

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.5.1.19 Självförsörjning för gårdar i Norrland samt i skogs- och mellanbygd

Värphönsbesättningar i Norrland, samt i skogs- och mellanbygd, får undantas från självförsörjningskravet på 50 procent. Detta får då sänkas till en lägre nivå, dock lägst 30 procent. (EU)

Du ska sträva efter att successivt öka din självförsörjningsgrad. (K)

Ditt certifieringsorgan bedömer vad som är en rimlig nivå för din gård.

5.5.1.20 Självförsörjning för gårdar med specialodlingar

Gårdar med värphönsbesättningar som även har specialodlingar, till exempel grönsaksodling, får undantas från självförsörjningskravet på 50 procent. Detta får då sänkas till en lägre nivå, dock lägst 30 procent. (EU)

Undantaget gäller enbart om gödseln behövs i den egna odlingen. (K)

Ditt certifieringsorgan bedömer vad som är en rimlig nivå för din gård i förhållande till gödselbehovet.

5.5.1.21 Konventionellt foder till fjäderfä

Du får ge unga fjäderfän upp till 5 procent **konventionella** proteinfoderråvaror av jordbruksursprung, av sådana råvaror där Jordbruksverket bekräftat att det finns brist, fram till den 31 december 2026.

Jordbruksverket beslutar för varje kalenderår vilka konventionella proteinfoderråvaror som är tillåtna att använda

Konventionella **produkter** från fiske och andra vattenlevande djur, till exempel fiskmjöl, får ingå i foderstaten till fjäderfän. Du får ge upp till 10 procent sådant konventionellt foder, beräknat på det årliga foderintaget (K).

Proteinhydrolysat från fisk får dock endast ges till unga fjäderfä (EU).

Förutsättningen för att få ge konventionella fodermedel, oavsett ursprung, är att fodermedlen är nödvändiga för att ge en fullvärdig foderstat och att de är tillåtna i **ekologisk** djurhållning. (EU)

Du ska beräkna foderandelarna per djur och år. (EU)

De konventionella fodermedel som inte är av jordbruksursprung och som är tillåtna framgår av bilaga 1.

■ *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.5.1.22 Maximalt 15 procent konventionellt foder per dag

Om du ger dina värphöns **konventionellt** proteinfoder av jordbruksursprung får det högst utgöra 15 procent av det dagliga foderintaget. (K)

5.5.1.23 Fri tillgång till grovfoder

Du ska ge dina värphöns fri tillgång till **grovfoder** (K). Du kan utfodra med rotfrukter istället för grovfoder. Grovfodret ska finnas inomhus eller på **verandan**, under förutsättning att dina värphöns har ständig tillgång till denna. Från maj till september får betet på rastgården ersätta kravet om grovfoder inomhus, förutsatt att djuren betar ute (K).

Du får begränsa mängden grovfoder under uppvärpningen om detta behövs för att inte påverka den övriga foderkonsumtionen. (K)

Grovfoderbriketter som är långstråiga behöver inte kompletteras med mer än 20 procent annat grovfoder. (EU)

■ *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.5.1.24 Foderåtgång

Du ska årligen beräkna hur mycket **kraftfoder** som går åt per kilo ägg som du säljer. (K)

5.5.1.25 Insamling av djur inför slakt

Insamling och placering av värphöns i transportmoduler inför slakt ska göras av erfarna personer, eller under handledning av erfarna personer. (K)

KRAV rekommenderar att djuren samlas in enskilt genom att lyftas i kroppen runt vingarna och bärs samt hanteras upprätt. I annat fall ska de samlas in genom att varsamt fattas i bägge benen, och den som samlar in ska ha högst tre djur i varje hand. (K)

Du ska kunna beskriva hur dina djur hanteras vid insamling. (K)

5.5.2 Regler för slaktkyckling

5.5.2.1 Omställningstider vid inträde

Omställningstiden för slaktkyckling vid inträde i certifieringen är 10 veckor.

Kycklingarna ska ha införts i produktionen innan de är tre dagar gamla. (EU)

Som alternativ kan du välja 24 månaders omställningstid för kött när mark och djur samtidigt läggs om till KRAV-certifierad produktion. Du ska då utfodra djuren huvudsakligen (till mer än 50 procent) med eget foder från den mark som ingår i **omställningen**. Du behöver då inte ta hänsyn till reglerna för användning av eget **omställningsfoder**. (EU)

Detta alternativ kan till exempel vara aktuellt när flera djurslag på gården läggs om till KRAV-certifierad produktion samtidigt.

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.5.2.2 Inköp av konventionella slaktkycklingar

Du ska i första hand välja KRAV-certifierade djur. Om dessa ej finns tillgängliga får du köpa in kycklingar från **konventionella** fjäderfån, efter godkännande av Jordbruksverket, om de förs in innan de är tre dagar gamla. (EU)

De inköpta slaktkycklingarna ska genomgå en **omställningstid** på 10 veckor innan du får sälja köttet som KRAV-certifierat. (EU)

Observera att du behöver godkännande från Jordbruksverket för inköp av konventionella djur, se regel 5.1.5.3.

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.5.2.3 Slaktålder för icke långsamt växande raser

Slaktkycklingar som inte är av en **långsamtväxande ras**, det vill säga raser där djuren i genomsnitt växer mer än 45 gram per dag, får slaktas först när de uppnått 81 dagars ålder, oavsett om de köps in när de är yngre än tre dygn eller föds upp på **gården**. (EU)

Observera att långsamtväxande ras från år 2032 kommer definieras som raser där djuren i genomsnitt växer maximalt 40 gram per dag.

5.5.2.4 Slaktålder för långsamt växande raser

Slaktkycklingar av **långsamtväxande ras** får slaktas (EU):

- tidigast efter 10 veckors **omställningstid** om kycklingarna är **konventionellt** kläckta
- oberoende av ålder om föräldradjuren är KRAV-certifierade.

5.5.2.5 Tid för utevistelse

Du ska aktivt arbeta för att slaktkycklingarna ska vistas ute i rastgården under större delen av året. Du ska uppfylla följande krav:

- De ska kunna vistas ute större delen av dygnet under minst fyra sammanhängande månader mellan maj och september. Stallet ska vara öppet mer än 12 timmar varje dag. (K)
- De ska kunna vistas ute från tidig vår till sen höst under en del av dagen, så länge väder- och markförhållanden är lämpliga. (K)
- De ska kunna vistas ute under minst en tredjedel av sitt liv. (EU)

Du får inte ersätta utevistelsen med **verandavistelse** eller vistelse i utomhus-tillbyggnad. (EU)

Slaktkyckling får hållas utan rastgård upp till en månads ålder. (K) Djuren får hållas inne under natten. (EU)

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

5.5.2.6 Rastgårdar för slaktkycklingar

Du ska se till att rastgårdar och beten uppfyller följande krav:

- De ska innehålla tillräckligt antal träd, buskar eller andra anordningar där djuren kan söka skydd och få Du ska placera växter eller andra skydd så att det hjälper kycklingarna att utnyttja hela rastgården. (EU)
- De ska vara huvudsakligen beväxta under hela användningstiden och ha olika sorters växtlighet. (EU)
- Växtligheten ska underhållas regelbundet för att motverka näringsöverskott. (EU)
- De ska lämnas tomma minst 2 veckor mellan varje omgång. (EU)
- De ska gränsas av mellan de olika flockarna så att grupperna inte blandas. (EU)
- De får inte innehålla **flaskhalsar**. (K)
- I de fall rastgården sträcker sig längre än 150 meter från närmaste utgångshål ska det finnas lättillgängliga vattentråg i tillräckligt antal. (EU)

Rastgårdar som var KRAV-certifierade före 1 januari 2016 får ha flaskhalsar som hindrar under förutsättning att betesutnyttjandet inte påverkas negativt. (K)

Du får inte utfodra slaktkycklingar utomhus med annat än **grovfoder** och vatten. (K)

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.5.2.7 Rastgårdsytans utsträckning

Varje slaktkyckling ska ha tillgång till minst 4 kvadratmeter rastgårdsyta. (EU)

Rastgården ska finnas inom högst 150 meters avstånd från närmaste utgångshål i stallet. Du ska aktivt verka för att slaktkycklingarna utnyttjar en så stor del av rastgården som möjligt, genom att erbjuda en stimulerande och intressant miljö som lockar dem till vistelse utomhus. Du ska utföra åtgärder i din rastgård baserat på aktuella kunskapsrön och rådgivning. (EU/K)

Under utevistelsen tidig vår och sen höst får du begränsa tillgången till en del av rastgårdsytan, för att kunna erbjuda kycklingarna utevistelse utan att marken och betet tar skada. (K)

! *Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.*

5.5.2.8 Tillfällig innevistelse för slaktkyckling

Du får i vissa fall tillfälligt hålla slaktkycklingar inne under den tid då de ska ha tillgång till utevistelse. Detta gäller när myndighet beslutat om restriktioner, till exempel vid utbrott av smittsamma sjukdomar. (EU)

Om **verandan** eller utomhustillbyggnaden räknas in i den tillgängliga stallytan inomhus ska slaktkycklingarna ha tillgång till denna. (K)

5.5.2.9 Mått i stall och rastgård för slaktkyckling

Det utrymme inomhus och utomhus som alltid ska vara tillgängligt för djuren finns specificerat i tabell 4c. För detaljer som inte anges i KRAVs regler gäller

minimimått enligt svenska djurskyddsbestämmelser. (K)

Utrymmeskraven är miniminivåer. Funktionskraven kan göra att större ytor behövs i ditt stall.

Tabell 4c. Beläggning, minsta avdelning samt byggnadsyta per stall

Maximalt antal kycklingar per avdelning i stall (flockstorlek)	4800 (EU)
Maximal tillgänglig byggnadsyta per stall:	1 600 m ² (EU)
Djurtäthet inomhus (per m ²)	20 kg (K/SL)
Utrymme utomhus (m ² per kyckling)	4 (EU)
Slaktkyckling i mobila byggnader djurtäthet inomhus (per m ²)	20 kg (SL)
Slaktkyckling i mobila byggnader utrymme utomhus (m ² per kyckling)	2,5 (EU)
Sittpinne/upphöjd yta (per kyckling)	Minst 5 cm sittpinne eller minst 25 cm ² upphöjd sittyta eller alla kombinationer av dessa mått (EU)

5.5.2.10 Mått på öppningar i stallar för slaktkyckling

För stallbyggnader utan **veranda** eller utomhustillbyggnad ska den sammanlagda längden på öppningarna i stallväggen till rastgården vara 4 meter per 100 kvm tillgänglig minsta yta inomhus. (EU)

För stallbyggnader med veranda eller utomhustillbyggnad ska den sammanlagda längden på öppningarna i stallväggen vara 2 meter per 100 kvm tillgänglig minsta yta inomhus. Öppningen från verandan eller utomhustillbyggnaden till rastgården ska vara 4 meter per 100 kvm tillgänglig minsta yta inomhus. (EU)

Utgångshålen ska vara jämnt fördelade längs de väggar som har kontakt med rastgården. Utgångshålens sammanlagda öppningsbredd per sida ska dock stå i proportion till hur stor andel av rastgården som finns utanför. Detta gäller om du bygger nytt stall eller nyansluter stall till certifieringen. För befintliga stallsom var KRAV-certifierade före 1 januari 2016 gäller att utgångshålens jämna fördelning och proportionalitet i förhållande till rastgården ska eftersträvas i så stor utsträckning som möjligt, utan att äventyra byggnadssäkerheten. (K)

5.5.2.11 Veranda eller utomhustillbyggnad i stallbyggnader för slaktkyckling

Om du bygger nytt stall eller nyansluter stall till certifieringen ska **veranda** eller utomhustillbyggnad finnas. Den ska förses med ljus och får inte vara mörklad när den ska utnyttjas av kycklingarna. (K)

5.5.2.12 Tillgång till sandbad, sittpinnar och upphöjda sittplatser för slaktkyckling

Du ska se till att slaktkycklingar har tillgång till sandbad i sådan utsträckning att alla djur fritt och efter behov kan utnyttja dem. Sandbaden ska finnas

inomhus eller på **verandan** eller i utomhustillbyggnaden, under förutsättning att kycklingarna har ständig tillgång till denna. Från maj till september får underlaget i rastgården ersätta sandbad inomhus, förutsatt att kycklingarna sandbadar ute. **(K)**

Du ska också se till att det finns sittpinnar eller upphöjda sittplatser i kycklingarnas innemiljö som de kan hoppa upp på. I tabell 4c. finns specifika krav på mått för sittpinnar och sittplatser. Om du har stall med befintliga sittpinnar eller -platser som är KRAV-certifierade, eller som du certifierar senast den 31 december 2021, får du behålla ett lägre mått, men bara fram till 31 december 2024. **(EU)**

Exempel på upphöjda sittplatser är halmbalar, hyllor eller dyliskt.

Du får en större avvikelser om du inte följer regeln.

5.5.2.13 Ströbädd för slaktkyckling

Du ska se till att hela inomhusytan utgörs av **ströbädd**. **(SL)**

Till ströbäddsytan räknas även sandbad. **(K)**

Du får en större avvikelser om du inte följer regeln.

5.5.2.14 Dagsljusinsläpp för slaktkyckling

Du ska se till att slaktkycklingar har tillgång till dagsljus och belysning som stödjer deras dygnsrytm och beteendebest. Ljusinsläppen ska ge dagsljus som är jämnt fördelat i hela stallet. **(SL)**

Om du nyansluter stall till certifieringen, eller vid ny- och ombyggnad, ska dagsljuset släppas in genom en yta motsvarande minst 3 procent av golvytan. **(K)**

I slaktkycklingstallar bör du vid behov kunna reglera dagsljusinsläppet. Du får bara tillfälligt täcka fönster med material som inte släpper igenom ljus. Om det finns ett behov av att regelbundet begränsa den direkta solinstrålningen ska det ske på något annat sätt. Om du tillfälligt täcker dagsljusinsläppen ska du dokumentera det. **(K)**

Exempel på sätt att begränsa direkt solinstrålning är att ändra fönstrets placering, använda markiser eller använda film som släpper igenom ljus.

5.5.2.15 Nattvila för slaktkyckling

Du ska se till att slaktkycklingar får minst 8 timmars nattvila utan artificiellt ljus. Under nattvilan ska stallet vara mörklagt, men detta gäller det elektriska ljuset.

Under ljusa delar av året accepteras insläpp av naturligt ljus under nattvilan. **(EU)**

Du ska dokumentera vilka tider belysningen är tänd i stallet under olika delar av året. **(K)**

5.5.2.16 Självförsörjningsgrad för slaktkyckling

Till en viss grad ska du producera fodret på din egen **gård**, eller i samverkan med en annan gård. Självförsörjningsgraden ska vara minst 50 procent. **(K)**

Du får en större avvikelser om du inte följer regeln.

5.5.2.17 Självförsörjning för gårdar i Norrland samt i skogs- och mellanbygd

Slaktkycklingbesättningar i Norrland, samt i skogs- och mellanbygd, får undantas från självförsörjningskravet på 50 procent. Detta får då sänkas till en lägre nivå, dock lägst 30 procent. (EU)

Du ska sträva efter att successivt öka din självförsörjningsgrad. (K)
Ditt certifieringsorgan bedömer vad som är en rimlig nivå för din gård.

5.5.2.18 Självförsörjning för gårdar med specialodlingar

Gårdar med slaktkycklingbesättningar som även har specialodlingar, till exempel grönsaksodling, får undantas från självförsörjningskravet på 50 procent. Detta får då sänkas till en lägre nivå, dock lägst 30 procent. (EU)

Undantaget gäller enbart om gödseln behövs i den egna odlingen. (K)
Ditt certifieringsorgan bedömer vad som är en rimlig nivå för din gård i förhållande till gödselbehovet.

5.5.2.19 Konventionellt foder till slaktkyckling

Du får ge unga fjäderfån upp till 5 procent **konventionella** proteinfoderråvaror av jordbruksursprung, av sådana råvaror där Jordbruksverket bekräftat att det finns brist, fram till den 31 december 2026.

Jordbruksverket beslutar för varje kalenderår vilka konventionella proteinfoderråvaror som är tillåtna att använda

Konventionella **produkter** från fiske och andra vattenlevande djur, till exempel fiskmjöl, får ingå i foderstaten till fjäderfån (EU). Du får ge upp till 10 procent sådant konventionellt foder, beräknat på det årliga foderintaget. (K)

Proteinhydrolysat från fisk får dock endast ges till unga fjäderfå (EU).

Förutsättningen för att få ge konventionella fodermedel, oavsett ursprung, är att fodermedlen är nödvändiga för att ge en fullvärdig foderstat och att de är tillåtna i ekologisk djurhållning. (EU)

Du ska beräkna foderandelarna per djurens livstid och inte per år. (EU)
De konventionella fodermedel som inte är av jordbruksursprung och som är tillåtna framgår av bilaga 1

5.5.2.20 Maximalt 15 procent konventionellt foder per dag

Om du ger dina slaktkycklingar **konventionellt** foder får det högst utgöra 15 procent av det dagliga foderintaget. (K)

5.5.2.21 Fri tillgång till grovfoder

Du ska ge dina slaktkycklingar fri tillgång till **grovfoder** (K). Du kan utfodra med rotfrukter istället för grovfoder. Grovfodret ska finnas inomhus eller på **verandan** eller i utomhustillbyggnad, under förutsättning att djuren har ständig tillgång till denna. Från maj till september får betet på rastgården ersätta kravet om grovfoder inomhus, förutsatt att djuren betar ute. (K)

Grovfoderbriketter som är långstråiga behöver inte kompletteras med mer än 20 procent annat grovfoder. (EU)

■ Du får en större avvikelser om du inte följer regeln.

5.5.2.22 Foderåtgång i slaktkycklingproduktion

Du ska årligen beräkna hur mycket **kraftfoder** som går åt per kilo kött som du säljer. (K)

5.5.2.23 Insamling av slaktkyckling inför slakt

Insamling och placering av slaktkycklingar i transportmoduler inför slakt ska göras av erfarna personer, eller under handledning av erfarna personer. Djuren kan med fördel samlas in genom maskinell hantering. (K)

Vid manuell insamling ska slaktkycklingar samlas enskilt genom att lyftas i kroppen runt vingarna och bäras samt hanteras upprätt. (K)

Du ska kunna beskriva hur dina slaktkycklingar hanteras vid insamling. (K)

5.5.3 Regler för övriga fjäderfän

Observera att övriga fjäderfän är alla fjäderfä som kan certifieras enligt EU-förordningen för **ekologisk** produktion som inte tillhör arten Gallus gallus.

5.5.3.1 Relevanta kapitel i KRAVs regler

Du som är KRAV-certifierad för djurhållning av andra fjäderfän än värphöns och slaktkyckling ska följa de allmänna reglerna i kapitel 2, 3, 5.1 och 20. (K)

5.5.3.2 Produktionsspecifika regler för av andra fjäderfä än värphöns och kyckling

Du som bedriver en KRAV-certifierad produktion av andra fjäderfän än värphöns och slaktkyckling (exempelvis kalkon, gäss, ankor) ska följa kraven i de för produktionen relevanta artiklarna i EU-förordningen för **ekologisk** produktion 2018/848 och 2020/464. (EU)

I Nationella riktlinjer för ekologisk produktion hittar du svenska riktlinjer för tillämpning av EU-förordningen för ekologisk produktion.

Biodling

Detta kapitel innehåller:

- 6.0 Certifieringens räckvidd
- 6.1 Inträde och omställning
- 6.2 Märkning och dokumentation
- 6.3 Inköp av bin
- 6.4 Foder och risk för föroreningar
- 6.5 Läkemedel och bekämpningsmedel
- 6.6 Kupor
- 6.7 Djuromsorg

6.0 Certifieringens räckvidd

6.0.1 Andra regler du ska följa

Du som är certifierad för biodling ska också följa de allmänna reglerna i kapitel 2, 3 och 20. (K)

6.0.2 Omfattning av certifieringen

Du som är certifierad för biodling får lagra, hantera, **enkelt förädla**, förpacka och märka produkter från din egen KRAV-certifierade biodling (**egna råvaror**). Du får också sälja andras oförpackade KRAV-certifierade produkter. (K)

*Utöver din biodlingscertifiering, ska du vara certifierad för Livsmedelsförädling, kapitel 9, om du **förädlar**, förpackar eller märker andras KRAV-certifierade produkter, eller bearbetar egna KRAV-certifierade produkter.*

6.1 Inträde och omställning

Reglerna i det här avsnittet handlar om omställningstid, byte av vax vid inträde, parallellproduktion och kunskapskrav.

6.1.1 Omställningstid

Din biodling kan godkännas först sedan den följt KRAVs regler och kontrollerats av ett **certifieringsorgan** under ett år, den så kallade **omställningstiden**. Det är inte tillåtet att räkna omställningstid retroaktivt. Därför ska biodlingen genomgå en omställningstid även om du kan visa att du följt KRAVs regler innan du anslutit din biodling. (EU)

Vid inköp av **EU-ekologiska** bin till din KRAV-certifierade produktion behöver dessa inte genomgå någon omställningstid. (K)

6.1.2 Ansökan

Du kan inte börja din **omställning** efter den 1 maj innevarande år. (K)

6.1.3 Hantering av vax vid inträde

Du ska använda KRAV-certifierat vax när du påbörjar din **omställning** till KRAV-certifierad produktion. (K)

Vax producerat under **omställningstiden** räknas som KRAV-certifierat vax (K). Om det inte finns KRAV-certifierat vax till försäljning i tillräckliga mängder när du ansluter dig, ska du i första hand använda **EU-ekologiskt** vax (K). Finns inte det heller får du använda **konventionellt** avtäckningsvax under förutsättning att det inte är kontaminerat med produkter eller ämnen som inte är tillåtna i ekologisk produktion (EU). Du ansvarar för provtagning och analys för att påvisa detta (K).

6.1.4 Parallellproduktion inte tillåten

Du får inte ha **parallellproduktion**, alltså både KRAV-certifierad biodling och biodling som inte är KRAV-certifierad, i ditt företag. (K)

6.1.5 Kunskapskrav

Du ska ha nödvändiga bas- och yrkeskunskaper om biodling. (EU)

+ 6.1.6 Undantag i katastrofsituationer

Om du har fått ett tidsbegränsat undantag från produktionsreglerna i din biodling beviljat av Jordbruksverket, medger även KRAV undantag i följande fall (K):

- Inköp av konventionella bin
- Stödutfodring under dragsäsong av andra skäl än exceptionella väderförhållanden
- Flyttning av bikupor

Undantag från KRAVs regler om biodling gäller endast så som Jordbruksverket anger det i sitt godkännande om undantag. Du ska kunna visa Jordbruksverkets godkännande vid kontroll, oavsett om du har fått ett individuellt undantag eller om undantaget omfattar det område där du är verksam. (K)

6.2 Märkning och dokumentation

6.2.1 Märkning av bigårdar

Du ska märka bigårdarna så att de kan identifieras (EU). Ditt namn ska framgå så att du kan kontaktas (K).

6.2.2 Journalföring av bisamhällen

Du ska ha ett register över dina bigårdar och en journalföring där varje samhälle kan följas (EU).

Följande ska framgå (EU):

- Inköp av bin, ursprung och **omställningstid**.
- Placering samt flytt av bisamhällen.
- Tidpunkt, mängd och fodertyp vid utfodring.

- Vid veterinärmedicinska behandlingar: vilket medel som använts och i vilken dos, hur det getts, diagnos, behandlingstid samt **karenstid**.
- Skörd, **förädling**, lagring. Varje fyllt större kärl (batch) ska noteras med en batch-kod. Du ska notera hur mycket som förädlas och hur mycket som smaksätts.

6.2.3 Nyetablering och flytt av bigårdar

När du nyetablerar eller flyttar en bigård ska du informera ditt **certifieringsorgan** om detta inom en tidsfrist som du gjort upp i förväg med certifieringsorganet. (EU)

6.3 Inköp av bin

Reglerna i det här avsnittet beskriver vad du ska tänka på när du köper in bisamhällen och drottningar.

6.3.1 Inköp

Du ska i första hand köpa bisamhällen och drottningar från KRAV-certifierade **producenter**. Om det inte finns ska du köpa **EU-ekologiska** bisamhällen. Om det varken finns några KRAV-certifierade eller EU-ekologiska bisamhällen eller drottningar att köpa får du köpa in max 20 procent **konventionella** samhällen och drottningar per år. Du ska räkna på antalet samhällen du vintrade in föregående år. Hälsan ska vara god hos de samhällen som ska köpas in. (EU)

6.3.2 Val av raser

När du väljer raser ska du ta hänsyn till binas anpassningsförmåga till lokala förhållanden, samt deras livskraft och motståndskraft mot sjukdomar. I första hand ska du använda europeiska raser av arten *Apis mellifera* och dess lokala ekotyper, det vill säga lokala varianter av raserna. **Genetiskt modifierade** bin är inte tillåtna. (EU)

6.3.3 Hantering av vax vid inköp av konventionella samhällen

Om du köper **konventionella** bisamhällen ska du placera drottningen på KRAV-certifierat vax och spärra av så att hon inte kan gå på det konventionella vaxet. Därefter ska du byta ut det konventionella vaxet ur biodlingen efterhand som ynglen kryper ut ur det, och ersätta med KRAV-certifierat vax. Det konventionella vaxet ska vara helt utbytt inom två månader, annars ska det bisamhället genomgå ett års **omställningstid**. Om det finns honung i borttagna ramar klassas den som konventionell och ska särhanteras. (EU)

6.3.4 Rekrytering vid katastrofer

Utgått

6.3.5 Svärmar och paketbin

Du får ta svärmar och införskaffa paketbin som härstammar från KRAV-certifierade bisamhällen. Om du fångar en svärm eller införskaffar paketbin som du inte med säkerhet vet kommer från ett KRAV-certifierat bisamhälle ska du hantera dem som ett nytt **konventionellt** bisamhälle. Du ska räkna in dessa bin i antalet tillåtna inköp, se regel 6.3.1. (EU)

6.3.6 Omställningstid vid inköp

I följande fall ska dina inköpta bin och bisamhällen genomgå ett års **omställningstid** innan du får sälja honungen som KRAV-certifierad (EU):

- Om paketbin, svärmar eller inköpta bisamhällen blivit behandlade med otillåtna läkemedel (Apistan).
- Om du inte bytt vax senast 2 månader efter inköp av **konventionella** bisamhällen.
- Om du tar hand om en bisvärm med okänt ursprung.

6.4 Foder och risk för föroreningar

Det här avsnittet beskriver både vad som gäller när bina söker efter föda på naturligt sätt och hur du får utfodra dem.

6.4.1 Binas födosök

Nektar- och pollenkällor inom tre kilometers radie från bigården ska huvudsakligen vara KRAV-certifierade, **EU-ekologiska** eller av naturligt ursprung. (EU)

6.4.2 Utfodring utanför dragsäsongen

Du ska använda KRAV-certifierat socker eller KRAV-certifierad honung till utfodring utanför dragsäsongen. (EU)

6.4.3 Stödutfodring under dragsäsong

Om du råkar ut för exceptionella väderförhållanden eller katastrofer som gör att bina inte kan samla föda kan de behöva stödutfodras. Om du behöver stödutfodra för att binas överlevnad är i fara på grund av exceptionella väderförhållanden så får du göra det. Om du behöver stödutfodra på grund av någon annan katastrof ska du ansöka hos Jordbruksverket om undantag vid katastrofsituationer och vänta med din stödutfodring till dess att Jordbruksverket har beviljat din ansökan. (EU)

Du ska stödutfodra bina med KRAV-certifierad honung eller KRAV-certifierat socker. Du ska dokumentera stödutfodringen. (EU)

6.4.4 Placering av bikupor

Du får inte placera bikupor så nära föroreningskällor, till exempel genetiskt modifierade grödor, industriområden eller soptippar, så att det kan förorena

honungen. Om det förekommer odlingar med **GMO** i ditt närområde ska du placera dina bikupor minst tre kilometer från de odlingarna. (EU)

Du får inte flytta kupor till odlingar där det förekommer kemisk bekämpning, till exempel **konventionella** odlingar av oljeväxter, frukt eller bär. Du får dock ha dina bigårdar permanent placerade på ett ställe där det enstaka år förekommer konventionella oljeväxter. (EU)

6.4.5 Kemisk bekämpning

Du får inte använda kemiska **bekämpningsmedel** runt bikuporna. (K)

6.5 Läkemedel och bekämpningsmedel

Reglerna i det här avsnittet handlar om förebyggande åtgärder mot sjukdomar, samt om vilka behandlingsmetoder som är tillåtna.

6.5.1 Förebyggande åtgärder

Sjukdomar ska förebyggas på följande sätt (EU):

- Du ska välja lämpliga hårdiga raser.
- Du ska vidta åtgärder som främjar motståndskraft mot sjukdomar, förhindrar infektioner och bidrar till tidig upptäckt av sjukdomar. Exempel på sådana åtgärder är att regelbundet byta bidrottningar, regelbunden tillsyn, kontroll av drönarlarver, att förstöra förorenat material och att ge bina tillräckligt med foder.
- Du ska hålla kupor, ramar och utrustning rena.

6.5.2 Behandling vid sjukdom

Du ska behandla sjuka bisamhällen. Det är endast tillåtet att döda drönarlarver i syfte att begränsa angrepp av kvalstret *Varroa destructor*. Du får avliva samhällen som är kraftigt försvagade av sjukdom. (EU)

6.5.3 Läkemedelsbehandling

Det finns två registrerade läkemedel för biodling, båda mot varroakvalster. Medlen heter Apistan och Apiguard. Apistan innehåller ett otillåtet ämne och du får inte behandla dina bisamhällen med detta läkemedel, det leder till att behandlade samhällen inte är KRAV-certifierade längre. Du får däremot använda Apiguard enligt bruksanvisningen, och de behandlade kuporna behöver ingen **omställningstid**. (EU)

6.5.4 Tillåtna bekämpningsmedel

Utöver kallförvaring får du använda oxalsyra, myrsyra, ättiksyra, mjölksyra, mentol och tymol för att behandla sjukdomar eller skadegörare, för att utföra hälsokontroll i bikupan samt för att lagra ramar. Kemiska **bekämpningsmedel** är inte tillåtna. (EU)

Du får använda medel med sporer från *Bacillus thuringiensis* för att motverka vaxmott i förråd för skattlådor. (EU)

6.5.5 Inga petroleumprodukter

Du får inte använda olja, diesel eller andra petroleumprodukter för att förhindra myrangrepp eller till någon annan form av bekämpning. Du får använda klippastor och liknande som kan utgöra ett fysiskt hinder för insekter. (K)

6.6 Kupor

Reglerna i detta avsnitt beskriver vilka material du får använda i kuporna och kakmellanväggarna.

6.6.1 Kakmellanväggar

Du ska använda KRAV-certifierat vax i kakmellanväggarna. Mellanväggar av plast är inte tillåtna. (EU)

6.6.2 Material i bikupor

Bikupor ska i huvudsak bestå av material med naturligt ursprung. För att visa att du uppfyller regeln ska du räkna på vikten från lådor, ramar, botten och tak som används året om. (EU)

Det är förbjudet att använda byggnadsmaterial som kan innehålla giftiga ämnen. Du får bara använda naturliga produkter som vax, propolis och vegetabiliska oljor inne i kupan. (EU)

6.7 Djuromsorg

Reglerna i det här avsnittet behandlar vingklippning, vad du får ha i rökpusten och vad som gäller vid skörd.

6.7.1 Ingen vingklippning

Du får inte vingklippa drottningar. (EU)

6.7.2 Metoder för att lugna och driva bort bin

Du får använda vatten och ättika för att driva bort och lugna bin. Du får också använda rökpust. Endast obehandlade träprodukter och andra fossilfria bränslen av växtmaterial är tillåtna i rökpusten. Du får inte använda kemiskt syntetiska medel för att driva bort bin. (K)

6.7.3 Varsamhet vid skörd

Du får inte förstöra bisamhällen när du skördar honung eller andra **produkter** från bina. Det är förbjudet att döda larver på vaxkakorna när du skördar. Du får använda bi-blås vid skörd, men den ska användas varsamt så att bina inte tar skada. (EU)

Vattenbruk

7

7.0 Certifieringens räckvidd

7.0.1 Andra regler du ska följa

Du som är certifierad för vattenbruk ska också följa de allmänna reglerna i kapitel 2, 3 och 20. (K)

7.0.2 Omfattning av certifieringen

Du som är certifierad för vattenbruk får lagra och hantera produkter från din egen KRAV-certifierade vattenbruksproduktion. (K)

Utöver din vattenbrukscertifiering, ska du vara certifierad för Livsmedelsförädling, om du förädlar, förpackar eller märker egna eller andras KRAV-certifierade produkter.

7.1 Vattenbruksproduktion

71.1 Certifiering av vattenbruksproduktion

Vattenbruk kan certifieras enligt KRAVs regler om det bedrivs i enlighet med Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) 2018/848 och följer KRAVs allmänna regler. (K)

Vildväxande produktion

Detta kapitel innehåller:

- 8.0 Certifieringens räckvidd
- 8.1 Anmälan och utredning
- 8.2 Föreningar och skyddsavstånd
- 8.3 Hänsyn till människor och miljö
- 8.4 Spårbarhet, dokumentation och socialt ansvar

8.0 Certifieringens räckvidd

8.0.1 Andra regler du ska följa

Du som är certifierad för vildväxande produktion ska också följa de allmänna reglerna i kapitel 2, 3 och 20.

8.0.2 Omfattning av certifieringen

Du som är certifierad för vildväxande produktion får lagra och hantera produkter från din egen KRAV-certifierade produktion.

Utöver din certifiering för vildväxande produktion, ska du vara certifierad för Livsmedelsförädling, om du förädlar, förpackar eller märker egna eller andras KRAV-certifierade produkter.

8.1 Anmälan och utredning

Reglerna i det här avsnittet handlar om hur du anmäler insamlingsområden till certifiering.

8.1.1 Anmälan av område

Du ska definiera ditt område för vildväxande produktion och anmäla området till ett ackrediterat **certifieringsorgan**. Certifieringsorganet ska godkänna området för vildväxande produktion innan du får börja skörda. **(EU)**

8.1.2 Utredning

Du ska presentera en utredning för markområdet i din anmälan. Utredningen ska visa om de krav som ställs i regelavsnitten 8.2 och 8.3 uppfylls eller inte **(EU)**. Utredningen ska också innehålla en riskanalys som bedömer alla risker för föreningar vid hantering i samband med skörd, samt riskerna för att skörden inte blir uthållig. **(K)**

Ditt **certifieringsorgan** ska godkänna utredningen innan du får börja skörda. **(K)**

Underlaget till din utredning kan komma från myndigheter, miljöorganisationer, humanitära organisationer eller markägare. Om det inte finns någon myndighetstillsyn för de aktuella frågorna eller om markägarförhållandena i området är komplexa ska utredningen kompletteras med lokal områdesinformation och markägarintyg. **(K)**

8.2 Föroreningar och skyddsavstånd

Det här avsnittet innehåller regler om hur du säkerställer att produkterna inte blir förorenade.

8.2.1 Otillåtna gödsel- och växtskyddsmedel

Du får inte skörda vildväxande produktion från ett område som varit behandlat med otillåtna gödsel- och jordförbättringsmedel eller **växtskyddsmedel** under de senaste tre åren före skörd (**EU**). Skogsplantor som behandlats med kemiska **bekämpningsmedel** får heller inte ha planterats under de senaste tre åren. (**K**)

Otillåtna medel är de som inte är tillåtna enligt KRAVs regler för växtodling, se avsnitt 4.8 för gödselmedel och avsnitt 4.9 för växtskyddsmedel.

8.2.2 Tillåtna gödsel- och växtskyddsmedel i lämplig mängd

Du får inte samla in vildväxande produktion i ett område där marken tillförts tillåtna gödsel- och **växtskyddsmedel** i sådana mängder att skörden riskerar att innehålla höga halter av oönskade ämnen. (**K**)

Ett exempel på ett tillåtet medel som kan förekomma i skogsbruket är aska. Men aska får inte ha spridits i sådana mängder att det finns risk för att skörden kan ta upp oönskade halter av exempelvis tungmetaller. Du får bara samla in produkter från områden där den som brukar skogen följer Skogsstyrelsens eller motsvarande myndighets rekommendationer för återföring av aska.

8.2.3 Föroreningar i det certifierade området

Du får inte samla in vildväxande produktion som på grund av föroreningar i området har nedsatt värde som livsmedel eller foder. (**EU**)

8.2.4 Cesiumhalt i mark

Du får inte samla in vildväxande produktion i områden där marken innehåller mer cesium än de gränsvärden som anges i tabellen nedan. Produkter från mark med högre cesiumhalt får inte KRAV-certifieras. (**K**)

Produkt	Maximal cesiumhalt i mark
Bär (utom hjortron)	60 kBq/m ²
Hjortron	40 kBq/m ²
Svamp	5 kBq/m ²

8.2.5 Skyddsavstånd från föroreningskällor

Du får inte samla in vildväxande produktion (**K**):

- närmare än 25 meter från vägar där trafiken i genomsnitt överstiger 3 000 fordon per dygn räknat under ett helt år, eller
- närmare än 25 meter från andra föroreningskällor, till exempel industrier, soptippar, järnvägar och **konventionell** jordbruksmark.

8.3 Hänsyn till människor och miljö

Det här avsnittet handlar om hänsyn till människor som bor i insamlingsområdet och till den biologiska mångfalden i området.

8.3.1 Hänsyn till boende och markägare

Du ska skörda så att din verksamhet inte får en påtaglig negativ inverkan på människors levnadssätt eller försörjningsmöjligheter. Du ska ta hänsyn till lokala traditioner och till de människor som bor i området. Du ska även ta skäligen hänsyn till markägares intressen. **(K)**

8.3.2 Uthållig skörd

Du ska skriftligt beskriva för ditt **certifieringsorgan** hur du tänker skörda och ange hur stor skörd som är möjlig utan att hota produktionens uthållighet.

Ditt insamlande får inte påverka miljön negativt eller hota någon växt- eller djurarts existens. **(EU)**

8.3.3 Rödlistade och hotade arter

Du får inte samla in växter som är rödlistade eller anges vara hotade i det land där du är verksam. Du får inte samla in arter som ingår i internationella bevarandeprogram eller på annat sätt omfattas av restriktioner som visar att de är olämpliga att skörda. Om arterna finns upptagna i CITES ska du följa CITES särskilda föreskrifter. **(K)**

Rödlistade arter finner du på www.artdatabanken.se.

CITES (The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Flora and Fauna) föreskrifter finner du på www.cites.org.

8.4 Spårbarhet, dokumentation och socialt ansvar

Detta avsnitt omfattar regler om spårbarhet, dokumentation och särskilda regler till skydd för plockare. Det finns fler regler om socialt ansvar i regelavsnitt 3.1.

8.4.1 Spårbarhet

Du ska hantera din produktion så att skörden kan spåras i alla led fram till att varan antingen säljs eller förädlas inom din egen produktion. Det ska alltid vara möjligt att med utgångspunkt i den förpackade råvaran spåra den vildväxande produktionen tillbaka till ombud, plockare eller plockargrupp och plockningsplats eller plockningsområde. **(EU)**

8.4.2 Dokumentation

Du ska dokumentera hanteringen i alla led, från insamling till försäljning eller förädling. Dokumentationen ska beskriva hur du följer reglerna i detta kapitel och andra relevanta kapitel. Du ska dokumentera när och var du plockar olika växt- och svamparter, vilka arter du plockar, och vilka mängder. **(EU)**

8.4.3 Inga friplockare

Du får inte anlita *friplockare*. Det får inte heller bemanningsföretag som du anlitar göra för din räkning. (K)

8.4.4 Lön

Du ska betala kollektivavtalsenlig lön till plockare. Om du anlitar bemanningsföretag ska du se till att kollektivavtalsenlig lön utbetalas till plockare. (K)

8.4.5 Plockares mat och logi

Om du tillhandahåller mat eller logi för plockare för en kostnad får den inte överskrida självkostnadspris. (K)

8.4.6 Registrering av plockare

Du ska registrera alla plockare och de ska kunna identifieras via passnummer eller id-handling. Du ska registrera var alla plockare bor. När du registrerar plockare med arbetstillstånd och visum som är anställda av ett bemanningsföretag, ska du ange bemanningsföretagets namn. Alla plockare ska bekräfta att de kommer att följa reglerna för KRAV-certifierad vildväxande produktion. (K)

8.4.7 Avtal med ombud

Du ska teckna avtal med alla ombud. Ombuden ska bekräfta att de kommer att följa relevanta regler för KRAV-certifierad produktion. (K)

8.4.8 Information till plockarna

Du ska ha en rutin som beskriver hur information om KRAVs regler förmedlas till plockarna. (K)

Du ska tillhandahålla all information, inklusive inköpslistor, på ett språk som plockarna förstår. (K)

Du ska tillhandahålla en karta i lämpligt format, för varje bil som plockare använder. Kartan ska vara i skala 1:100 000 eller mer detaljerad, och visa det godkända området med eventuellt underkända områden markerade. (K)

Du ska sätta upp följande skriftliga information väl synligt vid varje mottagningsplats (K):

- Karta över det godkända området, med eventuellt underkända områden markerade, i skala 1:100 000 eller mer detaljerad. Om plockarna har informationen i navigatör, GPS eller annat digitalt sätt som är tillgängligt hela tiden och motsvarande information finns tillgänglig på inköpsplatsen behöver papperskarta inte finnas uppsatt där.
- Regler för KRAV-certifierad vildväxande produktion.
- Plockningsinstruktion som beskriver hur växterna skördas.
- Information om ansvar och varsamhet för god markomsorg och hänsyn mot markägare, till exempel information om allemansrätten i Sverige.

Du ansvarar för att uppdragsgivare informerar plockare om ovanstående

skriftligt och muntligt och att plockare har förstått informationen. (K)

Godkända respektive underkända områden finns i den utredning som certifieringsorganet har godkänt, se regel 8.1.2.

8.4.9 Redovisning av avtal och betalning

Du ska redovisa följande till ditt certifieringsorgan (K):

- Om du anlitar ett bemanningsföretag: Avtal mellan dig och bemanningsföretaget samt anställningsavtal mellan plockarna och bemanningsföretaget.
- Om du själv anställer plockare: avtalet mellan dig och plockarna
- Lönebetalning till plockarna
- Var plockarna bor.

Livsmedelsförädling

Detta kapitel innehåller:

- 9.0 Certifieringens räckvidd
- 9.1 Råvaror
- 9.2 Processer
- 9.3 Processhjälpmiddel, tillsatser och aromer
- 9.4 Ämnen i kontakt med livsmedel
- 9.5 Jäst - och vinproduktion
- 9.6 Märkning av KRAV-certifierade ingredienser (flyttat till 20.3.5)
- 9.7 Hantering (utgått se regel 9.0.3)

9.0 Certifieringens räckvidd

9.0.1 Andra regler du ska följa

Du som är certifierad för livsmedelsförädling ska också följa de allmänna reglerna i kapitel 2, 3 och 20.

9.0.2 Omfattning av certifieringen

Du som är certifierad för livsmedelsförädling får lagra, hantera, förpacka, märka, **förädla** och **bearbeta** produkter från KRAV-certifierad produktion.

9.0.3 Lagring, hantering, förpackning och märkning

Du som endast hanterar eller lagrar oförpackade och omärkta livsmedel, eller förpackar och märker produkter, ska vara certifierad för livsmedelsförädling. Du ska följa de allmänna reglerna i kapitel 2, 3 och 20, och särskilt uppmärksamma reglerna i avsnitt 3.2 som berör hantering. Övriga regler i kapitel 9 berör inte dig.

9.1 Råvaror

Reglerna i det här avsnittet beskriver detaljerna kring råvaror i KRAV-certifierade produkter.

9.1.1 KRAV-certifierade råvaror

Utgått

9.1.2 Minst 90 % KRAV-certifierade ingredienser

Du får använda KRAVs namn och märke på **produkter** med minst 90 viktprocent KRAV-certifierade **ingredienser**, förutsatt att produkterna innehåller totalt minst 95 viktprocent **ekologiska** ingredienser (**K**). Du ska räkna på mängden ingående ingredienser (**EU**).

En **EU-ekologisk** ingrediens får inte användas i en produkt med en KRAV-certifierad ingrediens av samma slag (**K**).

*Om andelen KRAV-certifierade ingredienser är lägre än 90 viktprocent får du ange vilka ingredienser som är KRAV-certifierade om du följer regel 20.3.5. (**K**)*

9.1.3 Koksalt och vatten

Vatten kan inte KRAV-certifieras och ska inte räknas med vid beräkning av KRAV-certifierad andel i en sammansatt **produkt**. Du ska dock räkna med vatten som blivit tillsatt vid **rekonstituering**. Koksalt kan KRAV-certifieras om du följer EU:s regler för ekologisk certifiering av salt, men salt ska inte räknas med vid beräkning av KRAV-certifierad andel i en sammansatt produkt. (EU)

9.1.4 Brist på KRAV-certifierad och EU-ekologisk råvara

I sammansatta **produkter** får det ingå som mest 5 viktprocent konventionella **råvaror**, om du kan visa att det inte går att få tag på KRAV-certifierad eller **EU-ekologisk råvara** av ett visst slag i tillräcklig mängd eller kvalitet, enligt vad som anges i regel 9.1.5, 9.1.6 och 9.1.7 (EU).

9.1.5 Konventionella råvaror

Konventionella råvaror av jordbruksursprung får endast användas om (EU):

- råvaran är tillåten enligt bilaga V del B i förordning (EU) 2021/1165
- råvaran har godkänts av Livsmedelsverket enligt artikel 25 i förordning (EU) 2018/848, efter ansökan från dig.

Enligt artikel 25 i förordning (EU) 2018/848 kan Livsmedelsverket utfärda ett tidsbegränsat tillstånd att använda en viss konventionell ingrediens i en viss produkt.

Läs om hur du ansöker på Livsmedelsverkets webbplats www.livsmedelsverket.se.

Regeln gäller inte produkter som innehåller KRAV-certifierad vildfångad fisk eller skaldjur.

9.1.6 Konventionella råvaror i produkter som innehåller KRAV-certifierad vildfångad fisk eller skaldjur

Konventionella råvaror av jordbruksursprung får endast användas om (K):

- råvaran är tillåten enligt bilaga V del B i förordning (EU) 2021/1165, eller
- du kan visa att råvaran inte finns att tillgå vare sig som KRAV-certifierad eller **EU-ekologisk** i tillräcklig mängd eller kvalitet.

Ditt **certifieringsorgan** avgör om den konventionella råvaran är tillåten att använda. (K)

9.1.7 Konventionella råvaror som inte får användas

Trots vad som står i regel 9.1.4 och 9.1.5 får en **konventionell råvara** inte användas i KRAV-certifierad livsmedelsförädling (EU):

- i en **produkt** med en KRAV-certifierad **ingrediens** av samma slag
- om den innehåller eller är framtagen av eller med **GMO**
- om den framställts med processer som inte är tillåtna enligt regel avsnitt 9.2
- om den består av eller innehåller **konstruerade nanomaterial**
- om den innehåller tillsatser som inte är tillåtna enligt bilaga 2

9.2 Processer

Det här avsnittet handlar om vilka produktionsprocesser som är tillåtna vid förädling av livsmedel.

9.2.1 Tillåtna processer

Du får endast använda följande produktionsprocesser (EU):

- Mekaniska och fysikaliska processer
- Biologiska processer som till exempel fermentering och jäsning (exempelvis användning av mjölksyrakulturer och mögelkulturer)
- Enzymatiska processer, exempelvis för att koagulera eller spjälka ämnen
- Extraktion
- Rökning
- Fällning
- Jonbytes och adsorptionstekniker, med harts, enbart när de används för beredning av **ekologiska råvaror** för modersmjölksersättning och barnmat

Modersmjölksersättning och barnmat definierat enligt art.11.1 a och b i (EU) nr 609/2013.

9.2.2 Bestrålning

Du får inte bestråla dina råvaror eller **produkter** med joniserande strålning. (EU)

Kontrollinstrument där röntgenstrålar används är dock tillåtna om strålningen har längre våglängd än vad som anges i artikel 4.46 i rådets direktiv 2013/59/Euratom och stråldosen inte överstiger 0,5 Gy och energinivån inte överstiger 10 MeV. Övriga undantag enligt direktiv 1999/2/EG artikel 1.2.a) är också tillåtna. (EU)

9.3 Processhjälpmedel, tillsatser och aromer

Det här avsnittet handlar om vilka processhjälpmedel och tillsatser som är tillåtna vid förädling av livsmedel.

9.3.1 GMO-förbud

Tillsatser, aromer, bärare, lösningsmedel eller **processhjälpmedel** får inte innehålla eller vara framställda av eller med genetiskt modifierade organismer (EU).

9.3.2 Tillåtna processhjälpmedel

De processhjälpmedel som är listade i förordning (EU) 2021/1165 bilaga V del A 2 är tillåtna. Förutom dessa är preparat av mikroorganismer och enzymer, som normalt används vid bearbetning av livsmedel, också tillåtna att använda. Enzymerna invertas och lysozym kan även användas som livsmedelstillsatser, men är då inte tillåtna i KRAV-certifierad **produktion**. (EU)

För vildfångade skaldjur som certifieras enligt reglerna i kapitel 17 (Fiske)

får dessutom difosfater och trifosfater användas som processhjälpmedel vid skalning. (K)

9.3.3 Tillåtna lösningsmedel

Du får enbart använda vatten, etanol, koldioxid eller fetter som **lösningsmedel**. (I)
Glycerol är tillåtet som lösningsmedel för växtextrakt. (EU)

9.3.4 Tillsatser

I bilaga 2 finns en lista över de **tillsatser** du får använda, som är tillåtna i augusti 2022. Tillsatser som tillkommit i del A av bilaga V till förordning (EU) 2021/1165, efter augusti 2022 är godkända att använda i KRAV-certifierad livsmedelsproduktion. (K)

Du får inte använda följande tillsatser i KRAV-certifierad produktion trots att de tillåts i EU-ekologisk produktion:

- E 153, Vegetabiliskt kol,
- E 160 b (i) Annattoextrakt av bixin,
- E 160b (ii) Annattoextrakt av norbixin,
- E 250 Natriumnitrit,
- E 252 Kaliumnitrat,
- E 301 Natriumaskorbat,
- E 325 Natriumlaktat,
- E 460 Cellulosa,
- E 464 Hydroxipropylmetylcellulosa,
- E 553 b Talk,
- E 939 Helium,
- E 968 Erytritol

9.3.5 Aromer

Du får enbart använda **aromer** som består av **naturliga aromämnen** och tillåtna tillsatser (se regel 9.3.7). (EU/K)

9.3.6 Berikningsmedel

Du får använda **berikningsmedel** (EU):

- när sådan användning är särskilt föreskriven av myndighet
- vid framställning av modersmjölksersättning och barnmat

Modersmjölksersättning och barnmat definierat enligt art.11.1 a och b i förordning (EU) nr 609/2013

9.3.7 Bärare

Som **bärare** av enzymer är de ämnen tillåtna som behövs för enzympreparatets funktion. (I)

Bärare av **aromämnen** och tillsatser ska vara vatten, etanol, fetter, **råvaror**, eller tillåtna tillsatser enligt bilaga 2. (K)

9.4 Ämnen i kontakt med livsmedel

Det här avsnittet handlar om vilka ämnen som inte får komma i kontakt med livsmedel och vilka medel som får användas vid tvätt av ägg.

9.4.1 Konserveringsmedel, bekämpningsmedel och färgämnen

Du får inte tillsätta konserveringsmedel (till exempel antimögemedel) som inte finns i bilaga 2, **bekämpningsmedel**, syntetiska eller naturidentiska **färgämnen** till ämnen som kommer i kontakt med livsmedel (till exempel ostvax). (EU)

9.4.2 Äggtvätt

Du får tvätta ägg med de medel som är tillåtna enligt beslut från Livsmedelsverket. (SL)

För att tvätta ägg krävs tillstånd från Livsmedelsverket.

9.5 Jäst- och vinproduktion

Det här avsnittet tar upp vad som gäller vid förädling av två produkter där EU-förordningen har särskilda regler och listor över tillåtna tillsatser, som saknar motsvarighet i KRAVs regler.

9.5.1 Certifiering av jästproduktion

Din **produktion** av jäst får KRAV-certifieras om du följer EU:s regler för **ekologisk** jäst samt KRAVs allmänna regler i kapitel 2, 3 och 20. (K)

9.5.2 Certifiering av vinproduktion

Din förädling av vin får KRAV-certifieras om du följer EU:s regler för **ekologisk** vinförädling samt KRAVs allmänna regler i kapitel 2, 3 och 20. (K)

9.6 Märkning av KRAV-certifierade ingredienser

Avsnitt 9.6 är flyttat till 20.3.5

9.7 Hantering

Utgått se regel 9.0.3

Slakt

10

Detta kapitel innehåller:

- 10.0 Certifieringens räckvidd
- 10.1 Slakteriets ansvar
- 10.2 Hantering och djuromsorg
- 10.3 Märkning, identifiering och särhållning
- 10.4 Transport
- 10.5 Övernattning på slakteri
- 10.6 Drivning
- 10.7 Bedövning och avblodning
- 10.8 Nötkreatur
- 10.9 Får och get
- 10.10 Gris
- 10.11 Fjäderfän

10.0 Certifieringens räckvidd

10.0.1 Andra regler du ska följa

Du som är certifierad för slakt ska också följa de allmänna reglerna i kapitel 2, 3 och 20. (K)

10.0.2 Omfattning av certifieringen

Du som är certifierad för slakt får lagra och hantera produkter från din egen KRAV-certifierade produktion och sälja hel, halv eller kvartsfall vidare. (K)

Utöver din certifiering för slakt, ska du vara certifierad för Livsmedelsförädling om du säljer KRAV-certifierat kött i mindre slaktdelar, än hel-, halv- eller kvartsfall, eller om du förpackar och förädlar, vare sig det sker i egen regi, som legouppdrag eller för återtag. (K)

10.1 Slakteriets ansvar

10.1.1 Dokumentation av standardrutiner och arbetsinstruktioner

Slakteriet ska ha och följa en dokumenterad **manual** som innehåller standardrutiner och arbetsinstruktioner för hantering av KRAV-certifierade djur. (SL/K)

10.1.2 Djurskyddsansvarig vid varje slaktanläggning

Slakteriet ska ha en **djurskyddsansvarig**. Om fler än 1000 djurenheter slaktas årligen är det ett lagkrav, men KRAV-certifierade slakterier ska ha det oavsett storlek. (K)

Djurskyddsansvarig ska:

- ha fullgjort utbildning för det kompetensbevis som krävs (förenklat förfarande godkänns inte) (SL)
- utarbeta standardrutiner, övervaka och revidera dem, samt dokumentera eventuella brister i **djurvälfärden** på slakteriet (SL/K)

- upprätta en plan för kontinuerlig förbättring i hanteringen av levande djur, och denna plan ska revideras vid rådgivningstillfällena (se regel 10.1.4) samt kunna uppvisas för **certifieringsorganet** vid **kontroll**. (K)

När det gäller ansvar för att KRAVs regler är kända och följs, se reglerna 2.3.1 och 2.3.2.

10.1.3 Årligt möte

Djurskyddsansvarig ska delta i KRAVs årliga möte för djurskyddsansvariga. Vid förhinder får någon annan från slakteriet som är väl insatt i slakteriets rutiner ersätta djurskyddsansvarig. För **mindre slakterier** räcker det att delta på minst ett möte under en treårsperiod. (K)

10.1.4 Rådgivning med fokus på djurvälstånd

Slakteriet ska i nedanstående fall ta hjälp av extern rådgivning med specialkompetens i hantering, **drivning** och bedövning av djur, samt i hur utrustning och inredning ska vara utformad för att få bra **djurvälfärd** på slakterier. (K)

Slakterier ska ta hjälp (K):

- inför inträde i certifieringen
- minst vart tredje år, för **mindre slakterier** gäller minst vart tionde år
- vid omfattande ny- eller ombyggnader av avlastningsplats, drivgångar, uppställningsboxar eller bedövningsbox
- vid hög eller ökande frekvens av besiktningsfynd med slaktanmärkningskod 42 (färsk skada)
- vid andra anmärkningar eller tecken som tyder på återkommande djurvälståndproblem
- vid andra händelser då **certifieringsorganet** bedömer djurvälståndet som otillfredsställande.

Rådgivningens syfte är att identifiera kritiska punkter i samtliga moment, från avlastning av djuren till bedövning och avlivning. Rådgivningen ska omfatta samtliga djurslag som normalt sett slaktas på slakteriet. Rådgivaren ska upprätta en rapport som den **djurskyddsansvarige** ska använda som ett verktyg för att ta fram en plan med förbättringsförslag och tidpunkter för åtgärder som gäller djurvälståndet och djurmiljön på slakteriet (se regel 10.1.2). (K)

i *En mall för vad som bör ingå i rådgivningsrapporten med avseende på kritiska punkter finns på www.krav.se.*

Med normalt sett menas att om slakteriet slaktar exempelvis häst, bison eller get vid endast ett fåtal tillfällen per år behöver dessa djurslag inte inkluderas i rådgivningen.

10.1.5 Rådgivarens kompetens

Den som har bred och dokumenterad praktisk erfarenhet av djurhantering i samband med slakt, samt har utbildning i etologi, får ge råd enligt ovan till ett slakteri där denna person inte är verksam. (K)

Rådgivaren ska också ha (**K**):

- kännedom och förståelse för KRAVs regler, så att även regelkrav identifieras
- kännedom om den senaste utvecklingen inom djurvälfrågor rörande hantering och bedövningssystem.

10.1.6 Slakteriets åtaganden mot uppfödaren

Slakteriet ska (**K**):

- ge djurens uppfödare eller skötare möjlighet att närvara vid slakten fram till att djuren avlivas
- ordna så att djuruppfödaren får ta del av de slaktanmärkningar som Livsmedelsverkets officiella veterinär gör i samband med slakt.

10.1.7 Kontrollbesök och extra oanmäld kontroll

Slakteriet ska ha minst ett årligt kontrollbesök. (**EU**)

Med undantag för *mindre slakterier* ska *certifieringsorganet* dessutom göra en årlig extra *oanmäld kontroll* på slakteriet. Hanteringen av levande djur är den mest väsentliga delen i KRAVs slaktregler och ska bedömas vid varje kontroll. Det extra oanmälda besöket ska endast fokusera på hanteringen av levande djur. (**K**)

Certifieringsorganet kan utöver detta behöva göra fler extra kontroller, till exempel vid uppföljning av *avvikelser* (se avsnitt 2.5). (**K**)

10.2 Hantering och djuromsorg

10.2.1 Hantering av djur

Djuren ska hanteras lugnt och varsamt under pålastning, transport, avlastning och på slakteriet, så att de *stressas* så lite som möjligt. (**EU**)

Djuren ska hanteras, drivas och uppställas på ett sätt som tar hänsyn till deras naturliga beteende. Slakteriet ska ha rutiner för hantering av skadade och sjuka djur. (**SL**)

10.2.2 Kompetenskrav för personal

Samtlig personal som deltar vid fixering och avlivning ska ha kompetensbevis utfärdat av Jordbruksverket för djurslaget i fråga. (**SL**)

Djurskyddsansvarig ska se till att personalen behärskar och använder de metoder som beskrivs i standardrutinerna. (**K**)

10.2.3 Etablerade djurgrupper

För att undvika att djuren *stressas* varandra får slakteriet inte blanda *etablerade djurgrupper* med andra djur. Slakteriet får dela upp etablerade grupper vid *uppställning*, men grupperna ska då inte blandas med andra djur. (**K**)

Det är *producentens* ansvar att sätta samman grupperna innan de

transporteras till slakteriet, se regel 5.1.12.2. Att djurgruppen är etablerad ska intygas av djurägaren. (K)

10.2.4 Elektrisk pådrivare

Elektrisk pådrivare får inte användas på KRAV-certifierade djur i något led, från pålastning till avlivning (gäller samtliga djurslag). (K)

För följande djurslag får elektrisk pådrivare inte användas, oavsett om djuren är KRAV-certifierade eller inte (K):

- Gris
- Får
- Get

Slakteriet ska även arbeta förebyggande för att elektrisk pådrivare överhuvudtaget inte ska användas på **konventionella** nötkreatur. (K)

Om slakteriet eller en transportör skulle använda elektrisk pådrivare gäller följande (K):

- KRAV-certifierade djur på vilka elektrisk pådrivare använts ska avmärkas. De får inte säljas som KRAV-certifierade (gäller samtliga djurslag).
- Slakteriet ska rapportera antalet avmärkta KRAV-certifierade djur till sitt **certifieringsorgan**.
- Större **avvikelse** tilldelas av certifieringsorganet om elektrisk pådrivare används på något av djurslagen gris, får eller get. Detta gäller både KRAV-certifierade djur och konventionella djur.
- Slakteriet ska för nötkreatur kunna redovisa för sitt certifieringsorgan vilka åtgärder som vidtas för att minimera antalet tillfällen då elektrisk pådrivare används.

10.2.5 Drivning av djur

Vid **drivning** av djur ska slakteriet utnyttja djurens naturliga beteenden. **Hård drivning** av djuren är inte tillåten. Detta gäller både KRAV-certifierade djur och alla andra djur som hanteras på slakteriet. (K)

Du får en större avvikelse om du inte följer regeln.

10.2.6 Allvarliga anmärkningar från besiktning

Kött eller slaktkroppar från djur som har fått allvarliga anmärkningar för bristande djuromsorg får inte KRAV-märkas. Följande exempel ger allvarliga anmärkningar vid besiktning av levande djur eller kött (K):

- Djur som är kraftigt förorenade av gödsel
- Utmärglade eller alltför magra djur
- Kraftigt förväxta klövar
- Allvarliga yttre skador

10.2.7 Allvarliga anmärkningar meddelas certifieringsorganet

Slakteriet ska omgående meddela allvarliga anmärkningar som tyder på bristande

djuromsorg i besättningen hos en enskild uppfödare. Aktuella anmärkningar är bland annat de som nämns i regel 10.2.6., samt för fjäderfä en ökad förekomst av ankomstdöda fåglar (DoA) och/eller vingskador enligt regel 10.11.5. Slakteriet ska meddela det **certifieringsorgan** som certifierat lantbrukaren vars djur har fått anmärkningar så att certifieringsorganet kan följa upp hela **produktionen**. (K)

10.3 Märkning, identifiering och särhållning

10.3.1 Märkning av djur

Alla nötkreatur, får och getter samt grisar som anländer till slakteriet ska vara märkta enligt lagstiftningen. (SL)

10.3.2 Spårbarhet och särhållning

Slakteriet ska ha system för särhållning och spårbarhet av KRAV-certifierade djur genom hela hanteringskedjan från levande djur till slaktkropp/styckning. (K)

10.3.3 Ansvar för märkning

De KRAV-certifierade djurens uppfödare eller skötare ansvarar för märkningen fram till dess att de lastar djuren för transport från gården. Slakteriet ansvarar för märkningen under resten av transport- och slaktprocessen. Kör djurägaren in djuren själv ansvarar denne för märkningen till dess att djuren **stallas upp** på slakteriet. (K)

Med märkning avses den märkning/dokumentation av djuren som krävs enligt regel 10.3.4

10.3.4 Dokumentation om KRAV-certifierat ursprung

När djuren kommer till slakteriet ska det finnas följande dokumentation/information om de KRAV-certifierade djuren:

- Giltigt **certifikat**
- Intygande om de enskilda djurens certifieringsstatus (exempelvis KRAV-godkända, under läkemedelskarens, eller under **omställning**)
- Information som slakteriet behöver för att uppfylla regel 10.2.3 och 10.5.3

Om dokumentation saknas eller är ofullständig får slakteriet inte ta emot djuren som KRAV-certifierade. (K)

10.4 Transport

10.4.1 Slakteriets transportansvar

Slakteriet ska vid användning av både egna och inhyrda transportörer, samt när djurägare själva transporterar djuren, säkerställa följande:

- Chauffören ska ha ett giltigt kompetensbevis (SL).
- Fordonet ska vara besiktigat och godkänt av länsstyrelsen (SL).
- Transportören ska vara registrerad hos Jordbruksverket (SL).

- Den totala transporttiden, inklusive vila, får inte överskrida 8 timmar. För fjäderfå kan dock denna tid förlängas under vissa förutsättningar som anges i lagstiftningen (**SL**).
- Fordonet ska ha fullgod ventilation så att klimatet är bra för djuren (**K**).
- Chauffören ska köra lugnt (**K**).
- Transportören ska ha kännedom om KRAVs regler (**K**).
- Slakteriets **certifieringsorgan** ska vid behov få inspektera djurtransporten, närvara vid lastning och avlastning, samt ta del av relevanta dokument (till exempel kompetensbevis) (**K**).

Ovanstående ska säkerställas genom slakteriets egna rutiner för anställda chaufförer, genom transportavtal med externa åkare eller överenskommelser med **producenter** då de transporterar djuren själva. (**K**)

För den som själv transporterar sina djur till slakteriet gäller inte de tre första punkterna, under förutsättning att detta är förenligt med djurskyddslagstiftningen. Det innebär att transportsträckan ska vara kortare än 65 kilometer och att transportererna sker högst åtta gånger per år. (**SL**)

10.4.2 Stimulerande eller lugnande medel otillåtna

Djuren får inte behandlas med stimulerande eller lugnande läkemedel före eller under transporten. (**EU**)

10.4.3 På- och avlastning

Chaufför och slakteripersonal ska hantera djuren lugnt under avlastning vid slakteriet. Vid **drivning** ska djurens naturliga beteende utnyttjas. **Hård drivning** av djuren är inte tillåten. Slakteriet ska särskilt (**SL/K**):

- använda sig av halkfria underlag såsom gummimattor, räfflade golv och/eller strö
- använda avlastningsramp med så liten lutning som möjligt och försedd med stabila grindar.

Djuren får ledas individuellt.

10.5 Övernattning på slakteri

10.5.1 Tidpunkt för slakt

KRAV-certifierade djur ska i normalfallet slaktas samma dag som de anländer till slakteriet. Av logistik- och djurvälståndsskäl är det dock inte alltid fullt möjligt, därför får slakterier övernatta maximalt 30 procent av de KRAV-certifierade idisslarna under de förutsättningar som anges i regel 10.5.2–10.5.5. När övernattning är aktuell ska djuren vara i en **etablerad djurgrupp** och hållas i gruppen under **uppstallningen** utan att blandas med andra djur. En etablerad grupp får delas vid uppstallning (enligt regel 10.2.3), men gruppen ska inte heller då blandas med andra djur. (**K**)

10.5.2 Dokumentation om övernattnig

Slakterier får under vissa förutsättningar övernatta maximalt 30 procent av de KRAV-certifierade idisslarna räknat per kalenderår. Slakteriet ska vid **kontroll** kunna redovisa hur många procent av de KRAV-certifierade idisslarna som har övernattat under föregående år. (K)

- i** *Slakteriet kan använda sig av en mall som finns på www.krav.se eller sina egna system för att redovisa andel övernattande idisslare.*

10.5.3 Djur som inte får övernatta

Följande djur får inte övernatta (K):

- Ensamma djur, det vill säga djur som levereras ensamma från gården, se undantag i regel 10.5.6.
- Grisar, se undantag i regel 10.5.6.
- **Högmjolkande idisslare.**
- Ej avvanda djur i mjölkperioden.
- Moderdjur eller avkomma som avskilts för mindre än två dygn sedan
- Djur som inte är vana vid stallning och/eller hantering.

Ovanstående intygas av djurägaren. (K)

Fjäderfå ska enligt 10.11.1 slaktas samma dag de ankommer till slakteriet. (K)

- i** *Intygandet kan till exempel ske på transportsedeln eller genom ifylld checklista som finns på www.krav.se.*

10.5.4 Grundkrav för djur som övernattar på slakteri

Följande ska uppfyllas för att djur ska få övernatta (SL/K):

- Djuren ska ha fri tillgång till vatten i utrustning som är anpassad för djurslaget och djuret.
- Liggytan ska vara torr, hel och ströad.
- Utrymmeskraven enligt svensk lagstiftning ska uppfyllas.
- Djuren ska utfodras med **grovfoder** på ett hygieniskt sätt i sådan mängd att de har foder för sysselsättning större del av sin vakna tid.
- Djuren ska ha regelbunden tillsyn. Tillsynen ska minst ske morgon och kväll.

Exempel på hygieniskt sätt kan vara utfodring via höhäck eller foderbord.

Tillsyn bör ske efter att den sista leveransen av djur har kommit till slakteriet.

10.5.5 Enskild övernattnig i gruppbox eller endjursbox

Djur ska i första hand övernatta tillsammans med sin **etablerade grupp** i gruppbox. Endast djur som av djurvälståndsmässiga skäl behöver separeras från sin grupp får övernatta ensamma, under förutsättning att de har arfränder inom synhåll. I första hand ska djuren då övernatta enskilt i en gruppbox och som sista alternativ övernatta i endjursbox såsom **Uddevallasystem**. (K)

I Uddevallasystem kan mjuk spalt ersätta krav om hel, ströad liggyta. (K)

Enskild övernattnig i box eller Uddevallasystem ska dokumenteras enligt

regel 10.5.2 och skäl till varför djuret behöver separeras ska anges. (K)

Djurvälfärdsmissiga skäl kan vara att djuren stressas varandra eller utgör en skaderisk. Vid revision ska slakteriet kunna redogöra för sina rutiner och bedömningsgrunder vad gäller separering av djur till enskild box och Uddevallasystem.

Djur som inte är vana vid uppstallning eller på andra sätt inte är lämpliga, exempelvis på grund av storlek, behörning eller temperament, bör aldrig övernatta i Uddevallasystem. Djur som inte är lämpliga att hållas i Uddevallasystem bör alltid ges förtur vid slakt.

10.5.6 Djur som levereras av djurägaren

Djur som tillhör följande kategorier får aldrig övernatta och berörs inte av denna regel (K):

- **Högmjölkande idisslare.**
- Ej avvanda djur i mjölkperioden.
- Moderdjur eller avkomma som avskilts för mindre än två dygn sedan.
- Djur som inte är vana vid stallning och/eller hantering.

Övriga KRAV-certifierade djur som levereras av djurägaren eller djurens skötare får övernatta på slakteriet under förutsättning att (K):

- Djuren levereras så sent som möjligt kvällen före slakt, efter klockan 18.
- Djurägaren ser till att slakteriet säkerställer att djuren har riklig tillgång till foder, vatten och strö.

När djurägaren levererar djuren själv behöver inte slakteriet räkna in djuren i de maximalt 30 procent övernattande idisslare per år som tillåts enligt regel 10.5.2. (K)

Observera att aktuella delar av avsnitt 10.4 Transport ska uppfyllas.

10.6 Drivning

10.6.1 Utformning av drivgångar

Drivgångar ska vara utformade så att **drivningen** går smidigt utan att djuren **stressas**. Drivningen ska till exempel underlättas på följande sätt (K):

- Drivgångar ska inte ha tvära krökar och blindgångar.
- Drivgångar ska vara försedda med halkfritt underlag.
- Drivgångar ska vara så horisontella som möjligt.
- Drivgångar ska ha ett bra klimat för djuren.
- Motgående luftströmmar, bländande belysning och reflekterande ytor ska undvikas.
- Buller, höga ljud och lukter ska minimeras.

10.6.2 Utnyttja djurens naturliga beteende

Utnyttja djurens naturliga beteende vid **drivning**, till exempel genom att hålla samman gruppen, låta djuren gå från mörker till ljus och/eller låta dem följa ledardjuret. (K)

10.6.3 Väntetid i drivgång

Minimera väntetiden i drivgången. Djuren ska inte behöva vänta mer än 15 minuter i drivgången. Något längre väntetid kan dock accepteras om det innebär att en grupp hålls intakt hela vägen fram till bedövningsboxen. (K)

10.6.4 Avskärmning mot bedövning och avblodning

Djuren ska skyddas från *stress* genom en avskärmning som hindrar obedövade djur från att se *avblodning* och vidare hantering av slaktkroppar. För nötkreatur gäller att även bedövningen ska ske utom synhåll för obedövade djur. (K)

10.7 Bedövning och avblodning

10.7.1 Omgående bedövning och avblodning

När djuren kommer till bedövningen ska de bedövas snarast möjligt och avblodas omedelbart efteråt. Dessa moment får endast utföras av personer som har kompetensbevis för bedövning och *avblodning* för det djurslag som hanteras. (SL)

10.7.2 Sammanhållning av djurgrupper vid bedövning

Slakteriet ska hålla samman *etablerade grupper* av får, grisar och lamm så långt det är möjligt när de ska bedövas. (K)

10.7.3 Antal djur i bedövningsbox

Slakteriet ska se till att det inte är så många djur i en bedövningsbox att de oroar varandra eller skadar sig på grund av trängseln. (K)

10.7.4 Övervakning av djur i bedövningsbox

Slakteriet ska övervaka de djur som är kvar i bedövningsboxen när en sammanhållen grupp av grisar, får eller lamm bedövas. (K)

10.7.5 Kontroll av bedövningens effekt

Slakteriet ska omgående kontrollera att bedövningen fungerar på varje enskilt djur. Bedövningen ska kontrolleras utifrån bedövningsmetod och djurslag. (SL)

10.7.6 Övervakning av anläggning för gasbedövning

Anläggningen ska kunna inspekteras när den är i drift. Slakteriet ansvarar för att det finns kontrollsystem för att upprätthålla rätt gasnivåer och exponeringstider, samt larm som varnar vid driftsstörningar. (SL)

När det i framtiden finns väl fungerande gasbedövningsalternativ som är mindre aversiva än koldioxid i höga koncentrationer ska dessa användas.

10.7.7 Reservvapen och utvärdering av bedövningseffekt

Slakteriet ska se till att det alltid finns reservutrustning för bedövning nära till hands vid alla typer av bedövning om bedövningen inte skulle fungera (SL).

Vid minsta misstanke om att bedövningen inte fungerat ska djuret omedelbart ombedövas. Djuren får dock inte gasbedövas igen om gasbedövning vid kontroll visat sig inte fungera. Då ska en annan bedövningsmetod tillämpas (**K**).

Slakteriet ska ha standardrutiner för underhåll, **rengöring** och kalibrering av bedövningsutrustningen. Kontrollen av utrustningen ska journalföras (**SL**). Det ska även göras en fortlöpande utvärdering av hur bedövningen fungerar (**K**).

10.7.8 Avblodningskontroll

Slakteriet ska kontrollera att djuret är dött till följd av **avblodning** innan slaktkroppen går vidare till nästa steg i slakten. (**SL**)

Som en del av kontrollen ska slakteriet använda sig av SCAW:s rekommenderade tider från när avblodning påbörjats till dess vidare hantering kan ske. För nöt minst 4 minuter, gris och får minst 2 minuter, fjäderfå minst 1 minut. (**K**)

i *Det material från SCAW (Nationellt centrum för djurvälfärd) som hänvisas till i regeln finns länkat på www.krav.se.*

10.8 Nötkreatur

10.8.1 Uppbindning av djur

Endast djur som tidigare varit uppbundna får bindas upp. Om djuren binds upp ska de hjälpmedel som används vara utformade så att det inte finns risk för strypning eller skada och så att djuren snabbt kan släppas lösa. (**SL**)

10.8.2 Foder, vatten, strö och sysselsättning

Dagtid i väntan på slakt ska djuren ha fri tillgång till vatten (**SL**) och **grovfoder** (**K**). Vid övernattnings ska djuren ha fri tillgång till vatten och grovfoder (**SL/K**). De ska också ha en torr, hel och ströad liggyta eller mjuk spalt (**K**).

10.8.3 Uppstallning i gruppbox

Vid **uppstallning** i gruppbox ska djuren minst få följande utrymme (**SL**):

Vikt (kg)	Utrymme (m ²)
mindre än 100	1
100–250	1,5
250–400	1,9
400–600	2,3
mer än 600	2,7

10.8.4 Uppstallning av djur i endjursbox

Nötkreatur ska i första hand **stallas upp** med sin **etablerade grupp**. Endjursboxar i **Uddevallssystem** får användas till nötkreatur som inte hör till någon grupp, om boxarna uppfyller följande krav:

- Hel nedre kant (minst 30 cm från golvytan) (**K**)
- Utrymmeskrav enligt svensk lag (**SL**)

Observera regel 10.5.5 vid uppstallning i endjursboxar nattetid.

10.9 Får och get

10.9.1 Hantering av djur

Det är inte tillåtet att lyfta eller dra djuren i pälsen eller ullen. (K)

10.9.2 Foder, vatten, strö och sysselsättning

Dagtid i väntan på slakt ska djuren ha fri tillgång till vatten (SL) och **grovfoder** (K). Vid övernattnings ska djuren ha fri tillgång till vatten och grovfoder (SL/K). De ska också ha en torr, hel och ströad liggyta (K).

10.9.3 Uppstallning i gruppbox

Vid **uppstallning** i gruppboxar ska djuren minst ha följande utrymme per djur (SL):

- 0,5 m² om de väger mindre än 50 kg
- 1 m² om de väger mer än 50 kg

10.9.4 Uppstallning av djur i endjursbox

Djuren får bara undantagsvis **stallas upp** i endjursboxar. Endjursboxen ska i så fall vara minst 2 m² stor. (SL)

10.10 Gris

10.10.1 Foder, vatten, strö och sysselsättning

Dagtid i väntan på slakt ska djuren ha fri tillgång till vatten (SL). De ska också ha tillgång till halm eller annat lämpligt material för sysselsättning (K).

10.10.2 Uppstallning i gruppbox

Vid **uppstallning** i gruppboxar ska djuren minst ha följande utrymme per djur (SL):

- 0,75 m² för grisar (slaktsvin) som väger mindre än 120 kg
- 1,5 m² för vuxna grisar som väger mer än 120 kg

10.10.3 Uppstallning av djur i endjursboxar

Djuren får bara undantagsvis **stallas upp** i endjursboxar. Endjursboxen ska i så fall vara minst 2 m² för grisar som väger upp till 120 kg. Suggor och galtar som stallas upp ensamma ska ha 6 respektive 7 m² stora boxar. (SL)

10.11 Fjäderfän

10.11.1 Slakt samma dag

Fjäderfän ska alltid slaktas samma dag som de kommer till slakteriet. (K)

10.11.2 Upphängning i fotbyglar

Upphängning av höns och slaktkycklingar i fotbyglar före bedövningen ska ske lugnt. (SL)

Linjen med fotbyglar ska vara så kort som möjligt och utformas utan tvära krökar så att upphängda fåglar inte stöter mot hinder. De ska utsättas för minsta möjliga *stress*. (SL)

Linjen med fotbyglar ska utformas så att upphängda fåglar inte hänger längre än 30 sekunder, så länge de är vid medvetande. (K)

Det ska därtill finnas ett rullband eller liknande som ger stöd under bröst-korgen och har en lugnande inverkan. Ett annat alternativ är att hålla i fåglarna sedan de hängts upp och fram till bedövningen. (K)

Fotbyglarna ska vara anpassade efter fåglarnas storlek. (SL)

10.11.3 Hantering av höns och kycklingar efter upphängning

Varje djur ska hållas i en kort stund efter upphängning i fotbyglarna. (K)

10.11.4 Hantering av andra fjäderfän än höns och kycklingar

Inga andra fjäderfän än höns och kyckling får slaktas med hjälp av upphängning i fotbyglar, såvida de inte hålls i under hela tiden från upphängning och fram till bedövningsbadet. (K)

10.11.5 Dokumentation av allvarliga anmärkningar

Slakteriet ska dokumentera DoA (ankomstdöda fåglar), vingskador och annat som slakteriet bedömer relevant för att kunna identifiera och vidta åtgärder enligt regel 10.2.7. (K)

Fodertillverkning

11

Detta kapitel innehåller:

- 11.0 Certifieringens räckvidd
- 11.1 Allmänna regler för alla sorters foder
- 11.2 Råvaror
- 11.3 Förädling
- 11.4 Innehåll och märkning
- 11.5 Foder till sällskapsdjur

11.0 Certifieringens räckvidd

11.0.1 Andra regler du ska följa

Du som är certifierad för fodertillverkning ska också följa de allmänna reglerna i kapitel 2, 3 och 20. (K)

11.0.2 Omfattning av certifieringen

Du som är certifierad för fodertillverkning får lagra, hantera, förpacka, märka, **förädla** och **bearbeta** produkter från KRAV-certifierad produktion. (K)

11.0.3 Lagring och hantering,

Du som endast hanterar eller lagrar oförpackade och omärkta foder, ska vara certifierad för fodertillverkning. Du ska följa de allmänna reglerna i kapitel 2, 3 och 20, och särskilt uppmärksamma reglerna i avsnitt 3.2 som berör hantering. Reglerna i kapitel 11 berör dock inte dig. (K)

11.1 Allmänna regler för alla sorters foder

I det här avsnittet finns regler om GMO, bestrålning och ämnen som kommer i kontakt med foder. Reglerna gäller för foder till såväl KRAV-certifierade djur som till sällskapsdjur.

11.1.1 Inga genetiskt modifierade organismer

Du får inte använda foderråvaror och fodertillsatser som innehåller eller är framställda av eller med **GMO**. (EU)

Om det finns risk att en **produkt** eller råvara innehåller GMO, eller är framställd av eller med GMO, så ska du skaffa ett intyg, eller i vissa fall låta analysera produkten (se regel 3.3.5). (EU/K)

För riskbedömning ska du använda KRAVs risklista för GMO i foder (utgåva 2023-01-01), som finns på www.krav.se. (K)

11.1.2 Bestrålning

Du får inte bestråla dina råvaror eller produkter med joniserande strålning och du ska försäkra dig om att dina leverantörer inte bestrålat råvarorna. (EU)

Detta kan du exempelvis göra genom ett intyg från din leverantör. Kontroll-

instrument där röntgenstrålar används är dock tillåtna om stråldosen inte överstiger 0,5 Gy och energinivån inte överstiger 10 MeV. Övriga undantag enligt direktiv 1999/2/EG artikel 1.2.a) är också tillåtna.

11.1.3 Ämnen i kontakt med foder

Du får inte tillsätta konserveringsmedel (förutom de som räknas upp i förordning (EU) 2021/1165 bilaga III del B), **bekämpningsmedel** eller syntetiska eller naturidentiska **färgämnen** till ämnen som kommer i kontakt med foder. (EU)

11.2 Råvaror

I det här avsnittet finns regler som styr vilka råvaror du får använda i ett KRAV-certifierat foder.

I avsnitt 11.5 finns särskilda regler för råvaror i foder till sällskapsdjur

11.2.1 KRAV-certifierade råvaror

Du ska använda KRAV-certifierade råvaror. Om detta inte är möjligt får du använda de icke KRAV-certifierade foderråvaror som finns med i bilaga 1. (EU)

Fram till utgången av 2026 får grisar som väger upp till 35 kilo och unga fjäderfän årligen ges högst 5 procent **konventionellt** proteinfoder av jordbruksursprung, av sådana råvaror där Jordbruksverket bekräftat att det finns brist. (EU)

Jordbruksverket beslutar för varje kalenderår vilka konventionella proteinfoderråvaror som är tillåtna att använda.

11.2.2 Ingen blandning av KRAV-certifierat och icke KRAV-certifierat

Du får inte använda foderråvaror från både KRAV-certifierat och icke KRAV-certifierat jordbruk i samma foderblandning, om de olika råvarorna är av samma slag. Du får inte heller använda foderråvaror från både andra årets **omställning** och icke KRAV-certifierat jordbruk i samma foderblandning, om de olika råvarorna är av samma slag. (EU)

11.2.3 Animaliska fodermedel

Du får använda de animaliska foderråvaror som tas upp i bilaga 1 i foder till grisar och fjäderfän. (EU)

Du får använda vasse, skummjolk och andra restprodukter från KRAV-certifierad mjölkproduktion, i foder till idisslare. (EU)

11.2.4 Foderråvaror som inte är av jordbruksursprung

Du får använda icke KRAV-certifierade foderråvaror som inte är av jordbruksursprung, till exempel fiskmjöl, i foderstaten till grisar och fjäderfän. (EU)

Sådana foderråvaror får utgöra maximalt 10 procent av det årliga foderintaget, räknat som **torrsubstansinnehåll**. (K)

Foderråvara som härrör från fisk och andra vattenlevande djur ska komma från **hållbart fiske**. KRAV rekommenderar att mussel- mjöl används. **(K)**

Om råvarorna är bearbetade ska de vara framställda med tillåtna produktionsprocesser (se regel 11.3.1). **(EU/K)**

I bilaga 1 finns ytterligare villkor för användningen av produkter från hållbart fiske.

11.2.5 Mineralråvaror, vitaminer och spårelement

Du får bara använda de mineralråvaror, vitaminer, spårelement och andra fodertillsatser som finns upptagna i förordning (EU) 2021/1165 bilaga III del A. **(EU)**

Du ska inte räkna in mineralfoder, kalk, snäckskal och liknande mineral-tillsatser när du beräknar procentandelen KRAV-certifierad råvara i foder. **(EU)**

11.3 Förädling

11.3.1 Produktionsprocessen

Du får inte använda kemiska lösningsmedel eller tillsatser av andra kemiska ämnen när du framställer och bereder foder. Du får bara använda följande produktionsprocesser **(EU)**:

- Mekaniska och fysikaliska processer, till exempel malning
- Biologiska processer som till exempel fermentering och jäsnings (exempelvis användning av mjölksyrakulturer och mögelkulturer)
- Enzymatiska processer, exempelvis för att koagulera eller spjälka ämnen
- Extraktion med tillåtna lösningsmedel
- Fällning

Du får enbart använda vatten, etanol eller fetter som lösningsmedel. **(EU)**

11.3.2 Tekniska tillsatser

Om det inte finns KRAV-certifierad melass får du använda icke KRAV-certifierad melass. Användningen är begränsad till 1 procent av djurets årliga foderintag räknat på torrsubstansinnehåll, för det foder som framställts av jordbruksprodukter. **(EU)**

Med undantag för melass får fodertillsatser som ingår i produkter för att fylla en teknisk funktion (exempelvis som bindemedel eller dammbindare) utgöra maximalt 0,1 procent av en foderblandning eller ett **fodertillskott (K)**. Du får inte använda tillsatser som är framställda av eller med GMO eller med kemiska lösningsmedel. Du får bara använda de tekniska tillsatser som finns upptagna i förordning (EU) 2021/1165 bilaga III del B. **(EU)**.

11.4 Innehåll och märkning

11.4.1 Gränsvärden för tungmetaller i foder

Du ska säkerställa att de fodermedel som du tillverkar innehåller låga halter av tungmetaller. Halten av tungmetaller i foder som ska KRAV-certifieras får inte överskrida gränsvärdena i tabellen nedan. Du ska ha ett kontrollsystem för att kunna garantera att dessa gränsvärden inte överskrids. Ditt certifieringsorgan kan kräva att du tar stickprov eller uppvisar resultat från provtagning som gjorts av en myndighet. (K)

mg/kg foder (12 % vattenhalt)					
Tungmetall	Krom	Kadmium	Bly	Kviksilver	Nickel
Helfoder	9	0,10	5	0,1	6
Tillskottsfoder	16	0,18	10	0,1	10

11.4.2 Innehållsdeklaration

Du ska på förpackning, produktblad eller liknande ha en innehållsdeklaration som anger (EU):

- alla KRAV-certifierade råvaror som ingår i produkten
- varje KRAV-certifierad råvaras andel av totalvikten, i **torrsubstans**
- de råvaror från andra årets **omställning** som ingår i produkten (om så är fallet), samt vilken andel dessa utgör av totalvikten, i torrsubstans
- andelen foderråvaror av jordbruksursprung som ingår i produkten.

11.4.3 Märkning

Du får bara använda KRAVs märke på säckar och produktblad om alla foderråvaror är KRAV-certifierade och om alla tillsatser följer KRAVs regler. (K)

Om du vill använda KRAVs namn vid marknadsföring av foderblandningar som innehåller både KRAV-certifierade och icke KRAV-certifierade råvaror så gäller följande (EU):

- Fodret får bara innehålla tillåtna tillsatser.
- Direkt efter KRAVs namn, och i lika tydlig skrift, ska andelen KRAV-certifierade råvaror anges i viktprocent.
- Du ska beräkna utifrån råvarornas vikt som **torrsubstans** och dra bort mineraltillsatser enligt regel 11.2.5.

11.4.4 Tillåtetbedömning av vissa fodermedel som inte kan KRAV-certifieras

Vissa foder eller fodertillsatser som inte får KRAV-certifieras kan genomgå **tillåtetbedömning** och får därefter marknadsföras som tillåtna för KRAV-certifierad produktion. FiBL, ska göra tillåtetbedömningen av det aktuella receptet och säkerställa att samtliga ingredienser är tillåtna enligt kapitel 5 och 11. För

mineralfoder gäller att alla ingredienser som är av jordbruksursprung (till exempel majs, vete och lusern) ska vara KRAV-certifierade eller **EU-ekologiska**. (K)

Efter tillåtetbedömningen av produkten får du ange i produktinformationen, men inte på förpackningen, att produkten är tillåten i KRAV-certifierad produktion. **Tillåtetbedömda** produkter får inte KRAV-märkas. Du betalar ingen licensavgift till KRAV och du behöver inte redovisa försäljningsvärden för de tillåtetbedömda produkterna. En tillåtetbedömning ska förnyas årligen (K)

Tillåtetbedömda foder finns publicerade på www.ansatslista.se.

11.5 Foder till sällskapsdjur

11.5.1 Råvaror

Du ska använda KRAV-certifierade råvaror i foder till sällskapsdjur.

11.5.2 Produktionsprocessen

Du ska producera foder till sällskapsdjur enligt reglerna för foderförädling, se regel 11.3.1. Du ska inte räkna in mineralfoder, mineral tillsatser och liknande när du beräknar procentandelen KRAV-certifierad råvara i fodret. (EU)

11.5.3 Tillsatser, aromer och processhjälpmedel

Du får bara använda de mineralråvaror och fodertillsatser som finns upptagna i förordning (EU) 2021/1165 bilaga III del B.

Du får enbart använda naturliga aromer. (EU)

11.5.4 Märkning av foder till sällskapsdjur

Du får märka foder till sällskapsdjur med KRAVs märke om fodret innehåller minst 95 procent KRAV-certifierade råvaror. Om fodret innehåller mindre än 95 procent KRAV-certifierade råvaror så gäller regel 20.3.5 om KRAV-certifierade ingredienser. (K)

Du som följer reglerna i avsnitt 11.5 får kalla ditt foder "ekologiskt". (EU)

Produktionshjälpmedel

12

Detta kapitel innehåller:

- 12.0 Certifieringens räckvidd
- 12.1 Allmänna regler
- 12.2 Jordar och jordblandningar
- 12.3 Gödsel- och jordförbättringsmedel
- 12.4 Växtskyddsmedel

Reglerna i detta kapitel är KRAV:s egna, med ett fåtal undantag. Vi har därför endast märkt ut de regler som baseras på EU-förordningen.

12.0 Certifieringens räckvidd

12.0.1 Andra regler du ska följa

Du som är certifierad för tillverkning och marknadsföring av produktionshjälpmedel ska också följa de allmänna reglerna i kapitel 2, 3 och 20.

12.0.2 Omfattning av certifieringen

Du som är certifierad för tillverkning och marknadsföring av produktionshjälpmedel får lagra, hantera, förpacka, märka, förädla och bearbeta aktuella produkter och råvaror.

12.0.3 Lagring och hantering

Du som endast hanterar eller lagrar KRAV-certifierade produktionshjälpmedel ska vara certifierad för produktionshjälpmedel om produkterna inte är förpackade. Reglerna i kapitel 12 berör dock inte dig, men du ska följa de allmänna reglerna i kapitel 2, 3 och 20, och särskilt uppmärksamma reglerna i avsnitt 3.2 som berör hantering och lagring av KRAV-certifierade råvaror och produkter.

12.0.4. Importerade och införda produktionshjälpmedel

Om du **importerar** eller **för in** produkter och råvaror som ska säljas som KRAV-certifierade produktionshjälpmedel ska du kunna visa att hela produktionen följer alla regler i kapitel 12 samt dessutom:

- Regel 3.3.6 om förbud mot nanomaterial
- Avsnitt 3.5 om förpackningar

12.0.5 Märkningsavtal för importerade och införda produktionshjälpmedel

Om du som är KRAV-certifierad för produktionshjälpmedel låter en **leverantör** utanför Sverige, som inte är KRAV-certifierad, packa och KRAV-märka dina produkter ska du teckna ett avtal med leverantören. Avtalet ska ge dig kontroll över hur KRAV-märkningen används och ge dig och ditt **certifieringsorgan** rätt att kontrollera din leverantörs produktion vid behov.

i Du hittar en mall för märkningsavtal för produktionshjälpmedel på www.krav.se.

12.1 Allmänna regler

Reglerna i det här avsnittet gäller alla typer av produktionshjälpmedel som används inom växtodling och trädgårdsodling.

12.1.1 Produktansvar

Du som är certifierad för tillverkning eller marknadsföring av produktionshjälpmedel ska ansvara för att de produkter som säljs eller marknadsförs inte innebär en risk för den växtodling som produkterna är avsedda för, vid användning enligt dina anvisningar. De produkter som certifieras enligt kapitel 12 måste uppfylla de regler som användare av KRAV-certifierade produktionshjälpmedel ska uppfylla enligt regel 4.4.8 samt 4.8.

12.1.2 Vilka produktionshjälpmedel får KRAV-certifieras?

Produktionshjälpmedel som får KRAV-certifieras är olika biologiska och kemiska produkter, samt vissa mineralprodukter, som **producenter** använder i sin växtodling. Även produktionshjälpmedel avsedda för enskilda konsumenter får KRAV-certifieras. Följande är exempel på produktionshjälpmedel som får KRAV-certifieras:

- Jordblandningar
- Jordförbättringsmedel
- Gödselmedel
- **Växtskyddsmedel**
- Mikrobiologiska preparat

Följande är exempel på produktionshjälpmedel som inte får KRAV-certifieras:

- Produkter för djurskötsel
- Teknisk utrustning
- Kopparpreparat
- Mikronäringsgödselmedel

Mikronäringsgödselmedel kan dock tillåtetbedömas, se regel 12.1.13.

12.1.3 Produktionshjälpmedel som ska vara KRAV-certifierade

Ett produktionshjälpmedel ska vara KRAV-certifierat om det helt eller till viss del består av följande organiska gödselmedel:

- Komposterat eller **fermenterat** källsorterat hushållsavfall (se regel 12.3.4)
- Rötrest från biogasanläggning där animalisk biprodukt ingår i substratet.
- Rötrest från biogasanläggning där otillåten stallgödsel ingår i substratet (se regel 4.8.5)
- Biprodukter av animaliska ursprung, till exempel benmjöl, dock inte mjölkprodukter (se regel 12.3.11)

Den rötrest som är bedömd som tillåten enligt det system för tillåtetbedömning som tillämpats till hösten 2021 får fortsätta att användas tills tiden för tillåtetbedömningen löpt ut, om inte substratet som används ändras.

12.1.4 Ta hänsyn till miljö och hälsa

Om du ska KRAV-certifiera ett produktionshjälpmedel ska följande kriterier vara uppfyllda:

- Du har dokument som styrker att det inte medför någon allvarlig miljöstörning att tillverka, bryta eller samla in råvarorna i produktionshjälpmedlet.
- Produktionshjälpmedlet har inte framställts genom uppodling eller annan varaktig förändring av områden med naturliga ekosystem med högt skyddsvärde (**HCV – High Conservation Value**). Mark med höga skyddsvärden som uppodlats för mer än fem år sedan kan däremot accepteras.
- Produktionshjälpmedlet är inte klassat som skadligt för djurs och människors hälsa eller för miljön, enligt CLP-förordningen, se www.kemi.se.
- Produktionshjälpmedlet innehåller inte **genetiskt modifierade organismer (GMO)** och är inte framställt av eller med GMO (se reglerna 3.3.4 och 3.3.5).

12.1.5 Produktionsbeskrivning

Du ska ha en dokumentation av produktionsprocessen för produktionshjälpmedlet. Där ska råvarornas ursprung framgå. Du ska även dokumentera produktionshjälpmedlets tillverkningsprocess i den egna verksamheten, när och var olika steg har skett, samt vilka bearbetningsmetoder som har använts.

12.1.6 Analys av tungmetaller och näringsinnehåll

Om du ska KRAV-certifiera en jordblandning, jordförbättrings- och gödselmedel ska du analysera hur mycket den färdiga produkten eller de ingående råvarorna innehåller av tungmetallerna bly, kadmium, koppar, krom, kvicksilver, nickel, zink och silver. Du ska också analysera mängden relevanta makro- och mikronäringsämnen i de produkter som du marknadsför.

Analys ska göras:

- inför certifiering av ny produkt
- vid ny **leverantör** av en råvara
- regelbundet när innehållet av en produkt ligger nära gränsvärdet för någon eller flera tungmetaller (hur ofta avgörs i samråd med ditt **certifieringsorgan**)
- när ditt certifieringsorgan anser att det behövs.

Vid provtagning ska du ta representativa prover av produktionshjälpmedlet eller av respektive råvara som ingår i produktionshjälpmedlet. Vid analys ska du anlita ackrediterade laboratorier som använder godkända analysmetoder.

12.1.7 Riskvärdering för att bedöma förekomst av bekämpningsmedelsrester

Du ska minimera risken för att den växtodling produkten är avsedd för blir skadad. För att en jordblandning, ett jordförbättringsmedel eller ett gödselmedel ska kunna KRAV-certifieras ska du göra en riskvärdering för att bedöma förekomsten av bekämpningsmedelsrester i respektive ingående råvaror.

Du ska göra riskvärderingen kontinuerligt och dokumentera den:

- inför certifiering av ny produkt
- vid ny råvara
- när ditt certifieringsorgan anser att det behövs

Du ska byta ut en råvara med påvisad risk för bekämpningsmedelsrester eller låta göra en laboratorieanalys för att säkerställa att det inte förekommer bekämpningsmedel som kan skada den växtodling produkten är avsedd för.

Du ska spara dokumentationen i minst 2 år så att certifieringsorganet kan kontrollera den.

i Du hittar en mall för riskvärdering på KRAVs hemsida www.krav.se.

12.1.8 Analys av bekämpningsmedelsrester vid påvisad risk enligt 12.1.7

Om riskvärderingen visar att det finns risk för bekämpningsmedelsrester ska de råvaror som har påvisad risk analyseras. Innan produkten sätts på marknaden ska du säkerställa att det inte förekommer detekterbara rester av relevanta substanser som riskvärderingen påvisat och som kan skada den växtodlingen produkten är avsedd för.

Analys ska göras vid varje ny leverans/batch av råvaror och även när ditt certifieringsorgan anser att det behövs.

Du ska ta representativa prover på de råvaror i produktionshjälpmedlet som har påvisad risk. För analys ska du anlita ackrediterade laboratorier som använder ackrediterade analysmetoder för den substans som ska analyseras.

12.1.9 Importerade och införda produktionshjälpmedel

Flyttad till regel 12.0.4 och 12.0.5

12.1.10 Information på förpackningar

När du märker eller marknadsför ett KRAV-certifierat produktionshjälpmedel ska du följa anvisningarna i KRAVs varumärkesmanual.

Dessutom ska du:

- tydligt lista alla råvaror som ingår. För råvaror från lantbruket och för restprodukter från livsmedelsindustrin ska det framgå om råvarorna kommer från konventionell eller ekologisk produktion. Om en råvara har blandat ursprung från både **konventionell** och **ekologisk** produktion ska du benämna hela mängden som konventionell.
- ange mängden relevanta makro- och mikronäringsämnen för jordblandning, jordförbättrings- eller gödselmedel. Innehållet får anges som ett intervall.

- ange den **högsta tillåtna givan** för gödselmedel med hänsyn till tungmetallinnehållet. Uppgiften kan anges som årlig giva eller som total tillförsel för en period på högst fem år.
- ange en entydig och lättfattlig anvisning för vilka användningsområden produkten är avsedd (alternativt för vilka den inte är avsedd) samt dosering, för att underlätta korrekt användning. Om det finns användningsområden som är direkt olämpliga ska det anges.
- ange information om tungmetallinnehåll. Du ska ange både halt och maxgiva.

För produkter som levereras i bulk ska tillverkaren tillhandahålla motsvarande information i form av ett produktblad.

Observera att ett produktionshjälpmedel varken får kallas ekologiskt eller märkas med KRAV's grundmärke. För användning av KRAV's märke på produktionshjälpmedel se bilaga 4. Detta är en skärpning av regeln sedan tidigare, enligt EU-förordningen 2018/848 art 31.

i Se KRAV's varumärkesmanual som du hittar på KRAV's hemsida www.krav.se.

12.1.11 Spårbarhet för ingående råvaror

Du ska märka produkterna så att det går att fastställa tid och plats för de olika stegen i produktionen, exempelvis **förädling** och förpackning.

12.1.12 Meddela nya produkter till KRAV

Du ska anmäla till KRAV vilka KRAV-certifierade produkter du planerar att sälja, innan du börjar marknadsföra dem. Anmälan görs i Mitt KRAV på www.krav.se. Ditt **certifieringsorgan** verifierar att uppgifterna är korrekta när det gör **kontroll**.

12.1.13 Tillåtetbedömning av produktionshjälpmedel

Du som tillverkar eller marknadsför ett produktionshjälpmedel och inte vill eller kan certifiera produkten kan få en bedömning gjord av om produkten får användas enligt KRAV's regler. Du ska då vända dig till **FiBL** som gör en bedömning av produkten för att säkerställa att samtliga ingredienser är tillåtna enligt KRAV's regler i kapitel 4. För organiska och oorganiska gödsel- och jordförbättringsmedel ska innehållet av tungmetaller analyseras och en **högsta tillåtna giva** anges enligt regel 4.4.8. Information om tungmetallinnehåll ska medfölja produkten. Du ska ange både halt och maxgiva.

Om produkten bedöms som tillåten i KRAV-certifierad produktion, får du ange det i produktinformationen, men inte på förpackningen. En tillåtetbedömning ska förnyas årligen.

Du betalar ingen licensavgift till KRAV vid **tillåtetbedömning** och du behöver inte redovisa försäljningsvärden för tillåtetbedömda produktionshjälpmedel.

i *Tillåtet bedömda gödsel- och jordförbättringsmedel finns publicerade på www.ansatslista.se Där hittar du även kontaktinformation till FiBL och information om ansökningsförfarande.*

12.2 Jordar och jordblandningar

I det här avsnittet finns särskilda regler för KRAV-certifiering av jordar och jordblandningar.

12.2.1 Vad jordar och jordblandningar får innehålla

Om du tillverkar jord eller jordblandningar som du vill KRAV-certifiera får du bara använda följande ingredienser:

- Sand, krossmaterial, lera och torv från områden där inga kemiska bekämpningsmedel och ingen konstgödsel har använts under 36 månader före uttag
- Jord från KRAV-certifierad mark
- Organiska gödselmedel enligt regel 4.8.4
- Oorganiska gödselmedel enligt regel 4.8.8

Se även reglerna 12.1.7 och 12.1.8

Om kemiska bekämpningsmedel inte använts under en längre period är risken mindre att persistenta bekämpningsmedel hamnar i KRAV-certifierade gödsel- och jordförbättringsmedel.

12.2.2 Tungmetaller i jordar och jordblandningar

Om du ska KRAV-certifiera så- eller planteringsjordar och jordblandningar får deras tungmetallhalter inte överstiga följande gränsvärden:

Ämne	mg/kg ts i jorden
Bly	30
Kadmium	0,3
Koppar	40
Krom	40
Kvicksilver	0,1
Nickel	25
Zink	120
Silver	0,25

12.3 Gödsel- och jordförbättringsmedel

I det här avsnittet finns särskilda regler för KRAV-certifiering av gödsel- och jordförbättringsmedel.

12.3.1 Vad gödsel- och jordförbättringsmedel får innehålla

Om du tillverkar gödsel- eller jordförbättringsmedel som du ska KRAV-certifiera får du bara använda följande ingredienser:

- Sand, krossmaterial, lera och torv från områden där inga kemiska bekämpningsmedel, ingen konstgödsel och inga andra otillåtna medel

enligt 4.8.6 och 4.8.9 har använts 36 månader före uttag

- Organiska gödselmedel enligt regel 4.8.4
- Oorganiska gödselmedel enligt regel 4.8.8

Se även reglerna 12.1.7 och 12.1.8

12.3.2 Begränsad tillförsel av tungmetaller

Vid användning av produktionshjälpmedel får tillförseln av tungmetaller till åkermark inte överstiga nivåerna i tabellen nedan, beräknat som årsgenomsnitt för en femårsperiod.

Ämne	g/ha och år	
Bly	25	
Kadmium	0,45	
Koppar	300*	
Krom	40	* För koppar kan större mängder, maximalt 1 kg per hektar, godtas om du kan visa att den aktuella åkermarken behöver koppartillskott.
Kvicksilver	0,8	
Nickel	25	
Zink	600	
Silver	3	

Halten av tungmetaller i ett medel får inte vara så hög att medlet saknar nytta i produktionen vid den **högsta tillåtna givan**. Om till exempel ett gödselmedel innehåller så mycket tungmetaller i förhållande till den näring som tillförs att gödslingseffekten blir försumbar får gödselmedlet inte KRAV-märkas.

12.3.3 Högsta tillåtna giva

Du ska beräkna den **högsta tillåtna givan** med utgångspunkt i halterna av tungmetallerna bly, kadmium, koppar, krom, kvicksilver, nickel, zink och silver i ditt produktionshjälpmedel. Du ska beräkna hur mycket av ditt produktionshjälpmedel som får tillföras utan att tillförseln av någon av dessa tungmetaller överskrider gränsvärdena i regel 12.3.2 och utan att tillförseln av något växtnäringssämne blir för stor. Du ska beräkna den högsta tillåtna givan på årsbasis eller som mest för en tidsperiod på 5 år. Du ska kunna redogöra för hur beräkningarna gjorts.

Tumregel: Tillförsel av 1 ton/ha och år av en produkt som innehåller 1 ppm av ett visst ämne resulterar i ett tillskott av ämnet på 1 g/ha och år.

12.3.4 Certifiering av källsorterat hushållsavfall

För att kompost eller rötrest från vegetabiliskt och animaliskt hushållsavfall ska få användas i KRAV-certifierad växtodling, ska anläggningen vara KRAV-certifierad, och insamlingssystemet vara godkänt av Jordbruksverket. Det ska vara ett slutet övervakat insamlingssystem begränsat till matavfall av vegetabilisk och animaliskt ursprung från restauranger, storkök och andra typer

av kök, inbegripet centralkök och hushållskök och där risken för förorening med oönskade ämnen minimeras. Om andra substrat än matavfall tillförs anläggningen, ska du också kunna visa att dessa är tillåtna som gödsel- eller jordförbättringsmedel i **ekologisk** odling.

För att komposten eller rötresten ska få KRAV-certifieras krävs dessutom att:

- Produkten har en certifiering enligt SPCR 120 respektive 152, eller motsvarande.
- Koncentrationen i mg/kg torrsvikt av tungmetaller i kompost eller rötrest får inte vara högre än **(EU)**:
 - kadmium: 0,7
 - koppar: 70
 - nickel: 25
 - bly: 45
 - zink: 200
 - kvicksilver: 0,4
 - krom (totalt): 70
 - krom (VI): Inga påvisbara mängder får finnas.

Observera att KRAV dessutom har regler som begränsar tungmetalltillförsel till åkermark, se reglerna 12.3.2 och 12.3.3.

På Jordbruksverkets webbplats finns information om ansökan om godkännande av insamlingsystem för hushållsavfall, www.jordbruksverket.se.

12.3.5 Certifiering av biogasanläggningar

För biogasanläggningar ska processerna överensstämma med förordning (EU) nr 142/2011. **(EU)**

Om tillåtna och otillåtna animaliska biprodukter ingår i substratet ska kraven för kategori 2- eller kategori 3-material uppfyllas enligt förordning (EG) nr 1069/2009. Det ska framgå i informationen till användarna av rötresten om animaliska biprodukter ingår. **(EU)**

När KRAVs regler antas augusti 2021 råder osäkerhet om du får använda de processhjälpmedel som är tillåtna att användas enligt nationell lagstiftning och enligt förordning (EU) 2019/1009 i din biogasproduktion eller inte. Tills frågan är utredd med Jordbruksverket menar KRAV att de processhjälpmedel som branschen tidigare tagit fram som tillåtna att använda får fortsatt användas. Du hittar dem här: www.lrf.se. **(EU)**

Polymerer är inte tillåtna innan KRAV beslutat att tillåta dem.

12.3.6 Om enbart tillåtna substrat ingår

Rötrest från biogasanläggningar där endast tillåtna substrat används kan tillåtet bedömas enligt regel 12.1.13 eller KRAV-certifieras enligt kapitel 12. Regeln gäller inte om animaliska biprodukter (kategori 3 eller mag- och tarminnehåll av kategori 2) som inte är stallgödsel ingår. Substraten ska uppfylla regel 4.8.4.

12.3.7 Om animaliska biprodukter ingår

För att rötrest från animaliska biprodukter, som inte är stallgödsel (kategori 3 eller mag- och tarminnehåll av kategori 2) ska få användas i KRAV-certifierad växtodling, ska biogasanläggningen vara KRAV-certifierad.

Biogödsel där animaliska biprodukter ingår som substrat får inte spridas på **ärlig del av grödan (EU)**

12.3.8 Om otillåten stallgödsel ingår

För att otillåten stallgödsel enligt regel 4.8.5 ska få ingå som en andel av substratet och rötresten sedan ska få användas i KRAV-certifierad växtodling, ska biogasanläggningen vara KRAV-certifierad. Se även regel 12.3.10 om övriga krav på substratet och beräkning av vilken andel som får användas i KRAV-certifierad växtodling.

12.3.9 Om otillåtna animaliska biprodukter ingår

För att otillåtna animaliska biprodukter (kategori 3 eller mag- och tarminnehåll av kategori 2) från djur vars gödsel KRAV inte tillåter enligt regel 4.8.5 ska få ingå som en andel av substratet och rötresten sedan ska få användas i KRAV-certifierad växtodling, ska biogasanläggningen vara KRAV-certifierad. Se även regel 12.3.10 om övriga krav på substratet och beräkning av vilken andel som får användas i KRAV-certifierad växtodling.

12.3.10 Andelsförfarande vid rötning av otillåten stallgödsel och otillåtna animaliska biprodukter

För att få använda en viss andel av rötresten i KRAV-certifierad växtodling ska samtliga följande krav uppfyllas för rötrest där otillåtna animaliska biprodukter och/eller otillåten stallgödsel ingår enligt regel 12.3.8 och 12.3.9 (EU):

- Det ingår inte:
 - djur eller gödsel från djur som är uppfödda i **bur**
 - gödselmedel som är otillåtna enligt regel 4.8.6 eller regel 4.8.9.
- Minst 5 procent av de substrat som tillförs biogasanläggningen på årsbasis ska bestå av gödsel, vall eller annat organiskt material från **ekologisk** produktion eller produktion under **omställning** till ekologisk.
- Endast den andel rötrest som motsvarar andelen tillåtna gödselmedel på årsbasis får användas i KRAV-certifierad produktion. Substraten ska uppfylla regel 4.8.4
Beräkningarna ska göras på **torrsubstansinnehållet**.

Exempel : Ingående substanser i rötresten räknat i ts är:

Tillåtna gödselmedel		Otillåtna gödselmedel	
5%	Nötgödsel från KRAV-certifierad besättning	20%	Stallgödsel från specialiserad produktion av nötkreatur i spaltgolvsboxar
40%	Gödsel från konventionell mjölkproduktion	20%	ABP från slaktsvinsbesättning med mer än 50 djur i årlig produktion
15%	Avrens från spannmål		

60% av denna rötrest får på årsbasis användas i KRAV-certifierad produktion

12.3.11 Certifiering av tillåtna animaliska biprodukter

För att animaliska biprodukter som listas i regel 4.8.4 (kategori 2- eller 3-material) ska få användas i KRAV-certifierad växtodling ska produkten vara KRAV-certifierad.

Kraven för kategori 2- eller kategori 3-material ska uppfyllas enligt förordning (EG) nr 1069/2009 om Animaliska biprodukter. Processerna ska överensstämma med förordning (EU) nr 142/2011.

I animaliska biprodukter från päls, ull och hår, till exempel hårmjöl, får det inte finnas påvisbara mängder av krom (VI).

Stallgödsel ingår i kategori 2, men behöver inte certifieras innan den får användas i KRAV-certifierad växtodling.

Mjölkprodukter kategori 3-material behöver inte certifieras, se regel 4.8.4.

12.4 Växtskyddsmedel

12.4.1 Tillåtna växtskyddsmedel

Du får bara KRAV-märka och marknadsföra **växtskyddsmedel** som är tillåtna enligt KRAVs regler för växtskydd (se avsnitt 4.9).

För att du ska få sälja ett växtskyddsmedel ska det vara godkänt av Kemikalieinspektionen (se förordningarna (EG) nr 1107/2009 och SFS 2014:425 om godkännande av växtskyddsmedel).

De växtskyddsmedel som används i KRAV-certifierad odling får innehålla de hjälpämnen och tillsatsämnen som är tillåtna enligt förordning (EG) nr 1107/2009. Piperonylbutoxid är inte tillåtet i pyretrumpreparat enligt regel 4.9.5.

Enproduktcertifiering

13

Kapitlet har utgått

Butik

14

Kapitlet har utgått

Restauranger, storhushåll och servering samt kedjecertifiering

15

Detta kapitel innehåller:

- 15.0 Certifieringens räckvidd
- 15.1 Allmänt
- 15.2 Utökad miljö- och hållbarhetsarbete
- 15.3 Användning av hållbara livsmedel för KRAV-certifierade restauranger
- 15.4 Certifieringsnivåer
- 15.5 Kedjecertifiering

Reglerna i kapitel 15 omfattar alla former av restauranger, storkök och **serveringar**. Även mindre produktionsenheter som exempelvis gruppboenden och förskolor omfattas. Fortsättningsvis benämns alla dessa verksamheter som *restauranger* i det här kapitlet.

15.0 Certifieringens räckvidd

15.0.1 Andra regler du ska följa

Du som är certifierad för restaurang, storkök och **servering** samt kedjecertifiering ska också följa de allmänna reglerna i kapitel 2, 3 och 20. (K)

15.0.2 Omfattning av certifieringen

Du som är certifierad för restaurang, storkök och **servering** samt kedjecertifiering får lagra och hantera **produkter** från KRAV-certifierad **produktion** samt använda KRAVs namn och märken för att marknadsföra din verksamhet. (K)

Om du har en certifierad restaurang får du också använda dig av och marknadsföra din certifiering på tillfälliga platser som festivaler, mässor och liknande. (K)

Om du vill KRAV-märka maträtter, liksom andra sammansatta livsmedel, ska din verksamhet vara certifierad enligt kapitel 9, Livsmedelsförädling, och maträtten ska vara registrerad som en produkt.

15.1 Allmänt

15.1.1 Certifieringen omfattar hela verksamheten

En certifiering gäller all verksamhet på en **enhet**.

Enheter med egna livsmedelsinköp och/eller egen **tillagning** ska alltid ha en egen certifiering. (K)

Du kan inte välja att enbart certifiera till exempel din frukostservering eftersom kökets alla livsmedelsinköp räknas med i certifieringen.

15.1.2 Verksamhet med flera enheter

Om din verksamhet består av flera **enheter** kan du välja att certifiera alla eller endast vissa av dem. Om inte alla enheter ingår i certifieringen ska det tydligt framgå, även i din marknadsföring.

Om du har en grupp med flera enheter som har **gemensam styrning** och redovisning, får du använda kedjecertifiering i stället för enskild certifiering av varje enhet (se avsnitt 15.5).

Har du en verksamhet med **serveringskök** som inte gör egna inköp eller har egen **tillagning** kan dessa ingå i tillagningskökens certifiering. (K)

En detaljerad definition av serveringskök, samt vad man får respektive inte får göra i ett sådant finns i bilaga 6.

15.1.3 Serveringskök utan egen certifiering

För **serveringskök** som kan gå under **tillagningskökets** certifiering gäller att alla relevanta regler i kapitel 15, 2, 3 och 20 ska följas. Serveringsköken ska kontrolleras av certifieringsorganet, men det finns inte krav på att de ska kontrolleras varje år. Certifieringsorganet avgör efter riskbedömning hur ofta varje serveringskök ska kontrolleras. Varje serveringskök ska dock kontrolleras minst vart tredje år. (K)

15.1.4 Kunskap om KRAV-certifierad produktion

All personal som arbetar med **tillagning** eller **servering** ska ha genomgått utbildning om KRAV samt om **ekologisk** och hållbar **produktion**. Fast anställd personal kan förvärva kunskapen antingen genom utbildning i KRAVs regi, genom KRAVs webb-utbildning "Restaurangutbildning" eller genom annan utbildning som KRAV bedömt som likvärdig. Fast anställd personal ska kunna visa upp utbildningsintyg. Utbildningen ska göras minst vartannat år.

Den som har en tidsbegränsad anställning kan istället ta del av det skriftliga utbildningsdokumentet "KRAV-certifierad restaurang - Personalens kunskaper" som finns på [KRAVs hemsida](#). (K)

15.2 Utökat miljö- och hållbarhetsarbete

Utöver de regler som finns i kapitel 3 om miljö- och hållbarhetsarbete ska en restaurang även följa reglerna 15.2.1, 15.2.2 och 15.2.5. (K)

15.2.1 Engångsmaterial

Plastfilm som används i köket och engångsförpackningar som måltider levereras i får inte innehålla klorerade plaster som till exempel PVC. (K)

15.2.2 Matsvinn

Verksamheten ska ha en dokumenterad plan för att reducera matsvinn både före och efter **servering**. Du ska definiera mål som kan följas upp på enhetsnivå av ditt **certifieringsorgan** vid **kontrollerna**. (K)

15.2.3 Sjömat

Utgått

15.2.4 Kött och övriga animaliska livsmedel

Utgått

15.2.5 Redovisa ursprung

Du ska kunna redovisa ursprung för obearbetat kött, fisk och skaldjur som du köper in till din verksamhet. (K)

15.3 Användning av hållbara livsmedel för KRAV-certifierade restauranger

Definitionen av *hållbara livsmedel* gäller endast för detta kapitel.

15.3.1 Hållbara livsmedel

För att du ska kunna räkna in ett livsmedel i andelen *hållbara livsmedel* ska det antingen vara KRAV-märkt eller finnas upptaget i bilaga 5 "Hållbara livsmedel i restauranger, storkök och *serveringar*". (K)

15.3.2 Redovisning av inköp

All redovisning och beräkning ska du göra i kronor och andel av dina totala livsmedelsinköp. Redovisningsperioden kan vara från din föregående revision, per kalenderår eller per verksamhetsår efter samråd med ditt *certifieringsorgan*.

Du ska kunna styrka inköpen av de livsmedel som räknas som *hållbara livsmedel* genom dokumenterad inköpsredovisning.

Du kan, om du väljer *Grundnivån* för din certifiering, välja att i förekommande fall inte räkna med inköpsvärdet av *alkoholhaltiga drycker* i dina inköp av livsmedel. Detta måste då tydligt framgå för gästen. Du måste i detta fall även erbjuda minst ett KRAV-märkt alternativ av vin och öl om vin och öl normalt serveras i din verksamhet.

För *premiumnivåerna* brons, silver och guld kan du räkna bort inköpsvärdet av starkvin och sprit. Inköpsvärdet av övriga alkoholhaltiga drycker ska för dessa certifieringsnivåer räknas med i din redovisning. (K)

15.3.3 Egenproducerade råvaror

Om du har tillgång till KRAV-certifierade råvaror från egen *produktion* får du tillgodoräkna dig dem som *hållbara livsmedel* till ett skattat marknadspris. (K)

15.3.4 Nivåbedömning vid inledande kontroll och nivåhöjning

Vid en inledande *kontroll* av befintlig verksamhet eller vid höjning av nivå ska du kunna styrka inköpen av *hållbara livsmedel* minst tre månader tillbaka i tiden för den nivå du vill bli certifierad för.

Har du en helt nystartad verksamhet kan du i stället vid din inledande kontroll visa ditt *certifieringsorgan* att du har möjlighet att köpa in hållbara livsmedel enligt den nivå du vill bli certifierad för. (K)

Som nystartad kan du till exempel visa din möjlighet att köpa in hållbara livsmedel genom dina leverantörers utbud eller på annat sätt som ditt certifieringsorgan anser trovärdigt.

15.4 Certifieringsnivåer

Vid **kontroll** ska du för **certifieringsorganet** kunna redovisa andelen KRAV-märkta samt **hållbara livsmedel** som procentandelar av alla inköp av livsmedel som du gjort under redovisningsperioden.

15.4.1 Grundnivå

För **grundnivån** ska samtliga regler utom 15.4.2 i detta kapitel uppfyllas, samt även avsnitt 15.5 om du har en kedjecertifiering. Du ska även kunna visa på en inköpsandel enligt följande (**K**):

Grundnivå	Hållbara livsmedel (inklusive KRAV-märkt)	KRAV-märkt
	minst 20% av totala livsmedelsinköpen	minst 10% av totala livsmedelsinköpen

15.4.2 Premiumnivåer

Om du önskar kan du höja din nivå i certifieringen till en **premiumnivå**, förutsatt att du även uppfyller kraven på **grundnivån**.

Premiumnivåer	Hållbara livsmedel (inklusive KRAV-märkt)	KRAV-märkt
Brons	minst 30% av totala livsmedelsinköpen	minst 20% av totala livsmedelsinköpen
Silver	minst 60% av totala livsmedelsinköpen	minst 40% av totala livsmedelsinköpen
Guld	minst 90% av totala livsmedelsinköpen	minst 60% av totala livsmedelsinköpen

Är du certifierad på en premiumnivå får du välja att använda KRAVs restaurangmärke för grundnivån eller märket för din premiumnivå. För märkenas utformning och användning, se kapitel 20 och bilaga 4. (**K**)

15.4.3 KRAV-certifiering för minst 15 produkter

Utgått

15.4.4 Undantag vid kedjecertifiering för minst 15 produkter

Utgått

15.5 Kedjecertifiering

Reglerna för certifiering av kedjor kan du tillämpa tillsammans med de övriga reglerna i detta kapitel.

I avsnittet beskrivs (K):

- vilka **enheter** som kan ingå i kedjecertifieringen
- när enheterna behöver indelas i grupper
- kravet på internrevision av alla enheter
- **kedjans** struktur, rutiner och ansvarsfördelning
- hur kedjan ska göra för att certifieringsorganet ska kunna sköta **kontrollen** utan att behöva besöka varje enhet
- hur internrevisionen ska arbeta, samt dess kompetens och befogenheter.

15.5.1 Vilka som kan kedjecertifieras

Om organisationen har en grupp av **enheter** med **gemensam styrning** för att kunna kontrollera och redovisa att reglerna följs, så får kedjecertifiering användas i stället för enskild certifiering av varje enhet. (K)

15.5.2 Indelning i undergrupper

Om **enheter** varierar mycket vad gäller rutiner och struktur ska **kedjan** tillsammans med **certifieringsorganet** skapa undergrupper för enheter med likartad verksamhet. Alternativt får undergrupper skapas på grundval av organisationsmässig samhörighet. (K)

15.5.3 Krav på internrevision och släckning av alla avvikelser

Innan **certifieringsorganet** kan göra sin inledande **kontroll** av **kedjan** enligt detta kapitel ska internrevisionen ha reviderat alla ingående **enheter** och alla **avvikelser** ska vara släckta. (K)

Se manual "Inför kedjecertifiering" på www.krav.se för fler detaljer kring processens olika steg.

15.5.4 Redovisning av inköp inom kedja

Kedjan ska för varje certifierad **enhet** centralt kunna redovisa inköp av KRAV-certifierade livsmedel, övriga **hållbara livsmedel**, samt de totala inköpen av livsmedel. (K)

15.5.5 Kedjans kontaktpersoner och deras befogenheter

Förutom en kontaktperson på varje **enhet** ska det också finns en kontaktperson i **kedjans** gemensamma organisation som har ledningens uppdrag att ansvara för att KRAVs regler följs.

Den som är kontaktperson för hela kedjans gemensamma organisation får vara internrevisor inom kedjans KRAV-certifiering, förutsatt att denne kan agera

opartiskt. Även den som är kontaktperson för en enhet får vara internrevisor, men får inte **kontrollera** sin egen enhet. (K)

15.5.6 Internt avvikelssystem

Kedjan ska se till att det finns ett centralt system för att hantera **avvikelser**. Det ska också finnas rutiner som syftar till att stödja **enheter** som fått avvikelser och som säkerställer att avvikelserna inte finns på fler enheter i kedjan eller riskerar att upprepas. (K)

15.5.7 Underkännande av enheter

För **enheter** som inte uppfyller KRAVs regler, exempelvis på grund av en **avvikelse** som enheten inte har åtgärdat så att den har kunnat släckas, ska platscertifikatet dras tillbaka. **Kedjan** ska ha rutiner för att göra detta. Rutinerna ska dessutom säkerställa att kedjan (K):

- omedelbart underrättar sitt **certifieringsorgan** om att en enhet blivit underkänd
- tar bort underkända enheter från förteckningen över enheter som ingår i KRAV-certifieringen
- ser till att användning av KRAVs märke på enskilda livsmedel, till exempel på en buffé eller en meny, genast upphör på enheten om det förekommit
- ser till att marknadsföring som säger att enheten är KRAV-certifierad genast upphör
- upphör med all marknadsföring som påstår att hela kedjan är certifierad, om sådan funnits.

15.5.8 Ledningens ansvar

Kedjans ledning ska minst en gång per år försäkra sig om att de dokumenterade rutinerna uppfyller KRAVs regler. Det ska finnas tydliga rutiner för vem som ska organisera den årliga genomgången, vilka som ska vara närvarande och när genomgången ska göras. Det ska också vara tydligt vem som ansvarar för att beslutade åtgärder genomförs. Kedjan ska ha en fastställd agenda för den årliga genomgången. (K)

Följande punkter bör ingå:

- *Fungerar rutinerna för KRAV-certifieringen väl?*
- *Rapporter från kedjans certifieringsorgan*
- *Resultat av internrevisioner*
- *Övergripande genomgång av avvikelser*
- *Genomförda och planerade förebyggande åtgärder*
- *Behov av resurser*
- *Behov av kompetensutveckling*
- *Åtgärdsplan för det kommande året*
- *Fastställande av internrevisionsplan för kommande år.*

15.5.9 Tillbakadraget certifikat

En **enhet** som fått sitt **certifikat** tillbakadraget kan få ett nytt certifikat. För att enheten ska få ett nytt certifikat ska ditt **certifieringsorgan** bedöma att enheten har förutsättningar att långsiktigt följa KRAVs regler. Enheter får inte vid upprejade tillfällen tas bort och återföras till kedjecertifieringen.

Enheter som har underkänts tre gånger kan inte få något nytt certifikat under tre år. (K)

15.5.10 Internrevisionens uppgifter

Kedjans internrevision ska ha dokumenterade rutiner för att årligen kontrollera alla **enheter** som ingår i KRAV-certifieringen. Vid den årliga **kontrollen** ska internrevisionen kontrollera alla tillämpliga regler på alla enheter. **Certifieringsorganet** kan dock efter riskbedömning besluta att inte alla **serveringskök** måste kontrolleras årligen. De beslutar även hur många och vilka serveringskök som ska kontrolleras samt med vilken frekvens, se regel 15.1.3.

Internrevisionen ska också granska att de förebyggande åtgärder som kedjan genomför efter eventuella **avvikelser** resulterar i en bestående förbättring för hela kedjan. (K)

15.5.11 Internrevisorernas kompetens

Internrevisorerna ska ha god kunskap om KRAVs regler för restaurang, storkök och **servering** och även ha genomgått utbildning enligt regel 15.1.4. **Kedjan** ska ha dokumenterade krav på internrevisorernas kompetens. I kompetenskraven ska det ingå att internrevisorerna ska ha relevant erfarenhet och utbildning, till exempel genom att ha deltagit på en inbesiktning eller förrevision som **certifieringsorganet** utför på en av **enheterna**. Ingen formell revisorsutbildning krävs. (K)

15.5.12 Internrevisorernas befogenheter

Internrevisorerna ska ha befogenhet att utföra revision på vilken **enhet** som helst, när som helst, utan att anmäla det till någon eller be om tillstånd från någon. En internrevisor får inte revidera sin egen enhet. (K)

15.5.13 Internrevisorernas resurser

Internrevisorerna ska ha tillräckliga resurser för att kunna genomföra sitt arbete enligt dessa regler. (K)

15.5.14 Deltagande i extern kontroll

Varje internrevisor ska ha deltagit i en fullständig extern **kontroll** med **certifieringsorganet** innan **kedjan** kan certifieras. Ny internrevisor i befintlig kedja kan utföra internrevisioner utan att ha deltagit vid extern kontroll. Den nya internrevisorerna ska dock delta vid nästa ordinarie externa revision. (K)

Se manual "Inför kedjecertifiering" på www.krav.se för fler detaljer kring processens olika steg.

15.5.15 Dokumentation av internrevisionen

Kedjan ska se till att alla rapporter från interna revisioner, inklusive alla rapporter om **avvikelse**r och åtgärder, finns tillgängliga för **certifieringsorganet** vid **kontrollen** av kedjans gemensamma funktioner.

15.5.16 Ny enhet till befintlig kedja

Om en befintlig **kedja** tar in en ny **enhet** ska kedjan göra en internrevision och skicka en kopia på internrevisionsprotokollet till **certifieringsorganet**. **(K)**

Import och införsel av produkter

16

Detta kapitel innehåller:

- 16.0 Certifieringens räckvidd
- 16.1 Grundläggande regler
- 16.2 Erkända certifieringar och system för leverantörsgranskning
- 16.3 Olika sätt att verifiera tilläggskraven
- 16.4 Tilläggskrav för socialt ansvar i landgrupp 1
- 16.5 Tilläggskrav för socialt ansvar i landgrupp 2
- 16.6 Övriga tilläggskrav för samtliga produkter
- 16.7 Tilläggskrav för vegetabilier
- 16.8 Tilläggskrav för animalier
- 16.9 Tilläggskrav för övriga produkter
- 16.10 Produkter certifierade enligt NOP
- 16.11 Produkter certifierade enligt andra regelverk som EU erkänner

16.0 Certifieringens räckvidd

Kapitlet beskriver hur du som är certifierad för import och införsel, kan avgöra om en produkt är möjlig att KRAV-märka. (K)

16.0.1 Andra regler du ska följa

Du som är certifierad för import och införsel ska också följa de allmänna reglerna i kapitel 2, 3 och 20. (K)

16.0.2 Omfattning av certifieringen

Du som är certifierad för import och införsel får lagra, hantera, förpacka och märka produkter som du importerar eller för in enligt reglerna i det här kapitlet. (K)

Utöver din certifiering för import och införsel, ska du vara certifierad för Livsmedelsförädling, om du förädlar KRAV-certifierade produkter.

16.0.3 Importerade eller införda produktionshjälpmedel

Om du importerar eller för in produktionshjälpmedel och vill KRAV-märka dem med KRAVs särskilda märke för produktionshjälpmedel ska du följa reglerna i kapitel 12. (K)

16.1 Grundläggande regler

I det här avsnittet finns regler om vilka produkter som får certifieras enligt detta kapitel.

16.1.1 Vilka produkter som får KRAV-märkas

För att du ska få KRAV-märka importerade eller införda **produkter** ska **leverantören** ha ett aktuellt **certifikat** enligt förordning (EU) 2018/848 som omfattar produkten som du ska **importera** eller **föra in**. (EU)

16.1.2 Regler för vissa produkter

Om någon av reglerna i avsnitt 16.4-16.10 är aktuella för **produkten** som du ska **importera** eller **föra in** och KRAV-märka så framgår det i respektive regel vad du ska göra och hur du ska visa att den uppfylls. (K)

16.1.3 Grund för att få KRAV-märka produkter som importeras eller förs in

Ett av dessa alternativ ska vara uppfyllt (K):

- **Produkterna** är certifierade mot ett **certifieringssystem** som KRAV erkänner, se avsnitt 16.2. Vid kontroll ska du då kunna visa för ditt **certifieringsorgan** att produkterna omfattas av en giltig certifiering mot ett erkänt certifieringssystem.
- Produkterna omfattas av ett **leverantörsgranskningssystem** som KRAV erkänner, se avsnitt 16.2. Vid kontroll ska du då kunna visa detta för ditt certifieringsorgan.
- Du kan på något av de sätt som anges i avsnitt 16.3 verifiera att dina produkter uppfyller de tilläggskrav som specificeras i avsnitt 16.4-16.10.

16.1.4 Övergångsregel

Utgått

16.1.5 Inte svenska produkter

Kapitel 16 kan bara tillämpas på **produkter** som är producerade utanför Sverige. Du får inte KRAV-märka produkter som är producerade i Sverige och certifierade enligt ett annat ekologiskt **regelverk** än KRAVs regler. (K)

16.1.6 Kontrollintyg

Om du **importerar produkter** från tredjeland alltså från land utanför EU och EES, ska du se till att få ett elektroniskt kontrollintyg. Du behöver då registrera dig som importör i TRACES-NT. Ansvarig myndighet för livsmedel är Livsmedelsverket. För produkter som inte är livsmedel, till exempel foderråvaror är Jordbruksverket ansvarigt. (EU)

- i** Du hittar information om detta på www.livsmedelsverket.se respektive www.jordbruksverket.se.

16.2 Erkända certifieringar och system för leveantörsgranskning

KRAV kan erkänna andra certifierings- och leverantörsgranskningssystem som grund för KRAV-märkning.

16.2.1 Certifierings- och leverantörsgranskningssystem som grund för KRAV-märkning

KRAV kan erkänna ett **certifierings- eller leverantörsgranskningssystem** som grund för KRAV-märkning för delar av KRAVs regler eller för KRAVs regler i sin helhet. (K)

Om du är KRAV-certifierad enligt kapitel 16 får du ansöka till KRAV om att få ett certifierings- eller leverantörsgranskningssystem erkänt. (K)

KRAV har rätt att återkalla erkännandet av ett certifierings- eller leverantörsgranskningssystem om det ändras eller om KRAVs regler ändras. Du ska därför kontrollera att det system du valt är fortsatt godkänt. (K)

i *KRAV publicerar vilka certifierings- och leverantörsgranskningssystem som är erkända och vilka delar av KRAVs regler som erkännandena gäller på www.krav.se.*

16.3 Olika sätt att verifiera tilläggskraven

Reglerna i det här avsnittet handlar om olika sätt att verifiera tilläggskraven i avsnitt 16.4–16.5 och i avsnitt 16.7–16.10.

Möjligheterna till verifieringen av tilläggskraven för socialt ansvar skiljer sig åt mellan olika länder. I de länder som ingår i landgrupp 2 saknas allmänt utbredda system för certifiering eller leverantörsgranskning av sociala förhållanden som kan användas för att verifiera tilläggskraven.

16.3.1 Verifiering av tilläggskrav för socialt ansvar i landgrupp 1

Landgrupp 1 omfattar andra länder än länderna inom Europeiska unionen och EES-området, Schweiz, Storbritannien och Nordirland, USA, Kanada, Australien, Nya Zeeland och Japan. (K)

Verifiering av tilläggskraven ska göras där **produktion** sker. Du ansvarar för planering och genomförande av verifieringen. Vid kontroll ska du kunna visa för ditt **certifieringsorgan** att verifieringen är effektiv och trovärdig. (K)

Verifieringen av tilläggskrav för en **produkt** som du vill KRAV-märka ska göras på något av följande sätt (K):

- enligt en certifiering eller ett system för **leverantörsgranskning** som KRAV erkänner. Om systemet har egna kontrollcykler så ska dessa följas, annars ska verifieringen göras årligen.
- mot en eller flera av KRAVs checklistor för den aktuella typen av produkt. Verifieringen ska årligen utföras av ett **certifieringsorgan** som är ackrediterat för ekologisk produktion av ett ackrediteringsorgan som är **IAF/MLA-signatär**.
- mot en eller flera av KRAVs checklistor för den aktuella typen av produkt. Verifieringen ska årligen utföras genom en leverantörsgranskning som du planerar och genomför. Verifieringen ska göras av en person med revisorskompetens inom ekologisk produktion. Tilläggskrav om socialt ansvar kan även verifieras av en person med revisorskompetens inom det området.

16.3.2 Verifiering av tilläggskrav för socialt ansvar i landgrupp 2

Om du importerar eller för in **produkter** där primärproduktionen sker i länder inom Europeiska unionen, EES-området eller i Schweiz, Storbritannien och Nordirland, USA, Kanada, Australien, Nya Zeeland eller Japan (landgrupp 2), ska du arbeta systematisk för att identifiera och minimera risker avseende socialt ansvar i leverantörsled. (K)

Det innebär att du ska göra en riskanalys av dina **leverantörer**. Om du identifierar betydande risker avseende socialt ansvar hos någon leverantör ska du upprätta en åtgärdsplan. Vid **kontroll** ska du kunna redogöra för ditt arbetssätt inklusive eventuella åtgärdsplaner. (K)

Regeln ska vara uppfylld senast 1 januari 2023. (K)

Leverantörsled avser alla led i produktionskedjan från primärproduktion till färdig produkt. Du ska ta in information från din leverantör om i vilket land de olika momenten i produktionen sker, och utifrån det göra dig en allmän bild av möjliga risker. Det innebär inte att du måste ha kontakt med alla leden i produktionskedjan.

- i** På KRAVs webb hittar du hjälpmedel som du kan använda för att genomföra en riskanalys och utforma en åtgärdsplan, se www.krav.se.

16.3.3 Verifiering av övriga tilläggskrav för vegetabilier och animalier

Verifiering av tilläggskraven i avsnitt 16.7 och 16.8 ska göras på plats där **produktion** sker. Vid **kontroll** ska du kunna visa för ditt **certifieringsorgan** att verifieringen är effektiv och trovärdig. (K)

Verifieringen ska göras på något av följande sätt (K):

- enligt ett **certifieringssystem** för ekologisk produktion som KRAV erkänner.
- mot en eller flera av KRAVs checklistor för den aktuella typen av produkt. Verifieringen ska årligen utföras av ett certifieringsorgan som är ackrediterat för ekologisk produktion av ett ackrediteringsorgan som är **IAF/MLA-signatär**.
- mot en eller flera av KRAVs checklistor för den aktuella typen av produkt. Verifieringen ska årligen utföras genom en leverantörsgranskning som du planerar och genomför. Verifieringen ska göras av en person med revisorskompetens inom ekologisk produktion.

16.4 Tilläggskrav för socialt ansvar i landgrupp 1

Vid import av produkter som kommer från landgrupp 1, det vill säga andra länder än Europeiska unionen, EES-området, Schweiz, Storbritannien och Nordirland, USA, Kanada, Australien, Nya Zeeland och Japan ska du kunna visa dokumentation på att reglerna 16.4.1–16.4.12 följs. Detta ska du göra genom erkända certifieringssystem, erkända system för leverantörsgranskning eller med hjälp av KRAVs checklistor.

16.4.1 Dokumentation av socialt ansvar

Du behöver inte visa dokumentation från verksamheter med färre än 10 arbetstagare, eller från led där ingen **produktion** sker. (K)

16.4.2 Nationell lagstiftning

Nationell lagstiftning avseende arbetsrätt ska följas. (K)

16.4.3 Inga brott mot mänskliga rättigheter

Produkter får inte KRAV-certifieras om det förekommer brott mot mänskliga rättigheter i samband med **produktionen**. Verksamhet där produktion sker ska följa ILO:s kärnkonventioner, FN:s konvention om barnets rättigheter och FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. (K)

16.4.4 Inget ofrivilligt arbete

Tvingad eller ofrivillig arbetskraft får inte förekomma. (K)

16.4.5 Ingen diskriminering

Arbetstagare ska behandlas lika, ges samma möjligheter och inte bli diskriminerade. (K)

16.4.6 Barnarbete

Barn som är yngre än 15 år får inte anställas. (K)

ILO:s undantag för begränsat extraarbete gäller enligt ILO konvention 138.

16.4.7 Särskilda villkor för barn och unga arbetstagare

När barn och unga arbetstagare under 18 år anställs, ska det säkerställas att (K):

- arbetet inte är skadligt för deras hälsa eller utveckling
- arbetstidens omfattning eller förläggning inte påverkar deras närvaro i skolan.

16.4.8 Fri organisering och rätt att förhandla kollektivt

Arbetstagare ska ges möjlighet att organisera sig och ha rätt att förhandla kollektivt. (K)

16.4.9 Lörens storlek

Arbetsgivare ska minst uppfylla det av följande alternativ som är till förmån för arbetstagare (K):

- lagstadgad minimilön i respektive land eller
- branschstandard tillämpad genom kollektivavtal.

16.4.10 Arbetstid

Nationell lagstiftning gällande arbetstid och övertid ska följas. (K)

16.4.11 Hälsa och säkerhet

Arbetsmiljön ska vara säker och inte utgöra en hälsorisk. (K)

16.4.12 Anställningsavtal

Alla arbetstagare ska ha ett bindande anställningsavtal. (K)

16.5 Tilläggskrav för socialt ansvar i landgrupp 2

Om du importerar eller för in produkter från landgrupp 2, det vill säga från länder inom Europeiska unionen, EES-området eller från Schweiz, Storbritannien och Nordirland, USA, Kanada, Australien, Nya Zeeland eller Japan, ska du arbeta systematiskt för att minimera risker avseende socialt ansvar enligt regel 16.3.2.

16.5.1 Tilläggskravens omfattning

Arbetet ska utgå från FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och ILO:s kärnkonventioner och ska åtminstone omfatta (K):

- Krav på att arbetslagstiftningen i det aktuella landet uppfylls
- Förbud mot tvångsarbete
- Förbud mot diskriminering
- Förbud mot barnarbete enligt ILOs konvention 138
- Rätt till fackföreningsfrihet
- Rätt till lagstadgad minimilön eller lön enligt branschstandard genom kollektivavtal
- Krav på reglerad arbetstid
- Krav på säker arbetsmiljö
- Krav på bindande anställningsavtal

16.6 Övriga tilläggskrav för samtliga produkter

I det här avsnittet finns regler om de tilläggskrav, utöver de som rör socialt ansvar, som ska uppfyllas för att du ska få KRAV-märka produkter.

16.6.1 GMO

Du ska använda senaste utgåvan av KRAVs risklistor för **GMO**, för att avgöra vad du behöver göra för att säkerställa att en produkt eller ingrediens inte innehåller GMO, eller är framställd av eller med GMO. I vissa fall krävs intyg, i andra fall analys av den vara du köper (K). Vid analys är det övre gränsvärdet för oavsiktlig förekomst av GMO 0,9 procent (EU).

i Här hittar du KRAVs risklistor för GMO: www.krav.se.

16.6.2 Märkningsavtal

Om du låter en icke **KRAV-ansluten leverantör** utanför Sverige packa och KRAV-märka dina **produkter** ska du teckna ett avtal med leverantören. Avtalet ska ge dig kontroll över hur KRAV-märkningen används och ge ditt **certifieringsorgan** rätt att kontrollera din leverantörs märkning och spårbarheten av dina produkter. (K)

Leverantören ska vara certifierad enligt förordning (EU) 2018/848 av ett **certifieringsorgan** som utför ekologisk certifiering (EU).

Följande ska ingå i avtalet mellan dig som KRAV-anslutet företag och leverantören (K):

- Leverantören åtar sig att tillämpa relevanta regler i avsnitt 20.1, 20.2, 20.3 i kapitel 20 i KRAVs regler.
- Leverantören ger certifieringsorganet rätt att kontrollera att märkningen utförs i enlighet med KRAVs regler.
- Du som KRAV-ansluten har ansvar för eventuella avvikelser som certifieringsorganet konstaterar hos leverantören.
- Leverantören har inte rätt att använda KRAVs namn och märken annat än på uppdrag av KRAV-anslutet företag, som den har märkningsavtal med.

 Du hittar en mall för märkningsavtal på: www.krav.se.

16.6.3 Regler för förpackningar

Om du låter en icke KRAV-ansluten leverantör eller underleverantör utanför Sverige packa dina **produkter**, ska du kunna visa att reglerna 16.6.4, 16.6.5 samt 16.6.8 och 16.6.9 nedan uppfylls. (K)

16.6.4 Resurseffektiva förpackningslösningar

Förpackningens huvudsyfte är att skydda och bevara **produkten**. Du ska därför välja eller utforma förpackningar för KRAV-certifierade produkter så att livsmedlet, fodret eller produktionshjälpmedlet når slutkonsument utan onödiga kvalitetsförsämringar, samtidigt som svinn minimeras i alla led. (K)

Utöver detta ska förpackningslösningen i sin helhet vara så resurs- och klimateffektiv som möjligt genom att du beaktar följande (K):

- Använd en så liten mängd material som möjligt.
- Utnyttja förnybara **förpackningsmaterial** när det är möjligt.
- Använd återvunnet material där det är möjligt.
- Se till att förpackningen går att återanvända eller återvinna i befintliga system.
- Se till att förpackningen gynnar energieffektiva transportlösningar.
- Se till att förpackningen är lätt att tömma och källsortera för konsumenten.

Vid **kontroll** ska du kunna visa att du har gjort detta. (K)

16.6.5 Undvika hälso- och miljöskadliga ämnen och material

Du ska sträva efter att ämnen och material i förpackningar för dina KRAV-certifierade **produkter** är giftfria. Detta är särskilt viktigt i den del av förpackningen som kommer i kontakt med livsmedlet, fodret eller produktionshjälpmedlet. (K)

Du ska göra en kartläggning av om något av de **SIN-ämnena** som finns med i bilaga 3 har använts avsiktligt i dina förpackningar, och i så fall göra en avvecklingsplan. **Polymerisationshjälpmedel** eller **initiatorer** som använts vid tillverkning av plaster behöver inte redovisas. Regeln gäller endast **primärförpackningar**. (K)

I bilaga 3 listas SIN-ämnena som kan finnas i livsmedelsförpackningar. Bilagan uppdateras årligen utifrån aktuell SIN-lista publicerad av ChemSec, vilket innebär att ytterligare ämnen kan tillkomma i kommande utgåva av KRAV:s regler.

i På KRAV:s webb hittar du hjälpmedel för SIN-kartläggning och för utformning av avvecklingsplan, se www.krav.se.

16.6.6 Förbud mot Bisfenol A

Bisfenol A får inte avsiktligt ha använts i förpackningar för KRAV-certifierade **produkter**. Regeln gäller endast **primärförpackningar**. (K)

16.6.7 Förbud mot PVC och andra klorbaserade plaster

PVC (polyvinylklorid) och andra klorbaserade plaster får inte användas i förpackningar för KRAV-certifierade **produkter** som packats efter 1 januari 2018. Regeln gäller endast **primärförpackningar**. (K)

PVC är dock tillåtet i locktätningar samt i tätskikt på metall, i de fall du kan påvisa att alternativa lösningar inte kan garantera hållbarheten eller kvaliteten på det aktuella livsmedlet. En förutsättning är att du arbetar med en avvecklingsplan. (K)

På KRAV:s webb hittar du information och hjälpmedel för hur du kan utforma din avvecklingsplan, se www.krav.se.

16.6.8 Inga konserveringsmedel eller desinfektionsmedel

Förpackningen får inte vara behandlad med konserveringsmedel eller desinfektionsmedel. Desinfektion med hjälp av väteperoxid är dock tillåten. (K)

16.6.9 Nanomaterial och nanoteknik får inte användas

Du får inte använda **konstruerade nanomaterial** i förpackningar eller på ytor som **produkten** kommer i kontakt med. (K)

16.7 Tilläggskrav för vegetabilier

I det här avsnittet finns regler om tilläggskrav för vegetabiliska produkter och vildväxande produktion.

16.7.1 Växtodlingsprodukter

Förutom för groddar, växthusprodukter och **produkter** från vildväxande produktion finns inga tilläggskrav för **EU-ekologiska** vegetabilier, utöver de som gäller alla produkter. (K)

16.7.2 Tilläggskrav för groddar

Om du vill KRAV-märka **införda** eller **importerade** groddar ska fröna de har groddats från vara ekologiska frön som uppfyller KRAVs tilläggskrav för vegetabilier. (K)

16.7.3 Tilläggskrav för produkter från växthus

Vid odling i **växthus** ska antingen punkt A eller punkt B nedan vara uppfylld (K):

- A. Den sammantagna årliga energianvändningen för uppvärmning, kylrum, belysning samt tillverkning av CO₂ ska till minst 80 procent utgöras av **förnybar energi** eller spillvärme.
- B. Fossil energi får uppgå till högst 2,5 kWh per m² och odlingsvecka i genomsnitt under kulturtiden.

16.7.4 Bevarande av natur med högt skyddsvärde

Uppodling, eller annan varaktig förändring av områden med naturliga ekosystem med högt skyddsvärde (**HCV – High Conservation Value**) är inte tillåten. Regeln ska verifieras vid odling av de grödor där KRAV bedömer att det är högst risk för exploatering.

- Du ska verifiera att uppodling inte har skett för mindre än fem år sedan i **produktion** av oljepalm eller soja. (K)
- Du ska verifiera att uppodling inte har skett sedan certifiering påbörjats i produktion av sockerrör, kaffe, kakao eller kokospalm. (K)

16.7.5 Produkter från vildväxande produktion

För vildväxande produktion gäller följande tilläggskrav (K):

- Insamlandet får inte ha en påtaglig negativ inverkan på människors levnadssätt eller möjlighet att finna försörjning. Hänsyn ska tas till lokala traditioner och till de människor som bor i området.
- De arter som ska insamlas får inte vara föremål för internationella bevarandeprogram eller andra former av restriktioner som visar att skörd är olämplig. För arter som finns upptagna på CITES (The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) krävs att den anslutne följer CITES föreskrifter.
- Arter som i det aktuella landet är rödlistade och angivna som hotade arter får inte insamlas.
- Du ska försäkra dig om att **friplockare** alltid säljer egenhändigt plockade bär, växter eller svamp. Det får inte finnas mellanhänder mellan ombud och plockare. Du ska särskilt försäkra dig om att det inte

finns någon mellanhand vid leverans av stora volymer bär, växter eller svamp.

- Du ska försäkra dig om att friplockare är fria att sälja till vilka ombud de vill samt att plockarnas **grundläggande mänskliga rättigheter** inte kränks. Alla som säljer bär, växter eller svamp till ett ombud, ska få samma dagspris för samma kvalitet. Diskriminering, exempelvis vid betalning, får inte förekomma.

16.7.6 Tilläggskrav för svampodling

Din **leverantör** ska (**K**):

- använda **förnybar el** i svampproduktionen
- genomföra energieffektiviseringsåtgärder, särskilt för att minska användningen av fossil energi.

+ 16.7.7 Tilläggskrav för julgranar och andra prydnadsträd

Om du vill KRAV-märka införda eller importerade julgranar eller andra prydnadsträd ska de från plantering ha odlats på ekologiskt certifierad mark eller på mark under omställning till ekologisk produktion (**K**).

16.8 Tilläggskrav för animalier

I det här avsnittet finns regler om tilläggskrav som gäller alla animaliska produkter. Tilläggskraven är djurslagsuppdelade.

16.8.1 Tilläggskrav för alla animalier

För alla animalieprodukter gäller att (**K**):

- om allopatiska läkemedel som har en fastställd **karenstid** på 0 dagar används, ska 48 timmars karenstid tillämpas.

16.8.2 Mejeriprodukter

För att du ska få KRAV-märka mejeriprodukter ska följande tilläggskrav uppfyllas (**K**):

- Moderdjur ska kunna föda avskilt från andra djur.
 - Om moderdjuren går på **djunströbädd** inomhus får födseln ske i flocken endast om djuren bevakas, så att moderdjur och avkomma vid behov kan avskiljas från den övriga flocken senast i direkt samband med födseln.
 - Om moderdjuren hålls inomhus på annat sätt ska de föda i en ensambox.
- Lamm och killingar ska dia minst 3 dygn.
- **Kalvar** ska dia minst ett dygn, alltså minst 24 timmar.
- Vid kastrering och avhorning ska **smärtlindring** och bedövning användas. På kalvar ska sådana ingrepp göras före 8 veckors ålder.
- Ingen annan stympning än kastrering och avhorning är tillåten.

- Under vegetationsperioden ska alla djurslag ha tillgång till bete under större delen av dygnet. Tillfällig innevistelse är tillåten vid sjukdom, födsel, betäckning, inseminering, allvarliga insektsangrepp, extrem väderlek och maximalt två veckor före slakt.
- Följande kategorier av djur ska ha utevistelse under vegetationsperioden, men behöver inte erbjudas bete:
 - Nötkreatur i åldern 4–6 månader (kalvar yngre än 4 månader behöver inte erbjudas utevistelse)
 - Tjurar, baggar och bockar för avel

16.8.3 Ägg och äggprodukter

För att du ska få KRAV-märka ägg och äggprodukter ska följande tilläggskrav uppfyllas (K):

- Höns ska ha tillgång till sandbad. Om hönsen har tillgång till utevistelse under hela året får underlaget i rastgården ersätta sandbad inomhus.
- Rastgården för värphöns får inte sträcka sig mer än 150 meter från närmaste in- och utgångshål i fjäderfähuset. Under förutsättning att det finns ett tillräckligt antal skydd mot dåligt väder och rovdjur jämnt fördelade över hela utomhusrastgården, och minst fyra skydd per hektar, får rastgården dock sträcka sig upp till 250 meter från närmaste in- och utgångshål i fjäderfähuset.
- Minst 50 procent av fodret ska produceras på djurhållarens egen gård, eller i samarbete med ett eller flera andra ekologiska lantbruk. Foder får också produceras och säljas till ett foderföretag och köpas därifrån. Om gården samarbetar med andra ekologiska lantbruk för att uppfylla regeln, så ska de som odlar fodret ta emot motsvarande andel gödsel från djurhållningen.
- Det är inte tillåtet att trimma näbbar.

16.8.4 Allmänna tilläggskrav för slakt

För att du ska få KRAV-märka köttprodukter ska följande tilläggskrav uppfyllas vid slakt (K):

- All hantering i samband med slakt, inklusive transport, ska ske under lugna och värdiga former och med ett minimum av fysiska och psykiska påfrestningar för djuret.
- Djur som ska KRAV-märkas måste levandebesiktigas av veterinär. Kött från djur som vid besiktning av det levande djuret eller dess slaktkropp får anmärkningar som tyder på brister i djurskydd får inte KRAV-märkas.
- **Etablerade djurgrupper** ska hållas samman under transport, **uppstallning** och bedövning. Olika djurgrupper ska hållas åtskilda så att de inte oroar varandra. Vid väntetid ska djuren ha tillgång till vatten och **grovfoder** i tillräcklig mängd.
- Vid **drivning** ska djurens naturliga beteende utnyttjas.

Detta kan till exempel ske genom att gruppen hålls samman, att de får gå från mörker till ljus eller att de får följa ledardjuret.

- Elpådrivare eller annan typ av hård drivning är inte tillåten.
- Varje djur ska bedövas före slakt. Bedövningens effekt ska kontrolleras på varje enskilt djur. Detta ska göras omgående efter bedövning och före **avblodning**.
- Avblodning och vidare hantering av slaktkroppen ska ske utan att obedövade djur uppmärksammar det.
- Efter avblodning ska det göras manuell kontroll av att djuret är dött innan vidare hantering får ske.

16.8.5 Nötkött

För att du ska få KRAV-märka nötkött och **produkter** av nötkött ska följande tilläggskrav uppfyllas (**K**):

- Kor ska kunna kalva avskilt från andra kor.
 - Om kalvning sker utomhus ska det finnas gott om plats och korna ska själva kunna söka sig undan flocken.
 - Om korna går på **djupströbädd** inomhus får kalvning endast ske i flocken om djuren bevakas, så att ko och kalv vid behov kan avskiljas från den övriga flocken senast i direkt samband med födseln.
 - Om korna hålls inomhus på annat sätt ska de kalva i en kalvningsbox.
- Under vegetationsperioden ska nötkreatur ha tillgång till bete under större delen av dygnet. Tillfällig innevistelse är tillåten vid sjukdom, födsel, betäckning, inseminering, allvarliga insektsangrepp, extrem väderlek och maximalt två veckor före slakt.
- Nötkreatur i åldern 4–6 månader samt tjurar för avel ska ha utevistelse under vegetationsperioden, men behöver inte erbjudas bete. Kalvar yngre än 4 månader behöver inte erbjudas utevistelse.
- **Kalvar** ska dia minst ett dygn, alltså minst 24 timmar.
- Vid kastrering och avhorning ska **smärtlindring** och bedövning användas. Ingreppen ska göras före 8 veckors ålder.
- Ingen annan stympling än kastrering och avhorning är tillåten.
- Minst 75 procent av fodret ska produceras på djurhållarens egen gård, eller i samarbete med ett eller flera andra ekologiska lantbruk. Foder får också produceras och säljas till ett foderföretag och köpas därifrån. Om gården samarbetar med andra ekologiska lantbruk för att uppfylla regeln, så ska de som odlar foder ta emot motsvarande andel gödsel från djurhållningen.

16.8.6 Får- och getkött

För att du ska få KRAV-märka kött och köttprodukter av lamm, får eller get ska följande tilläggskrav uppfyllas (**K**):

- Tackor och getter ska kunna föda avskilt från andra djur.

- Om födsel sker utomhus ska det finnas gott om plats och tackorna och getterna ska själva kunna söka sig undan flocken.
- Om djuren går på **djupströbädd** inomhus får lamning och killning endast ske i flocken om djuren bevakas, så att moderdjur och avkomma vid behov kan avskiljas från den övriga flocken senast i direkt samband med födseln.
- Om djuren hålls inomhus på annat sätt ska de föda i en ensambox.
- Lamm och killningar ska dia minst 3 dygn.
- Under vegetationsperioden ska får och getter ha tillgång till bete under större delen av dygnet. Tillfällig innevistelse är tillåten vid sjukdom, födsel, betäckning, inseminering, allvarliga insektsangrepp, extrem väderlek och maximalt två veckor före slakt.
- Baggar och bockar för avel ska ha utevistelse under vegetationsperioden, men behöver inte erbjudas bete.
- Ingen annan stympling än kastring och avhorning är tillåten. Kupering av svansar eller mulesing (avlägsnande av hudveck på får) är inte tillåtet.
- Minst 75 procent av fodret ska produceras på djurhållarens egen gård, eller i samarbete med ett eller flera andra ekologiska lantbruk. Foder får också produceras och säljas till ett foderföretag och köpas därifrån. Om gården samarbetar med andra ekologiska lantbruk, för att uppfylla regeln, så ska de som odlar foder ta emot motsvarande andel gödsel från djurhållningen.

16.8.7 Griskött

För att du ska få KRAV-märka kött- och köttprodukter av gris ska följande tilläggskrav uppfyllas (**K**):

- Suggor ska grisa avskilt i skydd, till exempel i grisningshydda. Grisning får ske inomhus om suggan där har tillräcklig frihet och yta för bobyggnad och riklig tillgång till bobyggnadsmaterial.
- Grisar ska ha tillgång till naturlig sysselsättning, såsom att böka, och ha ett aktivt födosöksbeteende genom till exempel vallbrott, skogsmarksberedning, trädesbearbetning och vintertid även bökning i **djupströbädd**.
- Under den varma årstiden ska grisar ha tillgång till gyttejbad eller annan vattensvalka.
- Under vegetationsperioden ska alla djurslag ha tillgång till bete under större delen av dygnet. Tillfällig innevistelse är tillåten vid sjukdom, födsel, betäckning, inseminering, allvarliga insektsangrepp, extrem väderlek och maximalt två veckor före slakt.
- Galtar för avel ska ha utevistelse under vegetationsperioden, men behöver inte erbjudas bete.
- För grisar ska minst 50 procent av fodret produceras på djurhållarens

egen gård, eller i samarbete med ett eller flera andra ekologiska lantbruk. Foder får också produceras och säljas till ett foderföretag och köpas därifrån. Om gården samarbetar med andra ekologiska lantbruk för att uppfylla regeln, så ska de som odlar foder ta emot motsvarande andel gödsel från djurhållningen.

- Det är tillåtet att kastrera grisar som är yngre än sju dagar men endast om de både bedövas och ges smärtstillande medel vid ingreppet.
- Ingen annan stympling än kastrering är tillåten.

16.8.8 Fågelkött

För att du ska få KRAV-märka kött- och köttprodukter av fjäderfå ska följande tilläggskrav uppfyllas (**K**):

- Höns och kycklingar ska ha tillgång till sandbad. Det kan vara ute om jordarten är lämplig och djuren kan vara ute varje dag.
- Rastgården för kyckling får som mest sträcka sig 150 meter från stallet.
- Under vegetationsperioden ska alla djurslag ha tillgång till bete under större delen av dygnet. Fjäderfån får hållas inne nattetid. Tillfällig innevistelse är tillåten vid sjukdom.
- För fjäderfå ska minst 50 procent av fodret produceras på djurhållarens egen gård, eller i samarbete med ett eller flera andra ekologiska lantbruk. Foder får också produceras och säljas till ett foderföretag och köpas därifrån. Om gården samarbetar med andra ekologiska lantbruk för att uppfylla regeln, så ska de som odlar foder ta emot motsvarande andel gödsel från djurhållningen.
- Det är inte tillåtet att trimma näbbar.

16.9 Tilläggskrav för övriga produkter

I det här avsnittet finns regler om tilläggskrav för produkter som inte tas upp i 16.7 eller 16.8.

16.9.1 Produkter från vattenbruk

- **Produkter** från vattenbruk som certifierats enligt förordning (EU) 2018/848 får KRAV-märkas. Ett undantag är varmvattenräkor, alltså storräkor, alltså storräkor, som inte får KRAV-märkas. (**K**)

16.9.2 Förädlade livsmedelsprodukter

Om du vill KRAV-märka förädlade livsmedelsprodukter gäller följande (**K**):

- Minst 90 viktprocent av ingredienserna ska alltid vara KRAV-certifierade.
- Samtliga ekologiska **ingredienser** som ska räknas som KRAV-certifierade ska uppfylla tilläggskraven i detta kapitel.
- Endast de tillåtna livsmedelstillsatser som anges i bilaga 2 i KRAVs regler får ingå.

16.9.3 Foder och foderråvaror

Om du *importerar* eller *för in* foder eller foderråvaror så ska du följa reglerna i kapitel 11, samt dessutom uppfylla tilläggskraven i det här kapitlet (**K**).

16.10 Produkter certifierade enligt NOP

I det här avsnittet finns regler för produkter som certifierats enligt USA:s regelverk för ekologisk produktion, National Organic Program (NOP). EU erkänner detta regelverk för produkter från USA. Därför kan produkter certifierade enligt NOP och som producerats i eller importerats till USA, marknadsföras som ekologiska inom EU, eller ingå som ingredienser i sammansatta EU-ekologiska produkter.

16.10.1 Vegetabilier

Utöver tilläggskraven för **EU-ekologiska produkter** gäller följande tilläggskrav för vegetabiliska produkter certifierade enligt NOP (**K**):

- Om grödan gödslats med chilesalpeter/natriumnitrat kan produkten inte KRAV-märkas.

16.10.2 Animalier

Utöver tilläggskraven för **EU-ekologiska produkter** gäller följande tilläggskrav för animaliska produkter certifierade enligt NOP (**K**):

- Kött från lamm, gris och nötkreatur ska komma från djur vars mödrar är ekologiska.
- Kött från lamm och nötkreatur ska komma från djur som fått minst 70 procent **grovfoder** i sin foderstat och som inte slutuppfötts på **kraftfoder** till mer än 40 procent av det dagliga foderintaget.
- Kött eller mjölk ska komma från djur som inte fötts upp i ensambox längre än två veckor.

16.11 Produkter certifierade enligt andra regelverk som EU erkänner

EU erkänner certifieringsorgan och länder utanför EU enligt förordning (EU) 2018/848. Erkännandena kan vara begränsade till vissa produktkategorier och innehålla specificerade krav på ursprung

16.11.1 Samma tilläggskrav

För **produkter** från länder eller certifieringsorgan som EU erkänner gäller samma tilläggskrav som för **EU-ekologiska** produkter som är producerade i EU, utom för produkter från USA. Produkter från USA ska även uppfylla de extra tilläggskrav som finns i avsnitt 16.10. (**K**)

Fiske

17

Detta kapitel innehåller:

- 17.0 Certifieringens räckvidd
- 17.1 KRAV-certifierat fiske på MSC-certifierade fisken
- 17.2 Utgått
- 17.3 Certifiering av fartyg, dokumentation och kompetenskrav
- 17.4 Fiskemetoder och hantering av fångsten
- 17.5 Tekniska regler för fartyg

Samtliga regler i det här kapitlet är KRAVs egna. Vi har därför inte märkt ut dem med (K).

17.0 Certifieringens räckvidd

17.0.1 Andra regler du ska följa

Du som är certifierad för fiske ska också följa de allmänna reglerna i kapitel 2, 3 och 20.

17.0.2 Omfattning av certifieringen

Du som är certifierad för fiske får lagra och hantera produkter från din egen KRAV-certifierade produktion.

Utöver din certifiering för fiske, ska du vara certifierad för Livsmedelsförädling, om du förädlar, förpackar eller märker egna eller andras KRAV-certifierade produkter

17.1 KRAV-certifierat fiske på MSC-certifierade fisken

17.1.1 MSC-certifierade fisken

Om ditt fartyg finns med på MSC:s fartygsförteckning ("vessel list") för ett MSC-certifierat fiske, eller du på annat sätt kan visa att du ingår i ett MSC-certifierat fiske, kan du ansöka om KRAV-certifiering enligt avsnitt 17.3

17.2 Utgått

17.3 Certifiering av fartyg, dokumentation och kompetenskrav

Reglerna i det här avsnittet handlar om vad certifieringen innebär, samt om krav på dokumentation, rapportering och kunskap om KRAVs regler.

17.3.1 Certifiering av fartyget

Du som vill bedriva certifierat fiske ska se till att det enskilda fiskefartyget blir certifierat av ett certifieringsorgan ackrediterat för att certifiera enligt KRAVs regler för fiske (kapitel 17).

Certifieringen av fartyget innebär att fartyget får landa fisk eller skaldjur som KRAV-certifierade. Du som har fartygstillståndet är ansvarig för att följa samtliga regler för KRAV-certifierat fiske.

17.3.2 Främmande ämnen

Fisk och skaldjur som ska KRAV-märkas får inte vara begränsade för någon konsumentgrupp enligt Livsmedelsverkets kostråd. Nivåerna av främmande ämnen i fisken/skaldjuren får inte överstiga lagstadgade gränsvärden, i landet där fisken landas.

17.3.3 Certifierad och icke-certifierad fångst

Du får inte bedriva fångst av samma målart inom ett MSC-certifierat fiske med både tillåtna och icke-tillåtna redskap eller metoder. Däremot får du under en och samma resa bedriva fångst av en målart inom ett MSC-certifierat fiske och en annan målart som det MSC-certifierade fisket inte omfattar.

17.3.4 Dokumentation och rutiner

Du ska ha dokumentation som visar hur fartyget lever upp till de miljö-, fiske- och arbetarskyddslagar som gäller. Det ska också finnas rutiner som säkerställer att den som ansvarar för fartygets fiske får reda på till exempel lagändringar och eventuella fiskestopp.

17.3.5 Dokumentation av fångstresan

Du ska dokumentera fartygets fångstresa så att det inte råder något tvivel om var fångsten är tagen. Informationen ska ange fartygets position med en noggrannhet av 10 nautiska mil eller högre upplösning. Du ska dokumentera den plats där fartyget sätter redskapet i vattnet och den plats där det tas upp. Dokumentationen kontrolleras vid varje kontroll av ditt certifieringsorgan.

17.3.6 System för positionsrapportering

Fartyg som är längre än 12 meter ska vara utrustade med VMS-utrustning. Om fartyget är mellan 12 och 15 meter ska du sända information om dagens resa minst en gång varje fiskedag till en datainsamlande organisation. Om fartyget är längre än 15 meter ska du även sända information om position, kurs och fart till en datainsamlande organisation minst en gång i timmen.

Ditt certifieringsorgan ska ges tillgång till uppgifterna från den datainsamlande organisationen. Om systemet slutar att fungera under en fångstresa får ingen del av fångsten säljas som KRAV-certifierad.

Fartyg som återvänder till hemmahamnen inom 24 timmar efter att fångstresan startat är undantagna från denna regel.

17.3.7 Fångstrapportering

Den totala fångsten innefattar all fisk och skaldjur som tas upp, både målarten och oönskad fångst. Du ska rapportera dina totala fångster i loggboken liksom eventuella bifångster av sjöfågel, marina däggdjur och evertebrater. Du ska i samband med kontroll ge ditt certifieringsorgan tillgång till dessa data, sammanställda på års- eller kvartalsbasis. Om du inte kan visa dessa data vid en kontroll får du en mindre avvikelse.

17.3.8 Personalens kompetens

Personal på fiskefartyg som certifieras enligt dessa regler ska ha goda kunskaper om KRAVs regler och hur man följer dem, till exempel genom att ha läst igenom dem själv eller genom att ha fått dem presenterade för sig och diskuterat igenom dem med övriga i besättningen.

17.4 Fiskemetoder och hantering av fångsten

Det här avsnittet handlar om hantering av fångst och märkning av redskap samt om vilka fiskemetoder som är tillåtna respektive förbjudna.

17.4.1 Förbjudna fiskemetoder

Du får inte använda följande fiskemetoder:

- bomtrålning
- bottentrålning

Det är dock tills vidare tillåtet att använda bottentrål vid fiske efter nordhavsräka i områden där det är väl dokumenterat att trålningen inte orsakar långsiktiga skador på ekosystemet. Regeln kommer att omprövas när alternativa fiskemetoder finns.

17.4.2 Utgått

17.4.3 Användning av agn

Om du använder agn vid bur- eller krokfiske ska det komma från hållbart fiskade **bestånd** – alltså fiske som följer **ICES** råd eller motsvarande – eller bestå av biprodukter från fiskindustrin. Du ska dokumentera mängden agn som använts och från vilka bestånd agnet kommer. Detta ska du redovisa i samband med **kontroll** i förhållande till hur mycket fisk som landats.

Ditt certifieringsorgan kontrollerar att mängden agn du använder vid fisket är rimlig.

17.4.4 Vittjande av garn och krok

Du ska dra garn och kroker så ofta att fisken aldrig blir sittande mer än 24 timmar i garnet/på kroken. KRAV kan besluta om särskilda restriktioner i fråga om vissa certifierade fisken. Vid otjänlig väderlek får du vänta tills vädret medger vittjande utan risk.

17.4.5 Vittjande av burar och ryssjor

Du ska dra burar och ryssjor minst två gånger per vecka.

17.4.6 Genomlysning av krabbor

Vid krabbfiske ska du genomlys krabborna till sjöss. Krabbor som inte är välmatade ska släppas tillbaka i havet oskadda. Krabbklofiske, det vill säga att bara

klorna landas medan resten av djuret kastas tillbaka, får inte KRAV-certifieras.

17.4.7 Åldringsmaska och åldringspanel

Det ska finnas åldringsmaska och åldringspanel eller likvärdig anordning i burar och ryssjor i alla fiskhus.

17.4.8 Övriga redskap ombord

Ett fartyg som fiskar certifierat efter en viss mållart får inte ha med sig för certifieringen otillåtna redskap som är till för att fånga mållarten.

17.4.9 Märkning av redskap

Du ska tydligt märka alla redskap så att det är möjligt att spåra redskapen till dig.

17.4.10 Trasiga redskap

Du ska föra iland trasiga redskap för att reparera eller förstöra dem.

17.4.11 Bedövning av fisk

Du som fiskar med fartyg som är längre än 24 meter ska ha möjligheter att använda en bedövningsmetod ombord, både av fiskvälfärds- och kvalitetsskäl. Om du inte har den möjligheten ska du göra en plan för att ta i drift en sådan utrustning eller, om du anser att det inte är möjligt, förklara för ditt *certifieringsorgan* vad detta beror på.

17.4.12 Förvaring av fångsten

Du ska förvara fångsten i enheter som är markerade för att uppnå full spårbarhet. I denna markering ska det ingå KRAVs namn eller märke, art, fångstplats, tid för fångst och liknande. Positionsangivelserna ska ange fartygets position med en noggrannhet på 10 nautiska mil eller högre upplösning.

Vid kustfiske med små båtar är det tillåtet att märka enheterna vid *landning*.

Uppgift om fångstplats och fiskemetod ska följa fångsten även i senare led.

17.5 Tekniska regler för fartyg

Det här avsnittet innehåller regler om miljökrav för fiskefartyg.

17.5.1 Dieselmotorer

Dieselmotorer ska drivas med diesel som innehåller maximalt 0,05 procent svavel (MK 1).

Om du har tekniska eller andra godtagbara praktiska skäl för att inte använda sådan diesel, ska du dokumentera dessa samt upprätta och genomföra en plan för att gå över till diesel med föreskriven svavelhalt.

17.5.2 Utombordsmotor

Om du har utombordsmotor ska det vara en fyrtaktsmotor eller modern tvåtaktsmotor med direktinsprutning.

17.5.3 Bränsleåtgång

Bränsleåtgången per kilo landad fisk får inte överskrida värdena i tabellen nedan.

Typ av fiske	Högsta tillåtna bränsleåtgång
Fiske på arter som lever i den fria vattenmassan och fiskas med pelagisk trål eller snörpvad/ringnot, t.ex. sill, makrill, skarpsill	0,10 l/kg hel fisk som landas
Fiske på bottenlevande fisk som t.ex. torsk, sej, kolja och plattfisk – beredning på land	0,35 l/kg landad rensad fisk med huvud
Fiske på bottenlevande fisk som t.ex. torsk, sej, kolja och plattfisk – beredning ombord	0,33 l bränsle per kg rund (levande) fisk som tas upp. <i>Detta motsvarar 0,37 l bränsle per kg rensad fisk med huvud. Beredning ombord har antagits kräva runt 6 % av båtens energiförbrukning.</i>
Fiske på skaldjur (räka, kräfta, hummer)	1,5 l bränsle per kg landade levande skaldjur. <i>Om skaldjuren landas kokta, ska omräkning ske så att bränsleåtgången räknas per levandevikt.</i>

17.5.4 Beräkning av bränsleåtgång

Du ska vid **kontroll** kunna redovisa en sammanställning över hur mycket bränsle båten har bunkrat under ett år och hur mycket fisk som har landats under samma år (uppdelat per art). Om en och samma fiskemetod har använts för att fiska samma målarter under hela året, delas bara totalmängden bränsle med den totala landade fångsten för att få fram bränsleåtgången. Om båten varit aktiv i flera olika fisker, ska bränsleåtgången räknas ut separat för varje fiske.

17.5.5 Hydraulolja och smörjfetter

På fartyget får du bara använda hydraulolja som är miljömärkta eller godkända enligt standarden "Hydraulvätskor – Krav och provningsmetoder SS 15 54 34" eller som uppfyller motsvarande krav.

Smörjfetter som används ombord ska vara miljömärkta eller godkända enligt standarden "Smörjfett – Krav och provningsmetoder SS 15 54 70" eller uppfylla motsvarande krav.

Ditt **certifieringsorgan** får bevilja undantag från denna regel om fartyget kan uppvisa dokumentation på att olja eller smörjmedel av den kvalitet som regeln kräver saknas på marknaden eller att de som finns tillgängliga har en sämre funktion.

17.5.6 Rengöringsmedel

Du får inte använda grovrengöringsprodukter med komponenter som är klassade som cancerframkallande, mutationsframkallande eller reproduktionsstörande.

Tensider och andra komponenter får inte hindra olja och vatten från att separera eller göra så att reningsanläggningar inte fungerar. Grovrengöringsprodukterna ska i övrigt vara miljömärkta om sådana alternativ finns.

17.5.7 Köldmedier ombord

Du får bara använda ozon- och klimatneutrala köldmedier ombord.

Du ska till exempel inte välja HFC-föreningar. Exempel på köldmedier som får användas är koldioxid, butan, propan och ammoniak.

17.5.8 Avfall

Fartyget ska ha tydliga rutiner för att

- hantera olika typer av avfall
- minimera mängden avfall
- inte förorena mark, luft eller vatten.

Olika slags **farligt avfall** får inte blandas med varandra. Farligt avfall får heller inte blandas med andra slags avfall eller andra ämnen eller material. Farligt avfall ska i övrigt hanteras i enlighet med lagstiftningen i det land där fångsten landas.

Farligt avfall är till exempel explosivt, brandfarligt, oxiderande, giftigt eller hälsoskadligt avfall. Exempel på farligt avfall är oljeavfall, impregnerat virke, el- och elektronikskrot, batterier, lösningsmedel, färg och lack.

17.5.9 Bottenfärg

Du ska följa den lagstiftning som finns om bottenfärger i landet där fångsten landas. Dokumentation av den typ och mängd av bottenfärg som fartyget använder ska uppvisas vid **kontroll**.

Regler för certifieringsorgan

18

I detta kapitel finns regler om hur certifieringsorgan som är ackrediterade för att certifiera enligt KRAVs regler ska arbeta, vilken kompetens **revisorerna** ska ha och om certifieringsorganens åtaganden gentemot KRAV.

Detta kapitel innehåller:

- 18.1 Allmänna regler
- 18.2 Krav på certifieringsorgan
- 18.3 Krav på revisorer
- 18.4 Kompetenskrav vid kedjecertifiering
- 18.5 Kalibrering av regeltillämpningar
- 18.6 Certifieringsorganets arbete vid kedjecertifiering

18.1 Allmänna regler

18.1.1 Aktuell utgåva av reglerna

Ni ska alltid använda den aktuella webbutgåvan av KRAVs **regler i kontrollen**.

När ni upprättar en **avvikelse rapport** gäller den webbutgåva som var aktuell vid tidpunkten för **avvikelsen**.

Om webbutgåvan av reglerna ändras får reglerna ett nytt versionsnummer.

Datomet för ändringarna och vad ändringarna innebär framgår också.

18.2 Krav på certifieringsorgan

Reglerna i det här avsnittet behandlar vilka krav som **certifieringsorgan** ska uppfylla för att få certifiera enligt KRAVs regler.

18.2.1 Ackreditering

Certifieringsorgan som certifierar enligt KRAVs regler ska vara ackrediterade enligt SS-EN ISO/IEC 17065:2012.

18.2.2 Certifieringsorganets miljöarbete

Certifieringsorganet ska ha ett dokumenterat strukturerat miljöarbete och kunna visa att det har:

- en miljöpolicy
- miljömål, inklusive mål för minskad klimatpåverkan
- en systematisk uppföljning av dessa mål.

18.2.3 Avtal med KRAV

Om ni vill certifiera enligt KRAVs regler ska ni ansöka om ett certifieringsavtal med KRAV ekonomisk förening. I ansökan ska framgå inom vilka regelområden ni vill certifiera. Tillsammans med ansökan ska ni skicka en kopia på avtal med ackrediteringsorgan samt en tidsplan för ackrediteringen. Om ni redan är ackrediterade ska ni skicka med ett giltigt ackrediteringsbevis. Om ni vill utöka till fler regelområden så ska en ny ansökan göras hos KRAV.

KRAVs medarbetare, eller den KRAV utser, ska kunna medverka när **certifieringsorganet** gör **kontroller** enligt KRAVs regler, eller kunna genomföra skuggrevisioner, för att ta del av hur certifieringsorganet arbetar. Detta planeras i samråd med certifieringsorganet.

18.2.4 Kontrollera att den sökande inte är avstängd

Innan ni tecknar avtal med någon som vill bli KRAV-certifierad så ska ni kontrollera att den sökande inte blivit avstängd från KRAV-certifiering av något annat **certifieringsorgan**.

18.2.5 Informera om reglerna

Det är i första hand KRAVs ansvar att informera blivande och befintliga **KRAV-anslutna** om gällande regler.

Ansvaret för att ta del av nya eller förändrade regler och följa dessa ligger alltid hos den KRAV-anslutne.

Certifieringsorganet ska verifiera att blivande och befintliga KRAV-anslutna uppfyller gällande KRAV-regler, och vid behov kunna informera blivande och befintliga KRAV-anslutna om nya och reviderade regler.

Om en regel kommer att ändras så att den blir mildare ska ni i samband med en **avvikelse** från den aktuella regeln, informera **producenten** om den kommande ändringen och ta hänsyn till den då ni bedömer åtgärderna.

18.2.6 Kontroll vid utfärdande och tillbakadragande av certifikat

Certifieringsorganen ska utfärda **certifikat** när **kontroll** leder till certifiering eller till godkänd **omställning**.

För att ett certifikat ska vara giltigt krävs ett KC-nummer. Ni ska hämta ett KC-nummer hos KRAV för varje certifikat som utfärdas. Det får bara finnas ett KC-nummer per certifikat. Varje **produktionsplats** ska ha ett eget certifikat med ett eget KC-nummer.

Vid kedjecertifiering kan huvudcertifikatet för **kedjan** och platscertifikaten för de olika **enheterna** ha samma KC-nummer med tillägg av ett löpnummer, som till exempel KC 12345-01, KC 12345-02 och så vidare.

När ni utfärdar ett certifikat ska ni säkerställa att uppgifterna till grund för certifikatet är registrerade i "Mitt KRAV" innan KC-nummer hämtas.

Om ni helt eller delvis drar tillbaka certifikat eller beslutar om borttagande av märkning på **produkter**, så ska ni omedelbart skicka kopia på beslutet till KRAV. Om ni drar tillbaka certifikatet helt ska ni även dra in tillhörande KC-nummer.

Certifieringsorganet har ansvar för att dra tillbaka certifikat enligt avsnitt 2.5 samt om den **KRAV-anslutne** inte betalat den årliga licensavgiften till KRAV eller avgiften för revisionen till certifieringsorganet.

18.2.7 System för riskbedömning

Ni ska ha ett system för riskbedömning. Systemet ska åtminstone innehålla en värdering av följande:

- Resultat av tidigare **kontroller**
- Produktionsvolym som omfattas av certifieringen
- Marknadsvärdet av den KRAV-certifierade **produkten** i förhållande till motsvarande konventionella produkt
- Risk för sammanblandning av KRAV-certifierade och icke KRAV-certifierade produkter

Riskbedömningen ska vara grunden för att avgöra vilka riskbaserade extrakontroller som behöver göras.

Förordning (EU) 2018/848 om ekologisk produktion innehåller i artikel 38.2 fler punkter som ska ingå i riskvärderingen.

18.2.8 Kontroll vid ändringar i produktionen

Efter väsentliga ändringar i verksamheten hos ett certifierat företag ska ni utföra kontrollbesök så snart som möjligt. Detta gäller bland annat vid följande ändringar i verksamheten:

- Verksamheten flyttar
- Ägarförhållandena ändras
- Ny **produktionsplats**
- Nytt djurslag

18.2.9 Kontroll av massbalans

Vid den årliga **kontrollen** ska ni kontrollera att volymerna utgående **produkter** överensstämmer med volymerna av ingående råvaror eller produkter, enligt principen för massbalansberäkning.

I primärproduktion tillämpas principen genom avstämning av att produktion och försålda volymer är rimliga i förhållande till volymerna insatsvaror (till exempel utsäde, gödselmedel, fodermedel) och produktionsförutsättningarna.

18.2.10 Undersöka misstanke om allvarliga avvikelser och informera KRAV

Ni ska ha tydliga rutiner för snabb hantering av allvarliga **avvikelser**.

Om ni får trovärdig information om en allvarlig avvikelse hos en av era KRAV-certifierade **producenter** så ska ni informera KRAV och så snart som möjligt utföra en extra **kontroll** hos producenten.

Vid misstanke om följande allvarliga avvikelser ska ni informera KRAV och utföra extrakontroll så snart som möjligt:

- Allvarliga avsteg från djuromsorgsregler
- Användning av otillåtna kemiska produkter i växtodling
- Användning av GMO eller GMO-produkter
- Användning av otillåtna tillsatser i KRAV-certifierade livsmedel

- En **råvara** eller **produkt** marknadsförs som KRAV-certifierad trots att den inte är det
- Klara lagöverträdelser
- Brister i socialt ansvar
- Avvikelse som på annat sätt utgör ett allvarligt hot mot förtroendet för KRAVs varumärken

När kontroll genomförs vid misstanke om allvarliga avvikelser ska ni löpande under utredningen informera KRAV om ert arbete.

18.2.11 Informera KRAV om utfallet vid misstanke om allvarliga avvikelser

När ni genomför **kontroll** med anledning av misstanke om allvarliga **avvikelser** ska ni informera KRAV om resultatet av kontrollen inom två arbetsdagar från det att kontrollen är slutförd.

18.2.12 Rapportera till KRAV

Ni ska rapportera uppgifter om och status hos **KRAV-anslutna producenter** till KRAV i kundportalen "Mitt KRAV". Om ni integrerat er egen IT-lösning med "Mitt KRAV" ska er integrering leda till att uppgifterna och statusen i "Mitt KRAV" är kompletta och aktuella.

Om ni helt eller delvis drar tillbaka **certifikat** eller beslutar om borttagande av märkning på **produkter**, så ska ni omedelbart skicka kopia på beslutet till KRAV. Om certifikatet dras tillbaka ska ni även dra in tillhörande KC-nummer.

18.2.13 Rapportera klagomål

Om ni tar emot klagomål om KRAVs regler ska ni vidarebefordra dessa till KRAVs Affärsområdeschefer, via lantbruk@krav.se respektive livsmedel@krav.se

18.2.14 Rapportering av avvikelser

Ni ska senast den 31 januari varje år redovisa följande uppgifter om föregående år till KRAV:

- Antal **avvikelser** per regelområde
- Vilka avvikelser som varit vanligast
- Övrigt angående avvikelser som beslutats under årets sista ordinarie kalibreringsmöte.

Ni ska också löpande rapportera alla mindre och större avvikelser till KRAV. Rapporteringen ska innehålla:

- kundens KRAV-nummer,
- om det är en mindre eller större avvikelse,
- hänvisning till berörd(a) KRAV-regler,
- beskrivning av avvikelsen,
- och datum när avvikelsen upprättades.

18.2.15 Uppgifter om KRAV-anslutna

Om KRAV begär det så ska ni lämna ut uppgifter om en **KRAV-ansluten producent** till KRAV. KRAV ska iakttä sekretess enligt regel 2.9.

18.2.16 Kontroll av uppgifter och artikelregistrering

Vid varje **kontroll**, och minst varje år, ska ni säkerställa att kundens företags- och kontaktuppgifter samt uppgifter om produktionen och certifieringen i "Mitt KRAV" är aktuella och korrekta (se regel 2.3.3). Uppgifter om produktionen är det som rapporteras under "Rapportera" i "Mitt KRAV".

Ni ska kontrollera att era **KRAV-anslutna** inom regelområdena livsmedelsförädling, fodertillverkning, produktionshjälpmedel eller import och införsel registrerar sina KRAV-certifierade **artiklar** på rätt sätt enligt regel 2.2.4. Ni ska också kontrollera att försäljningsvärden rapporteras in enligt regel 2.7.5. och göra en rimlighetsbedömning. Ni ska också kontrollera att inaktuella artiklar avregistreras.

🔄 18.2.17 Certifikatets utformning

Certifikat och certifieringsbeslut ska vara signerade på papper eller elektroniskt, av en representant för certifieringsorganet med rätt att signera. KRAVs grundmärke ska finnas med på certifikatet och ska vara mer framträdande än certifieringsorganets egen logotyp om den finns med.

🔄 18.2.18 Samtliga certifikats innehåll

Alla KRAV-certifikat ska tydligt ange följande:

- Företagets eller **produktionsplatsens** namn och adress. För restauranger: namn och adress till tillagningskök och namn på samtliga serveringskök, samt nivå på certifieringen (nivån kan anges med text eller vederbörligt restaurangmärke)
- KC-nummer hämtat hos KRAV (se regel 18.2.6)
- Företagets **KRAV-nummer** (se regel 2.1.12)
- Företagets organisationsnummer
- SE-nummer för djurhållning
- Certifierade regelområden anges på samma sätt som i regel 2.1.5 (flera regelområden får anges på samma **certifikat** om dessa har samma KC-nummer.)
- Datum för utfärdande
- Datum för giltighet. Ett certifikat kan som längst gälla 24 månader från utfärdandet
- Namn och kodnummer för **certifieringsorgan** (enbart namn om regelområdet inte täcks av förordning (EU) 2018/848)
- Eventuella villkor och begränsningar

Certifikat för en kedja består av huvudcertifikat och platscertifikat (se regel 18.6.5).

18.2.19 Särskilt innehåll i certifikatet från produktion under omställning

Om hela produktionen inom ett regelområde är under **omställning** ska datum för omställningsstart och information om omställningstider anges.

18.2.20 Uppgifter om produkter i certifikatet beroende på regelområde

På **certifikaten** för de flesta regelområden ska det framgå vilka **produkter** eller typer av produkter som får marknadsföras som KRAV-certifierade. Nedan följer en lista på hur det ska anges:

- Växtodling – grödor eller grödgrupper (till exempel spannmål, oljeväxter, trindsäd, bete- och vall på åker, betesmark, grönsaker, frukt, övrigt)
- Svampodling – art(er)
- Djurhållning – djurslag och typ av produktion ska framgå (*till exempel mjölk- och nötköttproduktion eller värphöns*)
- Vattenbruk – art(er)
- Vildväxande produktion – art(er) eller produktgrupp(er) (*till exempel svamp, örter*)
- Livsmedelsförädling – produktens namn och/eller KN-kod
- Slakt – djurslag
- Fodertillverkning – produktens namn och/eller KN nummer
- Produktionshjälpmedel – produktgrupper enligt KRAVs indelning vid produktrapportering
- Restaurang och storhushåll som är certifierade för minst 15 produkter: alla utvalda **hållbara livsmedel** (får anges på bilaga till certifikatet)
Import och införsel – Produktens namn och/eller KN-kod
- Fiske – art(er)

På certifikat för växthus, biodling, restauranger och storhushåll (utom vid certifiering för minst 15 produkter) och certifiering av marknadsförare krävs inte någon uppgift om produkter eller typer av produkter.

På certifikat inom regelområdena livsmedelsförädling, fodertillverkning och produktionshjälpmedel som endast avser hantering och lagring, ska detta framgå. Då finns inget krav på att produkter eller produktgrupper ska anges.

18.3 Krav på revisorer

18.3.1 Revisorernas utbildning

En **revisor** ska ha:

- minst 2 års gymnasieutbildning eller annan likvärdig utbildning och ha minst 4 års relevant arbetslivserfarenhet eller ha minst treårig högskoleutbildning inom relevant område.
- gått en utbildning i att utföra och leda systemrevisioner enligt kraven i SS-EN ISO 190 11 eller motsvarande **regelverk**. Utbildningen ska omfatta minst 2 dagar med teori samt praktiskt genomförande av **kontroll**. Revisorn ska ha avslutat utbildningen med ett godkänt prov.

18.3.2 Revisorernas behörighet

Innan en **revisor** får börja göra **kontroller** ska revisorn:

- ha deltagit som observatör vid kontroll enligt KRAVs regler utförd av en erfaren revisor vid minst tio tillfällen. Kontrollerna ska avse de regelområden som revisorn ska arbeta med.
- vid det näst sista observatörstillfället självständigt ha genomfört en del av kontrollen
- vid det sista observatörstillfället självständigt ha genomfört en komplett kontroll med tillhörande inledande och avslutande möten, samt ha upprättat en plan för kontrollen.

Alternativt ska ni på annat sätt visa att revisorn har den nödvändiga kompetensen.

18.3.3 Behålla behörigheten

För att behålla sin behörighet ska **revisorn** genomföra minst 15 **kontroller** under en 3-årsperiod, och minst 3 kontroller per kalenderår.

Ni ska ha rutiner för att bevaka att era revisorer behåller sin kompetens.

Om det inte finns tillräckligt antal **KRAV-anslutna** i samma land inom aktuellt regelområde för att revisorn ska kunna behålla sin behörighet, kan andra liknande kontroller av samma typ av verksamhet få tillgodoräknas.

Exempel på liknande kontroller är kontroll enligt EU-förordningen och enligt privata standarder för ekologisk produktion. För regelområdena livsmedelsförädling och import får även kontroll enligt standarder för livsmedelssäkerhet tillgodoräknas.

18.3.4 Särskilda kunskapskrav för alla revisorer

En **revisor** ska:

- känna till hur man tar representativa prover av de **produkter** och insatsmedel som kan vara aktuella för den typ av **produktion** revisorn kontrollerar.
- ha tillräckliga kunskaper om bokföringssystem och/eller de system för produktionskontroll som är relevanta inom den typ av produktion som revisorn kontrollerar, för att kunna utföra kontroll av massbalans.
- ha goda kunskaper om relevant lagstiftning för det regelområde som revisorn kontrollerar.
- ha relevant, aktuell och djup kunskap inom de regelområden där revisorn genomför kontroll.
- ha genomgått en utbildning i HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points) och i grundläggande livsmedelshygien för att kunna genomföra kontroll inom regelområdena livsmedelsförädling, foder-tillverkning eller restauranger och storhushåll samt av avsnitt 4.13.

18.3.5 Byte av revisor

Ni får inte använda samma **revisor** i mer än fyra år i följd hos samma KRAV-anslutne **producent**. Därefter ska nästa ordinarie **kontroll** utföras av en annan revisor. Detta gäller även om revisorn byter certifieringsorgan.

Det är ni som certifieringsorgan som utser revisorn för en viss KRAV-ansluten producent. Den KRAV-anslutne får begära byte av revisor och ni ska ha rutiner för hur detta ska gå till, och på vilka grunder ett byte godkänns.

18.4 Kompetenskrav vid kedjecertifiering

Reglerna i det här avsnittet handlar om de särskilda kompetenskrav som gäller vid kedjecertifiering enligt regelavsnitt 15.5 (Kedjecertifiering).

18.4.1 Kedjecertifieringens förankring i certifieringsorganets ledning

Er ledning ska vara väl informerad om beslutsunderlaget för de **certifikat** som ställs ut med stöd i regelavsnitt 15.5. Ledningen ska ha fastställt vilka kompetenskrav som ställs på **revisor**er som genomför kedjecertifiering.

Ni ska:

- regelbundet utvärdera dessa kompetenskrav för att avgöra om de är relevanta.
- hålla en aktuell förteckning över vilka personer som uppfyller kompetenskraven enligt nedan.

18.4.2 Revisorernas kompetens

Revisorer som arbetar med kedjecertifiering ska uppfylla följande krav:

- De ska självständigt ha genomfört minst 15 **kontroller** enligt KRAVs regler.
- De ska ha erfarenhet av revision av **ledningssystem**.

18.5 Kalibrering av regeltillämpningar

I det här avsnittet finns information om **certifieringsorganets** skyldigheter i samband med kalibrering av regeltillämpningar.

18.5.1 KRAVs kalibreringsmöten

Ni ska utse minst en representant som deltar i de kalibreringsmöten som KRAV arrangerar. Ordinarie kalibreringsmöte hålls två dagar per år vid två skilda tillfällen.

Vid behov kan KRAV också kalla till extra kalibreringsmöten. Även **certifieringsorganen** kan ta initiativ till extra kalibreringsmöten om de upptäcker ett akut behov av att bestämma hur en regel ska tillämpas. Separata kalibreringsmöten kan hållas för ett enskilt regelområde. Samtliga certifieringsorgan ska följa de regeltillämpningar som fastställs av KRAV vid dessa möten.

Det viktigaste syftet med kalibreringsmötena är att se till att alla revisorer tillämpar reglerna likadant. Mötena ska ge en möjlighet för certifieringsorganen och KRAV att ta upp problem och principiella tolkningsfrågor till diskussion, samt föreslå förtydliganden av enskilda regler. Mötena kan också användas för informationsutbyte.

18.5.2 Intern kalibrering inom certifieringsorganen

Ni ska ha rutiner för att minst två gånger om året internt kalibrera era regeltillämpningar. En stående punkt vid dessa möten ska vara information från KRAVs kalibreringsmöten. De interna kalibreringarna ska dokumenteras. Dokumentationen ska hanteras enligt er rutin för redovisande dokument och arkiveras i minst tre år.

Syftet med dessa interna kalibreringar är att alla kontroller enligt KRAVs regler ska genomföras så lika som möjligt, oavsett vilken personal som genomför dem, och att kraven för certifiering ska motsvara den nationella nivån.

18.5.3 Informera och utbilda om Mitt KRAV

Ni ska ha rutiner för att utbilda nya revisorer i "Mitt KRAV" och för att sprida information om användning av och ändringar i "Mitt KRAV", så att ni säkerställer att alla arbetar enligt KRAVs anvisningar. KRAV tillhandahåller webbutbildning för detta.

18.6 Certifieringsorganets arbete vid kedjercertifiering

Reglerna i detta avsnitt handlar om **certifieringsorganets** kontroller, som i första hand är inriktade på **kedjans** styrning av att reglerna följs, samt på hur internrevisionen fungerar och den interna avvikelshantering. Reglerna för kedjercertifiering är endast tillämpbara för Kapitel 15 Restauranger, storkök och servering.

18.6.1 Inledande extern kontroll

Inledande **kontroll** får påbörjas först när **kedjans** internrevision har kontrollerat alla **enheter** och släckt alla **avvikelser**, se regel 18.6.4.

Certifieringsorganet ska säkerställa att enheterna är tillräckligt lika vad gäller rutiner och struktur. Vid behov ska certifieringsorganet, tillsammans med kedjan, dela in enheterna i undergrupper som i sin tur är så lika att villkoret uppfylls (se regel 15.5.2).

Innan beslut om certifiering får ske ska:

- certifieringsorganet kontrollera 20 % av kedjans enheter. Kontrollerna ska vara jämnt fördelade på eventuella undergrupper som ingår.
- de personer som är internrevisorer för KRAV-certifieringen ha deltagit i en fullständig extern kontroll.
- alla **avvikelser** vara släckta (se regel 15.5.3)
- certifieringsorganet försäkra sig om att alla tillfälliga avvikelser på enheterna hanteras i kedjans avvikelssystem.

Certifieringsorganet ska slumpmässigt välja ut vilka enheter som ska kontrolleras. Avvikelser kan upprättas även på enheter som inte har besökts.

18.6.2 Årlig extern kontroll

Certifieringsorganet ska årligen kontrollera **kedjans** gemensamma styrning, med särskilt fokus på följande:

- Rutiner
- Internrevision
- Intern avvikelshantering

18.6.3 Löpande extern kontroll av enheterna

Certifieringsorganet ska upprätta en kontrollplan för varje certifierad **kedja**. Kontrollplanen ska utformas så att alla enheter genomgår minst en fullständig extern **kontroll** per sexårsperiod. Antalet **enheter** som kontrolleras varje år ska vara jämnt fördelade över sexårsperioden, liksom fördelningen av kontrollerna inom och mellan eventuella undergrupper

18.6.4 Avvikelsehantering

Certifieringsorganet ska avgöra om de **avvikelser** som certifieringsorganet upprättar på **enheterna** är systematiska eller tillfälliga.

Systematiska avvikelser är:

- avvikelser som återfinns hos flera verksamhetsplatser, eller
- avvikelser som kan antas upprepas på samma verksamhetsplatser, eller
- större avvikelser (se regel 2.5.7).

Tillfälliga avvikelser är enstaka mindre avvikelser som uppstått på en verksamhetsplats trots att kontrollsystemet i stort fungerar.

Systematiska avvikelser hanteras i enlighet med KRAVs regler för avvikelser i avsnitt 2.5. Tillfälliga avvikelser dokumenteras och hanteras i kedjans interna avvikelssystem.

18.6.5 Certifikat

Certifikat för en **kedja** består dels av ett huvudcertifikat och dels av platscertifikat för varje **enhet**. Såväl huvudcertifikatet som platscertifikaten ska tydligt ange vilka delar av verksamheten som är certifierade. Huvudcertifikatet ska ha en bilaga som listar vilka verksamhetsplatser som omfattas av kedje-certifieringen.

Om kedjan underrättar **certifieringsorganet** om att en enhet har blivit underkänd, ska certifieringsorganet omedelbart skicka en ny och aktuell lista över de godkända verksamhetsplatser som det nya certifikatet omfattar.

Certifiering av kedjor

19

Reglerna för certifiering av kedjor är från och med 1 januari 2021 endast tillämpliga för Restauranger och storkök. Därför har reglerna i detta kapitel flyttas till Kapitel 15 Restauranger och storkök respektive till Kapitel 18 Regler för certifieringsorgan.

Allmänna regler för märkning och marknadsföring

20

KRAV-märken är registrerade varumärken hos Patent- och registreringsverket. Registreringen ger KRAV ekonomisk förening ensamrätt till KRAVs varumärken.

I detta kapitel finns regler om hur KRAVs namn och märken får användas, se även Bilaga 4.

Detta kapitel innehåller

- 20.1 Allmänna regler
- 20.2 Märkning med KRAVs namn eller märken
- 20.3 Övrig märkning på förpackningen
- 20.4 Marknadsföring
- 20.5 Märkning på följesedlar och fakturor (Flyttad till 2.3.5)
- 20.6 Utgått
- 20.7 Certifiering av marknadsförare

i *KRAVs olika märken finns att ladda ner på www.krav.se/ladda-ner-market. Exempel på hur du får använda dig av KRAVs namn och märken intill förpackade samt oförpackade produkter finner du i KRAVs varumärkesmanual.*

20.1 Allmänna regler

Reglerna i det här avsnittet handlar om KRAVs namn och märken och hur de får användas på **produkter**, i marknadsföring samt i vilka verksamheter.

20.1.1 Vilka som omfattas av märkningen

Du får använda KRAVs namn eller märken i samband med märkning och marknadsföring av **produkter** som kommer från KRAV-certifierad **produktion** samt på verksamheter som är certifierade enligt KRAVs regler. (K)

20.1.2 När avtal om certifiering krävs för att få använda KRAVs namn eller märken

Du har endast rätt att märka och marknadsföra **produkter** och marknadsföra verksamheter med KRAVs namn eller märken om du har ett avtal om certifiering med ett **certifieringsorgan** och certifieringsorganet har utfärdat ett giltigt **certifikat** för din produktion. (K)

Om du är registrerad för varumärkesanvändning enligt regel 20.4.2 får du dock använda KRAVs namn och märke vid försäljning av omärkta och oförpackade produkter vid direkt försäljning till slutkonsument eller vid slutkonsumtionstillfället, utan att vara certifierad.

20.1.3 Utformning av marknadsföring

Du får inte utforma marknadsföring så att den på något sätt är otillbörlig eller vilseledande eller så att den misskrediterar KRAV eller **ekologisk** produktion. (K)

20.1.4 KRAV som avsändare

Du får inte använda KRAVs namn och märken på ett sätt som kan göra att KRAV uppfattas som **producent**, distributör, återförsäljare eller marknadsförare av **produkten (K)**.

20.2 Märkning med KRAVs namn eller märken

Det här avsnittet reglerar i närmare detalj hur du får eller ska använda KRAVs namn och olika märken.

Riktlinjer och exempel på hur KRAVs namn och märken får användas kan du hitta i KRAVs varumärkesmanual.

20.2.1 Användning av KRAVs namn och märken

När du använder KRAVs namn och märken ska du se till att (**K**):

- använda rätt märke för angivet regelområde, se bilaga 4
- märkets storlek är minst 12 mm på de märken som inte inkluderar text. Märken med kompletterande text ska minst vara 18 mm. På förpackningar där minsta yta är mindre än 50 cm² får märket vara 9 mm.
- märket är minst lika framträdande som EU-logotypen
- märket har en friyta motsvarande halva höjden på texten "KRAV"
- KRAV skrivs med versaler i all text.

20.2.2 Färger vid tryck

Du ska trycka KRAVs märken i grönt (PMS 342) eller svart, ytan inne i märket ska vara vit. I undantagsfall får du (**K**):

- spara ur märket mot en pappersfärgad bakgrund så att ytan inne i märket har samma färg som papperet. Märket ska i så fall framställas i kontrast mot omgivande färg.
- trycka märkets färg i samma färgnyans som ditt företags logotyp, om det trycks i en grön färgnyans som ligger mycket nära PMS 342.
- trycka märket i annan färg vid **styckmärkning** med laser eller liknande teknik, så länge märket har god läsbarhet.

Om du önskar annan färg än vit på ytan inne i märket eller önskar använda en inverterad variant av märket ska du samråda med KRAV för att få godkännande. (**K**)

20.2.3 Användning av EU-logotypen

Du ska använda EU-logotypen på KRAV-certifierade **färdigförpackade produkter** som omfattas av förordning (EU) 2018/848 och är förpackade i Sverige eller i något annat EU-land. Detta ska du göra även om de innehåller **råvaror** från ett land utanför EU. På förpackade produkter som du **importerar** från ett land utanför EU och bara märker får du själv välja om du vill använda EU:s logotyp eller inte. När du använder EU-logotypen ska du ange den kod som hänvisar till **certifieringsorganet** i samma synfält. (**EU**)

20.3 Övrig märkning på förpackningen

20.3.1 Hänvisning till certifieringsorgan

Du ska ange vilket **certifieringsorgan** som har certifierat din produktion (**EU/K**):

- Om **produkten** är packad i Sverige ska du ange certifieringsorganets kod.
- Om produkten är packad utanför Sverige ska du använda koden för det certifieringsorgan som certifierat sista beredningsåtgärden enligt EU-förordningen, samt namnet på det certifieringsorgan som utfört KRAV-certifieringen.
- Om produkten är packad i tredje land ska du använda koden för det certifieringsorgan som certifierat den sista beredningsåtgärden enligt EU-förordningen, samt namnet på det certifieringsorgan som utfört KRAV-certifieringen. Detta gäller oavsett om du använder EU-logotypen eller inte.
- Om produkten kommer från produktion som certifierats enligt kapitel 12 (Produktionshjälpmedel), kapitel 17 (Fiske) eller avsnitt 11.5 (Foder till sällskapsdjur) ska du ange namnet på det certifieringsorgan som utfört KRAV-certifieringen.

Vid försäljning av oförpackade produkter "business to business" kan du ange information om ditt certifieringsorgan, till exempel på en följesedel.

20.3.2 Angivande av produktionsplats

Du ska direkt under kodnumret ange **produktionsplatsen** för de **ingredienser** av jordbruksursprung som ingår i **produkten (EU)**:

- "EU-jordbruk" om jordbruksråvaran har **producerats** i EU.
- "Icke-EU-jordbruk" om jordbruksråvaran har producerats utanför EU.
- "EU/icke-EU-jordbruk" om en del av jordbruksråvarorna har producerats i EU och en del har producerats utanför EU.

Du får byta "EU" eller "Icke-EU" mot ett specifikt landsnamn eller mot ett landsnamn och regionsnamn om alla de jordbruksråvaror som produkten består av har producerats i det landet och i tillämpliga fall den regionen. (**EU**)

Du behöver inte ange produktionsplatsen för små mängder ingredienser förutsatt att den totala mängden ingredienser från den aktuella produktionsplatsen inte överstiger 5 procent av den totala vikten hos de **råvaror** som är av jordbruksursprung. (**EU**)

Du kan fortsätta använda slut på förpackningsmaterial trots att produktionsplatsen inte är korrekt om det beror på att du bytt ingrediens(er) som en följd av kriget i Ukraina. Detta gäller om Livsmedelsverket tillåter det med stöd i sitt ställningstagande om märkning av livsmedel med anledning av kriget i Ukraina, från mars 2022.

20.3.3 Ingrediensförteckning på KRAV-märkta produkter

När det finns en ingrediensförteckning ska du ange vilka **ingredienser** som är KRAV-ekologiska respektive **EU-ekologiska**. (K)

I ingrediensförteckningar som är skrivna på andra språk än svenska behöver du inte ange KRAV-ekologiskt.

20.3.4 Ingrediensförteckningen på produkter med råvaror från fiske

För som innehåller fisk eller skaldjur som certifierats enligt kapitel 17 (Fiske) gäller att **ekologiska ingredienser** får märkas ut i ingrediensförteckningen men produkten får inte anges vara ekologisk. (EU)

När du använder någon av de **tillsatser** som endast får användas för vildfångad fisk och skaldjur enligt bilaga 2 i KRAVs regler får de KRAV-certifierade ingredienserna i en sådan produkt betecknas som "KRAV-certifierade", men inte som "ekologiska". (EU/K)

20.3.5 Märkning av KRAV-certifierade ingredienser på icke KRAV-märkt produkt

För att du ska få ange att en KRAV-certifierad **ingrediens** ingår i en **produkt**, ska följande alltid vara uppfyllt (K):

- Samma slags ingrediens som inte är KRAV-certifierad får inte ingå i produkten.
- EU-förordningens regler om **tillsatser**, **aromer** och **processhjälpmedel** ska vara uppfyllda.
- **Råvaror**, tillsatser, aromer, bärare, lösningsmedel och processhjälpmedel får inte innehålla eller vara framställda av eller med GMO.

Du som är KRAV-certifierad får på **färdigförpackade** produkter märka upp KRAV-certifierade ingredienser på följande sätt:

- Produkter som innehåller minst 95 procent **ekologiska** råvaror av jordbruksursprung får kallas ekologisk och information om innehåll av KRAV-certifierad ingrediens får finnas på förpackningen och i marknadsföring av produkten. (K)
- Produkter som innehåller mindre än 95 procent ekologiska råvaror får inte kallas ekologisk och innehållet av KRAV-certifierade ingredienser får endast anges i ingrediensförteckningen, inte i övrigt på förpackningen. (EU)

Vid angivande av KRAV-certifierad ingrediens ska det tydligt framgå i ingrediensförteckningen vilka ingredienser som är KRAV-certifierade och hur stor viktprocent de utgör. (K)

20.3.6 Informationsansvar för råvarors geografiska ursprung

Du ska kunna informera både konsument och andra köpare om från vilket land **råvarorna** i en **produkt** kommer. (K)

Detta kan du till exempel göra på din webbplats.

20.4 Marknadsföring

Reglerna i det här avsnittet handlar om hur du får och ska använda KRAVs namn och märken i din marknadsföring.

Du som inte är KRAV-certifierad och vill använda KRAVs namn eller märken kan registrera dig för varumärkesanvändning.

20.4.1 Marknadsföring av företag

Om du har en KRAV-certifierad verksamhet får du marknadsföra verksamheten som KRAV-certifierad. Detta gäller oavsett vilka medier du använder för din marknadsföring. Du får använda dig av KRAVs namn och märken i din marknadsföring förutsatt att du följer anvisningarna i bilaga 4. (K)

Om ditt företag marknadsför såväl KRAV-certifierade **produkter** som ej KRAV-certifierade produkter är det särskilt viktigt att dina kunder får tydlig information om vilka produkter eller vilken **produktion** som är KRAV-certifierad. (K)

20.4.2 Registrering för varumärkesanvändning

Du får använda KRAVs namn och märke i anslutning till omärkta och oförpackade KRAV-certifierade produkter vid direkt försäljning till slutkonsument eller vid slutkonsumtionstillfället förutsatt att du är KRAV-certifierad eller registrerad för varumärkesanvändning. Om du endast säljer **färdigförpackade** och märkta, inklusive styckemärkta, KRAV-certifierade produkter krävs dock ingen certifiering eller registrering, se regel 2.1.3. (K)

Registrering av varumärkesanvändning omfattar inte distanshandel. För att använda KRAVs namn och märke i anslutning till omärkta och oförpackade produkter vid distanshandel ska du vara KRAV-certifierad.

20.4.3 Varumärkesanvändning på meny

Du får använda KRAVs namn och märke i anslutning till KRAV-certifierade råvaror och produkter på meny om du uppfyller reglerna i 20.4.2.

Du får inte använda KRAVs märke i menyn så att det kan tolkas som att en hel maträtt är KRAV-märkt. Om du vill KRAV-märka maträtter, liksom andra sammansatta livsmedel, ska din verksamhet följa reglerna i och vara certifierad enligt kapitel 9, Livsmedelsförädling, och maträtten ska vara registrerad som en produkt. (K)

20.4.4 Varumärkesanvändning vid självservering

Du får använda KRAVs namn och märke i anslutning till KRAV-certifierade råvaror och produkter vid självservering om du uppfyller reglerna i 20.4.2. Det gäller både produkter som exponeras i sin förpackning och produkter som är tagna ur sin förpackning.

Du får inte använda KRAVs märke så att det kan tolkas som att en hel

maträtt eller produkt som du tillagat är KRAV-märkt. Om du vill KRAV-märka maträtter, liksom andra sammansatta livsmedel, ska din verksamhet följa reglerna i och vara certifierad enligt kapitel 9, Livsmedelsförädling, och maträtten ska vara registrerad som en produkt. (K)

20.4.5 Placering av certifikat i restaurangverksamhet

Du ska sätta upp restaurangens KRAV-certifikat på en plats som är väl synlig för gästerna. Vid servering som ej sker i anslutning till restaurangens lokaler, ska en kopia av restaurangens KRAV-certifikat finnas tillgänglig för kunden exempelvis på företagets hemsida eller bifogat med maten. (K)

20.5 Märkning på följesedlar och fakturor

Flyttad till regel 2.3.5

20.6 Utgått

20.7 Certifiering av marknadsförare

Certifiering av marknadsförare är ett eget regelområde som omfattar de företag som endast marknadsför **produkter** i eget namn eller varumärke, men som inte själva har någon **produktion**. För att få en certifiering enligt 20.7 ska du följa reglerna i kapitel 2, 3 och 20.

20.7.1 Vem som ska vara certifierad

Du som endast marknadsför KRAV-certifierade **produkter** i eget namn eller varumärke, där annan aktör utfört **produktionen**, ska vara certifierad enligt detta regelområde. (K)

Bilagor

B

Bilaga 1 – Tillåtna konventionella fodermedel och fodertillsatser

Bilagan tar upp vilka konventionella fodermedel som är tillåtna, tillåtna animaliska fodermedel, samt tillåtna foderråvaror och fodertillsatser.

TILLÅTNA ANIMALISKA FODERRÅVAROR

- Råvaror (mejeri- och äggprodukter) från KRAV-certifierad produktion.
- Produkter från hållbart fiske är tillåtna till fjäderfä och gris under förutsättning att:
 - de produceras eller bearbetas utan kemiska lösningsmedel, och
 - användningen av proteinhydrolysat från fisk begränsas till endast unga djur.

TILLÅTNA VEGETABILISKA KONVENTIONELLA FODERRÅVAROR

Fram till utgången av 2026 får grisar som väger upp till 35 kilo och unga fjäderfän årligen ges högst 5 procent konventionellt proteinfoder av jordbruksursprung, av sådana råvaror där Jordbruksverket bekräftat att det finns brist. **(EU)**

Jordbruksverket beslutar för varje kalenderår vilka konventionella proteinfoderråvaror som är tillåtna att använda.

Andelarna ska beräknas årligen på grundval av torrsubstansinnehållet i foder som framställts av jordbruksprodukter.

Du får använda konventionella kryddor, örter och melass om:

- de inte finns tillgängliga som KRAV-certifierade
- de produceras eller bearbetas utan kemiska lösningsmedel
- lantbrukarens användning begränsas till 1 procent av fodret, beräknat årligen på torrsubstansinnehållet i foder av jordbruksursprung.

TILLÅTNA FODERRÅVAROR AV MINERALISKT URSPRUNG OCH ANDRA FODERRÅVAROR

- Alla foderråvaror som är tillåtna enligt förordning (EU) 2021/1165 bilaga III del A . Salt (natriumklorid) är tillåtet.

TILLÅTNA FODERTILLSATSER

- Alla fodertillsatser enligt förordning (EU) 2021/1165 bilaga III del B Salt (natriumklorid) är tillåtet.

Bilaga 2 – Livsmedelstillsatser

Enligt regel 9.3.4

Följande teknologiska livsmedelstillsatser (inklusive i KRAVs regler tillåtna bärare), får tillföras en KRAV-certifierad produkt. Ett X i kolumnen innebär att tillsatsen får användas. För produkter som både innehåller vegetabiliska och animaliska råvaror gäller att tillsatsen är tillåten om den är tillåten i någon av ingredienserna i det sammansatta livsmedlet.

Tillsatser för framställning av vin från vindruvor som finns upptagna i bilaga V del D i förordning (EU) 2021/1165 är tillåtna. När färger används för att stämpla ägg ska detta ske i enlighet med artikel 17 i förordningen (EG) nr 1333/2008.

Koksalt (natriumklorid) får innehålla de klumpförebyggande medel som normalt används. KRAV rekommenderar att koksalt utan tillsatser ska användas när det är möjligt.

Tillsats	Vegetabiliska Livsmedel	Animaliska Livsmedel	Särskilda villkor
Kalciumkarbonat (E170)	X	X	Får inte användas för färgning eller kalciumberikning
Svaveldioxid (E 220)	X	X	Endast i fruktviner(*) och mjöd med eller utan tillsats av sock- er. Maximihalt från alla källor: 100 mg SO ₂ /l. (Animaliska livsmedel avser endast mjöd.)
Natriumdisulfid (E 223)		X	Endast i beredningar av, vildfångad fisk och skaldjur.
Kaliumdisulfid (E 224)	X	X	Endast i fruktviner(*) och mjöd med eller utan tillsats av sock- er. Maximihalt från alla källor: 100 mg SO ₂ /l. (Animaliska livsmedel avser endast mjöd.)
Mjölksyra (E 270)	X	X	
Koldioxid (E 290)	X	X	
Äppelsyra (E296)	X		
Askorbinsyra (E 300)	X	X	Endast för köttprodukter samt vildfångad fisk och skaldjur inom animaliska livsmedel.
Tokoferolrika extrakt (E 306)	X	X	Antioxidant

Tillsats	Vegetabiliska Livsmedel	Animaliska Livsmedel	Särskilda villkor
Lecitin (E 322)	X	X	Endast för mjölkprodukter inom animaliska livsmedel. Endast från ekologisk produktion
Citronsyra (E 330)	X	X	
Natriumcitrater (E 331)	X	X	
Kalciumcitrater (E 333)	X		
Vinsyra (L(+)-form) (E 334)	X	X	Endast för mjöd bland animaliska livsmedel
Natriumtartrater (E 335)	X		
Kaliumtartrater (E 336)	X		
Monokalciumfosfat (E 341)	X		Endast som jämedel i mjöl
Extrakt av rosmarin (E 392)	X	X	Endast från ekologisk produktion
Alginsyra (E 400)	X	X	Endast för mjölkbaserade livsmedel inom animaliska livsmedel
Natriumalginat (E 401)	X	X	Endast för mjölkbaserade produkter inom animaliska livsmedel
Kaliumalginat (E 402)	X	X	Endast för mjölkbaserade produkter inom animaliska livsmedel
Agar (E 406)	X	X	Endast för mjölkbaserade produkter och köttprodukter inom animaliska livsmedel
Karragenan (E 407)	X	X	Endast för mjölkbaserade produkter inom animaliska livsmedel
Fruktkärnmjöl (E 410)	X	X	Endast från ekologisk produktion
Guarkärnmjöl (E 412)	X	X	Endast från ekologisk produktion
Gummi arabicum, acaciagummi (E 414)	X	X	Endast från ekologisk produktion
Xantangummi (E 415)	X	X	
Taragummi (E 417)	X	X	Förtjockningsmedel Endast från ekologisk produktion

Tillsats	Vegetabiliska Livsmedel	Animaliska Livsmedel	Särskilda villkor
Gellangummi (E 418)	X	X	Endast med högt acylgrupp-sinnehåll. Endast från ekologisk produktion
Glycerol (E 422)	X	X	Endast av vegetabiliskt ursprung. Lösningsmedel och bärare i växtextrakt och aromer. Fuktbevarare i gelkapslar och som ytskikt på tabletter. Endast från ekologisk produktion.
Pektin (E 440(i))	X	X	Endast för mjölkbaseerade produkter inom animaliska livsmedel Amiderat pektin är inte tillåtet i någon produkt
Natriumkarbonater (E 500)	X	X	
Kaliumkarbonater (E 501)	X		
Ammoniumkarbonater (E 503)	X		
Magnesiumkarbonater (E 504)	X		
Kalciumklorid (E 509)		X	Endast tillåtet för mjölkkoagulering
Kalciumsulfat (E 516)	X		Endast tillåtet som bärare
Natriumhydroxid (E 524)	X		Endast tillåtet som ytbehandling av "Laugengebäck" och reglering av aciditet i ekologiska aromer
Kiseldioxid (E 551) i form av gel eller kolloid	X	X	Endast tillåtet i örter och kryddor i form av torkat pulver, samt i aromer och propolis
Bivax (E 901)	X		Endast som ett ytbehandlingsmedel för konfektyr. Endast ekologiskt bivax
Karnaubavax (E 903)	X		Endast som ett ytbehandlingsmedel för konfektyr samt som skyddande metod vid obligatorisk köldbekämpning av frukt som karantänåtgärd mot knätofsveckare (<i>Thaumatoibia leucotreta</i>), ska då anges på etikett. Endast från ekologisk produktion.
Argon (E 938)	X	X	

Tillsats	Vegetabiliska Livsmedel	Animaliska Livsmedel	Särskilda villkor
Kväve (E 941)	X	X	
Syre (E 948)	X	X	
Ättiksyra (E260) Sorbinsyra/sorbater (E200, E202–203) Bensoesyra/bensoater (E211–213) Kalciumhydroxid (E 526)		X	Endast för vildfångad fisk och skaldjur

(*) I detta sammanhang definieras fruktvin som vin framställt av annan frukt än druvor (inbegripet cider och päroncider).

Tillsatser som tillkommit i del A av bilaga V till förordning (EU) 2021/1165, efter juli 2022 är godkända att använda i KRAV-certifierad livsmedelsproduktion. Om villkoren för användning ändras i förordningen ska du följa de nya villkoren.

Bilaga 3 - SIN-ämnena i förpackningar

SIN-ämne är ett ämne som ChemSec (International Chemical Secretariat) identifierat som "särskilt farligt ämne", SVHC, enligt kriterierna i EU:s kemikalielagstiftning REACH. Här listas de SIN-ämnena som kan förekomma i livsmedelsförpackningar, och som ska ingå i kartläggningen av SIN-ämnena oavsett vilket material som förpackningen består av.

CAS	SIN-ämne	Exempel på förpackningsmaterial där ämnet kan ingå					
		Kartong/ papper	Trä/ kork	Coating	Tryck- färg	Gummi	Plast
100-42-5	styren				X		X
10043-35-3	borsyra		X		X		
101-14-4	2,2'-diklor-4,4'-metylendianilin					X	
101-77-9	4,4'-metylendianilin				X		
106-89-8	epiklorhydrin	X			X		X
106-91-2	glycidylmetakrylat	X			X		X
106-99-0	1,3-butadien				X		X
107-13-1	akrylonitril				X		X
108-46-3	1,3-dihydroxybensen (Resorcinol)				X		X
109-86-4	2-metoxietanol				X		
110-80-5	etylenglykolmonoetyler				X		
111-41-1	2-(2-aminoetylamin) etanol				X		X
115-96-8	tris(2-kloretyl)fosfat				X		X
117-81-7	dietylhexylftalat (DEHP)	X			X		X
117-84-0	dioktylftalat (DOP)				X		X
119-61-9	bensofenon				X		X
123-77-3	azodikarbonamid					X	
126-99-8	2-klor-1,3-butadien (kloropren)					X	
128-37-0	butylhydroxitoluen (BHT)				X	X	X

CAS	SIN-ämne	Exempel på förpackningsmaterial där ämnet kan ingå					
		Kartong/ papper	Trä/ kork	Coating	Tryck- färg	Gummi	Plast
1309-64-4	antimontrioxid				X		X
131-56-6	2,4-dihydroxybensofenon, Bensofenon-1 (BP-1)				X		X
131-57-7	bensofenon-3; (BP-3)				X		X
1330-43-4	natriumtetraborat	X			X		X
137-26-8	tiram	X		X			
137-30-4	ziram					X	
137-42-8	natriummetylditiokarbamat	X			X		X
140-66-9	4-(1,1,3,3-tetrametylbutyl) fenol				X		
151-56-4	aziridin				X		X
15571-58-1	dioktyltennis(2-etylhexyl- merkaptacetat)				X		X
25013-16-5	2 och 3-tert-butylhydroxianisol (BHA)			X	X		X
26027-38-3	4-nonylfenol, etoxilerad	X					
28553-12-0	diisononylfalat (DINP)				X		X
3380-34-5	triklosan				X		
3825-26-1	ammoniumperfluorooktanoat (PFOA)				X		X
3864-99-1	UV-137, (2-(5-klor-2H-benzotriazol-2-yl)-4,6-bis(1,1-dimetyletyl)fenol)				X		X
50-00-0	formaldehyd	X	X		X		X
54079-53-7	CHPD						X
56-35-9	tributyltennoxid (TBTO)		X				
611-99-4	4,4'-dihydroxybensofenon				X		X
620-92-8	bisfenol F			X	X		
630-08-0	kolmonoxid						X
68515-48-0	1,2-bensendikarboxylsyra, di-C8-10-alkyl ester, förgrenad, C9-rik				X		X

CAS	SIN-ämne	Exempel på förpackningsmaterial där ämnet kan ingå					
		Kartong /papper	Trä/ kork	Coating	Tryck- färg	Gummi	Plast
68515-49-1	Diisodecylfthalat, DiDP				X		X
7128-64-5	Uvitex OB						X
71-43-2	bensen			X			
75-01-4	kloretan					X	X
75-21-8	etylenoxid				X		X
75-56-9	metyloxiran				X		X
7632-04-04	natriumperoxometaborat	X					
77-58-7	dibutyltendilaurat			X			
78-79-5	isopren				X		X
79-06-1	akrylamid						X
80-05-7	bisfenol A				X		X
8009-03-8	petrolatum			X			
80-09-1	bisfenol S	X					X
84-61-7	dicyklohexylfthalat (DCHP)	X		X	X		
84-65-1	antrakinon	X			X		
84-66-2	dietylftalat (DEP)	X		X	X		X
84-69-5	diisobutylfthalat (DIBP)	X		X			
84-74-2	dibutylftalat (DBP)	X					X
85-68-7	butylbensylfthalat (BBP)	X			X		X
872-50-4	N-metyl-2-pyrrolidon				X		X
9016-45-9	nonylfenol, etoxilerad	X					
94-13-3	propylparaben; propyl 4-hydroxybensoat				X		X
95-80-7	4-metyl-m-fenylendiamin					X	
96-45-7	etylentiourea					X	
98-54-4	4-tert-butylfenol				X		X

Bilaga 4 – KRAVs märken

Bilagan anger KRAVs olika märken och vilka regler eller regelområden som du ska uppfylla för att få använda dem.

KRAVs grundmärke

- **Regelområde:** Du får använda KRAVs grundmärke om du är certifierad och uppfyller regel 20.1.1 eller om du är registrerad för varumärkesanvändning.
- **Kommentar:** Du som är certifierad utifrån kapitel 12 och kapitel 15 har specifika märken avsedda för ditt regelområde, se nedan.
Du som är certifierad utifrån kapitel 15 eller är registrerad för varumärkesanvändning får använda KRAVs grundmärke för att markera KRAV-certifierade råvaror och produkter på menyer och vid självservering om regel 20.4.3 eller 20.4.4 är uppfyllt.

KRAVs märke för produktionshjälpmedel

- **Regelområde:** Kapitel 12 Produktionshjälpmedel.
- **Kommentar:** Får endast användas på produktionshjälpmedel som är certifierade enligt reglerna i kapitel 12.

KRAVs märken för restauranger

- **Regelområde:** Kapitel 15 Restaurang , storköket och servering samt kedjercertifiering.
- **Kommentar:** Du får endast använda KRAVs restaurangmärken på verksamheter som är certifierade enligt reglerna i kapitel 15. KRAVs restaurangmärken får återges på certifikat, skyltar och i övrig marknadsföring. Vill du märka ut KRAV-certifierade råvaror på menyer och vid självservering ska du använda KRAVs grundmärke.

Under en övergångsperiod (2022) kommer regel 15.4.3 och 15.4.4 om minst 15 omställda produkter att fortsätta gälla så att du som har denna certifieringsnivå ska hinna ställa om till det nya nivåsystemet. Därför kommer också det gamla restaurangmärket (en stjärna) som används för att beteckna denna nivå att kvarstå under 2022, för att sedan tas bort.

KRAVs frivilliga märke för export

- **Regelområde:** Kapitel 9 Livsmedelsförädling.
Kapitel 11 Fodertillverkning.
- **Kommentar:** Det frivilliga tilläggsmärket som ersätter KRAVs grundmärke för marknadsföring utanför Sverige. Får endast användas på KRAV-certifierade **produkter** avsedda för export.
KRAVs tidigare märke för export är tillåtet att använda fram till 1 januari 2023.

Bilaga 5 - Hållbara livsmedel i restauranger, storkök och serveringar

Nedan finns de produktkategorier du kan välja att räkna med i din inköpsstatistik över hållbara livsmedel i restauranger certifierade enligt reglerna i kapitel 15.

- KRAV-märkta produkter
- Produkter från certifierad ekologisk produktion
- MSC-märkta produkter
- Svenskt viltkött (hjortar, vildsvin och andra djur som är uppfödda i hägn, samt ren, räknas inte som vilt)
- Egenodlade vegetabiliska livsmedel där du kan visa att du använt ekologiska/KRAV-märkta fröer där sådana finns att tillgå, KRAV-märkt jord om du odlar i odlingsbäddar, växthus eller liknande, och att du inte använt **naturfrämmande** kemiska bekämpningsmedel eller konstgödsel vid odlingen.

Bilaga 6 – Definition av Serveringskök

se regel 15.1.2

Serveringskök – kök utan egna livsmedelsinköp som inte har någon egen tillagning eller omfattande beredning utan endast enklare hantering av redan ätferdiga livsmedel eller maträtter.

*Exempel på vad du **FÄR** göra i ett serveringskök:*

- Koka te/kaffe
- Hacka till exempel sallad
- Värma redan färdiga rätter och smörgåsar
- Blanda kalla sallader
- Hacka redan tillagade kalla ingredienser, till exempel till en sallad
- Breda smörgåsar
- Skiva
- Smaksätta vatten, blanda saft och liknande, kolsyra vatten
- Koka ägg
- Blanda röror av redan tillagade ingredienser
- Bake-off

*Exempel på vad du **INTE** får göra:*

- Egna inköp av livsmedel
- Koka potatis, ris, pasta, couscous och liknande
- Baka
- Steka ägg

Definitioner

D

I KRAVs regler används följande begrepp:

Alkoholhaltiga drycker

Drycker som innehåller mer än 2,25 volymprocent alkohol.

Arom

En arom består av aromämne och bärare eller lösningsmedel.

Artiklar

I samband med redovisning av försäljningsvärden använder vi begreppet artiklar. KRAV-certifierade produkter ska registreras på artikelnivå, vilket innebär att samtliga artiklar ska redovisas till KRAV. Exempel: KRAV-märkt mellanmjölk som säljs under samma varumärke är en produkt, oavsett förpackningsstorlek. Varje förpackningsstorlek är en artikel.

Avblodning

Tömning av djurkroppen på blod.

Avgränsad bädd

En odlingsbädd, kruka eller liknande som är skild från underlaget så att jorden inte har kontakt med alven eller berggrunden.

Avgränsat substrat

Odlingssubstrat som inte har kontakt med alven eller berggrunden, till exempel odling i kruka eller avgränsad bädd.

Avvikelse

Avsteg från KRAVs regler.

Avvikelse rapport

Certifieringsorganets rapport till ansvarig producent om KRAVs regler inte följs.

Baljväxter

Växter från familjen ärtväxter enbart eller i blandningar som till exempel:

- klöver-gräsvallar, klöverfrövallar och trindsäd
- blandningar med stråsäd, till exempel ärt-havre eller åkerböna-vete, där baljväxtandelen är minst 30 procent
- bottengrödor, mellangrödor och fånggrödor där baljväxtandelen är minst 40 procent. Räknas som 0,3 x baljväxter.

Basprodukter

Med basprodukter avses livsmedel och produkter som utgör stommen i menyn på den aktuella restaurangen.

Bearbetning (av livsmedel)

Åtgärd som väsentligt förändrar den ursprungliga produkten genom bland annat värmebehandling, rökning, rimning, mognadslagring, torkning, marinering, extraktion, extrudering eller en kombination av dessa behandlingar. I det ingår också användning av tillåtna livsmedelstillsatser och processhjälpmedel.

Exempel: koka sylt, göra korv, baka bröd, göra ost,

Bekämpningsmedel

Ett bekämpningsmedel kan antingen vara en biocidprodukt eller ett växtskyddsmedel. Bekämpningsmedel definieras i miljöbalken som en kemisk eller biologisk produkt som är avsedd att förebygga eller motverka att djur, växter eller mikroorganismer förorsakar skada eller olägenhet för människors hälsa eller skada på egendom. För att få säljas och användas ska bekämpningsmedel vara godkända av Kemikalieinspektionen.

Berikningsmedel

Berikningsmedel är ämnen, exempelvis mineraler, inklusive spårämnen, vitaminer, aminosyror och mikronäringsämnen, som sätts till med syftet att tillfredsställa särskilda näringsbehov eller för att ersätta vitaminer som gått förlorade vid tillverkningen.

Bestånd

Biologisk enhet som avgränsar individer inom en art som i huvudsak har gemensam geografisk och årlig livscykel. I kapitel 17 används begreppet i den här betydelsen: En avgränsningsbar grupp av fiskar av samma art som har ett gemensamt fortplantningsområde.

Betesperioden

Den tiden då djuren ska vara på bete, som en sammanhängande period under växtsäsongen. För idisslare är minimitiden för betesgång:

- minst 2 månader i Dalarna, Gävleborg, Västernorrland, Jämtland, Västerbotten och Norrbotten
- minst 3 månader i Stockholm, Uppsala, Södermanland, Östergötland, Jönköping, Kronoberg, Kalmar, Gotland, Västra Götaland, Värmland, Örebro och Västmanland
- minst 4 månader i Blekinge, Skåne och Halland.
För gris och fjäderfå gäller minst 4 månader.

Biologiska processer

Processer som sker med hjälp av levande organismer, till exempel rötning, kompostering, fermentering och jäsning.

Bottengröda

Gröngödsling som sås in i en huvudgröda i eller mellan raderna.

Brukningseenhet/Gård

En lantbruksfastighet eller ett lantbruksföretag som består av en eller flera registerfastigheter, eller delar av sådana fastigheter, som har gemensam bokföring. Begreppet motsvarar EU-förordningens ”jordbruksföretag”. Vi använder gård och brukningseenhet som precis samma begrepp.

Bur

En till golvytan betydligt begränsad inhägnad för ett djur eller en mindre grupp fjäderfän eller andra smådjur.

Bärare

Ämnen som används i de minsta mängder som är absolut nödvändiga som bärare av tillsatser, enzymer och aromämnen anses inte vara ingredienser. Till exempel kan majsstärkelse användas som bärare till en arom.

Certifieringsorgan

Ett certifieringsorgan är en organisation som kan och får certifiera produktion eller produkter enligt något regelverk. Ofta erbjuder ett certifieringsorgan certifiering enligt flera olika regelverk. Certifieringsorganet ska vara ackrediterat för de certifieringar det erbjuder. För att få certifiera enligt KRAVs regler ska certifieringsorganet vara ackrediterat av Swedac inom de regelområden certifiering erbjuds.

Certifieringssystem

Ett certifieringssystem omfattar de regler som ska följas och hur dessa ska kontrolleras.

Certifikat

Intyg om KRAV-certifiering för speciell produkt, produktion eller aktivitet.

Desinfektion

Behandling av lokaler, materiel eller personer med fysikaliska eller kemiska

medel i syfte att eliminera risken för överföring av smitta. Detta innebär inte att alla mikroorganismer avlägsnats eller avdödats (som sker vid sterilisering) utan att mängden potentiellt patogena mikroorganismer reduceras så långt att smittrisen elimineras. Även behandling av luft och vatten för att hindra spridning av smitta räknas till desinficering.

Djupströbädd/Ströbädd

En ströbädd gödslas ut med intervall från någon eller några veckor upp till ett år. Den hålls torr genom att nytt strömedel läggs ovanpå det gamla.

Djupströbädd är en ströbädd som gödslas ut en eller ett par gånger per år.

Djurhälsa

Djurens fysiska välbefinnande.

Djurskyddsansvarig

Ansvar, roll och kompetenskrav för denna person definieras i artikel 17 i EU-förordning (EG) nr 1099/2009. Observera dock att alla KRAV-certifierade slakterier ska ha en djurskyddsansvarig (även om färre än 1000 djurenheter slaktas) och att denna ska ha genomgått den av Jordbruksverket godkända kompetensbevisutbildningen.

Djurvälfärd

Djurhälsa och djurens övriga välbefinnande.

Drivning

Att förmå djuren att själva röra sig i önskad riktning.

Egna råvaror

Råvaror från din egen KRAV-certifierade lantbruksproduktion alltså växtodling, växthus, svampodling, djurhållning eller biodling.

Ekologisk

Ordet ekologisk får användas vid märkning och marknadsföring av produkter om EU-förordningen för ekologisk produktion (EU) 2018/848 uppfylls. KRAV-märkta produkter är ekologiska, förutom de som certifieras enligt reglerna för Produktionshjälpmedel i kapitel 12 och för Fiske i kapitel 17.

Enhet

Gäller kapitel 15 och avsnitt 18.6: En enhet är en fysiskt avgränsad plats där det bedrivs restaurangverksamhet, i eller utanför en kedja (se definition av Kedja). (Kallades tidigare verksamhetsplats.)

Enklare förädling (av livsmedel)

Hantering av obearbetade produkter som inte innebär att den ursprungliga produkten förändras, såsom slakt, styckning, rengöring eller malning.

Exempel: spannmålstorkning

Etablerad djurgrupp

Med etablerad djurgrupp menas en grupp av djur som har haft erforderlig tid att etablera sociala relationer mellan varandra.

EU-ekologisk

En produkt eller produktion som inte är KRAV-certifierad, utan enbart certifierad i enlighet med gällande EU-förordning för ekologisk produktion (EU) 2018/848.

Farligt avfall

Med farligt avfall menas till exempel explosivt, brandfarligt, oxiderande, giftigt eller hälsoskadligt avfall. Exempel på farligt avfall är oljeavfall, impregnerat virke, el- och elektronikskrot, batterier, lösningsmedel, färg och lack.

Fermentering

Syrefri nedbrytning av organiskt material.

FiBL

Forschungsinstitut für biologischen Landbau. Världsledande forskningsinstitut för ekologiskt lantbruk som har sitt säte i Schweiz.

Foder från omställningsmark/Omställningsfoder

Foder som odlas på mark som är under omställning och skördas tidigast 12 månader efter att omställningstiden påbörjats. Vissa grödor får användas som foder till egna djur tidigare vilket framgår av reglerna.

Flaskhals

En flaskhals är en passage i fjäderfånas rastgård som är smalare än den erforderade sammanlagda öppningsbredden på utgångshålen från veranda till rastgård. Det innebär för höns 6,7 meter per 1000 höns och för slaktkyckling 4 meter per 100 kvadratmeter tillgänglig minsta yta inomhus.

Fodertillskott

En produkt som innehåller specifika näringsämnen för att komplettera övrigt foder vid behov, till exempel mineralfoder.

Friplockare

Personer som under några få dagar upp till flera månader plockar bär, växter eller svamp. Som enskild person säljer personen bär, växter eller svamp till ett uppköp. En friplockare arbetar inte på uppdrag av en arbetsgivare.

Fysikaliska processer

Processer som sker med fysikaliska metoder till exempel malning, frysning och torkning.

Fånggröda

En gröda som har sin huvudsakliga tillväxt mellan huvudgrödor och som odlas i syfte att minska växnäringsförluster efter huvudgrödans skörd. Den består ofta av gräs.

Färdigförpackad

Ett färdigförpackat livsmedel är ett livsmedel som placerats i en förpackning innan det når konsumenten. Förpackningen behöver inte omsluta livsmedlet helt. Avgörande är om förpackningen omsluter livsmedlet på ett sådant sätt att innehållet inte kan ändras utan att förpackningen öppnas eller ändras.

Hela definitionen finns i artikel 2.2 e i förordning (EU) nr 1169/2011.

Definitionen är tagen från Livsmedelsverket, [kontrollwiki](#)

Färgämnen

Ämnen som har eller kan ge färg. De kan förekomma i naturen eller vara syntetiskt framställda.

Föra in / Införsel

Inköp av produkter från ett annat land inom EU eller EES. Du får fritt föra in ekologiska produkter från dessa länder men inte automatiskt KRAV-märka dem.

Företag

Enskild näringsverksamhet, aktiebolag, handelsbolag, ekonomisk förening eller annan näringsverksamhet oavsett bolagsform.

Förnybar energi/Förnybara energikällor/Förnybar el

Förnybar energi/förnybara energikällor är vattenkraft, vågkraft, vindkraft, solfångare och solceller, biobränsle och spillvärme. El, värme och kyla som är miljömärkt enligt Bra Miljöval räknas som förnybar.

Förpackningsmaterial

Produkter, oavsett material, som används för att innehålla, skydda, hantera och/eller presentera en vara.

Försiktighetsprincipen

Om miljökonsekvenserna av ett ämne, en produkt eller en verksamhet är okända eller osäkra förkastas hellre än accepteras det/den för att minimera eventuella risker. Den grundläggande hänsynsregeln i miljöbalken innebär att alla som ska vidta en åtgärd ska utföra de skyddsåtgärder, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att åtgärden inte ska skada hälsan eller miljön.

Förädling

Förädling är ett samlande begrepp för all enklare **förädling** och **bearbetning** av jordbruksprodukter och andra råvaror till livsmedel, foder och produktionshjälpmedel.

Exempel på förädling är malning av spannmål, safttillverkning, charkuteritillverkning, mejeri-, bageri-, slakteri- och styckningsverksamhet, konservering, djupfrysning, torkning eller annan konserverande behandling.

Förpackning, märkning och ändring av märkning avseende ekologisk produktion ingår inte i vår definition av förädling, annars är definitionen ensamma som i beredning enligt artikel 3.44 i förordning (EU) 2018/848.

Gemensam styrning

System som garanterar att verksamheten kan kontrollera och redovisa att reglerna följs.

Genetiskt modifierad organism, GMO

En organism i vilken det genetiska materialet har ändrats på ett sådant sätt som inte förekommer naturligt genom parning eller naturlig rekombination.

Inom ramen för denna definition anses genetisk modifiering uppkomma åtminstone vid tillämpningen av de metoder som anges nedan:

- Hybrid-DNA-metoder med vektorsystem, vilka omfattas av rådets rekommendation 82/472/EEG.
- Metoder som innebär direkt införande i en organism av ärftligt material som beretts utanför organismen genom bland annat mikroinjektion, makroinjektion och mikroinkapsling.
- Cellfusion (inklusive protoplastfusion) eller hybridiseringsmetoder som innebär att levande celler med nya kombinationer av ärftligt genetiskt material bildas genom fusion av två eller flera celler på ett sätt som inte förekommer naturligt.

Följande metoder anses inte leda till genetisk modifiering, förutsatt att hybrid-DNA-molekyler eller genetiskt modifierade organismer inte används:

- befruktning in vitro
- konjugation, transduktion, transformation eller annan naturlig process
- induktion av polyploidi.

Genomisk selektion

Ett djurs avelsvärde bestäms med hjälp av DNA-markörer efter ett blod- eller vävnadsprov på djuret.

Grovfoder

Med grovfoder avses bete, hö, ensilage, helsädesensilage, grönfoder, halm, löv, bark, kvistar, betmassa och rotfrukter (ej potatis).

Grundläggande mänskliga rättigheter

Rättigheter som regleras i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948.

Grundnivå

Den första/lägsta nivån i KRAVs regler för restaurang. Här garanteras att verksamhetens inköp är minst 20 procent Hållbara livsmedel, varav minst hälften ska vara KRAV-märkt.

Gröngödsling / gröngödselgröda

En gröda som inte skördas till foder eller livsmedel, och som har till syfte att användas som gödsel, oftast på samma mark som den odlats på. Den innehåller oftast kvävefixerande baljväxter.

Gård/Brukningseenhet

En lantbruksfastighet eller ett lantbruksföretag som består av en eller flera registerfastigheter eller delar av sådana fastigheter som har gemensam bokföring. Begreppet motsvarar EU-förordningens ”jordbruksföretag”. Vi använder gård och brukningseenhet som precis samma begrepp.

Heterogent växtförökningsmaterial

Ekologiskt heterogent förökningsmaterial, definieras i förordning (EU) 2018/848 som:

- ”En växtgrupp inom ett och samma botaniska taxon på lägsta kända nivå, som
- a) har samma fenotypiska egenskaper,
 - b) kännetecknas av en hög grad av genetisk och fenotypisk mångfald bland de enskilda förökningsenheterna, så att denna växtgrupp utgörs av materialet som helhet och inte ett litet antal enheter,
 - c) inte är en sort i den mening som avses i artikel 5.2 i rådets förordning (EG) nr 2100/94 (1),
 - d) inte är en blandning av sorter, och
 - e) har framställts i enlighet med denna förordning.”

High Conservation Value (HCV)

High Conservation Value (områden med naturliga ekosystem och högt skyddsvärde) definieras av organisationen HCV-network enligt sex principer. Principerna inkluderar biologisk mångfald, ekosystem, livsmiljöer, refugier, ekosystemtjänster, platser, resurser, livsmiljöer och landskap som är av betydelse för lokalsamhällen eller urfolk. Du hittar den fullständiga definitionen på www.hcvnetwork.org.

Huvudgröda

Växtsäsongens huvudsakliga gröda och som skördas till foder eller livsmedel eller används som grön gödsling innevarande år.

Hållbara livsmedel

KRAVs definition av vilka olika livsmedel som får räknas in i kvoten för att uppnå olika nivåer i restaurangcertifieringen (kapitel 15), se bilaga 5. Observera att denna definition endast gäller för kapitel 15.

Hållbart fiske

Fiske som certifierats som hållbart enligt ett system som erkänns av Jordbruksverket i överensstämmelse med de principer som fastställs i förordning (EU) nr 1380/2013.

Hård drivning

Olaglig användning av elektrisk pådrivare, pådrivning i form av till exempel vridning av svansen som är förbjudet enligt svensk lag, hårda sparkar och slag eller hårda och/eller upprepade slag eller stötar med tillhygge samt oaktsam drivning med grindar eller liknande.

Hälsoplan

En plan anpassad till din besättning inriktad på strategiskt förebyggande djurhälsoarbete inklusive smittskydd som upprättas tillsammans med veterinär.

Hälsoprogram

Etablerat program med systematisk uppföljning av djurhälsa, anpassat till respektive djurslag.

Högmjolkande idisslare

Kor, får och getter med uppenbart spänt juver i behov av regelbunden mjölkning. Se även referens i Jordbruksverkets föreskrift om slakt och avlivning (SJVFS 2019:8 saknr. L22).

Högsta tillåtna giva

Den maximala mängd av ett gödsel- eller jordförbättringsmedel (produktionshjälpmedel) som en lantbrukare får tillföra marken utan att det medför att för stora mängder tungmetaller eller växtnäring samtidigt tillförs. Den högsta tillåtna givan får som mest beräknas för fem år. Du ska ange hur lång tid du använt i din beräkning.

Höst- eller vinterbevuxen mark

De grödor och åtgärder (till exempel obearbetad stubb) som räknas som "höst- eller vinterbevuxen" mark enligt Jordbruksverkets regler. För Mälardalenregionen samt västra Svealand och Norrland tillämpas de datumgränser som enligt Jordbruksverkets regler gäller för Östergötland och Västra Götaland.

IAF/MLA-signatär

Ackrediteringsorgan som skrivit på ett flerpartsavtal med International Accreditation Forum (IAF) om att följa deras principer. MLA är ett multilateralt avtal, ett så kallat flerpartsavtal. IAF är en global sammanslutning av ackrediteringsorgan, där till exempel Swedac i Sverige eller UKAS i Storbritannien ingår.

ICES

International Council for the Exploration of the Sea.

IFOAM

International Federation of Organic Agriculture Movements är en världsomspännande samarbetsorganisation för ekologisk produktion, som utarbetar internationella regler för ekologisk produktion – IFOAM Norms for Organic Production and Processing. Dessa innehåller:

- IFOAM Standards
- IFOAM Standards requirements
- IFOAM Accreditation requirements

KRAVs regler uppfyller IFOAM Standards requirements.

Import

Att ta in produkter från ett tredjeland, alltså ett land utanför EU och EES. För att få importera ekologiska produkter kan det krävas importtillstånd från Livsmedelsverket eller Jordbruksverket.

Införsel / Föra in

Inköp av produkter från ett annat land inom EU eller EES. Du får fritt föra in ekologiska produkter från dessa länder men inte automatiskt KRAV-märka dem.

Ingrediens

Ingredienser indelas i råvaruingredienser, livsmedelstillsatser och aromer.

Råvaruingredienser kallas i denna regeltext också för råvaror. Det är sådana ingredienser som är grunden i ditt recept, till exempel mjölk, laktos, gurkmeja, syrakultur.

Livsmedelstillsatser är berikningsmedel eller teknologiska tillsatser.

Initiator

Ämne som startar polymerisationen och/eller kontrollerar bildningen av den makromolekylära strukturen.

Initiatorer används i mycket små mängder och är inte avsedda att bli kvar i den slutliga polymeren.

Jordbruksmark

Åkermark och betesmark kallas med ett gemensamt begrepp för jordbruksmar

Kalvar

Nötkreatur under 6 månaders ålder.

Karantän

Avskilt stall för att hålla införda djur skilda från den befintliga besättningen på grund av smittorisken.

Karenstid

Tiden från sista behandlingstillfället med ett läkemedel till att produkten får säljas som KRAV-certifierad.

Kedja

En kedja är en grupp av enheter som har gemensamt ledningssystem, gemensam ekonomisk redovisning och ett gemensamt varumärke eller grafisk profil.

Konstgödsel

Industriellt syntetiskt tillverkad handelsgödsel.

Konstruerade nanomaterial

Avsiktligt tillverkade nanomaterial undantaget de som bildas vid traditionella livsmedelsprocesser. Hit räknas inte nanomaterial som förekommer naturligt i miljön (t.ex. vulkanisk aska), som förekommer naturligt i livsmedel (till exempel

monosackarider, aminosyror och fettsyror) eller som bildas oavsiktligt (till exempel mjöl eller homogeniserad mjölk).

Kontroll

En oberoende systematisk granskning för att avgöra om den KRAV-anslutne följer KRAVs regler. En kontroll kan göras med olika tekniker såsom inspektion, revision, provtagning, provning, kartläggning med mera. Certifieringsorganet ska alltid verifiera att den som certifieras förstår reglerna och har arbetssätt och rutiner för att följa reglerna, varför revision är den dominerande tekniken. En individuell riskbedömning ska utgöra grunden för val av kontrollteknik.

- *Årlig kontroll:* Minst ett årligt kontrollbesök görs på alla KRAV-certifierade företag. På det årliga besöket görs en genomgång av alla, för produktionen, relevanta regler. Genomgång görs av både dokumentation och anläggningar.
- *Extra kontroll:* Ett certifierat företag kan få en eller flera extra kontroll/-er utöver ordinarie kontrollbesök. En extra kontroll kan göras exempelvis för att reglerna kräver det, för att följa upp avvikelser eller av andra skäl. Extra kontroller kan vara anmälda eller oanmälda.
- *Oanmäld kontroll:* Ett kontrollbesök hos den certifierade som aviseras tidigast 24 timmar innan det påbörjas, eller som inte aviseras alls.

Konventionell

Produktion eller produkt från produktion som inte är KRAV-certifierad, EU-ekologisk, eller under omställning till KRAV-certifierad eller EU-ekologisk produktion.

Kraffoder

Alla foder utom grovfoder och vitamin- och mineraltillskott. Potatis räknas som kraffoder.

KRAV-ansluten

En producent eller motsvarande som har ett avtal med ett certifieringsorgan som är ackrediterat att certifiera enligt Regler för KRAV-certifierad produktion. När reglerna använder "producent" betyder det "KRAV-ansluten producent".

KRAV-nummer

KRAV-numret lämnas av KRAV i samband med registrering av ny kund. Från och med 2017 ska alla KRAV-anslutna ha ett KRAV-nummer. Detta följer med vid eventuellt byte av certifieringsorgan.

Kärnverksamhet

Verksamhet som syftar till att tillverka en produkt eller råvara som ska KRAV-certifieras eller KRAV-märkas.

Landning

Överlämning av fångst från fiskefartyg till mottagare i land.

Ledningssystem

Ett ledningssystem är ett dokumenterat system som omfattar organisationsstruktur, planering, ansvar, praxis, rutiner, processer och resurser för att utveckla, införa, uppfylla, revidera och underhålla verksamheten. Ledningssystem kan vara certifierade, men en certifiering krävs inte för att uppfylla denna definition. Exempel på standarder för certifierbara ledningssystem är ISO 9001 och ISO 14001.

Leverantör

Aktör som levererar eller tillhandahåller produkt, råvara eller tjänst åt en annan aktör.

Leverantörsgranskning/Leverantörsgranskningssystem

Leverantörsgranskning är en dokumenterad process för godkännande av leverantörer och en pågående övervakning som ska säkerställa att alla leverantörer av produkter hanterar risker för att KRAVs tilläggskrav inte uppfylls. System för leverantörsgranskningar som erkänts av KRAV kan användas vid verifiering av KRAVs tilläggskrav i kapitel 16.

Lokalbedövning

Lindring av smärta som uppstår vid ett ingrepp (till exempel vid snitt/bränning). Ingen långvarig smärtlindring fås efter ingrepp. Den aktiva substansen i läkemedlet blockerar impulsledningen i nervfibrerna så att vävnaden förlorar känsel – blir bedövad (anestesi).

Se även definitionerna för Sederung och Smärtlindring/smärtstillande medel.

Långliggande vall

En vall som inte plöjs under minst fem års tid.

Långsamt växande fjäderfäras eller linje

Långsamt växande fjäderfäras definieras som en ras där djuren i genomsnitt växer maximalt 45 gram per dag.

Lösningssmedel till tillsatser och aromer

Ämnen som används i de minsta mängder som är absolut nödvändiga som lösningssmedel för tillsatser och aromämnen. Lösningssmedel anses inte vara ingredienser.

Manual för slakteriet

Manualen ska innehålla de standardrutiner och arbetsinstruktioner som slakteriet behöver för att säkerställa att KRAVs regler uppfylls för den del av slakteriets verksamhet som berörs av KRAVs regler. Manualen ska också innehålla redovisande dokument för olika moment i arbetet så att ett certifieringsorgan kan följa upp slaktverksamheten vid en kontroll. Manualen ska visa att KRAVs regler är inarbetade i organisationen och tillgängliga för personalen.

Mellangröda

En gröda som växer mellan två huvudgrödor.

Mindre slakteri

Slakteri som slaktar färre än 1 000 djurenheter per år.

EU-förordning (EG) nr 1099/2009 definierar detta som slakterier där färre än 1 000 däggdjursenheter eller 150 000 fåglar eller kaniner slaktas per år. Det är möjligt att lägga samman olika djurkategorier för att de ska kunna jämföras, enligt följande:

- Vuxna nöt och hästdjur: 1 djurenhet.
- Andra nötkreatur: 0,50 djurenheter.
- Gris med en levande vikt över 100 kg: 0,20 djurenheter.
- Övriga grisar: 0,15 djurenheter.
- Får och getter: 0,10 djurenheter.
- Lamm, killingar och spädgrisar med en levande vikt under 15 kg: 0,05 djurenheter.

Mulljord

Är en jord som innehåller minst 30 viktprocent organiskt material i matjorden. Ett skifte anses bestå av mulljord om mulljorden täcker mer än hälften av skiftets yta.

Naturfrämmande

Ämne som inte är naturligt förekommande och som inte har identifierats i naturen.

Naturliga aromämnen

Ett aromämne som framställs genom lämpliga fysikaliska, enzymatiska eller mikrobiologiska processer från material av vegetabiliskt, animaliskt eller mikrobiologiskt ursprung. Naturliga aromämnen motsvarar ämnen som är naturligt förekommande och som har identifierats i naturen.

Nyckeltal

Jämförelsetal som du tar fram för att analysera verksamheten och följa upp verksamhetens förbättringsarbete.

Oförpackad

En produkt som är oförpackad och som inte är märkt. Det kan exempelvis vara produkter i lösvikt utan styckemärkning, men också en produkt som säljs direkt till konsument och som förpackas vid försäljningstillfället.

Omställning

Övergång från konventionell till KRAV-certifierad produktion.

Omställningsfoder/Foder från mark under omställning

Foder som odlas på mark som är under omställning till KRAV-certifierad produktion och skördas tidigast 12 månader efter att omställningstiden påbörjats. Vissa grödor får användas som foder till egna djur tidigare vilket framgår av reglerna.

Omställningstid

Den fastställda tiden från vilken du ska följa KRAVs regler fram till dess att produkten är KRAV-certifierad. Produktionen ska vara anmäld till kontroll under hela omställningstiden. Om produktionen blir underkänd börjar en ny omställningstid, om inte beslutet om underkännande anger något annat.

P-AL-klass

En indelning av jordar efter koncentrationen av lättlöslig fosfor.

Parallellproduktion/Parallellodling

Inom lantbruk finns benämningen parallellproduktion både inom växtodlingen och inom djurhållningen.

Parallellproduktion inom djurhållning innebär att samma djurslag sköts konventionellt och enligt KRAVs regler inom samma brukningsenhet/företag. Parallelldjurhållning är endast tillåtet under mycket begränsade villkor.

Parallellproduktion inom växtodling innebär att samma gröda odlas konventionellt och enligt KRAVs regler inom samma brukningsenhet/företag. Parallellodling är endast tillåtet under mycket begränsade villkor.

Polymerisationshjälpmedel

Ämne som används för att åstadkomma ett lämpligt medium för tillverkning av polymerer eller plast; det kan förekomma oavsiktligt i slutmaterialet men har inte någon fysikalisk eller kemisk effekt på det.

Premiumnivå

De tre övre nivåerna brons, silver och guld som restaurangen kan certifiera sig för, beroende på andelen KRAV-märkta och Hållbara livsmedel (se definition).

Primärförpackning

En förpackning som omsluter och är i kontakt med en produkt när den säljs till slutanvändaren. En konsumentförpackning är ett exempel på en primärförpackning, men det kan också vara en förpackning för produkter som säljs till industri eller lantbruk för att gå in i produktionen, eller till restauranger och storkök.

Processhjälpmedel

Ämnen som används vid tillverkning men som inte räknas som ingredienser och som inte har någon teknologisk effekt i det färdiga livsmedlet räknas som processhjälpmedel. Det kan till exempel vara vegetabilisk olja som används som släppmedel.

Producent

Den som är certifierad enligt KRAVs regler och som odlar, producerar, hanterar, förädlar, distribuerar, för in eller importerar en vara. Begreppet betyder i texten samma sak som "KRAV-ansluten".

Produkt

Allt från levande eller obearbetade produkter från jordbruk, vattenbruk och fiske till bearbetade förpackade produkter för livsmedelsändamål, samt ull, hudar och produktionshjälpmedel.

Produktionsplats

Fysiskt avgränsad enhet som är KRAV-ansluten. Begreppet motsvarar EU-förordningens "produktionsenhet". I EU-förordningen används begreppet produktionsplats vid märkning för att ange var en produkt är producerad (EU-icke- EU- jordbruk eller land), därför används begreppet så i regel 20.3.2.

Produktionsenhet

Tydligt avgränsad del av en brukningsenhet i de fall inte hela brukningsenheten bedrivs enligt KRAVs regler. En produktionsenhet kan bestå av ett eller flera skiften eller växthus.

Proteinfoder

Foder som innehåller mer protein per energienhet än spannmål.

Proteingröda

Som proteingrödor räknas: ärter (utom konservärter), åkerbönor (som här likställs med bondbönor och hästbönor), sötlupiner (som får ge högst 5 procent bittra frön), vicker och soja. Även grödor med inblandning av spannmål får räknas som proteingröda, så länge som andelen spannmål är mindre än 50 procent av utsädet vikt. Grödorna kan skördas gröna, som helsädesgröda eller som mogen skörd.

Regelverk

Regelverk betyder här en lagtext eller en standard för (ekologisk) produktion. KRAVs regler är ett regelverk.

Rekonstituering

Rekonstituering innebär att produktens ursprungliga vattenhalt återställs.

Rengöring

Process för att avlägsna smuts på exempelvis golvytor och produktionsutrustning. Kan ske genom torra eller våta metoder – mekanisk eller hydro-mekanisk bearbetning. Hjälpmedel inkluderar olika verktyg som borstar, trasor eller högtryckstvätt. Ofta används rengöringsmedel för att lösa fett och smuts. Dessa är kemiskt sett oftast detergenter.

Revisor

En person som kan och får genomföra en kontroll.

Råvara

Råvaruingredienser kallas i denna regeltext också för råvaror. Det är sådana ingredienser som är grunden i ditt recept, till exempel mjölk, gurkmeja.

Sedering

Behandling med läkemedel som ger mycket kortvarig smärtlindrande effekt (10–45 minuter enligt FASS). Sänker djurets medvetandegrad genom att hämma frisättandet av noradrenalin från centrala nervsystemet. Samtidigt sker en allmän muskelavslappning och kortvarig smärtlindring (analgesi).

Se även definitionerna för Lokalbedövning och Smärtlindring/smärtstillande medel.

Servering/serveringskök

Enhet inom restaurangcertifieringen utan egna livsmedelsinköp, och som inte har någon egen tillagning eller omfattande beredning utan endast enklare hantering av redan ätbara livsmedel eller maträtter, se bilaga 6.

SIN-ämne

Kemikaliesekretariatet (ChemSec, The International Chemical Secretariat), är en ideell organisation som grundades 2002 av fyra miljöorganisationer.

ChemSec strävar efter att nå bred acceptans i samhället för de viktigaste principerna om försiktighet, substitution, att förorenaren betalar samt om rätten till information. Som del i det arbetet har man upprättat en lista över miljö- och hälsoskadliga kemikalier som är särskilt angelägna att avveckla, SIN-listan. Ett SIN-ämne uppfyller EUs kriterier för "särskilt farliga ämnen", SVHC. Du hittar den på www.sinlist.org.

Skadedjursbekämpning

Användning av en fysikalisk, biologisk eller kemisk metod (med biocid) för att förebygga skada på exempelvis livsmedel eller egendom.

Slutkonsument

Den slutliga konsumenten av ett livsmedel som inte kommer att använda livsmedlet som en del i ett livsmedelsföretags verksamhet. *Ur förordning (EG) nr 178/2002 artikel 3.18.*

Smärtlindring/smärtstillande medel

Långvarig lindring av smärtan efter ett ingrepp. Många studier visar en minskad frekvens av smärtrelaterade beteenden, men däremot ingen eller ringa smärtlindring vid själva ingreppet. Läkemedel med NSAID (non steroid antiinflammatory drugs/icke-steroida antiinflammatoriska läkemedel) hämmar enzymet cyklooxygenas (COX-1 och COX-2) och bildandet av prostaglandin (PG) i den skadade vävnaden. Utan smärtlindring sätter PG igång en inflammationsreaktion med bland annat smärta som följd.

Se även definitionerna för Lokalbedövning och Sederig.

Stallperioden

Den period under året när djuren normalt hålls inne varje dag, med eller utan tillgång till utvistelse. Perioder när djuren bara vistas inne i samband med mjölkning räknas inte till stallperioden.

Styckemärkt

Produkter i lösvikt som är märkta styckvis eller buntvis med en etikett, till exempel KRAVs märke.

Stress

Stress är både fysiska och psykiska påfrestningar på djuren. Djur kan stressas av reflekterande ytor, buller och höga ljud, luftströmmar, starkt ljus, lukter, tvära krökar eller blindgångar, smärta, hård hantering med slag och stötar samt stress och oro från andra djur.

Ströbädd/djupströbädd

En ströbädd gödslas ut med intervall från någon eller några veckor upp till ett år. Den hålls torr genom att nytt strömedel läggs ovanpå det gamla.

Djupströbädd är en ströbädd som gödslas ut en eller ett par gånger per år.

Tillagning/tillagningskök

Kök med egen tillagning eller beredning. Köket får även göra egna livsmedelsinköp.

Tillsatser

Kallas ibland teknologiska tillsatser. Ämnen som har en teknisk funktion i livsmedlet och för vilka myndigheterna bestämt att de ska ha en särskild säkerhetsprövning. Dessa ämnen har ett E-nummer. Till exempel är askorbinsyra (C-vitamin) en teknologisk tillsats när den används som antioxidationsmedel med E-nummer E 300. Tillsatser ska alltid anges i ingrediensförteckningen på livsmedel. De flesta enzymer räknas inte som livsmedelstillsatser, men invertas (E 1103) och lysozym (E 1105) är tills vidare klassificerade som livsmedelstillsatser.

Tillåtetbedömda fodermedel / Tillåtetbedömning

Icke KRAV-certifierade fodermedel som har bedömts av FiBL som tillåtna att använda i KRAV-certifierad produktion. Dessa är inte KRAV-märkta men publiceras på www.ansatslista.se.

Tillåtetbedömda produktionshjälpmedel

Icke KRAV-certifierade produktionshjälpmedel som bedömts av FiBL som tillåtna att användas i KRAV-certifierad produktion. Dessa är inte KRAV-märkta men publiceras på www.ansatslista.se.

Torrsubstans (ts)

Det som är kvar när man torkat bort allt vatten i något, till exempel ett foder. Begreppet används bland annat för foder för att kunna jämföra olika produkter där vattenhalten kan variera mycket.

U

Uddevallasystem

En typ av stallinredningssystem med endjursboxar för nötkreatur, bestående av ett antal rader med individuella bås. Systemet är ihopbyggt med drivgångarna.

Ungdjur Nöt

Nötkreatur som är högst 24 månader gamla, dock ej kalvar och dräktiga kvigor som har mindre än två månader kvar till förlossning.

Uppstallning

Inhysa djur i stall för viss tid.

Utevistelseperiod

Tiden före och efter betesperioden, då mark- och väderförhållanden tillåter att djuren går ute. Utevistelseperioden ska vara minst 2 månader.

Utrotningshotad ras

Vilka raser som räknas som utrotningshotade framgår av SJVFS 2021-xx som ersätter SJVFS 2015:29.

V

Veranda

Används för fjäderfå. Hårdgjord yta med tak utanför ett isolerat stall. Den är oisolerad och utomhusklimat råder. Den kan vara helt eller delvis inklädd med vindväv eller liknande. Golvet är täckt med strö.

Växtföljd

En planerad ordningsföljd mellan grödor på ett enskilt skifte.

Växthus

Ska utgöra en fast byggnad där man odlar växter. Byggnaden står på samma plats i flera år, vilket innebär att tunnelodling på friland som flyttas runt inte ingår i definitionen. Odling i avgränsade bäddar räknas alltid som växthus.

Växtnäringsbalans

Förhållandet mellan införd växtnäring i till exempel inköpt gödsel och den växtnäring som förs bort i de produkter som förs ut från gården.

Växtskyddsmedel

Används i huvudsak för att skydda växter och växtprodukter inom jordbruk, skogsbruk och trädgårdsodling. De har som uppgift att skydda växter eller växtdelar mot skadedjur, svampangrepp eller konkurrerande växter.

Ätliga delar av grödan

Ätlig växtdel är definierat för olika grödor (A–I). Definitionen följer Nationella riktlinjer för ekologisk produktion.

- A. Vall, helsäd, grönfoder
Ovanjordiska växtdelar.
- B. Spannmål till tröskning det vill säga kärna och halm samt halm från vallfröodling
Efter att stråskjutningen påbörjats (DC 32).
- C. Baljväxter och raps till tröskning.
Efter blomning
- D. Kryddor och sallat i kruka, till exempel dill, persilja, basilika.
Ovanjordiska växtdelar
- E. Grönsaker, till exempel sallat, kålväxter med skott, blad eller blomma som ätbar del, mangold, spenat, dill, persilja, selleri, sparris, ärter, bönor, bladselleri, kryddväxter, lök. Blast på primörer av rotfruktsgrödor, exempelvis knippemorötter.
Ovanjordiska växtdelar
- F. Grönsaker högväxande, till exempel tomat, gurka, paprika och aubergine.
Fruktämne/kart efter att kronblad fallit.
- G. Rotfrukter, till exempel morot, palsternacka, potatis, kålväxter med rot som ätbar del, rödbetor, rotselleri.
Underjordiska växtdelar
- H. Bär, till exempel jordgubbar och svarta vinbär.
Fruktämne/kart efter att kronblad fallit.
- I. Frukt
Fruktämne/kart efter att kronblad fallit.

För alla KRAV-certifierade företag

KRAVs Marknadsföringslåda

Få hjälp med att kommunicera KRAVs märken så att konsumenter enklare kan göra hållbara val.

I KRAVs marknadsföringslåda finns material som:

- Textunderlag med budskap om KRAV-märkt
- Färdiga bilder och filmer att använda i sociala medier
- Trycksaker att beställa till just din verksamhet
- Inspiration och stöd kring hur du kan marknadsföra och berätta vad KRAVs märken står för och vilken nytta det gör när man väljer KRAV-märkt

Inloggning: krav.se/toolbox Mejla info@krav.se för lösenord

Folder som beskriver fördelarna med KRAV-märkt jämfört med EU-ekologisk och konventionell produktion.

Film, 15 s, som beskriver vad KRAVs märken står för, att använda i digitala kanaler.

Bilder som lyfter olika KRAV-märkta produkter samt förslag på inläggstexter, att använda i digitala kanaler.

Annons som lyfter fördelarna KRAV-märkt har för den biologiska mångfalden.

www.krav.se

KRAV's VISION

All produktion av livsmedel är ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar och tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov.

KRAV ekonomisk förening

Box 1037, 751 40 Uppsala

www.krav.se info@krav.se

Tel 018- 15 89 00

[/krav.eko](https://www.facebook.com/krav.eko)

[/kravmedia](https://twitter.com/kravmedia)

[/kravmarkt](https://www.youtube.com/kravmarkt)

[/kravmarkt](https://www.instagram.com/kravmarkt)